

het vakantiepatroon en de toeristische bestedingen van de belgische bevolking

Dr.N.VANHOVE

WES

WESTVLAAMS EKONOMISCH STUDIEBUREAU

het vakantiepatroon en de toeristische bestedingen van de belgische bevolking

WESTVLAAMS
EKONOMISCH STUDIEBUREAU
W.E.S.

XVI

DIJVER 7, BRUGGE

NORBERT VANHOVE, Dr. Econ. Wet.

onder de leiding van

OLIVIER VANNESTE, Dr. Econ. Wet.

BIBLIOTHEEK

WES Onderzoek & Advies

Baron Ruzettelaan 33

B - 8310 ASSEBROEK/BRUGGE

E-mail : bibliotheek@wes.be

Website : www.wes.be

het vakantiepatroon en de toeristische
bestedingen van de belgische bevolking

BRUGGE

1969

Wettelijk Depot : D/1969/0624/8

Van deze studie werd een Franse vertaling gepubliceerd onder de titel : 'Structure des vacances et dépenses touristiques de la population belge'.

Une traduction française de cette étude a été publiée sous le titre de : 'Structure des vacances et dépenses touristiques de la population belge'.

Overdruk van de publikatie van het Commissariaat-Generaal voor Toerisme.

ten geleide

Het toeristisch fenomeen heeft de jongste jaren een dergelijke expansie gekend dat het een opvallende plaats heeft ingenomen in het geheel van de ekonomie van vele landen.

De invloed van het toerisme richt zich zowel op het bedrijfsleven als op de dienstensektor en de verbruiker.

Zoals het voor elke onderneming van enig belang een noodwendigheid is geworden aan marktonderzoek te doen om een degelijk beleid te kunnen uitstippelen, geldt deze stelregel ook voor de toeristische nijverheid.

Het toeristisch bedrijfsapparaat is echter grotendeels samengesteld uit een zeer groot aantal kleine en middelgrote exploitanten, die niet over de vereiste geldelijke middelen beschikken om zelf onderzoekingen te financieren.

Hoewel de actie van het C.G.T. voornamelijk op het buitenland gericht is, heeft het niet uit het oog verloren dat onze eigen toeristen op dit ogenblik de vier vijfden van alle toeristische overnachtingen in de logiesinrichtingen uitmaken, en dus in de eerste plaats onze aandacht vergen.

Het lag derhalve voor de hand dat het een eerste vereiste was een onderzoek te doen naar de vakantiegewoonten van onze eigen mensen. Het initiatief tot een dergelijk onderzoek is trouwens genomen in het kader van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling, waar zeven landen, onder wie België, zich akkoord hebben verklaard, een studie naar de vakantiegewoonten van hun eigen bevolking door te voeren en de resultaten aan elkaar mede te delen. Deze procedure is erg interessant daar zij toelaat én een inzicht te bekomen in het eigen vakantiepatroon én tevens een kijk te hebben op de toeristische markt van de andere landen, die tot onze voornaamste klanten behoren.

Ter aanvulling van dit nationaal onderzoek omtrent het vakantiepatroon van de Belgische bevolking wordt op dit ogenblik een steekproefonderzoek verricht in verband met het dag- en weekendtoerisme. Daarenboven worden onderzoeken verricht betreffende de buitenlandse en Belgische cliënteel aan onze Kust en in de Ardennen terwijl ook voor de andere toeristische streken een dergelijk onderzoek overwogen wordt.

Al deze initiatieven zijn er op gericht de toeristische politiek zoveel mogelijk een wetenschappelijke basis te bezorgen.

Ik neem deze gelegenheid te baat om mijn dank te betuigen aan het Westvlaams Economisch Studiebureau te Brugge en het Nationaal Instituut voor de Statistiek voor de zorg waarmee deze opdracht werd uitgevoerd.

De Commissaris-Generaal,

A. HAULOT.

inleiding

Het toerisme heeft in alle geïndustrialiseerde landen en in meerdere ontwikkelingslanden een opvallende plaats ingenomen in het geheel van de economie. Het impact van het toerisme manifesteert zich veelal zowel aan de produktiezijde als aan de consumptiezijde van het economisch proces. Naargelang van de toeristische vocatie ligt het accent op de toeristische dienstenverlening of op de toeristische dienstenconsumptie. Welke ook de situatie van een land is, de betekenis die het toerisme in het nationaal economisch bestel inneemt, is voldoende groot voor een permanent macro-toeristisch onderzoek. In het geheel van het toeristisch research-werk dat op deze evolutietendens volgde, of deze zelfs voorafging, hebben de Nationale Vakantiesurveys, met betrekking tot het vakantiepatroon en de toeristische bestedingen van de ingezetenen, een belangrijke plaats ingenomen. In Nederland dateert de eerste studie op dit vlak van 1947. Frankrijk startte met een gelijkaardig onderzoek in 1949. Twee jaar later maakte de British Travel Association aanvang met de eerste 'Holiday Survey'. Deze eerste voorbeelden werden later gevolgd door Duitsland en Oostenrijk. Zelden gaven de enquêtes echter aanleiding tot een uitgebreide publikatie.

Vermits de Belgische toeristische gewesten, de kunststeden uitgezonderd, in de eerste plaats gericht zijn op de binnenlandse markt, is het van groot belang de vakantiegewoonten van de ingezetenen te achterhalen. Samen met de resultaten van de analoge onderzoeken in de buurlanden vormen zij een waardevolle basis voor het uitstippen van het toeristisch beleid. Het nut van de vakantiesurveys wordt evenwel niet tot de toeristische sector beperkt. Deze studies vormen de basis voor een beter inzicht in het economisch kaderwerk en leveren verder noodzakelijke elementen voor het sociaal beleid waarvan de vakantie een essentieel onderdeel is geworden.

In deze optiek werd in het voorjaar van 1967 door het Commissariaat-Generaal voor Toerisme contact opgenomen met het Westvlaams Economisch Studiebureau, dat zich sinds enkele jaren actief inlaat met het toeristisch-economisch onderzoek en hiervoor in 1962 een speciale afdeling creëerde. Rekening houdend met het omvangrijk enquêtewerk, werd beroep gedaan op de medewerking van het Nationaal Instituut voor de Statistiek. Het Commissariaat-Generaal voor Toerisme en het Westvlaams Economisch Studiebureau vonden dadelijk een positieve belangstelling en steun bij het Nationaal Instituut voor de Statistiek voor het uitvoeren van de enquêtes en de mechanografische verwerking van de enquêteresultaten.

De studie 'Het vakantiepatroon en de toeristische bestedingen van de Belgische bevolking' houdt in hoofdzaak een analyse in van de resultaten van een enquête bij 5.000 personen betreffende de vakanties ondernomen tussen 1 oktober 1966 tot en met 30 september 1967. Er werd niet nagelaten, waar dit mogelijk en zinvol was, een vergelijking door te trekken met de buurlanden.

De wijze waarop de enquête werd opgevat, is weergegeven in het eerste hoofdstuk. Hierna volgen zes hoofdstukken waarin uiteenlopende aspecten van het vakantiepatroon en de toeristische bestedingen in detail worden behandeld en ontleed. Zo bevatten de eerste vier hoofdstukken een grondige analyse van (a) de vakantie-intensiteit, (b) het vakantiepatroon in zijn vele componenten zoals de bestemming, de aard van de vakantie, de timing en verblijfsduur, de motivering van de keuze van het vakantie-oord en transportmiddel, (c) de reisorganisatie en (d) de vakantiebestedingen.

Het vijfde analysehoofdstuk slaat vooral op de factoren die de omvangrijke groep van niet-vakantiegers hebben weerhouden in 1967 vakantie te nemen. In een zesde hoofdstuk worden enkele aanvullende beschouwingen opgenomen over de binnenlandse vraag aan de Kust, in de Ardennen en in de Kempen wegens de bijzondere betekenis van de binnenlandse toeristische gewesten in het geheel van het vakantiepatroon van de Belgen.

De studie wordt afgesloten met een uitvoerige synthese van de resultaten en gevonden relaties, alsmede een prognose van de ontwikke-

ling van de binnenlandse toeristische vraag op halflange en lange termijn.

Met betrekking tot de analyse en de besluiten moet onderstreept worden dat, niettegenstaande de omvang van de steekproef, het niet steeds mogelijk was alle binnenlandse toeristische gewesten in beschouwing te nemen noch af te dalen op het vlak van de individuele gemeenten. De vakanties zijn inderdaad bijzonder sterk gespreid over binnenlandse en buitenlandse toeristische gewesten. Een verdubbeling van de steekproef — met alle financiële gevolgen — zou hieraan weinig wijzigingen hebben gebracht. Teneinde voor bepaalde gebieden meer inzicht te verkrijgen zijn kostelijke detailstudies noodzakelijk.

Onze dank gaat in de eerste plaats naar de heer A. Haulot, Commissaris-Generaal van het Commissariaat-Generaal voor Toerisme, voor het vertrouwen bij deze opdracht en naar de heer A. Dufrasne, Directeur-Generaal bij het Nationaal Instituut voor de Statistiek, voor de medewerking die werd verleend bij het veldwerk en de mechanografische verwerking. De geest van samenwerking met beide instanties was een bijzondere steun. Inzonderheid willen wij de hulp onderstrepen van de heer L.R.A. Verheyden, Adjunct-Commissaris-Generaal bij het Commissariaat-Generaal voor Toerisme die door zijn steun en kritische bemerkingen de studie heeft verrijkt. Ook aan de heren F. Vanderhulpen, e.a. Inspecteur-Afdelingshoofd en E. Van Langendonck, e.a. Inspecteur-Afdelingshoofd die, door hun kritische studie van het enquêteformulier en de verstrekte hulp bij de voorbereiding van de enquête, de studie mogelijk hebben gemaakt, zijn wij veel dank verschuldigd. De nauwgezetheid waarmee de enquêteurs het veldwerk hebben uitgevoerd, verdient alle waardering. Onze speciale dank gaat eveneens naar de heer J. Bourcy, Adjunct-Adviseur, voor de leiding bij de mechanografische verwerking.

Tenslotte moet de onbaatzuchtige medewerking vermeld worden van de vele gemeentebesturen bij de samenstelling van de steekproef en van de geïnterviewde personen die spontaan aanvaardden om de gestelde vragen te beantwoorden.

Het concept van deze studie, het onderzoek en de analyse werden

uitgevoerd door Dr. Econ. N. Vanhove, adjunct-directeur van het W.E.S. Hij werd hiervoor bijgestaan voor de verwerking van de gegevens door Mevr. M.-J. Vermeire en door Mevr. L. Vanthielen, lic. Soc. Wet.

O. VANNESTE,
Dr. Econ. Wet.
Directeur Westvlaams
Economisch Studiebureau

aug. 1969.

hoofdstuk I methode van onderzoek

In de methodologische beschouwingen die het voorwerp uitmaken van dit hoofdstuk gaat de aandacht naar enkele essentiële punten die moeten toelaten de resultaten te interpreteren en vooral de betrouwbaarheid van de resultaten vast te stellen. De punten die in dit hoofdstuk worden behandeld zijn : de grootte van de steekproef, de keuze van de enquêtegemeenten en de enquêtegevallen, de enquêtemethode en tenslotte de definitie van de gebruikte terminologie.

I. DE GROOTTE VAN DE STEEKPROEF

Het onderzoek naar de vakantie-intensiteit, de organisatie en het patroon van de vakanties van de Belgen kon om materiële en financiële redenen niet geschieden aan de hand van een exhaustieve enquête. Het onderzoek werd dan ook tot een aantal enquêtegevallen beperkt. Hierbij werd uitgegaan van de besprekingen die in 1966 en 1967 werden gevoerd zowel in het kader van de O.E.S.O. te Parijs, als in het kader van het *Tourist Research Center* waarvan de belangrijkste Europese toeristische onderzoeksinstituten deel uitmaken. Beide organismen hebben tijdens de jongste twee jaren inspanningen gedaan om de nationale vakantiesurveys zoveel mogelijk te harmoniseren.

Inderdaad, de O.E.S.O. gaat er van uit dat het streven naar vergelijkbare statistieken, zelfs op Europees vlak, in de praktijk op onoverkomelijke hinderpalen stuit. Door de uitvoering van nationale vakantiesurveys aan de hand van een internationaal aanvaardbaar minimaal patroon, wordt aan de eis van vergelijkbaarheid van de bekomen gegevens in hoge mate voldaan.

Ten aanzien van de opzet van een dergelijke enquête wordt algemeen aangenomen dat een steekproef van 5.000 gevallen volstaat voor de

meeste Westeuropese landen. Van deze norm werd uitgegaan bij het opzetten van de Belgische vakantiesurvey.

Onmiddellijk moet de vraag gesteld worden : Op welke basis moet de keuze van de enquêtepersonen geschieden ? Om materiële en financiële redenen was het niet mogelijk alle Belgische gemeenten bij het onderzoek te betrekken. Om statistische redenen is dit ook niet noodzakelijk. De enquête werd uiteindelijk georganiseerd in 150 gemeenten.

Ook in de meeste buurlanden wordt het aantal enquêtegemeenten beperkt. In deze zin kan men gewagen van een *area-sample*.

2. DE KEUZE VAN DE ENQUÊTEGEMEENTEN

Tot de voornaamste factoren die de vakantie-intensiteit van de bevolking bepalen, behoren het inkomen en de graad van verstedelijking. In deze optiek zou de keuze van de enquêtegemeenten moeten geschieden. Op het ogenblik van de voorbereiding van de enquête was het gemiddeld inkomen per gemeente niet beschikbaar¹. Zodoende werd uitgegaan van het criterium 'verstedelijking' waarbij de grootte van de gemeente als maatstaf werd genomen. In feite bestaat er een niet te verwaarlozen graad van verband tussen het gemiddeld inkomen per gemeente en de graad van verstedelijking. Dit laat toe te stellen dat het sample van gemeenten weinig wijzigingen zou hebben ondergaan indien de gemeentelijke inkomenstatistiek beschikbaar was geweest. Naar grootte werden de gemeenten in zes klassen ingedeeld :

1. De vijf agglomeraties zoals zij als werkinstrument werden gedefinieerd door het Nationaal Instituut voor de Statistiek. In deze vijf agglomeraties zijn alle steden van 100.000 inwoners en meer begrepen en samen groeperen zij 84 gemeenten ;
2. de gemeenten van 25.000 tot 100.000 inwoners (21 gemeenten) ;
3. de gemeenten van 10.000 tot 25.000 inwoners (88 gemeenten) ;
4. de gemeenten van 5.000 tot 10.000 inwoners (216 gemeenten) ;

¹ Intussen werd door het Nationaal Instituut voor de Statistiek de *Fiscale statistiek van de inkomens onderworpen aan de personenbelasting en aan de belasting der niet verblijfbouders* (Dienstjaar 1964 — inkomens 1963), gepubliceerd. Een analoge publicatie verscheen met betrekking tot het Dienstjaar 1966 — inkomens 1965.

5. de gemeenten van 2.000 tot 5.000 inwoners (532 gemeenten) ;
6. de gemeenten met minder dan 2.000 inwoners (1.722 gemeenten).

Op grond van deze indeling wordt de hiernavolgende spreiding van de bevolking naar gemeentengroep bekomen. De Algemene Volkstelling van eind 1961 diende hierbij als basis.

De 5.000 enquêtes werden verdeeld over de 6 gemeenteklassen, evenredig aan het inwonertal. Deze werkwijze biedt het voordeel tijdrovende correcties te vermijden bij het interpreteren van de resultaten op nationaal vlak ; daarenboven neemt — buiten de agglomeraties — geen enkele andere klasse een dominerende positie in. Vermits de vakantie-intensiteit normalerwijze het hoogst ligt in de meest verstedelijkte gebieden verliest het betrekkelijk hoog aandeel van de agglomeraties aan betekenis. Het uit deze procedure volgend aantal enquêtes voor de agglomeratiegemeenten laat daarenboven toe de resultaten te individualiseren per agglomeratie, althans voor een drietal. Deze individualisering is van belang omdat de agglomeratiegebieden als belangrijke potentiële markten moeten beschouwd worden zowel uit hoofde van de vakantie-intensiteit als op grond van het absoluut aantal personen.

Als bijkomend uitgangspunt werd gesteld dat alle provincies (gewesten) van het Rijk in het onderzoek opgenomen moesten worden.

TABEL 1 : *De spreiding van de bevolking naar gemeenteklasse, 1961.*

Nummer Klasse	Gemeentengroep	Aantal gemeenten	Bevolking	Bevolkings- aandeel	Aantal enquêtes
1	Agglomeraties	84	2.620.794	28,5	1.426
2	25.000 à 100.000 inw.	21	801.532	8,7	436
3	10.000 à 25.000 inw.	88	1.209.084	13,2	658
4	5.000 à 10.000 inw.	216	1.499.403	16,3	816
5	2.000 à 5.000 inw.	532	1.673.578	18,2	910
6	minder dan 2.000 inw.	1.722	1.385.350	15,1	754
TOTAAL		2.663	9.189.741	100,0	5.000

De gemeenteklasse en de geografische spreiding vormen aldus uiteindelijk de basis van de keuze van de enquêtegemeenten. Vooraf

moest evenwel het aantal enquêtegemeenten per klasse worden bepaald. Hierbij werd enigszins pragmatisch gewerkt. Drie elementen werden in beschouwing genomen: (a) het aantal gemeenten per klasse; (b) het aantal enquêtes per klasse en (c) de gewenste individualisering van de agglomeraties. Deze aspecten leidden tot volgend aantal enquêtes per groep:

klasse 1 :	25	enquêtegemeenten ;
klasse 2 :	8	» ;
klasse 3 :	25	» ;
klasse 4 :	30	» ;
klasse 5 :	30	» ;
klasse 6 :	30	» .

De keuze van de enquêtegemeenten is gebaseerd op een gestratificeerde lukrake steekproef. De gemeenteklasse vormen de 'strates'. De gemeenten per klasse waren gekend en alle eenheden hadden eenzelfde kans om uit de partiële statistische universa te worden geloot. Dit houdt in dat voor elke gemeenteklasse iedere 'n^{de}' gemeente (voor elke klasse is 'n' verschillend) in het onderzoek werd betrokken. Teneinde de geografische spreiding te verzekeren werden de gemeenten ingedeeld naar grootteklasse en per arrondissement. Van dit algemeen beginsel werd afgeweken ten aanzien van de eerste en de zesde gemeenteklasse.

Ten aanzien van de agglomeraties werd, zoals reeds boven werd aangegeven, de voorkeur gegeven aan een individualisering van de agglomeraties. Dit impliceert de spreiding van de 25 enquêtegemeenten van de eerste grootteklasse over de 5 agglomeraties. Drie aspecten werden hierbij in aanmerking genomen: (a) het aantal inwoners van de agglomeratie; (b) het aantal gemeenten in de agglomeratie en (c) een minimum van drie enquêtegemeenten. De uitwerking van deze overwegingen leidde tot zeven enquêtegemeenten voor de agglomeratie Brussel, zes in de agglomeratie Antwerpen, vijf in de agglomeratie Luik, vier in de agglomeratie Charleroi en drie in de agglomeratie Gent.

Deze individualisering heeft voor gevolg dat de keuze van de gemeenten binnen elke agglomeratie met grote zorg moest geschieden. De samenstelling van de bevolking naar sociale klasse is soms sterk

uiteenlopend van gemeente tot gemeente. Daarom werd uitgegaan van typegemeenten. De typering geschiedde op grond van de sociale klasse. Dit impliceert dat de voorkeur werd gegeven aan de gemeenten die inzake sociale structuur het agglomeratiegemiddelde benaderen. De steden Brussel, Antwerpen, Luik, Charleroi en Gent werden echter per definitie behouden. De sociale structuur van drie van deze steden benadert echter zeer goed het gemiddelde van de respectievelijke agglomeraties. Dit is niet het geval voor de steden Luik en Charleroi; daarom werden als compensatie respectievelijk Herstal en Châtelineau in de enquête opgenomen.

Bij de keuze van de agglomeratiegemeenten werd niet enkel rekening gehouden met de sociale structuur, doch ook met de grootte van de gemeenten.

De toepassing van het boven uiteengezet beginsel ten aanzien van de keuze van de gemeenten van de zesde gemeentenklasse hield het reëel gevaar in bijna uitsluitend zeer kleine gemeenten uit deze groep in het onderzoek te weerhouden. Op de 1.722 gemeenten met minder dan 2.000 inwoners zijn er immers 1.167 gemeenten met een bevolkingscijfer kleiner dan 1.000 inwoners. Teneinde een gebeurlijke scheefte trekking te vermijden, ressorteren 15 enquêtegemeenten tot de subklasse 1.000 tot 2.000 inwoners en 15 gemeenten tot de subklasse minder dan 1.000 inwoners.

De weerhouden enquêtegemeenten zijn opgenomen in appendix 1. Wegens onvoldoende medewerking van drie gemeentebesturen werden die gemeenten achteraf vervangen door gemeenten met analoge kenmerken (grootte, ligging en sociale structuur).

3. DE KEUZE VAN DE ENQUÊTEGEVALLEN

De keuze van de enquêtegevallen geschiedde in twee fasen. Allereerst werd het aantal enquêtes per gemeente vastgesteld. Als uitgangspunt werd de gemeentenklasse genomen. Het aantal enquêtes per gemeente staat in verhouding tot het aantal inwoners. Voor de kleine gemeenten werd een lichte correctie aangebracht. Ten aanzien van de zesde gemeentenklasse werd een minimum van 10 enquêtes per ge-

meente voorgestaan. Voor de overige gemeentenklassen werd het minimum op 15 gebracht.

De keuze van de enquêtepersonen binnen elke enquêtegemeente geschiedde op grond van de gemeentelijke bevolkingsregisters. Ieder inwoner had eenzelfde kans om in het onderzoek opgenomen te zijn. De keuze werd immers bepaald door een beurtcijfer dat voor elke gemeente vooraf werd vastgesteld. Aldus werd in alle geledingen van de steekproef het principe van de gestratificeerde lukrake steekproef toegepast.

De steekproef vertoont uiteindelijk een dubbele proportionaliteit. De eerste volgt automatisch uit de methode. Het aantal enquêtes per gemeentenklasse is evenredig aan het inwonertal, doch de gevolgde methode beantwoordt eveneens aan de doelstelling van de geografische spreiding. Het aantal enquêtes per provincie staat in verhouding tot het aantal inwoners van elke provincie per eind 1961.

Provincie	Aandeel in de steekproef	Bevolkingsaandeel 1961
Antwerpen	16,1 %	15,7 %
Limburg	6,4 %	6,3 %
Oost-Vlaanderen	12,6 %	13,8 %
West-Vlaanderen	11,6 %	11,6 %
Brabant	21,8 %	21,7 %
Henegouwen	13,2 %	13,6 %
Luik	10,9 %	10,9 %
Luxemburg	3,1 %	2,4 %
Namen	4,3 %	4,0 %

De representativiteit van de steekproef kan nog op twee andere wijzen worden vastgesteld. Hierna wordt nagegaan in welke mate de leeftijdsstructuur van de enquêtepersonen alsmede het aantal kinderen per gezin overeenstemmen met de leeftijdsstructuur en het aantal kinderen per gezin in het Rijk. Hierbij maken wij gebruik van de resultaten van de jongste Algemene Volkstelling.

Inzake de leeftijdsstructuur gaat de vergelijking evenwel niet 100 % op omdat de enquêteperiode niet samenvalt met de datum van de Algemene Volkstelling. In de Algemene Volkstelling zijn verder de vreemdelingen verrekend, hetgeen niet het geval is voor de steekproef van de vakantiesurvey.

Inzake de leeftijdsstructuur van de personen van 15 jaar en meer kan men een vrij grote overeenstemming vaststellen tussen de leeftijdsstructuur van de Belgische bevolking en de leeftijdsstructuur van de enquêtepersonen.

Leeftijdsklasse	Leeftijdsstructuur Belgische bevolking 1961	Leeftijdsstructuur enquêtepersonen 1967
15-20 jaar	8,7 %	7,0 %
20-30 jaar	16,5 %	15,7 %
30-40 jaar	18,9 %	19,8 %
40-50 jaar	15,4 %	18,4 %
50-60 jaar	17,1 %	15,9 %
60-70 jaar	13,5 %	14,4 %
70 jaar en meer	10,1 %	8,8 %
Totaal	100,0 %	100,0 %

De kleine afwijkingen tussen de leeftijdsstructuur van de Belgische bevolking en deze van de enquêtepersonen zijn aan diverse factoren toe te schrijven.

Inzake de leeftijdsklassen 40 tot 50 jaar en 50 tot 60 jaar is het verschil te wijten aan het tijdsverschil tussen de datum waarop de Algemene Volkstelling plaatsgreep (1961) en het enquêtejaar 1967.

De personen van de leeftijdsklasse 40 tot 50 jaar in de Algemene Volkstelling werden voor een gedeelte geboren tijdens de periode van de Eerste Wereldoorlog; dit is het geval voor de leeftijdsklasse 50 à 60 jaar voor de enquête betreffende de nationale vakantiesurvey. Vandaar de ogenschijnlijke overbezetting van de leeftijdsklasse 40 à 50 jaar en de ogenschijnlijke onderbezetting van de leeftijdsklasse 50 à 60 jaar in het sample.

De leeftijdsgroepen 15 à 20 jaar en 70 jaar en meer vertonen in de enquête een lichte onderbezetting. In beide groepen waren er relatief meer afwezigen en/of weigeringen (o.m. door ziekte) dan in de overige leeftijdsklassen. Dit kan een kleine scheeftrekking van de resultaten veroorzaken. Deze afwijking kan niet groot zijn omdat beide afwijkingen finaal een compenserend effect hebben; daarenboven gaat het om de leeftijdsgroepen met de laagste bezetting.

De weigeringen waren er eveneens oorzaak van dat het aantal vrouwen enigszins onderbezet in de steekproef voorkomt. Het aantal weigeringen was inderdaad groter bij de vrouwen dan de mannen. Vermits een vakantie meestal in gezinsverband plaatsgrijpt (althans man en vrouw samen) kan ook hier de scheeftrekking niet significant worden genoemd.

Op het vlak van het aantal kinderen per gezin (jonger dan 14 jaar) is er opnieuw een hoge graad van parallellisme waar te nemen tussen de resultaten van de Algemene Volkstelling en de enquêteresultaten.

Aantal kinderen per gezin	Resultaten Algemene Volkstelling 1961	Enquête- resultaten 1967
0	66,5 %	62,5 %
1	16,1 %	16,9 %
2	9,6 %	11,1 %
3	4,3 %	5,3 %
4	2,0 %	2,4 %
5 en meer	1,5 %	1,8 %
	100,0 %	100,0 %

Ofschoon bovenstaande cijfers op een onderbezetting van het aantal gezinnen zonder kinderen beneden de 14 jaar wijzen, strookt dit niet met de werkelijkheid. In de enquête werd 'kinderen beneden de 14 jaar' gedefinieerd als 'geboren na 1 januari 1953'. Dit betekent dat de enquêtepersonen in bepaalde gevallen kinderen vermeldten die

geboren werden tussen 1 januari 1953 en oktober-november 1953, waardoor het kindertal werd opgedreven. Dit komt tot uiting in de overige klassen.

Op grond van dit alles kan worden gesteld dat de steekproef in hoge mate representatief is. Rekening houdend met het aantal enquêtes mogen de resultaten van hiernavolgende hoofdstukken significant worden genoemd. Uiteraard is voorzichtigheid geboden bij het verder opdelen van de resultaten.

4. DE ENQUÊTEMETHODE

Het onderzoek bij de enquêtegevallen geschiedde volledig bij wijze van interview. De interviews werden afgenomen door een enquêteploeg van het Nationaal Instituut voor de Statistiek. Zij geschiedde gedurende de periode 1 oktober tot 30 november 1967. Iedere enquête werd na uitvoering aan een controle-onderzoek onderworpen ten aanzien van enkele gekende gegevens en de verenigbaarheid van de onderdelen van de enquête.

De enquête is uit vier delen samengesteld. Het eerste gedeelte richt zich vooral op de identificatiegegevens en algemene aspecten inzake het al of niet nemen van een vakantie. De drie volgende gedeelten hebben respectievelijk betrekking op de eerste, tweede en eventueel derde vakantie. Voor de niet-vakantiegegers, die het grootste gedeelte uitmaken van de steekproef, is de enquête uiteraard beperkt tot het eerste gedeelte.

5. ENKELE DEFINITIES

Inzake de definities gaat de aandacht vooral naar een aantal essentiële punten die in de enquête zijn opgenomen zoals vakantie, weerhouden potentiële enquêtepersonen naar leeftijd en nationaliteit, voornaamste vakantieperiode, uitgaven inzake vakantie, etappereis, een gezinswoning zonder tuin, enz.

1. *Het begrip vakantie*

Onder vakantie wordt verstaan elk verblijf van ten minste vier opeenvolgende nachten buiten de gewone verblijfplaats om andere redenen dan beroepsdoeleinden, ziekte of overlijden van een familielid. De heen- en de terugreis behoren ook tot de vakantie. Een verblijf van 4 opeenvolgende nachten in een tweede woonplaats, omwille van de ontspanning, wordt wel als vakantie beschouwd. Ditzelfde geldt voor een verblijf bij familieleden of kennissen om andere redenen dan ziekte of overlijden. Een verblijf van vier nachten in een gebied vóór of na een zakenreis wordt eveneens als vakantie beschouwd.

2. *De voornaamste vakantie*

Als voornaamste vakantie werd deze genomen met de langste verblijfsduur. Voor zover een enquêtepersoon twee vakanties telt van gelijke duur werd deze die het dichtst bij het hoogseizoen aansluit als de voornaamste vakantie ingeschreven.

3. *Een etappereis*

Het onderscheid tussen een vakantie met vaste verblijfplaats en een etappereis is gebaseerd op het aantal verblijfplaatsen. Zodra de enquêtepersonen tijdens eenzelfde vakantie in vier of meer plaatsen overnachtten, werd deze reis als etappereis beschouwd; in de andere gevallen gaat het om een vakantie met een vaste verblijfplaats.

4. *De enquêtepersonen*

Zoals boven reeds werd opgemerkt, heeft de vakantiesurvey betrekking op 5.000 gevallen die werden gekozen op basis van een *stratified random sample*. Slechts personen van Belgische nationaliteit en geboren vóór 1 januari 1953 werden in het onderzoek opgenomen. Alle ondervraagden zouden in 1967 minimaal de leeftijd van 15 jaar hebben bereikt. Theoretisch is het niet uitgesloten dat enkele ondervraagden op het ogenblik van de enquête ten hoogste 1 à 3 maanden jonger waren dan 15 jaar. Aan alle ondervraagden werd evenwel gevraagd naar het aantal personen van minder dan 14 jaar die hen vergezelden op vakantie.

Aan de interviewer werd de opdracht gegeven enkel deze personen te ondervragen die vooraf werden aangeduid. De opname van een ander persoon van het gezin werd niet toegestaan (enkele vragen richtten zich evenwel naar het gezinshoofd). Bij weigeringen, afwezigheid, langdurige ziekte, verhuizingen buiten de eigen gemeente, werden reservepersonen opgenomen van een lijst die op dezelfde wijze werd samengesteld als de hoofdlijst. Bij het aansnijden van de reservelijst diende de voorgeschreven volgorde gevolgd.

In het totaal werden 792 vervangingen doorgevoerd; dit vrij groot aantal is aan de bovengemelde oorzaken alsmede aan deficiënties van sommige gemeentelijke bevolkingsregisters toe te schrijven.

5. *Eengezinswoning zonder tuin.*

Hieronder wordt verstaan een woning op een perceel kleiner dan 200 m².

6. *Tweede verblijf*

Tot de tweede verblijven werden enkel onroerende goederen gerekend (zomerhuisje, chalet, appartement, villa, ferme, enz.) die om andere dan om beroepsdoeleinden worden betrokken. Een caravan of een wagen is aldus geen tweede verblijf.

7. *Privé-inclusieve reis en groepsreis*

Een privé-inclusieve reis houdt in dat de vakantieganger niet in groep reist, doch alle reis- en verblijfkosten bij voorbaat forfaitair betaalt. Bij een groepsreis worden de reis- en verblijfkosten eveneens vooraf betaald, doch het gaat om het samen reizen van personen waartussen niet noodzakelijk familie- en/of vriendschapsbanden bestaan.

8. *Vakantie-uitgaven*

Bij het definiëren van vakantie-uitgaven werd uitgegaan van de betekenis die de uitgaven kunnen hebben voor een toeristisch gewest. Uiteraard dienen hierbij ook de reiskosten gerekend. Aldus werden de vakantie-uitgaven bepaald als het geheel van reis- en verblijfkosten (logies en maaltijden) alsmede de aankopen van alle niet-duur-

zame consumptiegoederen vóór of tijdens de vakantie en alle aankopen van duurzame consumptiegoederen tijdens de vakantie.

Het eigenlijk onderzoek heeft betrekking op de periode oktober 1966 tot 30 september 1967. Vermits veruit het grootste gedeelte van de vakanties in 1967 plaats hadden wordt hierna korthedshalve gesproken van het jaar 1967. Terloops zij ook even onderstreept dat de percentages die betrekking hebben op minder dan 100 gevallen, in de tabellen tussen haakjes zijn aangegeven. De onzekerheidsmarge is inderdaad te groot.

hoofdstuk II de vakantie-intensiteit

Bij een onderzoek naar de vakantiebesteding van de Belgische bevolking vormt de vakantie-intensiteit een zeer belangrijk, zoniet het belangrijkste aspect. Het begrip vakantie-intensiteit geeft het aantal vakantiegangers weer per 100 personen. Uiteraard moet een vakantieganger voldoen aan de voorwaarden omschreven in het eerste hoofdstuk gewijd aan de methodologische beschouwingen, namelijk een verblijf van vier opeenvolgende nachten buiten de gewone verblijfplaats om andere redenen dan beroepsdoeleinden, ziekte of overlijden van een familielid. Dit begrip stemt zodoende volkomen overeen met de franse notie 'taux de départ'.

Een vakantieganger kan echter gedurende een jaar meer dan één vakantie nemen. Dit komt niet tot uiting in het begrip vakantie-intensiteit. Teneinde met deze mogelijkheid rekening te houden, wordt hier steeds het onderscheid gemaakt tussen 'netto vakantie-intensiteit' en 'bruto vakantie-intensiteit'. Netto vakantie-intensiteit geeft het aandeel van de ondervraagde personen dat met vakantie ging; het steunt aldus op het aantal vakantiegangers, onafgezien het aantal vakanties. In deze studie wordt dit begrip kortweg vakantie-intensiteit genoemd. Bruto vakantie-intensiteit houdt daarentegen wel rekening met het aantal vakanties en drukt zodoende het aantal vakanties per 100 personen uit.

Gezien de enquête zich niet direkt richtte tot de kinderen geboren na 1 januari 1953, slaan de begrippen vakantie-intensiteit en bruto vakantie-intensiteit op de volwassen bevolking ($\pm$ 15 jaar en meer) terug. Door het inlassen van een paar vragen met betrekking tot de kinderen, is het mogelijk de vakantie-intensiteit van de kinderen te bepalen.

Het begrip vakantie-intensiteit moet steeds in de optiek van een bepaalde groep gesteld worden. Dit kan de Belgische bevolking zijn doch ook de bevolking van een bepaald gebied, een beroeps- of leef-

tijdsgroep, een gemeente of inkomenklasse, enz. In dit hoofdstuk wordt het begrip vakantie-intensiteit uit deze en andere optieken belicht.

I. DE GLOBALE VAKANTIE-INTENSITEIT

Op grond van de enquête nam tussen 1 oktober 1966 en 30 september 1967, of kortweg in 1967, 34,3 % van de volwassen Belgische bevolking vakantie¹. De bruto vakantie-coëfficiënt loopt op tot 42,1 %². Hieruit volgt dat in 1967 2.335.000 Belgen van 15 jaar en meer vakantie namen; in het totaal registreren zij 2.866.000 vakanties of 1,23 vakanties per vakantieganger³.

De vakantie-intensiteit van de kinderen, zoals deze uit de enquête blijkt, bedraagt 27,7 %; de bruto vakantie-intensiteit van de kinderen beloopt 32,1 %. Beide percentages houden een felle onderschatting in omdat het hier enkel gaat om de kinderen die het ondervraagde familielid vergezelden op vakantie. Er zijn nochtans ook kinderen die individueel vakantie nemen onder de vorm van een jeugdkamp of in een kinderkolonie. De enquête laat niet toe dit aantal te achterhalen. Ten aanzien van de jeugthuizen zijn geen gegevens voorhanden; voor de vakantiekolonies beschikken wij enkel over de overnachtingen. Deze beliepen voor de Belgen in 1966 2.348.200. Uitgaande van de hypothese dat de kinderen gemiddeld 10 dagen in een vakantiekolonie verblijven mag het aantal bijkomende vakantiegangers (kinderen) in 1967 op circa 240.000 worden geraamd.

Op grond van deze gegevens is het mogelijk het totaal aantal vakantiegangers, het totaal aantal vakanties en de globale vakantie-intensiteit van de Belgen te bepalen. De Belgen telden in 1967 3.164.000 vakantiegangers die samen 3.788.000 vakanties noteerden.

¹ Rekening houdend met de omvang van de steekproef ligt het werkelijk percentage met een kans van een onjuiste uitspraak van ten hoogste 5 % tussen 32,9 % en 35,7 %.

² Op de 5.000 ondervraagden waren er 1.411 die 1 vakantie namen; 235 met 2 vakanties, 48 met 3 vakanties en 20 met 4 vakanties.

³ De Fransen telden in 1964 1,32 vakanties per vakantieganger, terwijl het overeenkomstig cijfer voor de Nederlanders 1,46 bedraagt. Dit laatste cijfer heeft enkel betrekking op de zomervakanties 1966.

Op grond van de berekeningen vervat in tabel 2, doch exclusief de jeugdkampen, bedraagt de globale vakantie-intensiteit 35,4 % (volwassenen + kinderen) ; de globale bruto vakantie-intensiteit stijgt tot 42,4 %. In de volgende paragrafen wordt niet meer teruggekomen op deze totale vakantie-intensiteit¹.

TABEL 2 : *Het geraamd aantal vakantiegangers en het overeenkomstig aantal vakanties van de Belgen, 1967.*

Omschrijving	Geraamde bevolking 1967 (x 1.000)	Vakantie- intensiteit	Bruto vakantie- intensiteit	Aantal vakantie- gangers (x 1.000)	Aantal vakanties (x 1.000)
Volwassenen (15 j. en +)	6.808	34,3	42,1	2.335	2.866
Kinderen (minder dan 15 j.)	2.127	27,7	32,1	589	682
Kinderen in vakantiekolonies				240	240
TOTAAL	8.935 (a)	35,4 (b)	42,4 (b)	3.164	3.788

(a) Exclusief de vreemdelingen.

(b) Afgeleide globale vakantie-intensiteit.

Uit deze enkele cijfers kan men afleiden dat de vakantie-intensiteit nog zeker niet haar maximum heeft bereikt. Daarenboven ligt de vakantie-intensiteit in ons land beneden het niveau bereikt in de buurlanden. De resultaten zijn beschikbaar voor de vier buurlanden : Verenigd Koninkrijk, Nederland, Duitsland en Frankrijk.

Hiernavolgende cijfers hebben betrekking op de netto vakantie-intensiteit² :

¹ F. Van Mechelen beweert dat 60 % van de bevolking uit Vlaanderen vakantie neemt. (*Vrijtijdsbesteding in Vlaanderen*, Antwerpen, 1964, blz. 101). In feite zijn de beide studies, onafgezien reeds van het territoriaal verschil, niet vergelijkbaar. De definitie van vakantie wijkt totaal af ; het verblijf buitenshuis werd niet als voorwaarde gesteld en daarenboven werd geen minimumperiode vooropgezet.

² Vakantie wordt in elk van de vier landen gedefinieerd als een verblijf buiten de gewone verblijfplaats om het genoeg. De minimale verblijfsduur bedraagt :

Verenigd Koninkrijk : 4 opeenvolgende nachten (geen rigide definitie ; het volstaat in de praktijk dat de geïnterviewde oordeelt vakantie te hebben genomen), tweede verblijven inbegrepen ;

Nederland : 2 opeenvolgende nachten (4 nachten wanneer de vakantie samenvalt met een weekeind), tweede verblijven inbegrepen ;

Verenigd Koninkrijk (1965) :	55 % ¹
Nederland (1966) :	61 %
Duitsland (1966)	39 %
Frankrijk (1964)	41 %

Bij deze vergelijking moet uiteraard rekening worden gehouden met de definitie van vakantie, die inderdaad niet overal dezelfde is of schoon voor de jongste onderzoeken een duidelijke toenadering waarneembaar is.

Rekening houdend met de definitie van de vakantie-intensiteit in de buurlanden, kan men stellen dat de Belgische bevolking minder vakantie neemt dan de Britten, Nederlanders, Duitsers en Fransen. Ten aanzien van de Duitsers en de Fransen kan het verschil geenszins schuilen in de definitie; dit laatste kan gedeeltelijk worden ingeroepen voor de Britten en de Nederlanders².

De vraag moet worden gesteld: Welke factoren moeten dan wel ingeroepen worden?

Benevens de verschillen in gewoonten, moet men zeker rekening houden met de graad van verstedelijking, de leeftijdsstructuur, de ligging van het demografisch zwaartepunt in een nationaal bestel, en de oriëntatiegraad op de goedkopere logiesvormen. Deze vier factoren werken ongetwijfeld een hoge vakantie-intensiteit in de hand bij de Nederlanders. Ten aanzien van de goedkopere logiesvormen wordt niet enkel gedacht aan de camping, doch vooral aan het logeren bij familieleden en vrienden. Dit laatste is bij de Belgen veel minder het geval dan bij de vakantiegangers van de buurlanden: Belgen (14 %), Britten (22 %), Nederlanders (42 %), Duitsers (21 %) en Fransen (45 %).

Duitsland: 5 opeenvolgende dagen (4 nachten), tweede verblijven niet inbegrepen;

Frankrijk: 4 opeenvolgende dagen (4 x 24 uren), tweede verblijven inbegrepen.

De cijfers voor Nederland hebben betrekking op de volwassenen en kinderen; de cijfers voor Duitsland en Frankrijk omvatten niet de kinderen beneden de 14 jaar terwijl voor het Verenigd Koninkrijk enkel de personen van 16 jaar en meer in aanmerking komen. De vakantie-intensiteit van de kinderen minder dan 14 jaar bedraagt bij de Fransen 50,4 %. Hierdoor stijgt de totale vakantie-intensiteit tot 43,6 %.

¹ Sinds 1965 is het aantal Britse vakanties niet toegenomen.

² De vakantie-intensiteit van de kinderen beneden de 5 jaar bedraagt in Nederland 58 % en 69 % voor de kinderen tussen 6 en 14 jaar.

Voor zover abstraktie wordt gemaakt van het verblijven bij familieleden of vrienden, hetgeen niet volkomen gerechtvaardigd is, vallen de netto vakantie-intensiteiten terug op: Belgen (30 %), Britten (43 %), Nederlanders (36 %), Duitsers (31 %)¹ en Fransen (23 %). Dit werpt onmiddellijk een ander licht op de onderlinge verhoudingscijfers; de Belgen staan aldus in een betrekkelijk gunstige positie inzake het nemen van vakantie buitenshuis.

2. DE VAKANTIE-INTENSITEIT PER PROVINCIE

De vakantie-intensiteit van 34,3 % is echter niet karakteristiek voor elk deelgebied. Dit verhoudingscijfer schommelt inderdaad per provincie, van 22,1 % voor de provincie West-Vlaanderen tot 45,5 % voor de provincie Brabant. In tabel 3 zijn de resultaten weergegeven per provincie. Voor een tweetal provincies, Luxemburg en Namen, was het aantal enquêtegevallen, als resultaat van de steekproefmethode, niet zeer groot waardoor een zekere voorzichtigheid is geboden bij de interpretatie². Niettemin komen de resultaten voor deze provincies als aanvaardbaar voor.

De verschillen die per provincie worden vastgesteld zijn geenszins aan het toeval toe te schrijven, doch zijn zeer significant te noemen. De vakantie-intensiteit in de provincie Brabant ligt merkbaar hoger dan in de andere provincies; dit verschil is nog groter wanneer de bruto intensiteit in aanmerking wordt genomen. Op 100 ondervraagden, registreert Brabant 60 vakanties tegenover 42 voor Henegouwen en Antwerpen die respectievelijk op een en twee provincies na de hoogste bruto vakantie-intensiteit vertonen. Daarentegen vertoont de bevolking in de provincie West-Vlaanderen een relatief zeer lage vakantie-intensiteit (22 %). Zeker speelt de nabijheid van de kust hierbij een rol, doch dit kan niet als een voldoende verklaring worden geacht.

¹ Exclusief tweede verblijven.

² De resultaten per provincie kunnen in beperkte mate beïnvloed zijn door de toevallige keuze van de grotere gemeenten vooral in deze provincies waar geen agglomeratie voorkomt.

TABEL 3: *De netto en bruto vakantie-intensiteit per provincie, 1967.*

Provincie	Aantal vakantie- gangers	Vakantie- intensiteit	Aantal vakanties	Bruto vakantie- intensiteit	Aantal vakanties per vakantieganger	Aantal enquête- gevallen
Antwerpen	300	37,4	338	42,1	1,12	803
Limburg	88	27,4	103	32,1	1,17	321
Oost-Vlaanderen	199	31,6	241	38,3	1,21	630
West-Vlaanderen	128	22,1	156	26,9	1,22	580
Brabant	496	45,5	652	59,8	1,31	1.091
Henegouwen	25	34,0	281	42,4	1,25	662
Luik	175	32,2	201	37,0	1,15	543
Luxemburg	39	25,3	55	35,7	(1,41)(a)	154
Namen	64	29,6	78	36,1	(1,22)	216
Rijk	1.714	34,3	2.105	42,1	1,23	5.000

(a) Voor zover een verhoudingscijfer gebaseerd is op minder dan 100 gevallen wordt het betrokken cijfer tussen haakjes geplaatst. Dit geldt voor alle tabellen en bijlagen van deze studie.

De verschillen per gewest moeten veeleer worden gezien in functie van de verstedelijkingsgraad of urbaniseringsgraad van de bevolking en het inkomen. Naarmate de verstedelijking groter is en het inkomen toeneemt, stijgt inderdaad de vakantie-intensiteit. Zoals verder zal blijken, moeten ook nog andere factoren in beschouwing genomen worden.

3. DE VAKANTIE-INTENSITEIT PER GEMEENTEKLASSE

Men mag algemeen aannemen dat naarmate de verstedelijking toeneemt, ook een verhoging van de vakantie-intensiteit valt waar te nemen¹. Dit blijkt zeer duidelijk uit de resultaten van tabel 4. Naar-

¹ Voor deze en volgende paragrafen wordt de lezer gewaarschuwd voor verkeerde interpretaties die het gevolg kunnen zijn van de individualisering van de resultaten. Als voorbeeld kunnen wij geven dat de resultaten per gemeenteklasse eveneens gede-termineerd zijn door de ongelijke inkomens en socio-professionele structuur per gemeenteklasse.

mate de enquêtegemeenten groter worden stijgt de vakantie-intensiteit. Deze bedraagt slechts 20 % in de kleine gemeenten van minder dan 2.000 inwoners en stijgt naarmate de gemeenten groter zijn en meteen de urbanisatiegraad toeneemt om 49 % te bereiken in de hoogste klasse.

Deze relatie is niet typisch voor België. De vakantiesurveys die in de buurlanden werden uitgevoerd wijzen op een analoog verband. In Frankrijk bedraagt de vakantie-intensiteit in de landelijke gemeenten slechts 16 % en stijgt tot 35 % in de steden en agglomeraties van 200.000 tot 1.000.000 inwoners, en bereikt zelfs 74 % voor het residentieel complex van Parijs¹. De Duitse gemeenten met meer dan 500.000 inwoners registreren een vakantie-intensiteit van 56 % tegenover 19 % voor de gemeenten met minder dan 2.000 inwoners². Dit wijst er meteen op dat in de Belgische agglomeraties het saturatiepunt nog niet werd bereikt.

4. DE VAKANTIE-INTENSITEIT PER INKOMENKLASSE

Inzake het inkomen wordt in tabel 4 een onderscheid gemaakt tussen het gezinsinkomen en het persoonsinkomen. Beide inkomenbenaderingen leiden nagenoeg tot hetzelfde resultaat³. In de laagste inkomensklassen is het aantal vakantiegangers zeer laag en stijgt stelselmatig naarmate het inkomen toeneemt. Deze vaststelling is zeker opvallend doch ligt in de lijn van de verwachtingen.

Van meer betekenis is de inkomenelasticiteit van de vakantie-intensiteit. De regressievergelijking die het verband weergeeft tussen vakantie-intensiteit en gezinsinkomenklasse luidt :

$$V = 0,146 Y + 14,86 \quad (R = 0,932)$$

waarin V de vakantie-intensiteit voorstelt en Y het inkomen ; R duidt de correlatie-coëfficiënt aan.

¹ C. Goguel : Les vacances des français en 1964, in *Etudes et Conjoncture*, nr. 6, 1965, blz. 74.

² H. Hoffmann : *So reisten die Deutschen 1966*, Deutsches Wirtschaftswissenschaftliches Institut für Fremdenverkehr an der Universität München, 1967, blz. 16.

³ Bij de opgave van het gezinsinkomen bij de enquête zal men rekening houden met een zekere onderschatting.

TABEL 4: *De netto en bruto vakantie-intensiteit per gemeenteklasse en per inkomenklasse, 1967.*

Omschrijving	Vakantie-intensiteit	Bruto-vakantie-intensiteit	Aantal enquête-gevallen
<i>Gemeenteklasse</i>			
Agglomeratiegemeenten	49,0	62,0	1.452
25.000 - 100.000 inwoners	43,2	51,3	437
10.000 - 25.000 inwoners	35,3	42,2	658
5.000 - 10.000 inwoners	25,4	29,2	791
2.000 - 5.000 inwoners	25,2	31,2	908
— 2.000 inwoners	20,2	25,2	754
<i>Gezinsinkomenklasse</i>			
— 50.000 fr	10,8	12,6	546
50.000 - 75.000 fr	16,4	18,9	456
75.000 - 100.000 fr	23,3	27,4	771
100.000 - 150.000 fr	37,4	43,6	1.076
150.000 - 200.000 fr	46,3	56,5	579
200.000 - 250.000 fr	58,8	73,5	257
250.000 - 300.000 fr	66,1	89,9	109
300.000 - 400.000 fr	(69,9)	(95,2)	83
400.000 fr en meer	(81,3)	(131,3)	64
Onbekend	37,5	46,6	1.059
<i>Inkomenklasse per persoon (a)</i>			
— 50.000 fr	13,4	n.b.(b)	813
50.000 - 75.000 fr	25,9	n.b.	844
75.000 - 100.000 fr	30,3	n.b.	888
100.000 - 150.000 fr	45,4	n.b.	824
150.000 - 200.000 fr	54,0	n.b.	309
200.000 - 250.000 fr	63,0	n.b.	119
250.000 - 300.000 fr	(71,9)	n.b.	57
300.000 - 400.000 fr	(63,4)	n.b.	41
400.000 fr en meer	(86,0)	n.b.	43
Onbekend	37,4	n.b.	1.062

(a) Het gezinsinkomen gedeeld door het aantal inkomentrekkers.

(b) n.b.: niet beschikbaar.

De inkomanelasticiteit, op grond van de regressielijn, wordt bekomen door de formule :

$$E_v = \frac{dV}{dY} \cdot \frac{Y}{V}$$

In dit geval is de inkomanelasticiteit van de vakantie-intensiteit gelijk aan 0,67¹. Dit beduidt dat de vakantie-intensiteit met 0,67 % toeneemt bij een groei van het gezinsinkomen met 1 %.

De puntenwolk op het spreidingsdiagram wijst echter niet op een lineair verband tussen V en Y, doch veeleer op een lineair verband tussen log V en log Y (zie grafiek 1).

De equatie van de regressielijn wordt in dit geval :

$$\log V = 0,84 \log Y - 0,274 ; R = 0,976$$

of

$$V = 0,532 Y^{0,84}$$

Rekening houdend met het type van de regressielijn is de inkomanelasticiteit ($E_v = 0,84$) constant voor elk punt van de curve.

Vermits echter het aantal vakanties per vakantieganger in de hogere inkomensklassen hoger ligt dan in de lagere inkomensklassen, komt de invloed van het gezinsinkomen als ondergewaardeerd voor. Daarom werd dezelfde berekening overgedaan voor het verband tussen de bruto vakantie-intensiteit en het gezinsinkomen :

$$\log BV = 0,95 \log Y - 0,409 ; R = 0,99$$

of

$$BV = 0,390 Y^{0,95}$$

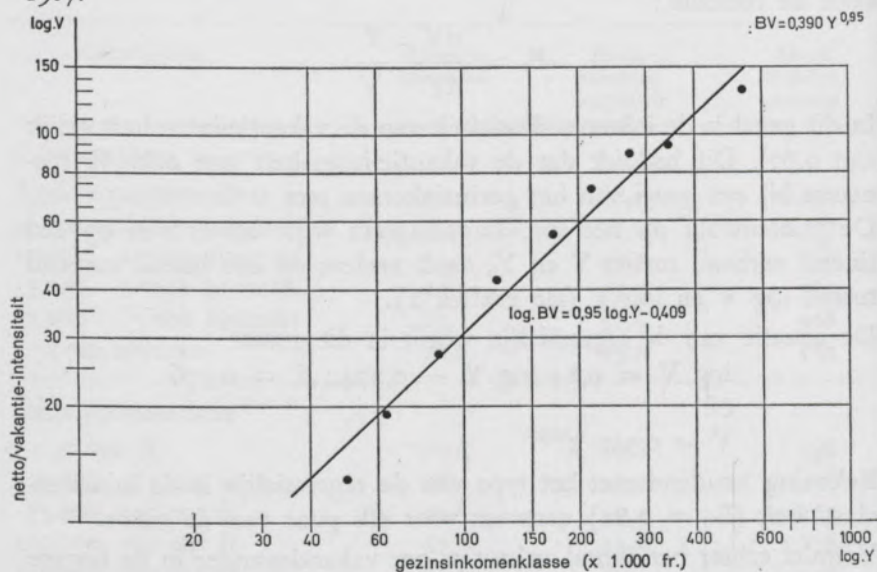
De hoogte van de correlatie-coëfficiënt duidt op een sterke causale samenhang tussen bruto vakantie-intensiteit en het gezinsinkomen (87 % van de variaties inzake de bruto vakantie-intensiteit zijn verklaard door Y).

Uit deze formule leiden wij verder af dat de bruto vakantie-intensiteit met 0,95 % toeneemt bij een aangroei van het gezinsinkomen met 1 %.

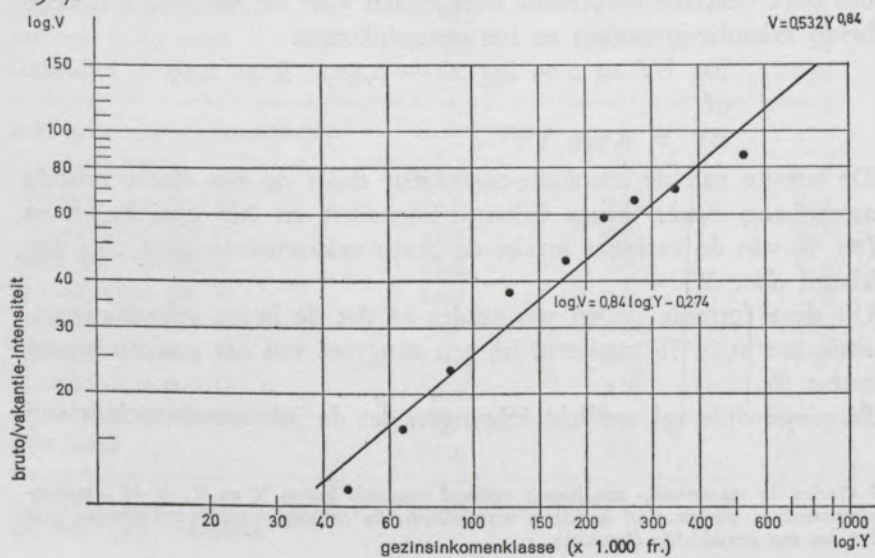
Een ingewijde zal wellicht inbrengen dat de inkomanelasticiteit vrij

¹ Gezien de regressielijn een lineair verband voorstelt tussen V en Y, is de inkomanelasticiteit in elk punt in de curve verschillend. In de uitgevoerde berekeningen gaat het om een gemiddelde elasticiteit.

GRAFIEK 1 : Het verband tussen netto vakantie-intensiteit en gezinsinkomen, 1967.

GRAFIEK 2 : Het verband tussen bruto vakantie-intensiteit en gezinsinkomen, 1967.

laag ligt. Nochtans moet men opmerken dat het hier gaat om een statische elasticiteitscoëfficiënt in tegenstelling met de dynamische elasticiteitscoëfficiënt, die gebaseerd is op een tijdreeks. De analyse die boven werd uitgevoerd is gebaseerd op een momentopname.

C. Fourgeaud geeft zeer duidelijk het verschil aan tussen de beide benaderingswijzen¹ ². Daarenboven kunnen de dynamische elasticiteitscoëfficiënten veelal als schijnbaar worden aangezien wanneer het gaat om de relatie tussen intensiteit en inkomen. Op middellange en zeker op lange termijn moet men ook rekening houden met de behoefte tot het nemen van vakantie.

Verder dient ingebracht dat de relatie tussen vakantie-intensiteit en gezinsinkomen onvoldoende rekening houdt met de feitelijke bestedingen in monetaire eenheden die op hun beurt mede afhankelijk zijn van de verblijfsduur. In het vijfde hoofdstuk wordt op dit aspect teruggekomen.

5. DE VAKANTIE-INTENSITEIT EN SOCIO-PROFESSIELE STRUCTUUR

In de vorige paragrafen werd reeds gewezen op de grote verschillen inzake vakantie-intensiteit per provincie, gemeenteklasse en inkomenklasse. Ofschoon deze reeds sterk uiteenliepen, was de variatiebreedte nog steeds lager dan de variatiebreedte die wordt waargenomen per socio-professionele klasse. De vakantie-intensiteit schommelt inderdaad van 4,9 bij de land- en tuinbouwers tot 84,8 bij de

¹ C. Fourgeaud: *Les projections de consommation en France, in Europe's future consumption*, 1964, blz. 30: 'Si l'on adopte pour la prévision les 'lois de consommation' résultant de l'analyse des budgets familiaux on admet implicitement qu'à revenus égaux le comportement des différents consommateurs présente un caractère permanent. La structure de la consommation des individus les plus riches actuellement constituerait une image satisfaisante de la consommation des individus les moins riches lorsqu'ils bénéficieront ultérieurement des mêmes revenus réels. Au contraire, en faisant choix d'élasticités de consommation obtenues dans les séries temporelles, on admet que les liaisons globales observées dans le passé ont un caractère structurel qui se maintiendra dans la période couverte par la prévision. L'ajustement statistique de lois de consommation de l'un ou l'autre type n'a donc a priori pas de raison de conduire aux mêmes résultats numériques.'

² In Duitsland evolueerde de vakantie-intensiteit van 24 % in 1954 tot 32 % in 1962 en 39 % in 1966. Het inkomen is evenwel niet noodzakelijk de enige inwerkende factor.

personen die een vrij beroep uitoefenen. Dit verschil wordt nog meer uitgesproken wanneer men teruggrijpt naar de bruto vakantie-intensiteit; deze bedraagt 4,9 bij de landbouwers en stijgt tot boven de 100 voor de personen van de beroepsklassen kaderpersoneel, managers en personen die een vrij beroep uitoefenen. Dit betekent dat de personen van deze laatste beroepsklassen in doorsnede iets meer dan één vakantie per jaar nemen. Bovendien het kaderpersoneel, de vrije beroepen en de ondernemers nemen ook de bedienden en de studenten relatief veel vakantie. De vakantie-intensiteit ligt tussen 50 en 66 %. Hun vakantie-intensiteit contrasteert zeker zeer sterk van deze die wordt vastgesteld bij de ongeschoolde arbeiders (18,2 %) en de gepensioneerden (17,5 %).

In tabel 5 worden de resultaten eveneens weergegeven naar de socio-professionele klasse van het gezinshoofd. De resultaten liggen volkomen in dezelfde lijn.

Men zou kunnen inbrengen dat de resultaten ten aanzien van de ondernemers en de vrije beroepen gebaseerd zijn op een te klein aantal. Wanneer echter een significantietest wordt toegepast, blijkt dat men niettemin op grond van dit klein aantal kan stellen dat de personen van deze socio-professionele klassen relatief meer vakantie nemen dan de doorsnee bevolking. Dit resultaat ligt trouwens in de lijn van de verwachtingen.

De resultaten bij de Fransen liggen in hoge mate gelijkaardig. Enkel de netto vakantie-intensiteit werd gepubliceerd¹.

Landbouwers	5,9 %
Zelfstandigen	41,8 %
Hoger kaderpersoneel en vrije beroepen	82,5 %
Middenkader	75,8 %
Bedienden	62,2 %
Werklieden	40,2 %
Niet-actieven	40,5 %
Totaal studenten	67,5 %

¹ C. Goguel, *op. cit.*, blz. 72-73.

TABEL 5 : De netto en bruto vakantie-intensiteit per socio-professionele klasse van de enquêtepersonen en het gezinshoofd, 1967.

Omschrijving	Vakantie-intensiteit	Bruto vakantie-intensiteit	Aantal enquêtegevallen
<i>Socio-professionele klasse van de enquêtepersoon</i>			
Ongeschoolde arbeider	18,2	19,6	720
Geschoolde arbeider	36,9	40,5	439
Lagere bediende	50,5	57,2	535
Middenkader bediende	60,0	75,8	215
Kaderpersoneel	68,3	101,2	164
Land- en tuinbouwer	4,9	4,9	143
Handelaar en ambachtsman	35,1	42,6	470
Ondernemer in handel, financiën en industrie	(65,2)	(126,1)	23
Vrij beroep	(84,8)	(108,7)	46
Huisvrouw	30,5	36,1	886
Student	66,5	96,9	254
Gepensioneerde	17,5	21,4	682
Overige	30,0	35,7	417
<i>Socio-professionele klasse van het gezinshoofd</i>			
Ongeschoolde arbeider	19,9	22,1	972
Geschoolde arbeider	37,1	41,6	709
Lagere bediende	52,2	62,8	713
Middenkader bediende	55,7	76,0	262
Kaderpersoneel	75,5	106,9	159
Land- en tuinbouwer	8,6	9,8	245
Handelaar en ambachtsman	40,1	49,3	661
Ondernemer in handel, financiën en industrie	(65,9)	(104,5)	44
Vrij beroep	(75,4)	(108,7)	69
Huisvrouw	29,9	(30,9)	97
Gepensioneerde	19,8	24,2	879
Overige	26,3	33,1	175

Een analoog onderzoek in Duitsland, op grond van het beroep van het gezinshoofd, leidde tot volgende resultaten¹ :

Landbouwers	7 %
Zelfstandigen	38 %
Ondernemers	76 %
Vrije beroepen	51 %
Hogere bedienden	69 %
Lagere bedienden	53 %
Hogere ambtenaren	62 %
Lagere ambtenaren	48 %
Geschoolde arbeiders	34 %
Ongeschoolde arbeiders	26 %

Deze enkele cijfers wijzen er niet enkel op dat de verschillen in vakantie-intensiteit per socio-professionele klasse in elk land zeer groot zijn, doch daarenboven blijkt dat de hiërarchie van de beroepsklassen inzake het al of niet nemen van vakantie grotendeels dezelfde is.

6. DE VAKANTIE-INTENSITEIT PER LEEFTIJD EN GESLACHT

De vakantie-intensiteit naar geslacht leidt tot weinig uiteenlopende resultaten. Globaal genomen nemen de mannen en de vrouwen naar verhouding evenveel vakantie. De vakantie-intensiteit van de vrouwen overtreft slechts die van de mannen met 2,8 % ; het verschil is niet-temin statistisch significant. Bij de Fransen wordt een gelijkaardig verschil van 2,2 % vastgesteld. Deze lichtjes hogere vakantie-intensiteit van de vrouw dan van de man moet wellicht worden toegeschreven aan de lagere activiteitsquote, waardoor een gedeelte van de vrouwen over meer tijd beschikt om vakantie te nemen. Bij de Duitsers ligt de verhouding nochtans net andersom. De hogere activiteitsquote van de vrouwen in Duitsland in vergelijking met België en Frankrijk is hiervoor echter geen voldoende verklaring.

¹ H. Hoffmann, *op cit.*, blz. 15.

Meer aandacht verdienen de verschillen in vakantie-intensiteit per leeftijdsklasse. Algemeen kan men stellen dat naarmate de leeftijd van de volwassenen toeneemt, de vakantie-intensiteit afneemt. Deze vaststelling treedt zowel aan het licht op grond van de netto als de bruto vakantie-intensiteit (zie tabel 6)¹.

In de jongste leeftijdsklasse wordt een vakantie-intensiteit geregistreerd van 51 %; deze daalt stelselmatig tot 14,5 % bij de personen van 70 jaar en meer. Het is echter slechts vanaf 60 jaar dat de vakantie-intensiteit sterk afneemt.

TABEL 6: De netto en bruto vakantie-intensiteit per leeftijdsklasse en naar geslacht, 1967.

Omschrijving	Vakantie-intensiteit	Bruto vakantie-intensiteit	Aantal enquête-gevallen
<i>Leeftijdsklasse</i>			
15 - 19 jaar	51,0	70,5	349
20 - 29 jaar	41,0	50,6	782
30 - 39 jaar	38,8	46,9	990
40 - 49 jaar	35,3	42,0	916
50-59 jaar	33,9	40,4	793
60 - 69 jaar	24,1	29,5	721
70 j. en meer	14,5	18,2	440
<i>Geslacht</i>			
Mannen	33,0	40,6	2.682
Vrouwen	35,8	43,8	2.318

Reeds boven werd een vergelijking gemaakt met de Fransen en de Duitsers. Ten aanzien van de leeftijdsklassen lijkt deze vergelijking bijzonder interessant. Er moet wel rekening gehouden worden met de ongelijke afbakening van de leeftijdsgroepen.

¹ Dit verklaart gedeeltelijk de relatief hoge vakantie-intensiteit in Limburg in verhouding tot het gemiddeld inkomen in deze provincie.

	Belgen	Fransen	Duitsers
0-13 jaar	—	50,4 %	—
14-17 jaar	—	51,9 %	—
14-19 jaar	—	—	46,0 %
15-19 jaar	51,0 %	—	—
18-24 jaar	—	46,1 %	—
20-29 jaar	41,0 %	—	44,0 %
25-29 jaar	—	49,3 %	—
30-39 jaar	38,8 %	48,2 %	39,0 %
40-49 jaar	35,3 %	45,4 %	42,0 %
50-59 jaar	33,9 %	37,0 %	40,0 %
60-64 jaar	—	32,1 %	—
60-69 jaar	24,1 %	—	34,0 %
65 jaar en meer	—	25,4 %	—
70 jaar en meer	14,5 %	—	22,0 %

De lagere vakantie-intensiteit van de Belgen ten aanzien van de Fransen vertoont, op één leeftijdsklasse na (15 à 19 jaar) een algemeen karakter. Dit is niet het geval ten aanzien van de Duitsers. De Belgen van 15 à 20 jaar noteren een hogere vakantie-intensiteit dan de Duitsers; voor de leeftijdsklasse 20 à 40 jaar is geen noemenswaardig verschil merkbaar, doch eens deze leeftijdsgrens overschreden, ligt de vakantie-intensiteit bepaald hoger bij de Duitsers.

7. DE VAKANTIE-INTENSITEIT EN ANDERE BEÏNVLOEDENDE FACTOREN

Uiteraard kan de vakantie-intensiteit in relatie worden gebracht met andere elementen die een invloed hebben op het al of niet nemen van een vakantie, zoals het woontype, het al of niet bezitten van een tweede verblijf of een wagen, het onderwijsniveau, het aantal personen ten laste, het aantal ongehuwde kinderen en het aantal kinderen beneden de 14 jaar. Al deze aspecten zijn samengebracht in tabel 7. Ten aanzien van deze aspecten is enkel de netto vakantie-intensiteit gekend.

A. Gezinsstructuur

Normaal kan verwacht worden dat de vakantie-intensiteit afneemt naarmate de gezinsgrootte toeneemt of wanneer het aantal personen ten laste aangroeit. In feite is dit ook zo. Bij de interpretatie van de resultaten van tabel 7 moet men evenwel wijzen op de interactie van verschillende factoren. Op het eerste gezicht zou men kunnen besluiten dat het aantal gezinnen zonder kinderen minder vakantie nemen dan deze met kinderen. Onder de personen zonder kinderen, registreert men echter zeer veel ouderen waarvoor de vakantie-intensiteit, zoals boven werd aangemerkt, uiterst laag is. Maakt men een ogenblik abstractie van de gezinnen zonder kinderen, dan blijkt zeer duidelijk de invloed van de gezinsgrootte. Dit treedt vooral duidelijk aan het licht bij de jonge gezinnen waar de vakantie-intensiteit varieert van 41 % bij de gezinnen met 1 kind beneden de 14 jaar tot 20 % bij de gezinnen met 5 kinderen of meer beneden de 14 jaar.

De invloed van de interactie geldt ook voor het aantal personen ten laste van het gezinshoofd. De gezinslast oefent echter slechts een significante invloed uit vanaf 5 of meer personen ten laste.

B. Onderwijsniveau

Uit tabel 7 volgt ook dat er een nauwe samenhang waar te nemen is tussen de vakantie-intensiteit en het onderwijsniveau. Hoe hoger het bereikte onderwijsniveau hoe hoger het aantal vakantiegangers. Het onderwijsniveau kan iemand meer ontvankelijk stellen tegenover het reizen en ook de behoefte aanscherpen. Niettemin kan men niet ontkennen dat er ook tussen het inkomenniveau en het onderwijsniveau een nauw verband waarneembaar is. Dit betekent dat uiterste voorzichtigheid geboden is bij de interpretatie. Men kan geenszins beweren dat de enquêtepersonen die hoger onderwijs volgden naar verhouding driemaal meer vakantie nemen dan degenen met lager onderwijs omwille van het onderwijsniveau. De personen met als hoogste diploma 'lager onderwijs', behoren relatief het meest tot de laagste inkomensklassen en de oudste leeftijdsgroepen (onbetwistbaar twee sterk inwerkende factoren). Hierbij kan worden aangestipt dat de variatiebreedte inzake vakantie-intensiteit groter is per inkomensklasse (70,5) dan per onderwijsklasse (49,7).

TABEL 7: *De vakantie-intensiteit naar andere beïnvloedende factoren, 1967.*

Omschrijving	Vakantie-intensiteit	Aantal enquêtegevallen
<i>Aantal ongehuwde kinderen (a)</i>		
Geen	30,1 %	2.052
1 kind	40,4 %	1.197
2 kinderen	38,7 %	822
3 kinderen	34,1 %	451
4 kinderen	30,4 %	227
5 kinderen en meer	28,9 %	249
<i>Aantal kinderen in het gezin beneden de 14 jaar</i>		
Geen	33,0 %	3.119
1 kind	40,9 %	843
2 kinderen	35,1 %	553
3 kinderen	33,2 %	265
4 kinderen	31,9 %	119
5 kinderen en meer	(19,8 %)	91
<i>Aantal personen ten laste (b)</i>		
Geen	33,3 %	1.120
1 persoon	31,6 %	1.578
2 personen	39,2 %	931
3 personen	36,7 %	646
4 personen	37,4 %	350
5 personen en meer	29,6 %	371
<i>Wagenbezit (c)</i>		
Ja	45,8 %	2.543
Neen	22,4 %	2.457
<i>Woontype</i>		
Eengezinswoning met tuin	29,0 %	2.628
Eengezinswoning zonder tuin	31,6 %	1.303
Appartementswoning	51,9 %	1.025
Andere	(20,5 %)	44

(a) In het gezin van het gezinshoofd (inclusief uitgebloede gezinnen).

(b) Ten laste van het gezinshoofd.

(c) Wagenbezit door enquêtepersoon of gezin.

TABEL 7: De vakantie-intensiteit naar andere beïnvloedende factoren, 1967 (vervolg).

Omschrijving	Vakantie-intensiteit	Aantal enquêtegevallen
<i>Bezit van tweede verblijf (d)</i>		
Geen	33,3 %	4.861
Zomerhuisje	(73,2 %)	41
Appartement	(79,2 %)	24
Villa/bungalow	(73,7 %)	38
Andere	(66,7 %)	27
<i>Genoten onderwijs (e)</i>		
Lager onderwijs	20,5 %	2.793
Lager middelbaar onderwijs	48,9 %	775
Hoger middelbaar onderwijs	58,9 %	414
Beroepsonderwijs lagere graad	37,8 %	497
Beroepsonderwijs hogere graad	54,5 %	145
Hoger technisch onderwijs (f)	(70,0 %)	80
Technisch normaalonderwijs	66,7 %	114
Universitair onderwijs	70,2 %	168

(d) Bezit van gezinshoofd.

(e) Naar hoogste diploma.

(f) Inclusief kunstonderwijs.

C. Woontype en wagenbezit

Tenslotte zij gewezen op de invloed van het wagenbezit — zeker gedetermineerd door het inkomen — en vooral 'het woontype'. Hierbij valt het op dat de vakantie-intensiteit bij personen die in een eengezinswoning met tuin of zonder tuin wonen in feite dezelfde is (circa 30 %). Bij degenen die een appartement betrekken, stijgt de vakantie-intensiteit tot 52 %. Dit verklaart meteen gedeeltelijk de relatief hoge vakantie-intensiteit in de agglomeraties naast het inkomen, de socio-professionele structuur, de verstedelijking, enz.

8. VERKLARENDE FACTOREN

In dit hoofdstuk werd de vakantie-intensiteit bestudeerd op grond van een aantal factoren. We kunnen niet zeggen dat elk van deze

aspecten verklarende factoren zijn. Zo is de vakantie-intensiteit per provincie veeleer gevolg dan oorzaak ; de afwijkingen zijn het gevolg van inkomenverschillen, woonstructuur, socio-professionele structuur, enz.

Niettemin zijn de meeste elementen die in beschouwing werden genomen te rekenen tot de verklarende factoren. Men mag zich dan ook afvragen welke factoren het meest tot de verklaring bijdragen. Op grond van de beschikbare gegevens is geen enkele methode bij machte op deze vraag een afdoend antwoord te geven. Inderdaad, meerdere van deze factoren staan niet los van elkaar (gezinsinkomen, bereikt onderwijsniveau, socio-professionele structuur, wagenbezit, gemeenteklasse, verstedelijking en woontype).

Men is evenwel geneigd, rekening houdend met de variatiebreedte van de vakantie-intensiteit per groep, de grootste betekenis te hechten aan het gezinsinkomen, de graad van verstedelijking, de socio-professionele structuur. Daarenboven moet men een aantal andere onafhankelijke grootheden zeker in aanmerking nemen, zoals de leeftijd en de gezinsstructuur.

Deze vijf hoofdfactoren, inkomen, verstedelijking of urbanisatiegraad, socio-professionele structuur, leeftijdsstructuur en gezinsstructuur, verklaren ongetwijfeld in hoge mate de regionale verschillen inzake de vakantie-intensiteit. Het zou interessant zijn deze bewering te toetsen aan de hand van volgend model :

$$V = aY + bU + cS + dL + eG + f$$

waarin :

V = vakantie-intensiteit per gewest (deze kan netto en bruto worden bepaald) ;

Y = inkomen ;

U = graad van verstedelijking of urbanisatiegraad ;

S = socio-professionele structuur ;

L = leeftijdsstructuur ;

G = gezinsstructuur¹ ;

a, b, c, d, e en f : parameters.

Gezien echter slechts 9 waarnemingen (gewesten) in het onderzoek werden opgenomen en in het model 5 verklarende variabelen zijn

¹ Elk van deze elementen is te kwantificeren.

opgenomen, is het weinig zinvol de hierbij aanleunende meervoudige correlatieberekening uit te voeren. Het betreft hier een methodologische beschouwing die in toepassing kan worden gebracht wanneer het aantal observaties groter is.

Tenslotte zij nog gewezen op de eventuele invloed van het toeristisch karakter van een streek op de vakantie-intensiteit. Op grond van de resultaten van tabel 3 kan men wel eens de indruk hebben dat de vakantie-intensiteit vooral laag is in de provincies met een toeristische vocatie. Deze toeristische functie kan op twee wijzen de vakantie-intensiteit bepalen. In de eerste plaats oefent de toeristische functie een remmende invloed uit op de personen die rechtstreeks met de toeristische activiteit van de streek worden geconfronteerd. Een gedeelte van deze mensen nemen weliswaar vakantie buiten het toeristisch seizoen. In de tweede plaats vormt het dagelijks heen en weer reizen naar een toeristische plaats — hier denken wij vooral aan de Westvlaamse bevolking ten aanzien van de kust — een substitutie voor een vakantie zoals deze in de enquête werd opgevat.

9. DE FRACTIONERING VAN DE VAKANTIES

In de vorige paragrafen werd reeds enkele malen gewezen op het feit dat een zeker aandeel van de vakantiegangers meer dan één enkele vakantie neemt per jaar. Dit verschijnsel is trouwens verdisconteerd in de bruto vakantie-intensiteit. Gezien dit fenomeen niet zonder betekenis is, onder meer ten aanzien van de eigenlijke vakantiespreiding, en trouwens in de verdere hoofdstukken meerdere malen aan de orde zal komen, wordt dit hoofdstuk afgesloten met een korte analyse terzake. De Fransen duiden dit fenomeen aan met de veelzeggende term 'le fractionnement des vacances'. In deze paragraaf gebruiken wij hiervoor de term 'fractionering van de vakanties'¹. De analyse wordt beperkt tot twee aspecten, namelijk de socio-professionele structuur en het gezinsinkomen.

¹ Dit mag niet worden verward met de spreiding van de vakanties over de verschillende maanden, hetgeen de Fransen aanduiden met de term 'l'étalement des vacances'.

A. De fractionering van de vakanties naar socio-professionele structuur

Uit tabel 8 kan men afleiden dat 6,0 % van de volwassen bevolking meer dan 1 vakantie per jaar neemt¹ waarvan 4,7 % met 2 vakanties, 1,0 % met 3 vakanties en 0,3 % met 4 of meer vakanties. Voor zover men enkel de vakantiegangers in beschouwing neemt, neemt iets meer dan een zesde (17,7 %) meer dan één vakantie per jaar².

Deze verhoudingen zijn geenszins typisch voor elke socio-professionele klasse. Het nemen van meer dan één vakantie per jaar treedt slechts duidelijk aan het licht bij de beroepsklasse met een gemiddeld hoog inkomen. Dit is het geval voor de klassen bedienden van het middenkader (bruto vakantie-intensiteit op basis van de vakantiegangers met 2 of meer vakanties 28 %), kaderpersoneel (56 %), ondernemers (91 %), personen die een vrij beroep uitoefenen (48 %) en tenslotte studenten (54 %). Voor deze laatste groep moet de band met het inkomen worden gelegd via het gezinshoofd. Daarentegen nemen de landbouwers, de werklieden en de lagere bedienden zelden of zeer weinig een tweede vakantie.

B. De fractionering van de vakanties naar gezinsinkomenklasse

De invloed van het inkomen op de spreiding van de vakantietijd over meerdere vakanties komt zeer goed tot uiting in het tweede gedeelte van tabel 8. Ook de vergelijking van grafiek 1 met grafiek 2 wijst in dezelfde richting.

Hieruit kan men volgende vaststellingen afleiden :

- a) De netto vakantie-intensiteit, de netto vakantie-intensiteit op basis van twee vakanties en de bruto vakantie-intensiteit nemen stelselmatig toe in functie van het gezinsinkomen. Dit betekent dat het inkomen in sterke mate de fractionering van de vakanties determineert.
- b) De tweede vakantie manifesteert zich weinig in de lagere inkomensklasse ; eens de inkomengrens van 100.000 F wordt overschreden, neemt de netto en de bruto vakantie-intensiteit op basis van 2 of meer vakanties toe.

¹ Het overeenkomstig cijfer in Frankrijk bedroeg in 1964 9,5 %.

² Het overeenkomstig cijfer in Frankrijk bedroeg in 1964 23,0 %.

Tabel 8 : De fractionering van de vakanties naar socio-professionele klasse en gezinsinkomenklasse, 1967.

Omschrijving	Vakantiegangers met :				Netto vakantie- intensiteit	Vakantie- gangers met 2 of meer vakanties t.o.v. aantal enquête- personen	Bruto vakantie- intensiteit op basis van de vakantie- gangers met 2 of meer vakanties	Aantal enquête- personen
	1 va- kantie	2 va- kantie	3 va- kantie	4 of meer vakanties				
<i>Socio-professionele klasse</i>								
Ongeschoolde arbeider	121	10	—	—	18,2	1,4	2,8	720
Geschoolde arbeider	148	12	2	—	36,9	3,2	6,8	439
Lagere bediende	239	27	3	1	50,9	5,8	12,5	535
Middenkader bediende	102	22	3	2	60,0	12,6	28,4	215
Kaderpersoneel	74	26	8	4	68,3	23,2	56,1	164
Land- en tuinbouwer	7	—	—	—	4,9	—	—	143
Handelaar en ambachtsman	138	18	6	3	35,1	5,7	13,2	470
Ondernemer in handel, financiën en industrie	8	2	3	2	(65,2)	(30,4)	(91,3)	23
Vrij beroep	28	11	—	—	(84,8)	(23,9)	(47,8)	46
Huisvrouw	232	30	4	4	30,5	4,3	9,9	886
Student	108	48	10	3	66,5	24,0	54,3	254
Gepensioneerde	99	17	3	1	17,5	3,1	6,9	682
Overige	107	12	6	—	30,0	4,3	10,1	417
Onbekend	—	—	—	—	—	—	—	6
Totaal	1.411	235	48	20	34,3	6,0	13,9	5.000
<i>Gezinsinkomenklasse</i>								
- 50.000 fr.	54	2	1	2	10,8	0,9	2,7	546
50.000- 75.000 fr.	66	8	—	1	16,4	2,0	4,4	456
75.000-100.000 fr.	154	21	5	—	23,3	3,4	7,4	771
100.000-150.000 fr.	349	42	8	3	37,4	4,9	11,2	1.076
150.000-200.000 fr.	223	34	8	3	46,3	7,9	18,0	579
200.000-250.000 fr.	118	30	1	2	58,8	12,8	27,6	257
250.000-300.000 fr.	54	11	6	1	66,1	16,5	40,4	109
300.000-400.000 fr.	42	11	5	—	69,9	19,3	44,6	83
400.000 fr. en meer	30	15	4	3	81,3	34,4	84,4	64
Onbekend	321	61	10	5	37,5	7,2	16,2	1.059
Totaal	1.411	235	48	20	34,3	6,0	13,9	5.000

Het voorlopig algemeen besluit dat uit dit hoofdstuk is af te leiden, kan worden samengevat als volgt :

- a) De vakantie-intensiteit van de Belgische bevolking ligt betrekkelijk laag.
- b) Vrij grote verschillen worden vastgesteld naar de onderscheiden geledingen van de bevolking. Deze zijn echter niet groter in België dan in de buurlanden.

In de volgende drie hoofdstukken worden de vakanties nader geanalyseerd.

hoofdstuk III het vakantiepatroon

De titel 'vakantiepatroon' kan op het eerste gezicht enigszins vaag klinken. Onder vakantiepatroon worden inderdaad meerdere facetten inzake de vakantie samen genomen, facetten die onderling min of meer verband houden met elkaar. Om deze reden lijkt een zekere precisering noodzakelijk. In concreto wordt gedacht aan de vakantiebestemming, de aard van de reis en/of bestemming, de motivering van de keuze, het aantal vergezellende familieleden en kinderen, de vakantieperiode, de verblijfsduur, de logiesvorm en het transportmiddel. Sommigen zouden wellicht geneigd zijn om hieraan ook de reisorganisatie te koppelen. Vermits de reisorganisatie inzake plaats en tijd niet onmiddellijk aansluit bij de vakantietijd en de reisorganisatie meerdere facetten inhoudt, gaat de voorkeur naar de behandeling van de reisorganisatie in een afzonderlijk hoofdstuk.

Een gedeelte van de vakantiegangers nemen meer dan een vakantie per jaar en in de enquête werden enkel drie vakanties onderzocht. Hieruit volgt onmiddellijk de vraag of er zich een onderscheid opdringt tussen eerste, tweede en/of derde vakantie.

In bepaalde gevallen kan dit onderscheid worden gemaakt, doch men kan zich voorstellen dat in de meeste gevallen de geïnteresseerde, hetzij openbare of privé-sector, enkel belangstelling heeft voor het totaalbeeld. De tweede formule werd dan ook verkozen, met een uitsplitsing van deze aspecten waar het noodzakelijk voorkomt.

I. DE VAKANTIEBESTEMMING

Onder de vakantiebestemming wordt verstaan de plaats waar de vakantie wordt doorgebracht. Hierbij beperken we ons niet enkel tot het globaal bestemmingspatroon doch tevens zal een relatie worden gelegd met enkele elementen die het bestemmingspatroon kunnen be-

invloeden zoals provincie van verblijf, beroep, leeftijd, inkomen, gezinsstructuur en andere.

A. Algemeen beeld

De keuze van het vakantie-oord is ongetwijfeld een van de meest interessante aspecten van de analyse. Het bestemmingspatroon kan zeer ver en minder ver worden uitgerafeld. In het eerste geval gaat de aandacht naar de toeristische streek, in het tweede geval wordt enkel aandacht geschonken aan het land van bestemming. Ofschoon de eerste formule op grond van theoretische overwegingen de voorkeur heeft, moet evenwel rekening gehouden worden met het veelal klein aantal vakantiegegers in de steekproef per toeristisch gewest. Daarom wordt de vakantiebestemming in extenso enkel in appendix 2 opgenomen terwijl in de tabellen van deze paragraaf, met uitzondering van de Belgische toeristische gewesten, het bestemmingspatroon per land wordt gegeven.

Bij het analyseren van de vakantiebestemming rijst een bijzondere moeilijkheid. Een gedeelte van de vakantiegegers bezoekt op eenzelfde reis meerdere gewesten en/of landen. In de enquête werd hiermede rekening gehouden in deze zin, dat een onderscheid werd gemaakt tussen belangrijkste verblijf of verste bestemmingspunt en andere verblijfplaatsen (zie o.m. appendix 2). Hieruit volgt dat eenzelfde gewest door sommige vakantiegegers als eigenlijke verblijfplaats (langste verblijf) of verste bestemmingspunt wordt opgegeven en door anderen als transitgewest. In dit laatste geval gaat het transit steeds gepaard met minimaal één overnachting in het gewest. Deze omslachtige uitsplitsing, die in appendix 2 is opgenomen, laat evenwel niet toe relaties te leggen. Daarom wordt in dit hoofdstuk hoofdzakelijk het accent gelegd op de belangrijkste verblijfplaats.

In tabel 9 wordt een beeld gegeven van de vakantiebestemming naar langste verblijfplaats, uitgesplitst naar eerste, tweede of derde vakantie¹. De meer gedetailleerde weergave waarbij zowel wordt reke-

¹ In tabel 9 en ook in vele hieropvolgende staten wordt een onderscheid gemaakt tussen eerste, tweede en derde vakantie. De aantallen tweede en vooral derde vakanties zijn echter zodanig klein, dat de kans op toeval niet is uitgesloten. Bij de interpretatie is dan ook voorzichtigheid geboden.

ning gehouden met de toeristische gewesten als met de aanvullende verblijfplaatsen is, zoals boven reeds werd aangeduid, weergegeven in appendix 2. Uit deze tabel en bijgaande appendix treden een aantal belangrijke vaststellingen naar voren.

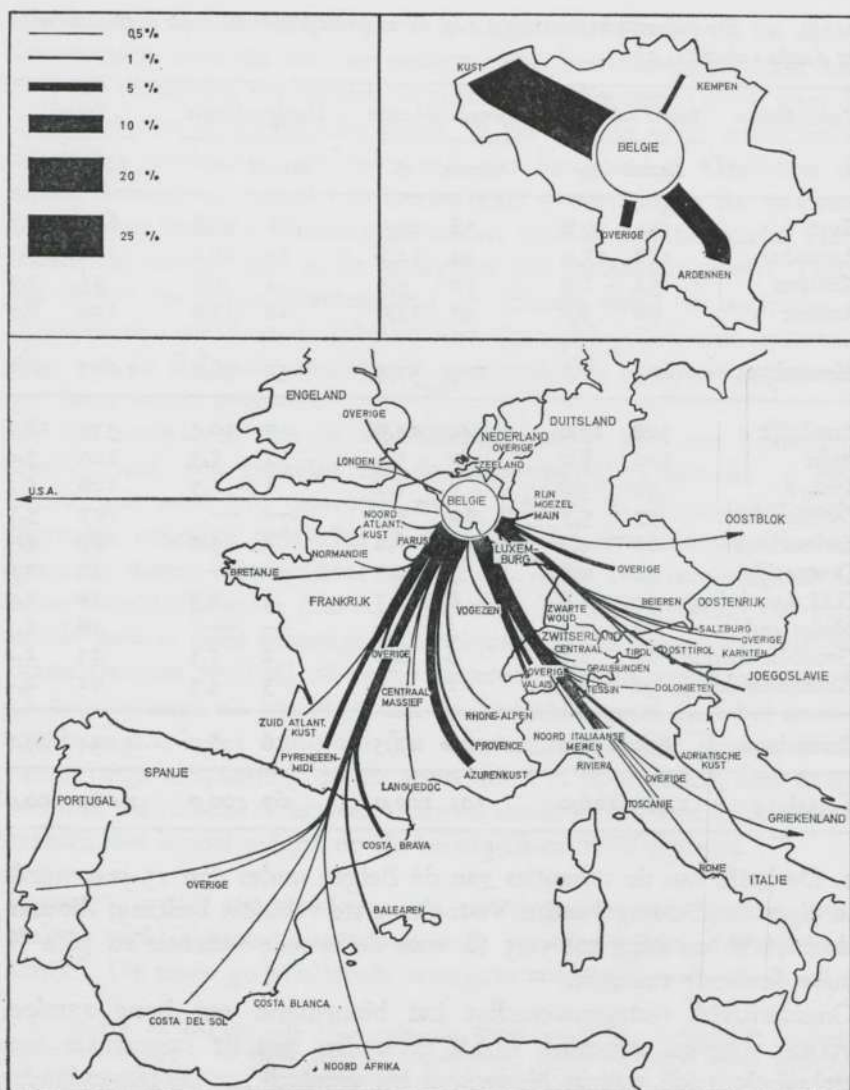
TABEL 9: De vakantiebestemming van de enquêtepersonen naar eerste, tweede en derde vakantie, 1967.

Verblijfplaats	Eerste vakantie		Tweede vakantie		Derde vakantie		Totaal	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Kust	513	29,8	78	25,9	18	26,8	609	29,3
Ardennen	188	11,0	44	14,6	19	28,4	251	12,1
Kempen	32	1,9	10	3,3	2	3,0	44	2,1
Andere	90	5,3	41	13,6	12	17,9	143	6,9
Binnenland	823	48,0	173	57,5	51	76,1	1.047	50,3
Frankrijk	328	19,0	44	14,6	7	10,4	379	18,2
Italië	102	6,0	10	3,3	1	1,5	113	5,4
Spanje	99	5,8	8	2,7	1	1,5	108	5,2
Duitsland	97	5,7	10	3,3	—	—	107	5,1
Zwitserland	68	4,0	19	6,4	2	3,0	89	4,3
Oostenrijk	48	2,8	7	2,3	—	—	55	2,6
G.H. Luxemburg	30	1,8	8	2,7	1	1,5	39	1,9
Nederland	24	1,4	4	1,3	—	—	28	1,3
Groot-Brittannië	18	1,1	6	2,0	1	1,5	25	1,2
Andere landen	76	4,4	12	4,0	3	4,5	91	4,4
Buitenland	890	52,0	128	42,5	16	23,9	1.034	49,7
Totaal	1.713	100,0	301	100,0	67	100,0	2.081	100,0

1. De helft van de vakanties van de Belgen ouder dan 15 jaar wordt in eigen land doorgebracht. Voor de eerste vakantie bedraagt dit aandeel 48 % en stijgt tot 57,5 % voor de tweede vakantie en 76,1 % voor de derde vakantie.

Ongetwijfeld vertegenwoordigt het binnenland een hoog aandeel vooral wanneer rekening wordt gehouden met de oppervakte van België. In 1966 was in Nederland het aandeel van de binnenlandse

KAART I : Spreiding van de vakanties van de Belgen naar land en/of toeristisch gewest, 1967.

vakantiegeangangers nog hoger. Voor de periode mei-september steeg dit aandeel tot 74 %. De analoge percentages voor andere buurlanden — op jaarbasis — bedragen :

Frankrijk	87,8 %
Duitsland	50,5 %
Verenigd Koninkrijk	85,3 %

Het is niet uitgesloten dat het hoog aandeel van de binnenlandse toeristische gewesten enigszins in de hand wordt gewerkt door het referentiejaar waarop het onderzoek slaat. Twee factoren zijn terzake relevant. In de eerste plaats heeft het goede weder het binnenlands toerisme gestimuleerd terwijl verder de economische recessie een lichtjes matigende invloed had op buitenlandse vakanties¹.

2. Inzake de binnenlandse vakanties treden twee toeristische gewesten, Kust en Ardennen, duidelijk naar voren. De Kust vertegenwoordigt 29,3 % van alle vakanties van de Belgen terwijl het aandeel van de Ardennen 12,1 % bedraagt. Opvallend is wel het aandeel van de kust dat het hoogst is bij de eerste vakantie en terugvalt op circa 26 % voor de tweede en derde vakantie.

Omgekeerd vertonen de andere binnenlandse toeristische gewesten een groter aandeel bij de tweede en de derde vakantie dan bij de eerste. Dit is vooral opvallend voor de Ardennen².

3. Het relatief hoog aandeel van de overige gewesten in eigen land is te verklaren door de vakanties die worden doorgebracht bij familieleden of vrienden. Daarenboven moeten we de bezoeken aan de kunststeden vermelden (1,5 %).

4. Rekening houdend met het totaal aantal vakanties van de volwassenen (zie tabel 2) totaliseert de Kust 840.000 en de Ardennen 347.000 vakanties. Verder in de studie zullen ook de kinderen in aanmerking worden genomen en zal een raming worden gemaakt van het aantal overnachtingen dat deze vakanties uitmaakt.

¹ De invloed hiervan mag echter niet worden overschat vooral daar het goede weder veeleer invloed heeft op de weekeind- of verlengde weekeindverblijven en deze buiten het bestek van deze enquête vallen.

² Ten aanzien van de derde vakantie moet men rekening houden met het beperkt aantal dat in de enquête werd gereleveerd.

5. Frankrijk treedt duidelijk naar voren inzake de buitenlandse vakanties met 18,2 % van het totaal aantal vakanties.

Frankrijk is zowel het voornaamste buitenlands vakantie-oord inzake eerste, tweede als derde vakantie. Uit appendix 2 volgt dat vooral twee Franse gewesten een attractie uitoefenen op de Belgen, namelijk de Azurenkust en Pyreneeën-Midi (o.m. Lourdes) met respectievelijk 24 % en 20 % van de Belgische vakanties in Frankrijk.

Andere gewesten die frekwent worden aangedaan in Frankrijk zijn :

Normandië	4 %
Bretagne	7 %
Parijs en omgeving	6 %
Zuidatlantische kust	4 %
Rhône-Alpen	5 %
Provence	6 %

Merk op dat Parijs vrij veel wordt aangedaan als tweede of derde vakantie.

6. Duitsland, Italië en Spanje vertegenwoordigen elk ongeveer 5 % van de Belgische vakanties. In Duitsland bezoeken de Belgen hoofdzakelijk de Rijnstreek (25 %) (inclusief Moezel- en Mainstreek), en verder het Zwarte Woud (17 %), Beieren (9 %) en de steden (11 %)¹. De vakanties in Italië liggen erg verspreid ofschoon de Adriatische Kust (27 %) en de Noord-Italiaanse Meren (24 %) naar voren treden.

In Spanje maken drie gewesten samen meer dan vier vijfden van de Belgische vakanties uit, met name de Costa Brava (52 %), de Balearen (19 %) en Costa del Sol (11 %).

7. Inzake de overige landen totaliseren enkel Zwitserland en Oostenrijk meer dan 2 % van het aantal vakanties. In Zwitserland trekt het gewest Valais (34 %) en in Oostenrijk Tirol (42 %) het grootste aantal Belgen aan.

8. Uit appendix 2 kan men eveneens afleiden dat de gebieden die in het buitenland het meest worden bezocht als belangrijkste verblijf-

¹ Deze cijfers houden een onderschatting in omdat circa één derde geen specificatie gaf aan het bezochte toeristisch gewest in Duitsland.

plaats, eveneens het meest naar voren treden als aanvullende verblijfplaats.

Aansluitend op hetgeen voorafgaat rijzen nog twee bijkomende vragen: in welke mate overlappen de eerste, tweede en/of de derde vakantie elkaar en welk aandeel van de vakantiegangers bezoekt de in tabel 9 onderscheiden landen?

Ten aanzien van de eerste vraag wordt de analyse beperkt tot de relatie tussen de eerste en de tweede vakantie. Op de 301 personen die ten minste twee vakanties namen, richtten er zich 86 of 28,1 % tot hetzelfde binnenlands toeristisch gewest of land van bestemming bij de eerste en bij de tweede vakantie.

Worden de Belgische toeristische gewesten als één geheel beschouwd, dan loopt dit aandeel op tot 40 %. Hieruit kan men afleiden dat er een zekere voorkeur bestaat bij de vakantiegangers die twee of meer vakanties nemen, om de tweede vakantie in hetzelfde land door te brengen als de eerste. Voor de kust is dit het geval voor 26 vakantiegangers op 78, voor de Ardennen 18 op 43, België in zijn geheel 90 op 172. Dit is weliswaar minder uitgesproken voor de buitenlandse vakanties (31 op 127) behalve voor Frankrijk (19 op 43). De resultaten ten aanzien van de eerste en de derde vakantie liggen volkomen in dezelfde lijn.

Vermits de binnenlandse toeristische gewesten eerder zelden het voorwerp uitmaken van doorgangsreizen van de Belgen, wordt het antwoord op de tweede vraag toegespitst op de buitenlandse bestemmingsgebieden.

Uit tabel 10 zijn enkele relevante verschijnselen af te leiden. Het aandeel van de vakantiegangers die in de landen vermeld in tabel 10 voor tenminste één nacht verblijven, is merkkelijk groter dan uit tabel 9 blijkt. Dit is voornamelijk het geval voor Frankrijk, Duitsland, en in mindere mate ook voor Zwitserland, Oostenrijk, Italië en Spanje. Zo brengt één vierde van de volwassen vakantiegangers tenminste één nacht door in Frankrijk. Dit is het gevolg van twee feiten. In de eerste plaats zij onderstreept dat niettegenstaande de overlapping, zoals boven aangestipt, er onder de vakantiegangers die deze landen als tweede vakantie bezoeken meer nieuwe dan oude gezich-

TABEL 10: *Het aantal vakantie-gangers in de steekproef dat de voornaamste landen van bestemming aandoet als vakantieplaats of op doorreis, 1967.*

Land	Eerste vakantie		Tweede en derde vakantie		Sub-totaal	Zelfde bestemming eerste en tweede of eerste en derde vakantie (a)	Totaal	
	Als verblijf-plaats	Op doorreis	Als verblijf-plaats	Op doorreis			Aantal	In % v/h aantal vakantie-gangers
Frankrijk	328	71	51	1	451	— 23	428	25,0
Duitsland	97	46	10	2	155	— 1	154	9,0
Italië	102	18	11	2	133	— 5	128	7,4
Spanje	99	10	9	—	118	— 1	117	6,9
Zwitserland	68	20	21	1	110	— 1	109	6,4
Oostenrijk	48	25	7	1	81	—	81	4,7
G.H. Luxemburg	30	7	9	—	46	—	46	2,7
Nederland	24	1	4	—	29	— 2	27	1,6
Groot-Brittannië	18	—	7	—	25	— 1	24	1,2

(a) De cijfers betreffende de overlapping per land inzake de tweede en derde vakantie zijn niet gekend; dit aantal kan hoogstens tot 2 à 3 oplopen. Aldus is er geen scheefrekening.

ten voorkomen. Het tweede en belangrijkste feit houdt evenwel verband met het transitverkeer¹.

Hieruit halen vooral Frankrijk en Duitsland voordeel. De transit-toeristen in Frankrijk zijn in de eerste plaats op doorreis naar Spanje, en verder naar Zwitserland en Italië. Duitsland fungeert als transitland voor vakanties doorgebracht in Oostenrijk, Italië en de verder afgelegen vakantiegebieden. Oostenrijk en Zwitserland weten vakantie-gangers op te vangen op doorreis naar en/of terugreis uit Italië.

B. De vakantiebestemming per provincie

Het bestemmingspatroon is zeker niet voor elke deelgroep hetzelfde. In tabel 11 treden reeds onmiddellijk verschillen per provincie aan het licht. De grote lijnen die boven werden vastgesteld komen niettemin in elke provincie naar voren². Dit blijkt uit:

het hoog aandeel van de binnenlandse toeristische gewesten in elke provincie. Dit aandeel schommelt tussen 44 % voor Oost-Vlaanderen en 60 % voor Limburg;

met uitzondering voor de provincie Luxemburg (klein aantal gevallen) is de Kust telkens het eerste binnenlands vakantie-oord. De Ardennen komen telkens op de tweede plaats, behalve voor de provincie Antwerpen. Voor deze laatste provincie is het aandeel van de Kempen hoger dan het overeenkomstig percentage van de Ardennen;

Frankrijk is voor elke provincie, Antwerpen uitgezonderd, het eerste vakantie-oord in het buitenland.

Benevens de punten van gelijkenis zijn er enkele verschilpunten die de aandacht op zich vestigen.

1. In vier provincies bekomt de Kust één derde van de vakanties. Het betreft Antwerpen, Brabant, Luik (met elk 32 %) en Limburg

¹ Het transitverkeer wordt weliswaar enigszins overschat, in deze zin dat de uitstappen met verblijf ook hierbij worden gerekend. Als voorbeeld kan worden aangehaald een vakantieganger die de Côte d'Azur als verblijfplaats heeft en een of meerdere nachten verblijft in Italië. Dit voorbeeld sluit evenwel niet uit dat de heen- of de terugreis geschiedt via een omweg.

² Ten aanzien van Luxemburg en Namen dient zeker rekening gehouden met het klein aantal gevallen.

TABEL 11: *De vakantiebestemming per provincie, 1967.*

Verblijfplaats	Ant- werpen	Limburg	Oost- Vlaan- deren	West- Vlaan- deren	Brabant	Heren- gouwen	Luik	Luxem- burg	Namen
Kust	32	35	28	22	32	24	32	(21)	(22)
Ardennen	4	10	8	14	12	19	14	(30)	(19)
Kempen	7	8	2	1	1	—	—	—	—
Andere	4	8	6	9	8	6	7	(6)	(8)
Binnenland	47	60	44	46	53	49	53	(57)	(49)
Frankrijk	8	16	15	16	19	29	20	(17)	(28)
Italië	7	6	3	7	5	3	8	(13)	(4)
Spanje	7	2	4	5	5	6	7	(2)	(6)
Duitsland	9	7	13	6	2	2	3	(6)	(1)
Zwitserland	6	2	6	5	4	3	3	(4)	(1)
Oostenrijk	4	2	5	3	2	2	3	—	(3)
G.H. Luxemburg	2	1	2	3	2	3	1	—	(3)
Nederland	2	1	3	3	1	1	1	—	(1)
Groot-Brittannië	1	2	2	3	1	—	1	(2)	—
Andere landen	6	2	3	3	7	2	2	—	(4)
Buitenland (a)	53	40	56	54	47	51	47	(43)	(51)
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Aantal vakanties	337	103	239	153	643	278	197	53	78

(a) Het aandeel van het binnenland en het buitenland werd onafhankelijk bepaald en is aldus geen optelling van de markteenheden van de afzonderlijke verblijfplaatsen. Eventuele afwijkingen zijn het gevolg van afrondingen. Deze opmerking geldt eveneens voor volgende tabellen.

(35 %). Dit aandeel valt terug op minder dan 25 % voor de Waalse provincies Henegouwen (24 %), Luxemburg (21 %) en Namen (22 %). Ook voor West-Vlaanderen is dit aandeel betrekkelijk laag (22 %). Voor deze laatste provincie kan men de afstand inbrengen. Niettemin is het opvallend dat het aandeel van de Ardennen net het hoogst is in de nabijgelegen provincies. West-Vlaanderen is de enige Vlaamse provincie waar het aandeel van de Ardennen het gemiddelde overtreft (14 %).

2. De oriëntatiegraad per provincie op de Ardennen is veel ongelijker dan de oriëntatiegraad op de Kust. Opvallend is het gering aandeel van de vakantiegangers uit de provincie Antwerpen in de Ardennen (4 %).

3. De Kempen worden nagenoeg uitsluitend bezocht door vakantiegangers uit de Vlaamse provincies. Wat de Kempen betreft kan zeker de afstand niet als verklarende factor worden ingebracht.

4. Inzake de buitenlandse gewesten zijn twee duidelijke strekkingen te onderscheiden :

a) Het aandeel van Frankrijk is vooral hoog in de Franstalige provincies ; dit aandeel schommelt van 17 % tot 29 % tegenover 8 % à 16 % in de Nederlandstalige provincies. Brabant neemt een middenpositie in met 19 %.

b) Daarentegen is het aandeel van Duitsland, Nederland en Groot-Brittannië het grootst in de Nederlandstalige provincies.

Uit deze enkele verschilpunten kan een belangrijke vaststelling worden afgeleid. Reeds eerder werd gewezen op de rol van de veiligheid en de geborgenheid bij de vakantiemotivering¹. Een element dat de geborgenheid in de hand werkt is zeker de taal van de streek en/of de talenkennis van de vakantieganger. Een gedeelte van de vakantiegangers is immers bevreesd niet begrepen te worden door de ontvangende streek. Rekening houdend met de doorsnee talenkennis van de Nederlands- en Franssprekende Belgen is het begrijpelijk dat Frankrijk meer op de voorgrond treedt als vakantie-oord in de Waalse

¹ W.E.S. : *Proeve van een algemeen motiveringsonderzoek bij de Belgische vakantiegangers*, Rapport Toeristisch-Economisch Onderzoek, nr. 5, 1964, blz. 37.

provincies, terwijl daarentegen de Kempen, Duitsland, Nederland en Groot-Brittannië naar verhouding tot het aantal vakantiegangers betrekkelijk meer wordt verkozen door de Nederlandstaligen.

C. De vakantiebestemming naar gemeenteklasse

De analyse van het bestemmingspatroon naar gemeenteklasse brengt weinig nieuwe elementen op de voorgrond (zie appendix 3). Met uitzondering van de kleinste gemeenteklasse verloopt het vakantiepatroon in elke groep vrij parallel. Met betrekking tot de vakantiegangers uit de kleinere gemeenten bezoekt een vrij groot aandeel niet-traditioneel toeristische gewesten. (Veelal gaat dit gepaard met familiebezoek).

In verband met de vakantiebestemming in het binnenland treedt evenwel een verschilpunt op de voorgrond. De vakantiegangers van de grotere gemeenten (10.000 inwoners en meer) verblijven naar verhouding iets meer aan de Kust dan de toeristen uit de kleinere gemeenten. Net het omgekeerde treedt aan het licht met betrekking tot de Ardennen.

D. De vakantiebestemming naar socio-professionele klasse

Van meer belang is de analyse van de vakantiebestemming in functie van de socio-professionele klasse waartoe de vakantieganger behoort. Hierbij kunnen wij een onderscheid maken tussen de beroepsklasse van de enquêtepersoon (zie tabel 12) en de beroepsklasse van het gezinshoofd waartoe de enquêtepersoon ressorteert (zie appendix 4). In verband met deze analyse is het niet zonder belang een onderscheid te maken tussen het bestemmingspatroon bij een eerste vakantie en het totaal bestemmingspatroon (met inbegrip van de tweede en de derde vakantie).

Laten wij allereerst ingaan op het totaal bestemmingspatroon. Het percentage van de vakanties doorgebracht in eigen land wijkt sterk af per socio-professionele groep. De ondernemers en de personen die een vrij beroep uitoefenen¹ brengen slechts een derde van hun vakantie in eigen land door, terwijl dit aandeel tot 65 % bij de gepensioneerden oploopt. Globaal genomen kan men stellen dat de socio-

¹ Kleine statistische groep.

TABEL 12: De vakantiebestemming naar socio-professionele klasse van de enquêtepersoon, 1967.

Verblijfplaats	Onge- school- de ar- beider	Ge- school- de ar- beider	Lagere bediende	Midden- kader- bediende	Kader- perso- neel	Hande- laar en am- bachts- man	Onder- nemer	Vrij beroep	Huis- vrouw	Stu- dent	Gepen- sioneer- de	Ove- rige (a)
Kust	32	36	25	28	22	30	(15)	(14)	39	21	41	24
Ardennen	9	17	13	7	14	10	(15)	(14)	8	14	12	17
Kempen	4	—	2	1	2	1	—	(2)	2	4	2	3
Andere	5	5	7	7	5	5	(4)	—	8	9	10	7
Binnenland	50	59	46	43	43	48	(33)	(30)	57	49	65	51
Frankrijk	13	15	18	22	21	20	(26)	(26)	15	17	16	24
Italië	6	3	9	7	5	6	(11)	(8)	4	4	1	4
Spanje	7	5	5	5	6	7	(4)	(6)	5	5	3	4
Duitsland	9	7	5	6	3	6	—	—	6	5	3	5
Zwitserland	4	1	3	4	7	3	(19)	(12)	4	5	4	4
Oostenrijk	2	5	4	3	4	1	—	(4)	2	3	—	3
G.H. Luxemburg	4	3	2	2	—	2	—	(2)	2	1	1	2
Nederland	2	1	1	2	2	1	—	—	3	2	1	—
Groot-Brittannië	—	—	3	1	2	—	(4)	—	1	3	1	—
Andere	3	2	5	4	7	5	(4)	(12)	3	6	3	3
Buitenland	50	41	54	57	57	52	(67)	(70)	43	51	35	49
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Aantal vakanties	141	176	304	161	160	201	27	50	313	242	146	156

(a) Inclusief de socio-professionele klasse land- en tuinbouwers.

professionele groepen met de hoogste vakantie-intensiteit — de studenten uitgezonderd — het meest op het buitenland zijn georiënteerd. Deze vaststelling treedt zowel naar voren op basis van de socio-professionele klasse van de enquêtepersoon als van het gezinshoofd. Deze sterkere gerichtheid op het buitenland van kaderpersoneel, vrije beroepen en ondernemers is zeer duidelijk voor Frankrijk en Zwitserland.

De lagere gerichtheid op het binnenland van de beroepsklassen met een hoge vakantie-intensiteit uit zich ten aanzien van elk binnenlands toeristisch gewest.

In verband met tabel 12 kan nog worden gewezen op twee cijfers die de aandacht vragen. Onder de huisvrouwen en vooral de gepensioneerden treft men relatief veel kustvakantiegangers aan. Verder zal blijken dat de vrouwen meer Kust-minded zijn dan de mannen, terwijl ook de ouderen (60 jaar en meer) naar verhouding veel naar de Kust gaan.

Rekening houdend met het groter aandeel van het binnenland bij de tweede en derde vakantie dan bij de eerste vakantie, is het logisch dat voor de klassen met de hoogste vakantie-intensiteit de totale vakantiebestemming gunstiger uitvalt voor het binnenland dan deze op basis van de eerste vakantie. De vakantiegangers waarvan het gezinshoofd ressorteert tot de klassen kaderpersoneel, ondernemer of vrij beroep brengen 37 % van de voornaamste vakanties in eigen land door; voor zover men alle vakanties in rekening brengt, stijgt dit aandeel tot 40 %.

E. De vakantiebestemming naar gezinsinkomenklasse

Op grond van het voorgaande krijgt men sterk de indruk dat naarmate het gezinsinkomen stijgt, het aandeel van de buitenlandse vakantie toeneemt.

Dit blijkt inderdaad het geval wanneer een relatie wordt gelegd met het gezinsinkomen en in mindere mate ook op grond van het personeninkomen¹. Bij de lage inkomens is de oriëntatiegraad op de binnenlandse toeristische gewesten zeer groot, terwijl in de hoogste inkomenklasse dit aandeel terugvalt op circa twee vijfden.

¹ Gezinsinkomen gedeeld door het aantal personen die een inkomen inbrengen.

Gezinsinkomen- of personeninkomenklasse (x 1.000 F)	Oriëntatiegraad op de binnenlandse toeristische gewesten op grond van :	
	gezinsinkomen	personeninkomen
— 50	72,1 ¹ (69 %) ²	61,3 (60 %)
50 - 75	60,0 (57 %)	51,6 (48 %)
75 - 100	49,0 (48 %)	48,9 (47 %)
100 - 150	51,7 (49 %)	49,4 (47 %)
150 - 250	51,7 (47 %)	51,2 (49 %)
250 en meer	43,1 (40 %)	48,3 (42 %)

Op grond van bovenstaande cijfers, waarbij de laagste twee gezinsinkomensklassen als één enkele groep worden beschouwd, is het mogelijk het verband tussen de oriëntatiegraad op de binnenlandse vakantie-oorden en het gezinsinkomen vast te leggen in een regressie-vergelijking. Deze luidt :

$$Y_{\text{bin.}} = -0,049 X + 59,88 ; R = 0,77$$

waarin $Y_{\text{bin.}}$ de oriëntatiegraad op de binnenlandse toeristische gewesten en X het gezinsinkomen voorstelt.

De inkomenselasticiteit die hieruit resulteert, bedraagt $-0,17^3$. Dit betekent dat de stijging van het welvaartspeil niet noodzakelijk aanleiding geeft tot een vergroting van de binnenlandse vraag. In werkelijkheid zal de binnenlandse vraag toenemen bij stijgende welvaart omdat de inkomenselasticiteit van de bruto vakantie-intensiteit ($+0,95$) in hoge mate de negatieve inkomenselasticiteit van de oriëntatiegraad op de binnenlandse toeristische gebieden overtreft. Een stijging van het inkomen met 1 % leidt immers tot een vermeerdering van de bruto vakantie-intensiteit met 0,95 % en een daling van de binnenlandse toeristische vraag van 0,17 %.

De overeenkomstige analyse voor de oriëntatiegraad op het buitenland leidt tot de regressielijn :

¹ De berekening is gebaseerd op de voornaamste en de aanvullende vakanties samen.

² Gebaseerd op de eerste vakantie.

³ G. Labeau bekwaam voor 1959 een inkomenselasticiteit van $-0,40$. De berekeningsmethode van G. Labeau wijkt echter gedeeltelijk af. Zie G. Labeau : *Quelques aspects de la consommation touristique*, op. cit., blz. 81.

$$Y_{\text{bult.}} = 0,049 X + 40,11 ; R = 0,77$$

waarin $Y_{\text{bult.}}$ de oriëntatiegraad op de buitenlandse toeristische gewesten voorstelt.

De gemiddelde inkomelasticeit die hieruit is af te leiden is gelijk aan + 0,18. G. Labeau bekwaam in zijn studie een inkomelasticeit van 0,22¹. Op dit vlak is de afwijking zeer gering.

De vastgestelde tendens valt evenwel veel minder nadelig uit ten aanzien van de Kust dan ten aanzien van de Ardennen. Dit wordt duidelijk geïllustreerd door onderstaande cijfers en bijgaande grafiek 3.

Gezinsinkomenklasse (x 1.000 F)	Oriëntatiegraad op :	
	de Kust	de Ardennen
— 50	41,2 (42 %)	20,6 (17 %)
50 - 75	28,2 (29 %)	16,5 (17 %)
75 - 100	26,2 (28 %)	11,4 (11 %)
100 - 150	31,5 (32 %)	11,0 (10 %)
150 - 200	29,1 (31 %)	13,3 (11 %)
200 - 250	27,3 (28 %)	13,9 (14 %)
250 en meer	27,5 (27 %)	7,1 (6 %)

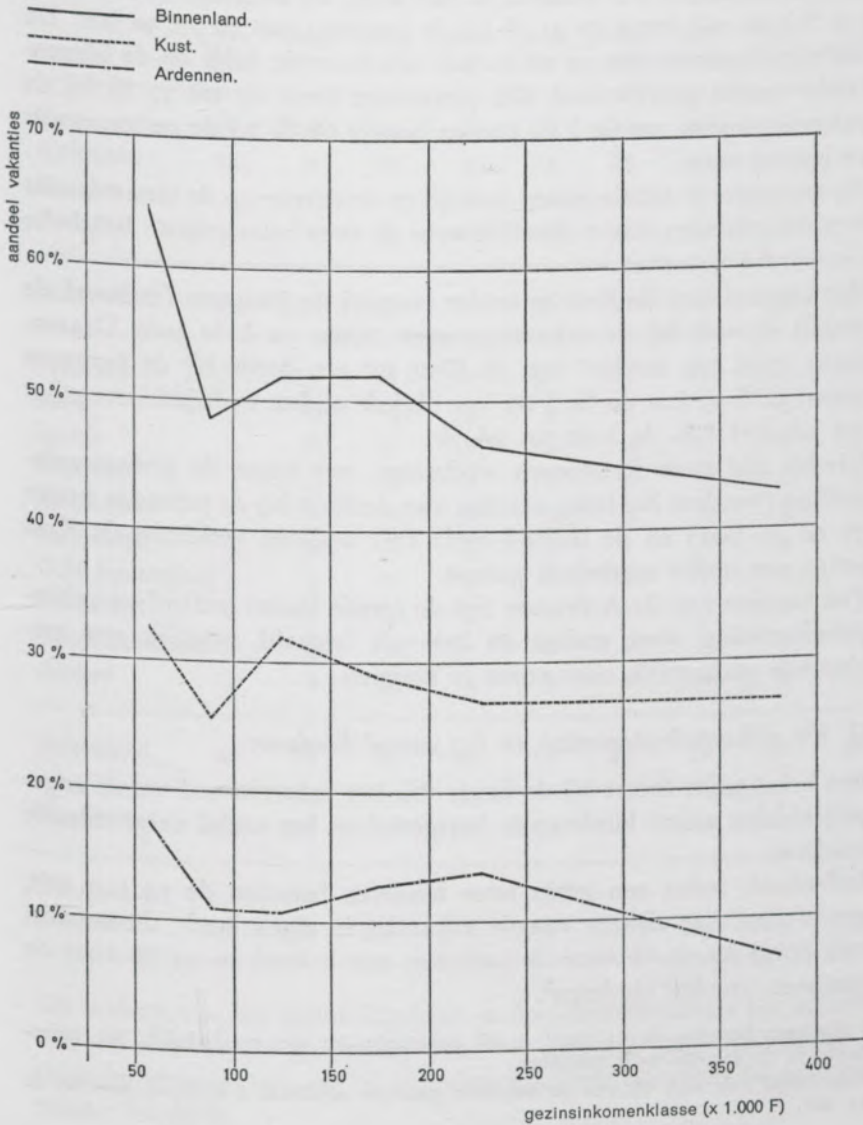
De hogere oriëntatiegraad van de personen met het hoogste gezinsinkomen op het buitenland geschiedt vooral ten voordele van Zwitserland en de verder afgelegen vakantie-oorden en in mindere mate ook ten voordele van Italië en Spanje.

F. De vakantiebestemming naar leeftijdsklasse en geslacht

Het mag vrij logisch heten dat de vakantiebestemming van de mannen en de vrouwen een zelfde beeld vertoont. Nochtans is het aandeel van de Belgische Kust iets groter bij de vrouwen (31 %) dan bij de mannen (28 %). Voor de overige gewesten is het verschil nergens groter dan 2 %.

¹ G. Labeau, *op. cit.*, blz. 82.

GRAPIEK 3: Aandeel van de vakanties doorgebracht in eigen land naar gezinsinkomenklasse, 1967.

Veel groter zijn de verschillen per leeftijdsklasse en dan vooral met betrekking tot de oriëntatiegraad op de binnenlandse toeristische gewesten. Nochtans is er geen algemene lijn op basis van de leeftijd te onderscheiden. Dit aandeel is zeer hoog bij de jeugd (15-19 jaar) (55 %) en valt terug op 43 % bij de jongeren van 20 tot 30 jaar. De leeftijdsklassen tussen 30 en 60 jaar zijn voor de helft op de binnenlandse markt georiënteerd. Dit percentage loopt op tot 57 % bij de vakantiegangers van 60 à 69 jaar en bereikt 68 % bij de personen van 70 jaar en meer.

De vastgestelde relatie tussen leeftijd en oriëntatie op de binnenlandse toeristengebieden is niet dezelfde voor de twee belangrijkste Belgische toeristische gewesten.

Het aandeel van de Kust is eerder laag bij de jongeren (inclusief de jeugd) en ook bij de vakantiegangers tussen 50 à 60 jaar. Daarentegen stijgt het aandeel van de Kust tot een derde bij de personen tussen 30 à 39 jaar en 60 à 69 jaar ; bij de oudste leeftijdsklasse stijgt het aandeel van de kust tot 46 %.

Hierbij zijn twee fenomenen werkzaam, met name de gezinssamenstelling (vandaar het hoog aandeel van de Kust bij de personen tussen 30 en 39 jaar) en de leeftijd zelf. Vele ouderen verkiezen de Kust boven een ander toeristisch gewest.

Ten aanzien van de Ardennen ligt de relatie tussen leeftijd en vakantiebestemming weer anders en het valt bepaald moeilijk een verklarende gedragslijn naar voren te brengen.

G. De vakantiebestemming en het aantal kinderen

Een belangrijke factor bij de keuze van het vakantieoord vormt ongetwijfeld het aantal kinderen in het gezin¹ en het aantal vergezellende kinderen.

Inderdaad, zodra een gezin twee kinderen beneden de 14 jaar telt, geschieden drie vijfden van de vakanties in eigen land ; dit aandeel valt terug op 55 % voor de gezinnen met 1 kind en 45 % voor de gezinnen zonder kinderen².

¹ Kinderen beneden de 14 jaar ; er zij opgemerkt dat niet noodzakelijk het gezins-hoofd in de enquête werd betrokken.

² In België telt 20,6 % van de Belgische gezinnen minimaal 2 kinderen beneden de 14 jaar.

TABEL 13: De vakantiebestemming naar leeftijdsklasse en geslacht, 1967.

Verblijfplaats	Leeftijdsklasse							Geslacht	
	15-19 jaar	20-29 jaar	30-39 jaar	40-49 jaar	50-59 jaar	60-69 jaar	70 j. en +	Man- nen	Vrou- wen
Kust	24	26	32	28	26	35	46	28	31
Ardennen	14	9	12	9	15	15	10	13	11
Kempen	5	2	2	2	2	2	—	2	2
Andere	12	6	4	7	7	5	13	6	8
Binnenland	55	43	50	47	50	57	68	49	52
Frankrijk	14	19	17	17	22	21	13	19	17
Italië	5	6	5	9	4	4	1	5	6
Spanje	5	6	6	5	5	4	—	6	5
Duitsland	5	5	5	5	7	5	3	5	5
Zwitserland	5	3	5	6	3	3	4	5	4
Oostenrijk	3	3	3	3	2	1	1	3	2
G.H. Luxemburg	2	3	2	2	2	2	3	2	2
Nederland	0	2	1	2	2	1	3	1	1
Groot-Brittannië	2	3	1	—	0	1	4	1	1
Andere	4	8	4	4	3	2	1	4	5
Buitenland	45	57	50	53	50	43	32	51	48
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Aantal vakanties	243	384	459	380	319	212	79	1.080	997

De invloed van het aantal kinderen is duidelijk merkbaar ten aanzien van de Kust en de Ardennen waar het aandeel merkkelijk groter is voor de gezinnen met een of meerdere kinderen dan voor de gezinnen zonder kinderen.

Aantal kinderen	Aandeel Kust	Aandeel Ardennen
0	26 %	11 %
1	33 %	13 %
2	38 %	13 %
3	34 %	15 %
4 en meer	36 %	17 %

Deze verschillen zijn nog meer uitgesproken wanneer enkel de medereizende kinderen in aanmerking worden genomen.

Aantal vergezellende kinderen	Aandeel binnenland	Aandeel Kust	Aandeel Ardennen
0	44 %	23 %	11 %
1	61 %	38 %	15 %
2	65 %	43 %	12 %
3 en meer	70 %	42 %	14 %

Boven werd vastgesteld dat zodra een gezin twee kinderen heeft, het aandeel van de binnenlandse vakanties 60 % bedraagt. Voor zover enkel wordt rekening gehouden met het aantal vergezellende kinderen, wordt het aandeel van drie vijfden binnenlandse vakanties reeds bereikt zodra één kind de ouders of een gezinslid vergezelt. De invloed van het vergezellend kind valt vooral gunstig uit voor de Kust en in mindere mate ook voor de Ardennen.

Nauw verwant met het aantal kinderen en het aantal vergezellende kinderen is de grootte van het reizend gezin (zie appendix 7). Ook hier is duidelijk de invloed van het aantal kinderen en meteen ook van de gezinssamenstelling op de vakantiebestemming merkbaar. De grotere reizende gezinnen blijven merklijk meer in het binnenland dan de kleinere reizende gezinnen.

Aantal vergezellende familieleden	Aandeel binnenland	Aandeel Kust	Aandeel Ardennen
0	47 %	21 %	13 %
1	40 %	23 %	11 %
2	55 %	34 %	13 %
3	64 %	41 %	14 %
4	61 %	41 %	12 %
5 en meer	60 %	41 %	10 %

Uit deze cijfers kan men meteen afleiden dat de gemiddelde grootte van de reizende gezinnen voor de Kust hoog oploopt. Onderstaand volgt per bestemmingsgebied de gemiddelde grootte van het reizend gezin, waaruit de verschillen nog duidelijker naar voren treden.

	Verblijfplaats	Gemiddelde grootte reizend gezin
Binnenland	Kust	3,0
	Ardennen	2,6
	Kempen	2,4
	Andere gewesten in België	2,5
	Totaal binnenland	2,8
Buitenland	Frankrijk	2,4
	Italië	2,3
	Spanje	2,7
	Duitsland	2,4
	Zwitserland	2,8
	Oostenrijk	2,4
	G.H. Luxemburg	2,7
	Nederland	2,5
	Groot-Brittannië	2,0
	Andere	2,0
Algemeen totaal	Totaal buitenland	2,4
		2,6

TABEL 14: *De vakantiebestemming naar het aantal kinderen in het gezin en het aantal vergezellende kinderen, 1967.*

Verblijfplaats	Aantal kinderen in het gezin					Aantal vergezellende kinderen			
	0	1	2	3	4 en meer	0	1	2	3 en meer
Kust	26	33	38	34	36	23	38	43	42
Ardennen	11	13	13	15	17	11	15	12	14
Kempen	2	2	2	1	8	2	2	1	5
Andere	6	7	10	12	—	7	6	8	9
Binnenland	45	55	62	61	61	44	61	65	70
Frankrijk	21	15	13	13	17	21	13	14	11
Italië	7	4	4	3	—	6	5	3	2
Spanje	6	6	2	4	3	5	6	3	3
Duitsland	5	7	4	4	2	6	6	3	2
Zwitserland	4	5	4	4	8	4	3	5	5
Oostenrijk	3	2	3	2	3	3	2	2	2
G.H. Luxemburg	2	1	2	4	3	2	1	2	4
Nederland	1	1	2	—	2	1	1	3	1
Groot-Brittannië	1	1	1	1	—	2	1	—	1
Andere	5	4	3	4	2	6	2	2	1
Buitenland	55	45	38	39	39	56	39	35	30
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Aantal vakanties	1.254	419	226	113	64	1.356	371	190	132

De vakantiebestemming kan zeker nog met andere elementen in relatie worden gebracht. Hierop wordt echter niet verder meer ingegaan omdat de andere relaties van ondergeschikte betekenis worden geacht. Trouwens, enkele relaties zullen verder worden behandeld, doch met dien verstande dat de vakantiebestemming alsdan als onafhankelijk gegeven wordt beschouwd. Enkel kan nog worden gewezen op de rol van het wagenbezit, de vakantie-regeling¹ en het genoten onder-

¹ Onder vakantie-regeling wordt verstaan de mate waarin de bevolking vrij is in de keuze van de vakantieperiode.

wijs. De resultaten zijn hiervan in extenso opgenomen in appendix 8 en appendix 9.

Uit deze twee bijlagen zijn volgende vaststellingen af te leiden met betrekking tot de binnenlandse toeristische gewesten:

met een hoge graad van waarschijnlijkheid kan worden gesteld dat de oriëntatiegraad op de binnenlandse toeristische gewesten kleiner is bij de vakantiegangers met een wagen dan bij de personen zonder wagen. Uiteraard wordt deze relatie doorkruist door het verband tussen inkomen of beroep en wagenbezit (de vakantiegangers die tot de hoogste sociale lagen ressorteren, zijn relatief meer op het buitenland georiënteerd);

met vrij grote zekerheid kan men verder vooropstellen dat de vakantieregeling zeer weinig invloed heeft op de vakantiebestemming. Weliswaar zijn de vakantiegangers zonder vrije vakantieregeling iets meer op het binnenland gericht dan de overige, doch dit verschil moet veeleer in verband gebracht worden met de sociale status en de hieruit voortvloeiende vakantiebestemming;

naarmate het onderwijsniveau van de ondervraagde hoger ligt, daalt de oriëntatiegraad op de binnenlandse toeristische gewesten.

2. VAKANTIEBESTEMMING VAN DE KINDEREN

In de eerste paragraaf werd de invloed van het aantal kinderen in het gezin en vooral van het aantal vergezellende kinderen op de vakantiebestemming onderlijnd. Dit betekent meteen ook dat de vakantiebestemming van de kinderen anders ligt dan deze van de volwassenen. Rekening houdend met het aantal vergezellende kinderen per vakantieoord, is het niet moeilijk het bestemmingspatroon op te maken.

In de enquête werden 1.202 kinderen geregistreerd die de ouders of een gezinslid vergezelden op de vakantie(s)¹. Hiervan brachten er tweederde de vakantie in eigen land door². (Zie tabel 3.)

¹ Een zelfde kind kan aan meer dan 1 vakantie hebben deelgenomen.

² Er zijn geen gegevens beschikbaar over de kinderen die in het buitenland een vakantie doorbrachten niet vergezeld van een familielid. Ten aanzien van de analoge vakanties in eigen land zijn enkel de overnachtingen in vakantiekolonies gekend.

In het binnenland komt de Kust uitgesproken vooraan met 42 % van de vakanties van de kinderen die een gezinslid vergezellen. Voor zover men ook rekening houdt met de kinderen in vakantiekolonies loopt het aandeel van de Kust nog merkkelijk hoger op¹. Het vakantiebestemmingspatroon van de kinderen in het buitenland ligt in de lijn van hetgeen werd vastgesteld bij de volwassenen.

TABEL 15 : *De vakantiebestemming van de vergezellende kinderen, 1967.*

Verblijfplaats	Vergezellende kinderen		Vakantie- bestemming volwassenen
	Aantal vakanties	%	
Kust	501	42	29
Ardennen	165	14	12
Kempen	34	3	2
Andere	90	7	7
Binnenland	790	66	50
Frankrijk	152	13	18
Italië	33	3	5
Spanje	46	4	5
Duitsland	44	4	5
Zwitserland	55	5	4
Oostenrijk	18	1	3
G.H. Luxemburg	25	2	2
Nederland	17	1	1
Groot-Brittannië	5	0,0	1
Andere	17	1	4
Buitenland	412	34	50
Totaal	1.202	100	100

¹ Het aantal kinderen in binnenlandse vakantiekolonies wordt op 240.000 geraamd, waarvan 185.000 aan de Kust en 30.000 in de Ardennen. Een klein percentage van de kinderen brengt ook de vakantie door in een vakantiekolonie in het buitenland.

3. DE VAKANTIEBESTEMMING VAN DE TOTALE BEVOLKING

Meteen is het mogelijk de vakantiebestemming van de totale bevolking — volwassenen en kinderen samen — te bepalen. Dit kan geschieden door combinatie van de bestemmingsstructuur van volwassenen en kinderen met respectievelijk het totaal aantal vakanties van volwassenen en kinderen¹. Het resultaat van deze combinatie is opgenomen in tabel 16.

TABEL 16: *Het aantal vakanties van de Belgen per verblijfplaats (x 1.000), 1967*

Verblijfplaats	Volwassenen	Kinderen	Totaal	
			Aantal	%
Kust	840	284	1.124	31,7
Ardenennen	347	93	440	12,4
Kempen	60	19	79	2,2
Andere	198	51	249	7,0
Binnenland	1.444	448	1.890	53,3
Frankrijk	522	86	608	17,1
Italië	155	18	173	4,9
Spanje	149	26	175	4,9
Duitsland	146	25	171	4,8
Zwitserland	123	31	155	4,4
Oostenrijk	75	10	85	2,4
G.H. Luxemburg	55	14	69	1,9
Nederland	37	10	47	1,3
Groot-Brittannië	34	3	37	1,0
Andere	126	10	136	3,8
Buitenland	1.423	233	1.655	46,6
Totaal	2.866	682	3.547	100,0

¹ Zie tabel 2 in hoofdstuk II.

Door het samenbrengen van volwassenen en kinderen stijgt het aandeel van de binnenlandse vakanties van 50 % tot 53 %. Deze verschuiving komt praktisch integraal de Kust ten goede, vermits het aandeel van de Kust stijgt van 29 % tot 32 %. Voor zover eveneens de vakantie in vakantiekolonies worden ingebracht en dit in de hypothese dat het aantal vakanties van kinderen in buitenlandse vakantiekolonies gelijk is aan het aantal buitenlandse kinderen die in België een kinderhome betrekken (circa 15.000), wordt het aandeel van de grote bestemmingsgebieden¹ :

Kust	34,4 %
Ardennen	12,4 %
Binnenland	56,0 %
Buitenland	44,0 %

4. AARD VAN DE REIS

In het eerste hoofdstuk werd reeds het onderscheid gemaakt tussen een vakantie met een vaste verblijfplaats en een etappereis. Ofschoon het onderscheid afhankelijk is van de definitie van een etappereis, is het aandeel van de vakanties met minimaal 4 standplaatsen vrij gering. Op de 2.081 vakanties waren er slechts 97 of 4,7 % van het totaal ; dit aandeel is iets hoger voor de eerste (5,3 %) dan voor de tweede en derde vakantie.

De etappereizen in eigen land komen uiteraard zelden voor (0,3 %). Daarentegen loopt dit aandeel op tot 10,0 % voor de buitenlandse vakanties. Het aandeel van de etappereizen is vooral groot bij de toeristen die Italië (18 %), Spanje (14 %) of verder afgelegen landen (20 %) als vaste verblijfplaats of als eerste bestemming hebben.

5. AARD VAN DE BESTEMMING

Onder de aard van de vakantiebestemming wordt verstaan het karakter van de toeristische streek van verblijf. Hierbij wordt gedacht aan

¹ Het aantal vakanties bedraagt zodoende 3.802.000 waarvan 1.309.000 aan de Kust, 470.000 in de Ardennen, 351.000 in andere binnenlandse (toeristische) gewesten en 1.670.000 in het buitenland.

toeristische gebieden aan de zee, het gebergte, het platteland, kunststad, waterkuuroord of meer, enz. Ook het bezoek aan familie of kennissen kan dat op zichzelf zijn. In bepaalde gevallen houdt een streek meer dan één natuurlijk attractief element in waaruit combinaties zijn te distilleren. Deze zijn weergegeven in tabel 17.

TABEL 17: De aard van de bestemming van de eerste, tweede en derde vakantie, 1967.

Aard van bestemming	Eerste vakantie	Tweede vakantie	Derde vakantie	Totaal
Zee	45,0	35,5	29,9	43,1
Gebergte	22,0	18,3	11,9	21,2
Platteland	12,3	24,9	37,3	15,0
Kunststad of stad	4,6	9,6	14,9	5,6
Waterkuuroord of meer	1,4	2,3	—	1,5
Familie of kennissen	2,7	2,0	3,0	2,6
Bootreis	0,1	0,3	1,5	0,2
Zee en gebergte	4,8	2,3	—	4,3
Zee en kunsthistorische stad	1,2	0,7	—	1,1
Waterkuuroord en gebergte	0,8	0,7	—	0,8
Boot en zee	0,4	0,3	—	0,4
Andere combinaties	4,5	3,0	1,5	4,2
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal vakanties	1.711	301	67	2.079

De zee oefent ongetwijfeld een hoge aantrekkingskracht uit op de vakantiegangers. Het aandeel van de vakantiegangers aan zee bedraagt immers 43,1 %. Dit percentage is in werkelijkheid hoger omdat een gedeelte van de vakantiegangers ook streken bezoeken waar naast de zee nog andere elementen aanwezig zijn. Indien men deze combinatievormen weerhoudt, stijgt het aandeel van de zee tot 48,9 %¹.

¹ Hierbij werd geen rekening gehouden met combinatievormen die in tabel 17 niet worden gepreciseerd.

Het tweede attractief element vormt het gebergte met een aandeel van 21,2 % van de vakanties (26,3 % in combinatievorm)¹.

Tenslotte weet ook het platteland een vrij groot aantal vakantiegangers aan te trekken, vermits 15 % van de vakanties ressorteren onder toeristische gebieden met een landelijk karakter².

In verband met tabel 17 vergen volgende punten de aandacht :

- a) Het aandeel van het platteland en ook de kunsthistorische steden is merkkelijk groter bij de tweede en derde vakantie dan bij de eerste.
- b) De vakantie bij familie of vrienden omwille van de familiale of vriendenrelaties bedraagt slechts 2,6 %. Zoals verder in de studie zal blijken mag hieruit niet worden afgeleid dat slechts 2,6 % van de vakantiegangers logeert bij familie of vrienden.
- c) Deze resultaten mogen zeker niet leiden tot een onderschatting van de kunsthistorische steden. Deze laatste vertegenwoordigen, weliswaar in combinatievorm, 7,7 % van de vakanties. Daarenboven zal men ermede rekening houden dat vrij veel kunsthistorische steden bezocht worden als daguitstap van de verblijfplaats uit.
- d) Uiteraard wordt de aard van de bestemming in hoge mate beïnvloed door het aandeel van de vakanties die in eigen land geschieden. Beperkt men zich evenwel tot de buitenlandse reizen dan hebben toeristische streken aan zee of in het gebergte voor de Belgische vakantiegangers een equivalente waarde³.

Aard van bestemming buitenlandse vakanties	Aandeel
Zee	29 %
Gebergte	32 %
Platteland	7 %
Kunststad of stad	8 %
Familie of kennissen	3 %
Zee en gebergte	8 %
Andere combinaties	13 %

¹ Het is niet geweten vanaf welke hoogte de vakantiegangers gewagen van gebergte.

² Van de 248 vakanties in de Ardennen werden er door de vakantiegangers 121 ondergebracht onder de bestemming platteland.

³ De zomer- en wintervakantie werden hier samengenomen.

De aard van de bestemming kan nog verder worden geanalyseerd in functie van de provincie van verblijf, de socio-professionele klasse en de leeftijd (zie appendix 10). Bij de interpretatie zal men echter rekening houden met het aandeel van de binnenlandse vakanties in elke deelgroep. Het valt echter bijzonder moeilijk significante verschillen naar voren te brengen. Ten hoogste kan worden gewezen op een tweetal punten.

Het sea-minded karakter van de vakantiegangers met betrekking tot het buitenland is blijkbaar relatief groot bij de vakantiegangers uit Brabant en Luik en de deelgroepen lagere bediende, middenkader bediende, handelaar en ambachtsman en de leeftijdsklasse 20 à 30 jaar.

De kunststeden trekken daarentegen relatief sterk de aandacht bij de socio-professionele klassen middenkader bediende, kaderpersoneel, studenten en gepensioneerden en verder ook bij de leeftijdsklassen 15 à 19 jaar en 20 à 29 jaar.

6. DE MOTIVERING VAN DE VAKANTIEKEUZE

Het is zeker interessant te achterhalen welke motieven de vakantiegangers naar voren brengen bij de keuze van hun vakantie-oord. In het kader van deze enquête was het echter niet mogelijk hierop uitvoerig in te gaan. Deze bemerking vormt dan ook een belangrijk element van de achtergrond waartegen de resultaten geplaatst moeten worden.

In de enquête is het aantal motieven groter dan het aantal vakanties. Dit vindt zijn oorzaak in de antwoordmogelijkheden. Ten aanzien van de eerste vakantie werden maximaal drie en voor de volgende vakanties maximaal twee redenen weerhouden.

In tabel 18 wordt de motivering synthetisch weergegeven. Hierbij wordt nochtans een onderscheid gemaakt tussen eerste, tweede en derde vakantie en dit in relatie met de belangrijkste verblijfplaats. De buitenlandse vakantie-oorden worden echter als één geheel behouden.

Op een totaal van 2.081 vakanties werden er in het totaal 2.881 motieven uitgebracht. Deze zijn in tabel 18 gegroepeerd in 16 klassen.

Zes motieven treden duidelijk naar voren, waarvan het aandeel van elk in de totale motivering schommelt van 9 tot 16 %. De drie belangrijkste zijn rust (16 %), ontspanning (13 %) en het landschap (12 %), die samen reeds 41 % van de motivering uitmaken. De motieven zee-zeelucht en familie- of vriendenbezoek registreren elk 9 %, terwijl de motieven weder, klimaat, zon — in feite gaat het veelal om hetzelfde — samen 10 % van de motieven uitmaken. Hiermede zijn reeds 69 % van de motieven bestreken. Gezondheidsredenen, land of streek leren kennen en kinderen zijn redenen die eveneens regelmatig worden geuit en elk een motieven-aandeel van 5 % uitmaken.

Het onderscheid tussen eerste, tweede en derde vakantie brengt wel bepaalde verschillen aan het licht die nochtans zeer sterk bepaald worden door de vakantiebestemming en de verblijfsduur.

Zo is het kenmerkend dat het motief familie- of vriendenbezoek veel groter is bij de tweede en de derde vakantie dan bij de eerste. Net het omgekeerde wordt echter vastgesteld ten aanzien van het motief rust.

Veel meer betekenis heeft het onderscheid naar bestemmingsgebied. In de eerste plaats willen wij even de motivering ten aanzien van het binnenland en het buitenland met elkaar confronteren. De eerste vaststelling is zeker de sterk ongelijke motivering.

Het eerste argument voor de binnenlandse vakanties vormt de rust met 21,5 % van de motieven. Zeelucht en ontspanning volgen op de tweede en derde plaats met respectievelijk 16,0 en 15,0 %. Kinderen en familie- of vriendenbezoek totaliseren elk 10 % van de motieven. Deze vijf motieven totaliseren samen reeds 72,4 % van de motieven, waaruit kan worden afgeleid dat de motivering ten aanzien van de binnenlandse vakanties net en duidelijk afgeijnd is. Dit laatste is iets minder het geval voor de buitenlandse vakanties, ook wanneer de klimatologische factoren worden gegroepeerd. Deze laatste maken samen 18,4 % van de motieven uit met betrekking tot de buitenlandse vakanties. Het landschap komt hier op de tweede plaats (16,7 %), vóór de redenen rust (11,5 %), ontspanning (10,9 %) en land of streek leren kennen (8,3 %). Deze vijf motieven, waarvan er slechts twee dezelfde zijn als voor de binnenlandse vakanties, maken samen 66,2 % van de motieven uit.

TABEL 18 : De motivering van de vakantiebestemming per vakantie en naar plaats van langste verblijf, 1967.

Motivering	Eerste vakantie	Tweede vakantie	Derde vakantie	Vakantiebestemming			Totaal
				Kust	Ardennen	Binnen-land	
Het landschap	12	13	12	1,8	17,7	7,3	12
Zee - zeelucht	9	9	12	26,1	—	16,0	9
Het weder	4	2	—	0,7	0,9	0,6	3
Het klimaat	3	3	1	0,3	0,9	0,4	3
De zon	4	1	2	0,3	—	0,2	4
Gezondheidsredenen	5	4	7	7,9	5,8	6,7	5
Land of streek leren kennen	5	4	4	0,2	1,2	0,6	4
Rust	17	13	12	19,6	27,0	21,5	16
Ontspanning	13	14	14	13,9	15,7	15,0	13
Mogelijkheid tot sport- beoefening	2	5	2	0,8	4,3	1,7	2
De kinderen	6	3	—	14,0	3,5	10,0	6
Familie- of vriendenbezoek	8	15	20	3,8	13,9	9,9	9
Gewoonte	2	3	1	4,3	0,9	2,9	2
Financiële redenen	2	2	—	1,4	1,7	1,5	2
Bergen - berglucht	2	2	—	—	0,6	0,1	2
Andere motieven	8	8	13	4,8	6,1	5,6	9
Totaal	100	100	100	100	100	100	100
Aantal motieven	2.435	362	84	877	345	1.435	2.881

De sterk uiteenlopende motivering van de binnen- en de buitenlandse vakanties komt nog beter tot uiting uit het aantal motieven waarvan de betekenis sterk ongelijk is.

Vijf motieven hebben een uitgesproken grotere betekenis bij de binnenlandse dan de buitenlandse vakanties :

Rust	21,5 %	tegenover	11,5 %
Zee-zeelucht	16,0 %	»	2,1 %
Ontspanning	15,0 %	»	10,9 %
Kinderen	10,0 %	»	1,3 %
Gezondheidsredenen	6,7 %	»	2,4 %

Een drietal redenen hebben daarentegen een uitgesproken grotere betekenis voor de buitenlandse dan voor de binnenlandse vakanties :

Klimatologische factoren	18,4 %	tegenover	1,2 %
Het landschap	16,7 %	»	7,3 %
Land of streek leren kennen	8,3 %	»	0,6 %

Uiteraard zijn er ook grote verschillen in motivering ten aanzien van de binnenlandse toeristische gewesten. Hierbij is de confrontatie Kust-Ardennen bijzonder belangwekkend.

Twee motieven worden in vergelijking tot de Ardennen betrekkelijk sterk beklemtoond bij de zeevakanties :

Zee-zeelucht	26,1 %	tegenover	0,0 %
Kinderen	14,0 %	»	3,5 %

Het omgekeerde geldt evenwel voor een drietal motieven :

Het landschap	17,7 %	tegenover	1,8 %
Rust	27,0 %	»	19,6 %
Familie- of vriendenbezoek	13,9 %	»	3,8 %

Op het eerste gezicht kan het verwonderlijk lijken dat het familie- of vriendenbezoek zo sterk aan bod komt voor de vakanties doorgebracht in de Ardennen. Deze vaststelling wordt echter bevestigd door de keuze van de logiesvorm ; 23,4 % van de Belgische vakantiegangers die in de Ardennen logeren, nemen hun intrek bij familieleden of vrienden.

Vermits de bestemming een dermate grote rol vervult bij de motivering van de keuze van het vakantie-oord en de vakantiebestemming

van subgroep tot subgroep afwijkt, wordt het moeilijk om de argumentering te interpreteren in functie van leeftijdsklasse, inkomen-klasse, verblijfsduur en andere bepalende factoren¹. Men kan echter inbrengen dat de motivering per vakantiebestemming niettemin een beeld moet geven van hetgeen de vakantieganger van elke klasse zoekt. In deze optiek is het wenselijk de motivering te analyseren in functie van enkele algemene kenmerken van de enquêtegroep. In appendixes 11 t/m 13 werden relaties gelegd tussen de leeftijd, het geslacht, het gezinsinkomen en de verblijfsduur enerzijds, en de vakantiemotivering anderzijds.

Wij zullen trachten de voornaamste verschillen in enkele punten samen te vatten.

Het onderscheid naar geslacht is zeer gering. Enkel twee minder grote gradatieverschillen treden naar voren. De vrouwelijke vakantiegangers verkiezen iets meer dan de mannen familie- of vriendenbezoek en de zeelucht. Dit strookt volledig met de resultaten van tabel 13, waarbij werd vastgesteld dat de vrouwen iets meer 'sea-minded' zijn dan de mannen, terwijl de vrouwen ook meer vakantie nemen onder de vorm van familiebezoek.

Per leeftijdsklasse tekenen er zich grotere verschillen af die echter ondergeschikt blijven aan de gelijkenispunten. Bij de analyse van appendix 11 treden volgende punten op de voorgrond:

algemeen kan men stellen dat de motieven gezondheid en rust aan betekenis winnen naarmate de vakantiegangers ouder worden; de klimatologische elementen hebben in elke leeftijdsklasse ongeveer een gelijke betekenis; het aandeel van dit motief valt evenwel sterk terug bij de ouderen (60 jaar en meer) die, zoals boven werd aangehaald, vrij sterk de binnenlandse toeristische gewesten bezoeken; de ontspanning komt in elke leeftijdsklasse sterk op de voorgrond, zij het dan uitgesproken bij de jeugd².

Twee andere punten hebben betrekking op familiale omstandigheden. Het zal niemand verwonderen dat de factor kinderen precies op de

¹ De enquête is te beperkt in omvang om per bestemmingsgebied een motievenanalyse naar leeftijd, socio-professionele klasse en andere kenmerken door te voeren.

² Het klein aantal gevallen in de leeftijdsklasse 70 jaar en meer zet aan tot voorzichtigheid bij de interpretatie.

voorgond treedt bij de personen tussen 30 en 39 jaar en in mindere mate bij de vakantiegangers die tot de onmiddellijk voorgaande en onmiddellijk volgende klassen ressorteren. Inzake familie- of vriendenbezoek zijn twee verschillende tendensen te onderscheiden die verband houden met de gezinsrelaties. Deze factor heeft veel betekenis bij de jongeren en verliest aan belang bij de vakantiegangers van de middenklassen, om tenslotte opnieuw sterk op de voorgond te treden bij de ouderen.

Appendix 12 illustreert zeer goed de invloed van het gezinsinkomen op de reismotivering. Naarmate het gezinsinkomen toeneemt — waaruit ook een hoger aandeel van buitenlandse vakanties volgt — stijgt het aandeel van de factoren landschap en klimatologische elementen in de motivering.

7. DE VAKANTIEPERIODE

Een zeer belangrijk element in het kader van het vakantiepatroon is de periode waarin vakantie wordt genomen. Deze wordt gemeten aan de hand van de periode van afreis. In deze paragraaf willen wij vooral aandacht schenken aan volgende vragen :

In welke mate zijn de vakanties van de Belgen gespreid ?

In welke mate verschilt de vakantiespreiding naar eerste, tweede en derde vakantie ?

Wijkt de vakantiespreiding af in functie van de vakantiebestemming ?

Vertonen de vakantiegangers met een vrije keuze inzake de vakantieperiode een grotere vakantiespreiding dan de personen zonder vrije keuze ?

A. De vakantieperiode in het algemeen

Inzake de afreizen treedt een maand duidelijk naar voren. De maand juli vertegenwoordigt immers 45,8 % van de afreizen waarvan echter drievijfde tijdens de eerste helft van de maand juli plaatsgrijpen. De eerste helft van augustus vertoont ongeveer eenzelfde aantal afreizen als de tweede helft van juli. Hiermede komen reeds 64,5 %

van de vakanties aan bod. Voor zover men de twee maanden van het hoogseizoen samen in beschouwing neemt, stijgt het aandeel van het hoogseizoen tot 70,4 %. Dit wijst meteen op een buitengewone sterke concentratie (zie ook grafiek 4)¹.

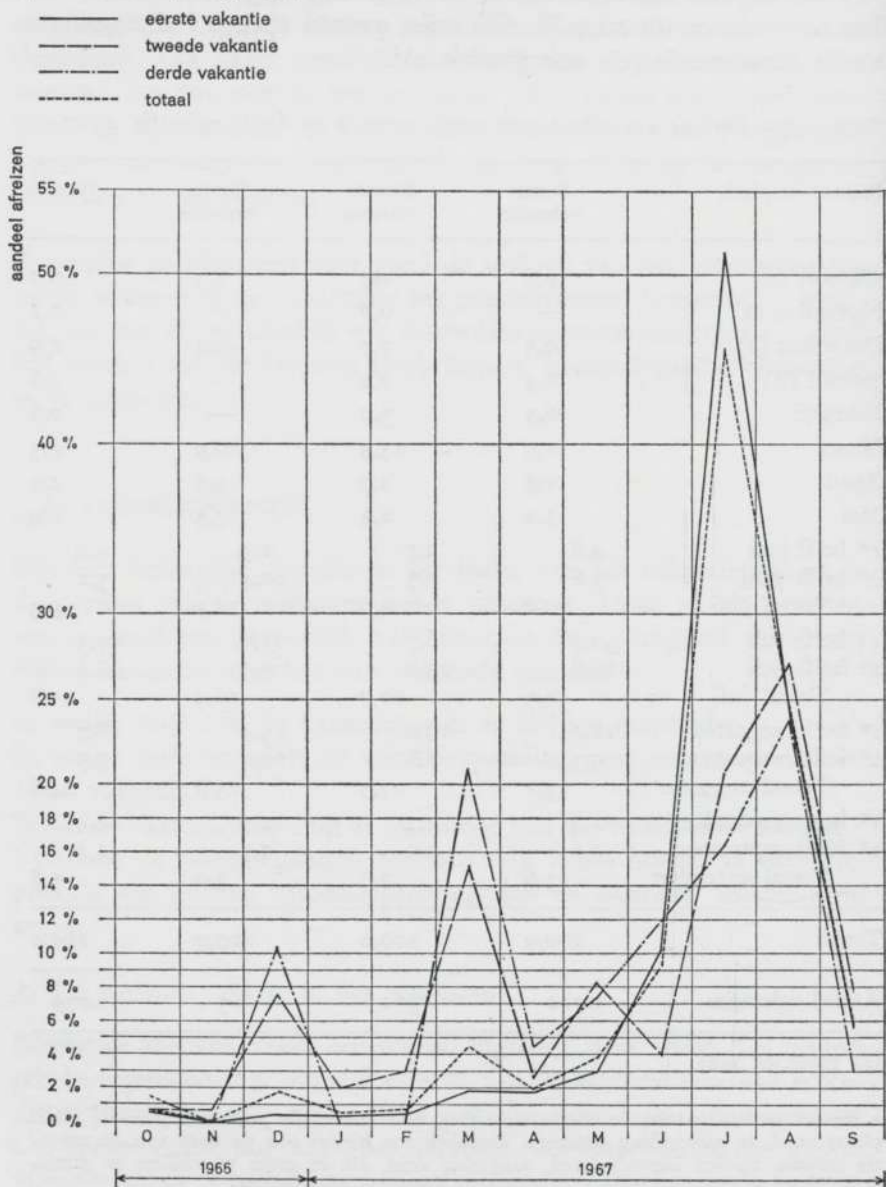
TABEL 19 : Periode van afreis naar eerste, tweede en derde vakantie, 1967.

Periode van afreis	Eerste vakantie	Tweede vakantie	Derde vakantie	Totaal
Oktober (a)	0,6	0,7	1,5	0,7
November (a)	—	0,7	—	0,1
December (a)	0,5	7,7	10,4	1,9
Januari (b)	0,4	2,0	—	0,6
Februari	0,5	3,0	—	0,8
Maart	1,9	15,3	20,9	4,5
April	1,8	2,7	4,5	2,0
Mei	3,0	8,3	7,5	3,9
1 ^e helft juni	4,6	2,7	1,5	4,2
2 ^e helft juni	5,6	1,3	10,4	5,1
Totaal juni	10,2	4,0	11,9	9,3
1 ^e helft juli	31,7	6,7	11,9	27,5
2 ^e helft juli	19,6	14,0	4,5	18,3
Totaal juli	51,3	20,7	16,4	45,8
1 ^e helft augustus	18,8	19,0	13,4	18,7
2 ^e helft augustus	5,3	8,3	10,4	5,9
Totaal augustus	24,1	27,3	23,8	24,6
1 ^e helft september	4,4	4,7	1,5	4,4
2 ^e helft september	1,2	3,0	1,5	1,4
Totaal september	5,6	7,7	3,0	5,8
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal vakanties	1.711	301	67	2.079

(a) 1966; (b) 1967.

¹ Bij het vaststellen van de vakantiespreiding werd alleen de periode waarin de afreis plaats vond, in aanmerking genomen. Eigenlijk zou hierbij ook de duur van de vakantie moeten worden ingecalculerd, aangezien deze, als er grote verschillen in gemiddelde duur voorkomen, enige invloed op de spreiding kan hebben.

GRAFIEK 4: De spreiding van de vakanties per maand (op basis van de periode van afreis), 1967.

De maand juni volgt op de derde plaats met 9,3 % van de afreizen en gaat zodoende de maanden september (5,8 %) en maart (4,5 %) netjes vooraf. In vergelijking tot de Fransen, nemen de Belgen naar verhouding meer vakantie én tijdens het hoogseizoen én tijdens de maand juni¹. Op hun beurt vertonen de Duitsers een grotere spreiding dan de Belgen en de Fransen².

Het mag logisch heten dat dit spreidingspatroon ongelijk is voor de eerste vakantie en de volgende vakanties. De verschillen die in tabel 19 aan het licht treden zijn evenwel groot. Het aandeel van de maand juli schommelt immers van 51,3 % voor de voornaamste vakantie tot 20,7 % voor de tweede vakantie en 16,4 % voor de derde. Welke perioden komen dan meer aan bod bij de tweede en de derde vakantie? In de eerste plaats moeten we hier de Paasperiode vermelden, en verder de Kerst- en Nieuwjaarsperiode en de maand mei.

Merk tenslotte op dat betrekkelijk weinig tweede vakanties tijdens de maand juni aanvangen, doch betrekkelijk veel tijdens de eerste helft van augustus.

De studie van de spreiding van de vakanties toont aan dat de fractiëring van de vakanties de vakantiespreiding in hoge mate in de hand werkt.

B. De vakantieperiode en de vakantiebestemming

Voor zover men het onderscheid maakt tussen binnenlandse en buitenlandse vakanties, mag men verwachten dat de buitenlandse vakanties meer gespreid voorkomen dan de binnenlandse. Hierbij denken wij aan de klimatologische omstandigheden in eigen land en de wintervakanties in het buitenland. Dit verschil treedt in tabel 20 naar voren, doch spitst zich toe op slechts één enkele periode.

¹ C. Goguel: Les vacances des français en 1964, *op. cit.*, blz. 84. In 1964 waren de afreizen van de volwassen Fransen gespreid als volgt: juni: 6,1 %, juli: 29,1 %, augustus: 39,5 %, september: 6,4 %.

² H. Hoffmann, *op. cit.*, blz. 24. In 1966 waren de afreizen van de Duitsers gespreid als volgt: juni 13 %, juli: 26 %, augustus: 26 %, september: 12 %.

TABEL 20 : *De periode van afreis in functie van de vakantiebestemming, 1967.*

Periode van afreis	Kust	Ardenennen	Totaal binnenland	Totaal buitenland
Oktober-november (a)	0,2	0,4	0,5	1,1
December	1,3	2,0	1,5	2,2
Januari-februari (b)	—	1,2	0,3	2,5
Maart	3,4	4,8	4,4	4,5
April	1,1	1,6	1,4	2,5
Mei	3,4	5,2	3,8	4,1
1 ^e helft juni	5,5	1,2	4,0	4,4
2 ^e helft juni	4,5	5,2	4,0	6,3
Totaal juni	10,0	6,4	8,0	10,7
1 ^e helft juli	26,9	26,8	26,8	27,4
2 ^e helft juli	15,5	20,8	17,4	19,0
Totaal juli	42,4	47,6	44,2	46,4
1 ^e helft augustus	23,6	20,8	22,9	14,3
2 ^e helft augustus	6,1	5,6	5,9	5,5
Totaal augustus	29,7	26,4	28,8	19,8
1 ^e helft september	5,2	3,6	5,0	4,5
2 ^e helft september	3,2	0,8	1,8	1,6
Totaal september	8,4	4,4	6,8	6,1
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal vakanties	618	250	1.043	1.033

(a) 1966; (b) 1967.

Gedurende de eerste helft van augustus vangt ruim een vijfde van de binnenlandse vakanties aan tegenover een zevende van de buitenlandse vakanties. In elk van de onderscheiden periodes vóór de eerste helft van augustus is het aandeel van de buitenlandse reizen groter dan het aandeel van de binnenlandse vakanties.

Ook tijdens de laatste twee onderscheiden periodes van het toeristisch jaar is het aantal afreizen naar de binnenlandse gewesten naar verhouding groter dan naar het buitenland. Dit kenmerk met betrekking tot de binnenlandse afreizen is vooral kenmerkend voor de kust.

C. De vakantieperiode en de mate waarin de vakantiegangers vrij de vakantieperiode kunnen bepalen

De onderscheiden leeftijdsklassen hebben een sterk uiteenlopende vrijheid inzake de keuze van de vakantieperiode. De vraag kan dan ook worden gesteld, in welke mate er een verband aanwezig is tussen de vakantiespreiding en die vrije keuze.

Leeftijdsklasse	Aandeel van de vakantiegangers die niet vrij de vakantieperiode kunnen bepalen ¹	Aandeel van de afreizen tijdens de periode 1 juli - 15 augustus
16 - 19 jaar	86 %	76,0 %
20 - 29 jaar	61 %	64,0 %
30 - 39 jaar	70 %	69,1 %
40 - 49 jaar	65 %	72,1 %
50 - 59 jaar	55 %	58,3 %
60 - 69 jaar	15 %	44,0 %
70 j. en meer	6 %	48,1 %

Beide bovenstaande cijferreeksen vertonen in hoge mate een graad van parallelisme. Naarmate de vakantiegangers minder vrij zijn inzake de keuze van de vakantieperiode (mogelijkheid tot keuze van de vrije dagen tijdens een andere maand dan juli of augustus) stijgt het aandeel van de afreizen tijdens de periode 1 juli - 15 augustus. De correlatiecoëfficiënt die het verband weergeeft ligt inderdaad vrij hoog ($R = 0,948$). Merk op dat er buiten de periode 1 juli - 15 augustus nog steeds een zekere speling blijft, onder meer tijdens de tweede helft van augustus en voor kortere vakanties buiten het hoogseizoen. De grootste verstoring factor blijft evenwel het vasthouden aan het hoogseizoen door vrij veel personen die een vrije keuze hebben. Dit treedt zeer goed aan het licht in tabel 21. Op 100 vakantiegangers met een vrije keuze, reizen er 61 af tijdens het hoogseizoen. Het overeenkomstig aandeel bij de vakantiegangers zonder vrije keuze bedraagt 85,4 %.

¹ Zie appendix 14.

TABEL 21 : *De periode van afreis in functie van de vrijheid inzake de vakantie-keuze, 1967.*

Periode van afreis	Vrije keuze	Geen vrije keuze (b)
Oktober	1,3	0,2
November	0,1	0,1
December	0,6	0,5
Januari	0,9	0,1
Februari	0,7	0,2
Maart	2,0	1,9
April	3,0	0,9
Mei	5,9	1,1
Juni	15,0	6,4
1 ^e helft juli	21,3	38,6
2 ^e helft juli	14,7	22,7
Totaal juli	36,1	61,3
1 ^e helft augustus	19,2	18,6
2 ^e helft augustus	5,8	5,5
Totaal augustus	25,1	24,1
September	9,1	3,3
Totaal (a)	100,0	100,0
Aantal gevallen	694	1.016

(a) Inclusief onbekenden.

(b) Geen vrije keuze sluit nog niet uit het nemen van kortere vakanties buiten het hoogseizoen.

De toepassing van de chi-kwadraat-toets bevestigt de invloed van de vrije keuze van de vakantieperiode op de vakantiespreiding¹.

Bij toetsing met een eenzijdig 5 % significantiegebied ligt de significantiegrens bij 23,7. De gevonden chi-kwadraatwaarde 72,5 is dus significant. Op grond van dit resultaat mogen wij concluderen dat de mogelijkheid tot vrije keuze van de vakantieperiode de afreizen be-

¹ De cijfers van tabel 21 en de overeenkomstige test hebben enkel betrekking op de voornaamste vakanties. Bij de uitvoering van de chi-kwadraat-toets werd de vakantie-timing van de vakantiegangers zonder vrije keuze als referentie genomen. Chi-kwadraat

is gelijk aan $\sum \frac{(O - E)^2}{E}$, waarbij O de waargenomen frekwentie is en E de verwachte frekwentie.

paalt. Uit deze vaststelling mag echter niet worden afgeleid dat de spreidingsmogelijkheden voldoende worden benut.

De vrije keuze van de vakantieperiode komt in de eerste plaats de maand juni ten goede. Doch ook de maanden april, mei en september komen aan bod bij de vakantiegangers met een vrije keuze.

Het feit dat de vrije keuze inzake de vakantieperiode vooral het voorseizoen ten goede komt (april-juni) kan ook worden afgeleid uit appendix 14.

Per provincie zijn er eveneens kenmerkende verschillen waarneembaar. Deze zijn echter veeleer te wijten aan de lokale vakantieregelingen, de mate van vrijheid inzake de keuze van de vakantieperiode en de vakantiebestemming (zie appendix 15).

8. VERBLIJFSDUUR

De verblijfsduur kan uit twee hoeken worden belicht. De eerste benadering geeft een inzicht in de gemiddelde verblijfsduur van de Belgische vakantieganger; de tweede benadering belicht de verblijfsstructuur. Het eerste aspect houdt een synthese in doch geeft geen idee inzake de spreiding, hetgeen wel het geval is voor de tweede benaderingswijze¹. Vermits beide elementen van de verblijfsduur elkaar zeer goed aanvullen, worden ze in hiernavolgende punten samen behandeld.

A. De verblijfsduur globaal genomen

De gemiddelde duur van de vakanties van de Belg beslaat 14,4 nachten. Dit is per definitie kleiner bij een tweede en derde vakantie (respectievelijk 10,0 en 8,3 nachten) dan bij een eerste vakantie (15,5 nachten). Het verschil is echter minder groot dan gewoonlijk wordt voorgehouden.

In vergelijking met de buurlanden ligt de verblijfsduur van de Belgen eerder aan de lage kant. De zomervakanties 1966 in Duitsland

¹ De gemiddelde verblijfsduur werd niet bepaald op grond van de verblijfsstructuur, doch werd direct berekend door deling van de verblijfsduur door het aantal vakantiegangers.

wijzen op een gemiddelde verblijfsduur van 18,5 dagen, terwijl dit cijfer stijgt tot 22,4 dagen in Frankrijk. De zomervakanties van de Nederlanders in 1966 bedroegen gemiddeld 10,4 dagen¹.

De verblijfsstructuur vertoont een bimodale structuur, althans wanneer alle vakanties tesamen worden beschouwd. De verblijfsduurklassen 4 à 7 nachten en 12 à 15 nachten vertegenwoordigen elk circa een vierde van de vakanties. Globaal genomen vertonen iets meer dan twee derden (68,4 %) van de vakanties een duur van maximaal 15 nachten.

TABEL 22 : *De gemiddelde verblijfsduur en de verblijfsstructuur naar eerste, tweede en derde vakantie, 1967.*

Verblijfsduurklasse (in nachten)	Eerste vakantie	Tweede vakantie	Derde vakantie	Totaal %
4-7	21,0	40,2	53,7	24,8
8-11	15,8	28,2	22,4	17,8
12-15	27,0	20,3	20,9	25,8
16-19	11,8	5,3	1,5	10,5
20-23	9,3	2,7	—	8,0
24-27	3,5	1,3	—	3,1
28-31	7,9	2,0	1,5	6,9
32 en meer	3,6	—	—	2,9
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal vakanties	1.711	301	67	2.079
Gemiddelde verblijfsduur	15,5	10,0	8,3	14,4

Rekening houdend met de gemiddelden wijkt de structuur van de tweede en derde vakantie opvallend af van de eerste vakantie. Voor de eerste vakantie vormt de klasse 12 à 15 nachten de modale klasse ; voor de tweede en vooral de derde vakantie vormt de kortste verblijfsduurklasse uitgesproken de meest bezette klasse (respectievelijk 40,2 % en 53,7 %).

¹ In het Nederlands gemiddelde is eveneens de verblijfsduur van de kinderen verrekend ; deze overtreft het analoog cijfer van de volwassen bevolking. Merk verder op dat de Nederlandse vakantieganger tijdens de zomer 1966 gemiddeld 15,1 dagen vakantie nam.

B. De verblijfsduur en de vakantiebestemming

Voor zover men de verblijfsduur analyseert in functie van de vakantiebestemming gaat de aandacht in de eerste plaats naar de binnenlandse en de buitenlandse vakanties.

De gemiddelde verblijfsduur van de binnenlandse en buitenlandse vakanties is ongeveer gelijk, namelijk respectievelijk 14,6 en 13,9 nachten. Het gaat hier evenwel om een duidelijk voorbeeld hoe eenzelfde gemiddelde gebaseerd is op gedeeltelijk verschillende verblijfsstructuren. Onder de binnenlandse vakanties worden er betrekkelijk meer korte (4 à 7 nachten) en tegelijkertijd betrekkelijk meer lange vakanties (28 nachten en meer) waargenomen.

Verblijfsklasse (in nachten)	Kust	Ardennen	Binnenland	Buitenland
4 - 7	22,2 %	34,8 %	28,8 %	20,8 %
8 - 11	13,0 %	20,4 %	16,8 %	18,9 %
12 - 15	32,0 %	23,6 %	27,0 %	24,7 %
16 - 19	8,0 %	7,2 %	7,3 %	13,8 %
20 - 23	5,6 %	5,2 %	5,1 %	11,0 %
24 - 27	2,8 %	1,2 %	2,3 %	3,9 %
28 - 31	13,8 %	2,8 %	9,3 %	4,4 %
32 en meer	2,6 %	4,8 %	3,4 %	2,5 %
Totaal	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Binnen de twee categorieën vakanties zijn de verschillen per toeristisch gewest of land iets meer uitgesproken.

Zo telt de Kust betrekkelijk weinig korte vakanties doch veel vakanties van 12 à 15 dagen en vakanties van 28 dagen en meer, en dit in tegenstelling met de Ardennen waar ruim de helft van de vakanties maximaal 11 dagen benemen. De gemiddelde verblijfsduur is dan ook verschillend, respectievelijk 15,8 en 12,9 nachten. Deze verschillen zijn al even sprekend voor de buitenlandse toeristische gewesten. Hierbij valt het op dat de gemiddelde verblijfsduur het laagst is voor de vakanties doorgebracht in de buurlanden. Trouwens voor elk van deze landen is de eerste eveneens de modale verblijfsduurklasse.

TABEL 23: Indeling van de vakanties naar verblijfsduurklasse en vakantiebestemming, 1967.

Verblijfplaats	4-7 (a)	8-11	12-15	16-19	20-23	24-27	28-31	32 en meer	Totaal	Gemid- delde verblijfs- duur
Kust	135	79	195	49	34	17	84	16	609	15,8
Ardennen	87	51	59	18	13	3	7	12	250	12,9
Kempen	15	13	7	4	2	—	2	1	44	12,1
Andere	64	33	21	5	4	4	4	7	142	12,0
Binnenland	301	176	282	76	53	24	97	36	1.045	14,6
Frankrijk	101	76	72	54	34	10	21	11	379	14,1
Italië	2	17	39	23	24	3	3	1	112	16,1
Spanje	4	10	38	18	18	10	9	1	108	17,5
Duitsland	51	22	24	7	2	—	—	1	107	9,5
Zwitserland	7	28	25	12	5	5	4	3	89	14,7
Oostenrijk	9	19	14	7	5	—	—	1	55	12,7
G.H. Luxemburg	19	8	7	2	3	—	—	—	39	9,5
Nederland	12	6	3	1	4	1	—	1	28	12,4
Groot-Brittannië	8	2	6	2	1	5	—	2	26	15,7
Andere	2	7	27	17	18	6	9	5	91	19,6
Buitenland	215	195	255	143	114	40	46	26	1.034	13,9
Totaal	516	371	537	219	167	64	143	62	2.079	14,4

(a) In nachten.

Voor de vakanties doorgebracht in Italië, Spanje en verder afgelegen vakantie-oorden vormt de klasse 12 à 15 dagen de meest bezette groep.

Bij dit alles moet evenwel worden gewaarschuwd dat de gemiddelde verblijfsduur voor bepaalde gebieden enigszins wordt gedrukt door het betrekkelijk hoog aandeel van de tweede of derde vakanties. Dit blijkt voldoende uit onderstaande cijfers waarbij de gemiddelde verblijfsduur per toeristisch bestemmingsgebied afzonderlijk wordt weergegeven voor de voornaamste en alle vakanties.

Verblijfplaats		Gemiddelde verblijfsduur	
		Voornaamste vakantie	Alle vakanties
Binnenland	Kust	16,7	15,8
	Ardenne	14,2	12,9
	Kempen	13,2	12,1
	Andere binnenland	14,3	12,0
	Totaal binnenland	15,7	14,4
Buitenland	Frankrijk	14,8	14,1
	Italië	16,5	16,1
	Spanje	18,1	17,5
	Duitsland	9,7	9,5
	Zwitserland	16,1	14,7
	Oostenrijk	12,8	12,7
	G.H. Luxemburg	10,0	9,5
	Nederland	13,3	12,4
	Groot-Brittannië	19,3	15,7
	Andere buitenland	20,8	19,6
	Totaal buitenland	15,0	13,9

C. De totale verblijfsduur

De tot dusver gevolgde analyse laat nu toe om het totaal aantal overnachtingen van de Belgische vakantie-gangers te bepalen. Teneinde

de verblijfsduur te bepalen van de totale bevolking, moet echter een hypothese worden ingelast. We gaan inderdaad uit van de veronderstelling dat de logiesstructuur van de kinderen dezelfde is als van de volwassenen. Deze hypothese strookt niet helemaal met de werkelijkheid omdat de grotere reizende gezinnen de voorkeur geven aan het huurappartement of huurvilla. Zoals verder zal blijken, overtreft de verblijfsduur in deze logiesvormen het algemeen gemiddelde. Uit dien hoofde volgt dat onderstaande cijfers een lichte onderschatting inhouden, vooral inzake de overnachtingen in eigen land.

	Overnachtingen volwassenen		Overnachtingen volwassenen en kinderen	
	Aantal	%	Aantal	%
Kust	13.272.000	32,7	17.759.000	35,4
Ardenne	4.476.000	11,0	5.676.000	11,3
Kempen	726.000	1,8	956.000	1,9
Binnenland	20.794.000	51,2 ¹	27.216.000	54,2
Buitenland	19.780.000	48,8	23.005.000	45,8
Totaal	40.574.000	100,0	50.221.000	100,0

Voor de binnenlandse vakantiegangers werden er in 1967 in België 27,2 miljoen overnachtingen geboekt. Dit cijfer strookt geenszins met het officieel overnachtingscijfer van 1967 (16,3 miljoen)².

In wezen is het verschil minder groot, omdat de overnachtingen bij familieleden of vrienden alsmede de verblijven in tweede residenties niet ressorteren tot de officiële overnachtingsstatistiek. Op grond van de enquêtegegevens bedraagt het aantal overnachtingen van Belgen in eigen land in beide genoemde logiesvormen 6,5 miljoen, waardoor het

¹ Inclusief de overige toeristische gebieden van België.

² Exclusief vakantiekolonies; in 1966 werden 2,3 miljoen overnachtingen van Belgen in vakantiekolonies geregistreerd.

geraamd logeernachtencijfer van betalende gasten terugvalt op 20,7 miljoen ^{1 2}.

D. De verblijfsduur en de woonplaats

De verblijfsduur van de vakantiegangers is evenmin dezelfde voor de vakantiegangers van de onderscheiden provincies. De vakantiegangers van de provincie Antwerpen, Brabant en Luik registreren een veel langere verblijfsduur dan de toeristen uit andere gewesten van het land. Dit verschil doet vermoeden dat de sterk verstedelijkte bevolking niet enkel meer doch ook langere vakanties neemt. Inderdaad, de gemiddelde verblijfsduur van de vakantiegangers uit de agglomeratiegemeenten overtreft in hoge mate de verblijfsduur van de toeristen die in kleinere gemeenten wonen (zie appendix 17).

¹ Van de buitenlandse vakanties valt het analoog cijfer terug op 19,9 miljoen en de cijfers voor de binnen- en buitenlandse vakanties samen op 40,9 miljoen.

² Er moet echter wel opgemerkt worden dat in het officieel logeernachtencijfer eveneens de overnachtingen van weekendverblijven, de korte verblijven en de zakenreizen zijn verrekend. Dit betekent aldus dat het officieel overnachtingscijfer een grotere onderschatting inhoudt dan uit de vergelijking naar voren treedt. De verhouding tussen het geraamd overnachtingscijfer op basis van de vakanties, en het officieel overnachtingscijfer is verder ongelijk per toeristisch gewest.

	Kust	Ardennen	Overig binnenland	Binnenland
Overnachtingen op basis van vakantiesurvey (in miljoen)	17,8	5,7	3,9	27,2
Overnachtingen bij familieleden of vrienden en in tweede verblijven (in miljoen)	— 1,7	— 2,1	— 2,6	— 6,5
Overnachtingen tegen betaling (in miljoen) (a)	16,1	3,6	1,4	20,8
Officieel overnachtingscijfer exclusief vakantiekolonies (in mln.) (b)	12,2	2,2	1,9	16,3
Verhouding $\frac{a}{b} \times 100$	132	164	74	128

De verschillen zijn inderdaad zeer groot en laten toe te veronderstellen dat het officieel overnachtingscijfer een onderschatting inhoudt die wellicht tussen de 35 en 45 % schommelt voor het geheel van de overnachtingen in België. De discrepantie is vooral groot voor de Ardennen.

Gemeenteklasse	Gemiddelde verblijfsduur (in nachten)
Agglomeratiegemeenten	16,6
25.000 à 50.000 inw.	13,8
10.000 à 25.000 inw.	14,4
5.000 à 10.000 inw.	12,2
2.000 à 5.000 inw.	12,5
Minder dan 2.000 inw.	10,5

Hieruit volgt dat de bevolking van de kleinere gemeenten minder vakantie neemt, en dat de duur van de reis van deze vakantiegangers in doorsnee veel korter is.

E. De verblijfsduur en de socio-professionele klasse

Het verband tussen de vakantie-intensiteit en de verblijfsduur is niet enkel typisch voor het woonmilieu, doch treedt eveneens aan het licht inzake de socio-professionele status. De beroepsklassen met de hoogste vakantie-intensiteit noteren eveneens de langste gemiddelde verblijfsduur. Drie groepen maken hierop nochtans een uitzondering, namelijk de ondernemers¹, de huisvrouwen en de gepensioneerden. De gemiddelde verblijfsduur van de gepensioneerden blijft nochtans beneden het analoog cijfer voor het kaderpersoneel, middenkader bediende en vrije beroepen (zie tabel 24). Ten aanzien van de huisvrouwen dient een kleine correctie toegepast, in deze zin dat wanneer rekening wordt gehouden met het beroep van het gezinshoofd, — dit wil zeggen wanneer enkel deze huisvrouwen worden weerhouden die tevens gezinshoofd zijn, — de gemiddelde verblijfsduur terugvalt op 14,1 nachten. De verschillen inzake de gemiddelde verblijfsduur per klasse zijn echter meer uitgesproken voor de voornaamste vakantie dan voor het geheel van de vakanties.

¹ Het betreft een klein aantal gevallen; de fractionering van de vakantie is echter bij deze socio-professionele klasse vrij groot.

TABEL 24 : De verblijfsstructuur naar socio-professionele klasse van de enquêtepersoon, 1967.

Socio-professionele klasse	Verblijfsduurklasse (in nachten)						Totaal	Aantal- vakanties	Gemiddelde verblijfs- duur
	4-7	8-11	12-15	16-19	20-23	24-31	32 & meer		
Ongeschoolde arbeider	36,9	18,4	22,7	9,9	7,8	4,3	—	100,—	11,2
Geschoolde arbeider	31,1	16,4	26,6	9,6	9,6	6,2	0,6	100,—	12,5
Lagere bediende	17,5	15,8	32,7	12,2	11,2	10,2	0,3	100,—	14,4
Middenkader bediende	24,8	18,6	21,1	10,6	8,7	12,4	3,7	100,—	14,8
Kaderpersoneel	16,9	18,1	26,9	13,8	5,6	12,5	6,3	100,—	16,5
Land- en tuinbouwer	(57,1)	(14,3)	—	(28,6)	—	—	—	100,—	7 (8,9)
Handelaar en ambachtsman	24,6	18,6	30,2	11,6	4,5	7,5	3,0	100,—	13,8
Ondernemer	(18,5)	(33,3)	(25,9)	(14,8)	(7,4)	—	—	100,—	27 (11,3)
Vrij beroep	(4,0)	(18,0)	(36,0)	(12,0)	(16,0)	(12,0)	(2,0)	100,—	50 (17,0)
Huisvrouw	24,3	15,0	24,3	12,1	8,0	12,5	3,8	100,—	15,4
Student	26,4	19,8	23,6	8,3	8,3	9,1	4,5	100,—	14,7
Gepensioneerde	32,9	23,3	19,9	2,7	2,7	10,3	8,2	100,—	14,1
Overige	26,2	16,1	22,8	9,4	9,4	10,1	6,0	100,—	15,9

Socio-professionele klasse	Gemiddelde verblijfsduur (in nachten)	
	Voornaamste vakantie	Alle vakanties
Ongeschoolde arbeider	11,6	11,2
Geschoolde arbeider	13,0	12,5
Lagere bediende	15,0	14,4
Middenkader bediende	16,5	14,8
Kaderpersoneel	19,3	16,5
Land- en tuinbouwer	(8,9)	(8,9)
Handelaar en ambachtsman	14,8	13,8
Ondernemer	(14,0)	(11,3)
Vrij beroep	(18,4)	(17,0)
Huisvrouw	(16,3)	(15,4)
Student	16,8	14,7
Gepensioneerde	14,9	14,1
Overige	16,6	15,9

F. De verblijfsduur en de leeftijdsklasse

Appendix 18 wijst op grote verschillen in de verblijfsstructuur per leeftijdsklasse. De meest opmerkelijke structuurkenmerken zijn in twee punten samen te vatten. De jongere vakantiegangers noteren een kortere verblijfsduur dan de vakantiegangers van 30 jaar en ouder. De ouderen totaliseren tegelijkertijd het hoogste aandeel inzake korte en lange vakanties. Wellicht gaat het hier om twee heterogene groepen op het vlak van koopkracht.

9. DE LOGIESVORMEN

De analyse naar de keuze van de logiesvorm is hoofdzakelijk georiënteerd op de accommodatievorm waarin het grootste aantal overnachtingen werden doorgebracht. Trouwens voor de tweede en de derde vakantie werd enkel navraag gedaan naar de logiesvorm met het meest overnachtingen. Voor de voornaamste vakantie werd daarentegen wel gevraagd of ook in andere accommodatievormen onderdak werd gezocht.

A. De keuze van de logiesvorm globaal genomen

Een eerste blik op tabel 25 wijst onmiddellijk uit dat de vakantiegangers een ruime gamma logiesvormen gebruiken. Niettemin treden een viertal accomodaties op de voorgrond en dan in de eerste plaats, de hotelinrichtingen en aanverwante bedrijven, zoals pension en motel (hierna alle aangeduid onder de verzamelnaam hotel). Voor één derde van de vakanties vormt het hotel de voornaamste en veelal de enige logiesvorm. De keuze van de logiesvorm wordt uiteraard sterk beïnvloed door de vakantiebestemming. Op de tweede plaats komt het huurappartement met 17,6 %. Het mag zeker opvallend worden genoemd dat voor 16 % van de vakanties het logeren bij familieleden en vrienden primeert. De vierde logiesvorm vormt de camping met 12,4 % ; voor zover wij ook de caravan in aanmerking nemen, stijgt het aandeel van de camping tot 15,7 %.

TABEL 25: De keuze van de logiesvorm naar de eerste, tweede of derde vakantie, 1967.

Logiesvorm	Eerste vakantie	Tweede vakantie	Derde vakantie	Totaal
Hotel, pension, motel	34,7	31,2	20,9	33,7
Camping, tent	13,3	9,3	3,0	12,4
Caravan	3,5	2,7	—	3,3
Huurappartement	19,0	11,6	7,5	17,6
Huurvilla, bungalow, chalet	5,0	5,0	7,5	5,0
Huurkamer	1,6	2,3	—	1,7
Tweede verblijf	1,6	3,3	13,4	2,3
Vakantiedorp	0,6	0,7	—	0,8
Inrichting voor sociaal toerisme	2,7	3,0	—	2,7
Kinderhome	0,6	1,0	3,0	0,7
Jeugdherberg	0,7	1,3	3,0	0,8
Familie of vrienden	14,1	23,6	31,3	16,0
Kuurinrichting	0,3	—	—	0,3
Boot of jacht	0,1	0,7	3,0	0,3
Andere	2,0	4,3	7,5	2,4
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal vakanties	1.714	301	67	2.082

Deze vier logiesvormen totaliseren samen 83,0 % van het totaal aantal vakanties. Inzake de overige logiesvormen registreert enkel de huurvilla (en aanverwante logiesvormen) 5 % van de vakanties. In dit laatste cijfer is niet begrepen de vakanties waarbij het tweede verblijf als accomodatievorm fungeert (2,3 %). Deze structuur is vrij verschillend in functie van de eerste, tweede en derde vakantie.

De logieskeuze bij de eerste vakantie benadert bij definitie het algemeen beeld. Wat de tweede en derde vakantie betreft valt het op dat de hotellerie, de camping en het huurappartement aan betekenis verliezen ten gunste van de verblijven bij familieleden of vrienden en de tweede residentie.

Gedurende eenzelfde vakantie kunnen de vakantiegangers meer dan één logiesvorm aanspreken. Op grond van de resultaten van de voorname vakantie is dit in beperkte mate het geval. Op de 1.714 vakantiegangers logeerden er 193 of 11,2 % in meer dan een logiesvorm en 0,4 % in ten minste drie verschillende accomdatievormen. Men mag aannemen, rekening houdend met de kortere verblijfsduur, dat deze verhoudingscijfers nog lager liggen voor de tweede en derde vakantie. De logiesvormen die als tweede accomdatievorm aan bod komen zijn in de eerste plaats het hotel met 33,7 % en de trein en/of bus, tijdens de reis, met 33,2 %. Het overnachten bij familieleden of vrienden komt hier opnieuw aan bod met 10,4 %. Alle overige logiesvormen maken minder dan 5 % uit ; de twee belangrijkste zijn hierbij de huurkamers (3,6 %) en de boot of het jacht (3,1 %).

B. De keuze van de logiesvorm en de vakantiebestemming

Boven werd reeds allusie gemaakt op de invloed van de vakantiebestemming op de logieskeuze. Deze treedt in tabel 26 zeer duidelijk aan het licht. Laten wij de analyse allereerst richten op de grote bestemmingsgebieden.

Uit deze enkele cijfers kan men zonder meer besluiten dat de keuze van de logiesvorm voor de binnenlandse vakanties bijna totaal anders ligt dan voor de buitenlandse vakanties. De camping is het enige punt van gelijkenis doch ook voor deze logiesvorm zijn er grote verschillen tussen de Kust en de Ardennen.

TABEL 26: De keuze van de logiesvorm naar de vakantiebestemming, 1967.

Verblijfplaats	Hotel pension motel	Camping tent	Caravan	Huur- appar- tement	Huur- villa bungalow chalet	Huur- kamer	Tweede ver- blijf	Inrich- ting voor sociaal toerisme	Familie of vrienden	Andere	Totaal
Kust	118	51	11	274	41	9	17	32	38	13	604
Ardennen	47	52	12	14	14	3	17	6	58	24	247
Kempen	4	8	1	—	8	—	—	3	10	7	41
Andere	8	6	7	1	5	1	6	2	94	8	138
Binnenland	177	117	31	289	68	13	40	43	200	52	1.030
Frankrijk	186	63	17	26	13	2	2	2	57	10	378
Italië	61	17	6	2	3	3	—	—	12	7	111
Spanje	46	13	—	36	2	1	2	—	5	3	108
Duitsland	54	16	—	1	2	5	—	1	25	3	107
Zwitserland	44	6	4	8	9	1	3	7	4	2	88
Oostenrijk	35	5	—	—	4	7	—	1	1	2	55
G.H. Luxemburg	21	10	—	2	1	1	—	—	2	2	39
Nederland	9	1	6	—	1	—	—	1	8	2	28
Groot-Brittannië	12	—	—	—	—	1	—	—	11	2	26
Andere	56	10	4	2	2	1	—	1	8	6	90
Buitenland	524	141	37	77	37	22	7	13	133	39	1.030
Totaal	701	258	68	366	105	35	47	56	333	91	2.060

Logiesvorm	Kust	Ardennen	Binnenland	Buitenland
Hotel	19,5 %	19,0 %	17,2 %	50,9 %
Camping	8,4 %	21,0 %	11,4 %	13,7 %
Caravan	1,8 %	4,9 %	3,0 %	3,6 %
Huurappartement	45,4 %	5,7 %	28,0 %	7,5 %
Huurvilla	6,8 %	5,7 %	6,6 %	3,6 %
Huurkamer	1,5 %	1,2 %	1,3 %	2,1 %
Tweede verblijf	2,8 %	6,9 %	3,9 %	0,7 %
Inrichting voor sociaal toerisme	5,3 %	2,4 %	4,2 %	1,3 %
Familie of vrienden	6,3 %	23,5 %	19,4 %	12,9 %
Andere	2,2 %	9,7 %	5,0 %	3,8 %
Totaal	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

De voornaamste vaststellingen zijn als volgt samen te vatten :

- a) De keuze van de logiesvorm is diverser voor de binnenlandse dan voor de buitenlandse vakanties.
- b) Voor de binnenlandse vakantie primeert het huurappartement met 28,0 % van de vakanties tegenover 19,4 % bij familieleden of vrienden en 17,2 % in een hotel.
- c) Voor de buitenlandse vakanties liggen de verhoudingen totaal andersom. De buitenlandse vakanties richten zich voor de helft op de hotelsector (50,9 %) en verder op de camping (13,7 %), de familie of vrienden (12,9 %) en slechts voor 7,5 % op het huurappartement¹.
- d) Het huurappartement slurpt iets minder dan de helft van de kustvakanties op (45,4 %). De hotellerie vertegenwoordigt een vijfde.
- e) In de Ardennen nemen de vakantiegangers in de eerste plaats intrek bij familie of vrienden (23,5 %) en op de camping (21,0 %). Het tweede verblijf komt op de vierde plaats (6,9 %) na de hotellerie (19,0 %).

¹ De overeenkomstige cijfers voor de Duitsers in het buitenland bedragen: hotel-pension (58 %), camping (inclusief caravan) (13 %), huurappartement (inclusief huurkamer) (14 %) en familieleden of vrienden (11 %).

Met betrekking tot tabel 26 kan verder de aandacht worden gevestigd op twee punten :

- a) De binnenlandse vakanties die niet worden genomen aan de Kust, de Ardennen of de Kempen, geschieden inzake logiesvorm voor 68 % bij familieleden of vrienden.
- b) Voor alle verblijfplaatsen in het buitenland komt de hotellerie op de eerste plaats, zonder daarom altijd 50 % van de vakanties uit te maken.

Rekening houdend met de uiterst grote verschillen in de keuze van de logiesvorm naar de vakantiebestemming wordt het moeilijk, en in vele gevallen onmogelijk, om de verschillen in functie van andere elementen zoals socio-professionele status, inkomen, leeftijd, verblijfsduur en het aantal vergezellende personen of kinderen naar juiste waarde te schatten¹.

Uit de appendices 19 t/m 22 kunnen ten hoogste volgende fenomenen worden afgeleid. Een gedeelte ervan behoort tot de meer gekende gedragingen.

- a) De arbeiders nemen naar verhouding veel meer dan de andere socio-professionele klassen hun intrek in de logiesvorm camping.
- b) Het tweede verblijf heeft vooralsnog slechts een significante betekenis bij de socio-professionele klassen handelaar en ambachtsman, ondernemer en vrij beroep.
- c) De onder b) vermelde socio-professionele klassen zijn de enige waarvan minder dan 10 % logeert bij familieleden of vrienden.
- d) Naarmate het gezinsinkomen hoger wordt, stijgt ook het aandeel van de logiesvormen hotel, huurvilla-chalet en tweede verblijf. Het waargenomen verschijnsel ten aanzien van de hotellerie houdt gedeeltelijk verband met de vakantiebestemming.
- e) Omgekeerd daalt het aandeel van de logiesvormen camping en logeren bij familie of vrienden naarmate het inkomen toeneemt.
- f) De oudere vakantiegangers (50-69 jaar), ook deze in het binnenland, overnachten naar verhouding veel in een hotel.

¹ De omvang van de enquête laat in de meeste gevallen niet toe te differentiëren voor een bepaalde verblijfplaats.

g) Wat het verband betreft met het aantal vergezellende familieleden, treden twee tegengestelde tendensen op de voorgrond. Het aandeel van de logiesvormen camping, huurappartement, huurvilla en in mindere mate ook de tweede verblijven stijgt naarmate de reizende gezinnen groter worden ; voor de hotellerie en het logeren bij familieleden of vrienden geldt net het omgekeerde.

h) Benevens de vakantiebestemming, het inkomen, de samenstelling van het reizend gezin heeft ook de verblijfsduur een grote invloed op de keuze van de logiesvorm. De lange verblijfsduur valt ten voordele van de caravan, het huurappartement, de huurvilla en de tweede verblijven uit. Daarentegen neemt het aandeel van de hotellerie en de vakanties bij familieleden of vrienden sterk af naarmate de verblijfsduur toeneemt¹.

i) In verband met de verblijfsduur en ter aanvulling van de voorgaande paragraaf is het wellicht interessant even de aandacht te vestigen op de grote verschillen in de duur, uitgedrukt in nachten, van de vakanties per logiesvorm.

Logiesvorm	Kust	Ardennen	Binnenland	Buitenland	Totaal
Hotel	(10,5)	(9,3)	10,2	11,7	11,3
Camping	(12,0)	(11,8)	11,6	15,5	13,8
Caravan	(13,4)	(10,6)	(11,7)	(20,9)	(16,7)
Huurappartement	19,4	(14,9)	19,2	(19,2)	19,2
Huurvilla	(17,1)	(18,4)	(18,0)	(20,1)	18,7
Tweede verblijf	(24,8)	(17,8)	(22,1)	(11,7)	(20,6)
Inrichtingen voor sociaal toerisme	(10,3)	(10,8)	(10,0)	(12,2)	(10,5)
Familieleden of vrienden	(12,4)	(15,0)	12,9	13,8	13,2

Inzake de gemiddelde verblijfsduur treden aldus drie accommodatievormen, die veel karakteristieken gemeen hebben, op de voorgrond,

¹ Voor de vakanties van meer dan 1 maand stijgt het aandeel van de verblijven bij familieleden en/of vrienden tot 38,7 %. Dit percentage is gebaseerd op een klein aantal en daarenboven gaat het zeker reeds om speciale vakanties.

met name het huurappartement, de huurvilla en het tweede verblijf. Rekening houdend met het soms klein aantal gevallen per logiesvorm en gewest kan verder worden gesteld dat de verschillen in verblijfsduur per logiesvorm tussen de gewesten onderling kleiner zijn dan tussen de logiesvormen onderling.

10. HET TRANSPORTMIDDEL

De analyse van het gebruikte transportmiddel kan, zoals dit het geval is voor de verblijfsduur, uit twee gezichtshoeken worden geanalyseerd. De eerste betreft het medium waarmede de langste afstand werd afgelegd. In een tweede benaderingswijze kan men alle gebruikte vervoermedia in aanmerking nemen. Inderdaad, een vakantieganger kan gedurende één vakantie gebruik maken van twee of meer vervoermiddelen. Vermits echter bijna negen tienden van de vakantiegangers enkel gebruik maken van één medium, worden beide benaderingswijzen samen behandeld. Het accent wordt hierna gelegd op het gebruikte transportmiddel in functie van het bestemmingsgebied.

Aanvankelijk werden 21 transportmedia of combinaties van transportmedia opgenomen. Circa de helft van deze media vertegenwoordigt minder dan 1 % van de vakanties. Om deze reden worden er in tabel 27 slechts 13 mogelijkheden opgenomen.

Vooraf moet eveneens worden onderstreept dat — in tegenstelling met de vorige paragrafen — geen onderscheid wordt gemaakt naar de voornaamste, tweede en derde vakantie. De keuze van de transportmedia is voor de drie soorten vakanties nagenoeg volkomen gelijk. De wagen is uitgesproken het voornaamste reismedium; 62,9 % gebruikt uitsluitend de wagen terwijl nog 4 % de wagen gebruikt in combinatie met andere transportmedia. Dit betekent dat tweederde van de vakantiegangers zich verplaatsen per wagen; men mag zelfs stellen dat de wagen voor circa tweederde het vervoermiddel is waarmede de langste afstand wordt afgelegd (zie infra). De trein komt op de tweede plaats met 15,7 % en 6,5 % in combinatievorm. Van veel geringere betekenis is reeds de bus met 6,3 % en 3,8 % in combinatievorm. Het vliegtuig telt slechts 2,5 % en 2,8 % in combinatievorm.

TABEL 27: *Gebruikte transportmiddel(en) naar vakantiebestemming, 1967.*

Verblijfplaats	Trein	Wagen	Bus	Vlieg- tuig	Motor/ fiets (a)	Trein en Wagen	Trein en bus	Trein en vlieg- tuig
Kust	21,0	70,1	4,6	—	0,5	1,3	1,3	—
Ardenne	13,5	71,7	6,8	—	1,6	3,2	2,4	—
Kempen	4,5	56,8	18,2	—	11,4	2,3	6,8	—
Andere	16,1	63,6	5,6	—	2,1	2,8	3,5	—
Binnenland	17,9	69,1	5,8	—	1,4	2,0	2,1	—
Frankrijk	16,4	66,8	7,1	1,3	0,5	2,4	2,4	0,5
Italië	15,9	44,2	6,2	8,8	—	2,7	9,7	0,9
Spanje	6,5	54,6	4,6	17,6	—	1,9	0,9	0,9
Duitsland	10,3	63,6	13,1	0,9	1,9	1,9	4,7	—
Zwitserland	(25,8)	(55,1)	(5,6)	(1,1)	—	(2,2)	(2,2)	(2,2)
Oostenrijk	(12,7)	(56,4)	(16,4)	—	—	(3,6)	(7,3)	(1,8)
G.H. Lux.	(15,4)	(82,1)	—	—	—	—	(2,6)	—
Nederland	(14,3)	(64,3)	(3,6)	—	—	(3,6)	—	—
Groot-Brittannië	—	—	—	—	—	—	—	(4,0)
Andere	1,1	27,5	1,1	17,6	—	1,1	1,1	3,3
Buitenland	13,4	56,6	6,7	5,0	0,4	2,1	3,4	1,0
Totaal	15,7	62,9	6,2	2,5	0,9	2,1	2,7	0,5

(a) Motor - scooter - bromfiets - fiets.

TABEL 27: Gebruikte transportmiddel(en) naar vakantiebestemming, 1967
(vervolg)

Verblijfplaats	Trein en boot	Wagen en vlieg- tuig	Wagen en boot	Bus en vlieg- tuig	Andere combi- naties	Totaal	Aantal vakan- ties
Kust	—	—	—	—	1,1	100	609
Ardennen	—	—	—	—	0,8	100	251
Kempen	—	—	—	—	—	100	44
Andere	—	—	—	—	6,3	100	143
Binnenland	—	—	—	—	1,7	100	1.047
Frankrijk	0,5	0,8	0,5	—	0,8	100	379
Italië	—	0,9	2,7	2,7	5,3	100	113
Spanje	0,9	4,6	2,8	0,9	3,7	100	108
Duitsland	—	0,9	0,9	—	1,9	100	107
Zwitserland	—	(1,1)	(1,1)	—	(3,4)	100	89
Oostenrijk	(1,8)	—	—	—	—	100	55
G.H. Luxemburg	—	—	—	—	—	100	39
Nederland	(3,6)	—	(7,1)	(3,6)	—	100	28
Groot-Brittannië	(44,0)	—	(12,0)	(12,0)	(28,0)	100	25
Andere	5,5	7,7	4,4	9,9	19,8	100	91
Buitenland	1,9	1,7	1,8	1,6	4,2	100	1.034
Totaal	1,0	0,9	0,9	0,8	2,9	100	2.081

Deze structuur is zeker niet dezelfde voor alle vakantiebestemmingen. Dit wordt geïllustreerd door het vervoermiddel waarmee de langste afstand werd afgelegd.

Vervoermiddel	Kust	Ardennen	Binnenland	Buitenland	Totaal
Trein	23,4 %	19,5 %	21,8 %	21,3 %	21,6 %
Wagen	70,7 %	72,1 %	70,0 %	60,1 %	65,1 %
Bus	5,1 %	6,8 %	6,1 %	7,3 %	6,7 %
Vliegtuig	—	—	—	10,7 %	5,3 %
Andere	0,8 %	1,6 %	2,0 %	0,6 %	1,3 %
	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %	100,0 %

Uit deze enkele cijfers alsmede de resultaten vervat in tabel 27 kunnen vier besluiten worden getrokken.

a) Welke ook de bestemming zij, steeds komt de wagen vooraan : 70 % van de binnenlandse vakanties en 60 % van de buitenlandse. Weliswaar liggen de verhoudingscijfers verschillend per individueel bestemmingsgebied. Alleen voor Groot-Brittannië komt de wagen niet vooraan en voor Italië en verder afgelegen gebieden maakt de wagen geen 50 % uit¹.

b) De trein waarmee circa een vijfde van de vakanties geschiedt, heeft ook ten aanzien van het binnenlands toerisme zijn betekenis.

c) Het vliegtuig heeft tot op heden slechts een bescheiden plaats in het geheel van de transportmedia. Dit resultaat stemt zeer goed overeen met de analoge cijfers van Duitsland in 1966².

	België	Duitsland
Trein	22 %	32 %
Wagen	65 %	54 %
Bus	7 %	8 %
Vliegtuig	5 %	5 %
Andere	1 %	1 %
	100 %	100 %

¹ Ten aanzien van de vakanties in Italië wordt niettemin in 50 % van de gevallen de langste afstand met de wagen afgelegd.

² H. Hoffmann, *op. cit.*, blz. 19.

d) Het vliegtuig wint uiteraard aan betekenis naarmate de afstand groter wordt. Het aandeel van het vliegtuig als voornaamste verplaatsingsmiddel, stijgt tot 17 % voor de reizen naar Italië, 26 % voor de vakanties naar Spanje en 50 % voor de vakanties in verder afgelegen vakantie-oorden. Voor alle minder ver afgelegen gebieden bedraagt het aandeel van het vliegtuig minder dan 5 %.

Net zoals in de vorige paragrafen kan de analyse verder worden doorgedreven in functie van andere kenmerken van de bevolking. Rekening houdend met de dominerende positie van de wagen, lijkt het van minder belang hier veel aandacht aan te schenken. Enkele relaties zijn opgenomen in de appendices 23 t/m 26 waarin een verband wordt gelegd naar socio-professionele status, gezinsinkomen, leeftijd, reisorganisator en wagenbezit.

De verschillen in deze appendices berusten in zeer vele gevallen op de vakantiebestemming. Nochtans moeten toch enkele typische vaststellingen onderstreept worden.

a) Studenten en gepensioneerden reizen minder met de wagen doch meer met de trein of bus, ofschoon de wagen ook voor deze twee socio-professionele klassen het voornaamste medium uitmaakt. De busreizen komen naar verhouding ook iets meer voor bij de arbeiders.

b) De vliegtuigreizen worden beïnvloed én door de bestemming én door het gezinsinkomen.

c) De trein en de bus verliezen aan betekenis naarmate het gezinsinkomen hoger ligt; dit verlies komt in de eerste plaats de wagen en in bijkomende orde het vliegtuig ten goede.

d) Voor zover de vakantie wordt georganiseerd door de vakantieganger komt grosso modo slechts de wagen en in bijkomende orde de trein aan bod. Totaal anders liggen de verhoudingen voor de reizen die worden georganiseerd door een agentschap of toeristische club, waar de bus, het vliegtuig en de combinatievormen naar voren treden (zie appendix 26).

e) Het niet bezitten van een wagen in het gezin komt uiteraard de trein- en de busreizen ten goede. Niettemin reist iets minder dan een derde van de vakantiegangers die over geen wagen beschikken in het gezin met een wagen. Uit appendix 26 kan men tevens afleiden dat het bezit van een wagen in hoge mate het transportmiddel bepaalt.

hoofdstuk IV de reisorganisatie

In het derde hoofdstuk werd het vakantiepatroon van de vakantiegangers grondig geanalyseerd en dit in zijn vele geledingen. Vooral eer de vakantie aanvangt wordt echter de vakantie voorbereid en georganiseerd. Het betreft een bijzonder en in vele opzichten een belangrijk aspect van de vakantie, dat het voorwerp uitmaakt van onderhavig hoofdstuk. Hierbij worden volgende elementen beschouwd: de reisorganisator, de rol van het reisagentschap, de reisformule, de decisiemaand en de reclamemedia.

Een belangrijk element in verband met de reisorganisatie is evenwel de mate waarin de bevolking vrij is inzake de keuze van de vakantieperiode, — onafhankelijk van de aard van het werk, de werkkring, de school of andere redenen, — met andere woorden: in welke mate kan elkeen de vrije dagen kiezen tijdens een andere maand dan juli en augustus? Men kan welhaast stellen dat dit aspect van zeer grote betekenis is in verband met de reisorganisatie en vooral in verband met de vakantiespreiding. Om deze redenen is de eerste paragraaf van dit hoofdstuk aan dit aspect gewijd.

I. DE VRIJE KEUZE INZAKE DE VAKANTIEPERIODE

In deze paragraaf gaat de aandacht voornamelijk naar twee punten. In de eerste plaats zal worden onderzocht welk aandeel van de bevolking de vakantie vrij kan bepalen. In het tweede gedeelte komen de belemmerende factoren aan de orde.

A. De vrije keuze-graad

Het aandeel van de bevolking, dat vrij zijn vakantie kan nemen, wordt gewoonlijk als zeer laag beoordeeld. Een berekening van het C.G.T.,

in het kader van de actie tot spreiding van de vakanties, die dateert van 1965, stelde echter reeds voorop dat 30 tot 35 % van de Belgische bevolking vrij haar vakantieperiode kan bepalen¹. De enquête wijst uit dat dit aandeel in de praktijk nog hoger ligt. Inderdaad, op 100 ondervraagden verklaarden er 45 vrij te zijn bij het bepalen van de vakantieperiode in de betekenis van niet-hoogseizoen-gebondenheid. Een vergelijking met het C.G.T.-cijfer gaat evenwel niet volledig op omdat werd uitgegaan van verschillende leeftijdsklassen².

Socio-professionele klasse	Vakantie-gangers	Niet-vakantie-gangers	Totaal
Ongeschoolde arbeider	28 %	22 %	23 %
Geschoolde arbeider	26 %	22 %	24 %
Lagere bediende	43 %	45 %	44 %
Middenkader bediende	30 %	(30)	30 %
Kaderpersoneel	29 %	(23)	27 %
Land- en tuinbouwer	(100)	43 %	46 %
Handelaar en ambachtsman	53 %	49 %	51 %
Ondernemer in handel, financiën en industrie	(47)	(25)	(39)
Vrij beroep	(48)	(57)	(50)
Huisvrouw	43 %	46 %	45 %
Student	8 %	8 %	8 %
Gepensioneerde	94 %	94 %	94 %
Overige	61 %	58 %	59 %

¹ C.G.T.: La campagne belge pour les vacances en juin, in: *Publicité touristique*, Genève, 1965, blz. 97.

² In dit verband is het niet zonder betekenis te wijzen naar de resultaten van het jongste congres 1968 van: 'l'Alliance Internationale de Tourisme', gewijd aan het thema *Loisir et tourisme* waarbij het accent werd gelegd op de spreiding van de vakanties (*Hotel Revue*, nr. 11, 1968): 'Interessante Untersuchungen in Deutschland und Frankreich haben ergeben dass rund 40-44 Prozent der gesamten Bevölkerung bei der Festsetzung ihrer Ferien von den Schulferienterminen ihrer Kinder abhängig sind. 33 Prozent der Bevölkerung müssen ihren Ferienurlaub nach den industriellen Betriebsferien richten. Schulferien einerseits und Betriebsferien andererseits beeinflussen rund 55 Prozent der gesamten Bevölkerung wichtiger Industrieländer Europas in ihren Feriendispositionen. Daraus ergibt sich, dass zirka 45 Prozent der Bevölkerung in der Festlegung ihrer Ferienplane wenigstens zeitlich völlig frei wären.' In de eerder vermelde studie

Eigenaardig is daarbij wel de vaststelling dat de vrije keuze hoger ligt bij de niet-vakantiegangers (47 %) dan bij de vakantiegangers (41 %). Deze afwijking is evenwel te verklaren. Onder de niet-vakantiegangers vindt men een belangrijk aandeel gepensioneerden, die naar verhouding weinig vakantie nemen. Trouwens, bovenstaande cijfers tonen voldoende aan dat er tussen de vakantiegangers en de niet-vakantiegangers, voor dezelfde beroepsklasse, slechts kleine afwijkingen waarneembaar zijn inzake het aandeel van de bevolking dat vrij is bij het bepalen van de vrije dagen.

Wanneer men hetzelfde fenomeen onderzoekt in functie van de leeftijdsklasse treden twee vaststellingen naar voren. In de eerste plaats valt er eveneens een parallellisme waar te nemen tussen vakantiegangers en niet-vakantiegangers inzake de graad van vrijheid bij de keuze. Daarenboven stelt men vast dat naarmate de bevolking ouder wordt het aandeel van de personen met een vrije keuze toeneemt.

Leeftijdsklasse	Vakantie- gangers	Niet-vakantie- gangers	Totaal
15 - 19 jaar	14 %	20 %	17 %
20 - 29 jaar ¹	39 %	30 %	34 %
30 - 39 jaar	30 %	30 %	30 %
40 - 49 jaar	35 %	32 %	33 %
50 - 59 jaar	45 %	44 %	45 %
60 - 69 jaar	85 %	75 %	78 %
70 jaar en meer	94 %	94 %	94 %

Die vrije keuze is niet enkel afhankelijk van het beroep en de leeftijd doch ook van het aantal kinderen in het gezin. Zolang er in het gezin geen kinderen zijn is de vrije keuze vrij hoog (66 %).

van H. Hoffmann wordt de tijdsgebondenheid preciezer gesteld: 'Insgesamt ist nur ein knappes Drittel aller Urlaubsreisenden zeitlich nicht fest gebunden' (Hoofdstuk IV). De tijdsgebondenheid is hier niet gemeten op basis van het hoogseizoen doch elke maand afzonderlijk werd weerhouden.

¹ Wellicht gaat het hier om twee heterogene groepen, in deze zin dat in de groep vakantiegangers zeer waarschijnlijk betrekkelijk minder gehuwden aanwezig zijn dan in de niet-vakantiegangers.

Aantal ongehuwde kinderen	Vakantie-gangers	Niet-vakantie-gangers	Totaal
0	63 %	68 %	66 %
1	37 %	40 %	39 %
2	28 %	28 %	28 %
3	20 %	25 %	23 %
4	16 %	22 %	20 %
5 of meer	19 % ¹	21 %	20 %

Dit aandeel valt sterk terug van het ogenblik dat het gezin een kind telt en daalt stelselmatig naarmate het aantal kinderen aangroeit².

B. De remmende factoren

Onder de remmende factoren worden verstaan de elementen die de vrije keuze van de vakantie onmogelijk maken. Hierbij denkt men in de eerste plaats aan de werkregeling in de onderneming, de schoolregeling, de werkregeling van een familielid of een samenspel van deze factoren³.

De belangrijkste remmende factor is ongetwijfeld de vakantie-regeling in de ondernemingen. Op de 5.000 ondervraagden verwijzen er 1.226 uitsluitend naar deze reden, terwijl voor 271 personen de vakantie-regeling van de onderneming en de schoolregeling te samen van invloed zijn. Dit beduidt dat 31 % van de volwassen bevolking niet vrij is inzake keuze van de vakantieperiode omwille van de vakantie-regeling in de onderneming. Het analoog percentage voor de schoolregeling bedraagt 21 %. Het kan echter niet worden ontkend dat vakantie-regelingen in vele bedrijven worden vastgelegd op grond van schoolvakanties. In feite houden beide percentages een zekere

¹ Het kan wellicht verwondering wekken dat de zeer grote gezinnen eenzelfde vrijheid vertonen als de gezinnen met 4 kinderen. Dit is evenwel normaal, omdat in de zeer grote gezinnen de kans aanwezig is onder de enquêtepersonen een ongehuwd kind van 15 jaar en ouder aan te treffen.

² De gezinnen zonder kinderen zijn grotendeels tot de uitgebloede gezinnen terug te brengen en aldus is de kans groot dat de geënquêteerde niet meer tot de beroepsbevolking behoort.

³ Andere redenen werden eveneens in de enquête opgenomen doch zonder specificatie.

onderschatting in omdat in de berekening de redenen onderneming en/of onderwijs en werkregeling familielid niet werden weerhouden. De onderschatting kan maximaal 1,5 % bedragen.

Onderstaand volgt het aandeel van de onderscheiden factoren die de vrije keuze bemoeilijken of onmogelijk maken¹.

	Aantal gevallen	%
Vakantieregeling onderneming	1.226	44,7
Schoolregeling	785	28,6
Werkregeling familielid	124	4,5
Vakantieregeling onderneming en/of schoolregeling en werkregeling familielid	82	3,0
Vakantieregeling onderneming en schoolregel.	271	9,9
Andere redenen ²	181	6,6
Geen reden	74	2,7
Totaal	2.743	100,0

Het is zeker niet zonder belang ten aanzien van dit belangrijk aspect even af te dalen op het vlak van de socio-professionele klasse. Boven werd gesteld dat op 100 volwassenen, er 31 gebonden zijn door de vakantieregeling van de onderneming en 21 door de schoolregeling. Beide cijfers houden een zekere overlapping in omdat de combinatie vakantieregeling onderneming en schoolregeling in beide wordt weerhouden ten belope van 5,4 %. Deze graad van keuzebelemmering verschilt per socio-professionele groep.

Uit deze cijfers treden twee opvallende vaststellingen naar voren. Vooraf zij echter gewaarschuwd dat bij de interpretatie van deze cijfers rekening moet worden gehouden met het feit dat sommige klassen een grote vrijheid vertonen bij de keuze van de vakantieperiode. Een eerste opvallend feit is de sterke binding van de arbeiders met het

¹ Uitgedrukt ten aanzien van het aantal personen dat niet vrij is inzake de keuze van de vakantieperiode.

² In vele gevallen gaat het in feite om de werkregeling bij zelfstandigen (landbouwers, ambachtslieden en handelaars) die afhankelijk zijn van natuurlijke factoren of een bevolkingsvolgende activiteit uitoefenen.

Socio-professionele klasse	Vakantieregeling onderneming ¹	School-regeling ¹
Ongeschoolde arbeider	63 %	17 %
Geschoolde arbeider	65 %	16 %
Lagere bediende	30 %	19 %
Middenkader bediende	34 %	39 %
Kaderpersoneel	31 %	44 %
Land- en tuinbouwer	6 %	12 %
Handelaar en ambachtsman	18 %	15 %
Ondernemer	(39 %)	(17 %)
Vrij beroep	(15 %)	(17 %)
Huisvrouw	28 %	26 %
Student	3 %	88 %
Gepensioneerde	1,9 %	1 %
Overige	20 %	12 %

bedrijf. Circa tweederde van de arbeiders hebben geen vrije keuze enkel en alleen omwille van de onderneming (gedeeltelijk gecombineerd met de schoolregeling). Voor de bediendengroep valt dit aandeel reeds terug tot een derde. Bij de bediendengroep, althans bij het middenkader en het kaderpersoneel, belet de schoolregeling tweevijfde van de ondervraagden van een vrije vakantiekeuze.

2. DE REISORGANISATOR

Inzake de reisorganisator worden vijf mogelijkheden weerhouden: individuele organisatie, reisagentschap, toeristische club, school en andere. Onder individuele organisatie wordt verstaan de vakanties die door de toerist, een lid van het gezin of een medereizende vriend werden op punt gesteld. In de meeste van deze gevallen kan men nauwelijks van een organisatie spreken. De groep 'andere' houdt verband met de vakanties die worden geregeld door mutualiteiten, sociale organisaties, privé en openbare instellingen, autocaruitbaters, enz.

¹ Inclusief combinatie vakantieregeling onderneming en schoolregeling.

De behandeling van de reisorganisator kan vrij kort zijn vermits vier-vijfde de vakantie persoonlijk regelt, terwijl het agentschap slechts in 8,7 % van de gevallen als reisorganisator fungeert. Dit beeld geldt grosso modo zowel voor de voornaamste, als voor de tweede en derde vakantie; voor de derde vakantie is de rol van het reisagentschap echter praktisch nihil. Dit staat in directe relatie met het hoog aandeel van de derde vakanties die in eigen land worden doorgebracht. De invloed van de vakantiebestemming speelt inderdaad een belangrijke rol.

A. De reisorganisator en de vakantiebestemming

De invloed van de vakantiebestemming blijkt al dadelijk uit het aandeel van het agentschap als reisorganisator bij de binnenlandse en de buitenlandse vakanties; voor de vakanties in eigen land is de rol van het agentschap praktisch nihil (1,1 %), terwijl voor de buitenlandse bestemming het reisagentschap 16,3 % van de vakanties organiseert. Dit aandeel is dan weer verschillend voor de buurlanden als voor de verder afgelegen vakantie-oorden. Voor de reizen bij de Benelux-partners is het aandeel nihil en voor Frankrijk, Duitsland en Groot-Brittannië schommelt het verhoudingscijfer om en nabij de 10 %. Dit laatste cijfer stijgt tot 15 % voor Zwitserland, 26 % voor Italië en Spanje en 33 % voor Oostenrijk en de verder afgelegen vakantie-oorden.

Op te merken valt dat zelfs voor de etappereizen het aandeel van het reisagentschap slechts 9,2 % bedraagt of een analoog percentage als voor de vakanties met een vaste verblijfplaats (8,7 %).

B. De reisorganisator en de socio-professionele klasse

Per socio-professionele klasse zijn er enkele, weliswaar minder opvallende, verschillen waarneembaar. Deze zijn gedeeltelijk verklaarbaar door de structuur van de vakantiebestemming. Dit blijkt uit de confrontatie van het aandeel van de buitenlandse reizen per socio-professionele klasse en het aandeel dat zijn reis laat organiseren door een agentschap.

Voor zeven tot acht op de tien klassen is een parallellisme waarneembaar. Enkel de studenten en de gepensioneerden maken een uitzonde-

TABEL 28 : *De reisorganisator naar vakantiebestemming, 1967.*

Verblijfsplaats	Persoonlijk		Agentschap		Toeristische club		School		Andere		Totaal	Aantal vakanties
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%		
Kust	561	92,1	11	1,8	3	0,5	2	0,3	32	5,3	100	609
Ardennen	213	84,9	1	0,4	3	1,2	4	1,6	30	12,0	100	251
Kempen	29	(65,9)	—	—	1	(2,3)	1	(2,3)	13	(29,5)	100	44
Andere	133	93,0	—	—	—	—	1	0,7	9	6,3	100	143
Binnenland	936	89,4	12	1,1	7	0,7	8	0,8	84	8,0	100	1.047
Frankrijk	302	79,7	37	9,8	8	2,1	7	1,8	25	6,6	100	379
Italië	73	64,6	29	25,7	4	3,5	4	3,5	3	2,7	100	113
Spanje	75	69,4	28	25,9	3	2,8	1	0,9	1	0,9	100	108
Duitsland	85	79,4	12	11,2	3	2,8	1	0,9	6	5,6	100	107
Zwitserland	55	61,8	13	14,6	5	5,6	1	1,1	15	16,9	100	89
Oostenrijk	30	(54,5)	18	(32,7)	4	(7,3)	—	—	3	(5,5)	100	55
G.H. Luxemburg	38	(97,4)	—	—	1	(2,6)	—	—	—	—	100	39
Nederland	27	(96,4)	—	—	—	—	—	—	1	(3,6)	100	28
Groot-Brittannië	18	(72,0)	2	(8,0)	1	(4,0)	2	(8,0)	2	(8,0)	100	25
Andere	48	52,2	30	32,6	6	6,5	1	1,1	7	7,6	100	92
Buitenland	751	72,6	169	16,3	35	3,4	17	1,6	63	6,1	100	1.035
Totaal	1.687	81,0	181	8,7	42	2,0	25	1,2	147	7,1	100	2.082

ring. Voor de studenten vormt de school of een privé-vereniging veelal een tussenschakel.

Socio-professionele klasse	Aandeel reis-agentschap	Aandeel buiten-landse vakanties
Ongeschoolde arbeider	10 %	50 %
Geschoolde arbeider	8 %	41 %
Lagere bediende	12 %	54 %
Middenkader bediende	11 %	57 %
Kaderpersoneel	12 %	57 %
Handelaar en ambachtsman	8 %	52 %
Ondernemer en vrij beroep	19 %	68 %
Huisvrouw	5 %	43 %
Student	5 %	51 %
Gepensioneerde	11 %	35 %

C. De reisorganisator en de logiesvorm

De keuze van de logiesvorm blijkt wel van groter belang te zijn bij het al of niet zelf organiseren van de vakantie dan de sociale status, ofschoon deze zich dan ook slechts in twee accommodatievormen, hotel en inrichtingen voor sociaal toerisme, manifesteert (zie appendix 27). Ten aanzien van de inrichtingen voor sociaal toerisme geldt een institutionele factor. Voor de hotellerie is de vakantiebestemming van doorslaggevende aard en is het verklaarbaar dat het reisagentschap instaat voor de organisatie van 21,5 % van de hotelvakanties. Merk op dat 83 % van de vakantiegangers die hun reis door een reisagentschap laten organiseren, in een hotel logeren.

3. DE ROL VAN HET REISAGENTSCHAP

Uit het voorgaande mag echter niet worden besloten dat het reisagentschap slechts wordt betrokken in circa 9 % van de vakanties. Iemand kan individueel de reis organiseren, doch vooraf contact opnemen met zijn reisagentschap inzake inlichtingen, reisbiljetten en/of reserveren van logies.

In deze optiek nemen 16,3 % van de vakantiegangers contact op met een reisagentschap vóór de vakantie. Dit kan op het eerste gezicht als een laag percentage voorkomen, althans in vergelijking met het analoog cijfer in Duitsland (26 %)¹. Evenwel moet men rekening houden met de vakantiebestemming: dit aandeel is uiteraard erg verschillend voor de binnenlandse en de buitenlandse vakanties. In het eerste geval doen slechts 4,5 % beroep op een reisagentschap; in het tweede geval stijgt dit aandeel tot 28,4 %. Dit laatste percentage ligt in de lijn van hetgeen werd vastgesteld bij de Duitse verlofgangers (32 %). Van evenveel betekenis is zeker ook de functie van het reisagentschap. Hierbij maken wij een onderscheid tussen binnenlandse en buitenlandse vakanties.

De reden waarom het reisagentschap wordt geraadpleegd	Binnenlandse vakanties	Buitenlandse vakanties	Totaal
Geen raadpleging	95,5 %	71,6 %	83,7 %
Inlichtingen	0,6 %	4,0 %	2,3 %
Reisbiljetten	—	2,0 %	1,0 %
Inlichtingen en reisbiljetten	—	0,8 %	0,4 %
Reserveren van logies	2,4 %	3,0 %	2,7 %
Inlichtingen en reserv. van logies	—	0,9 %	0,3 %
Organiseren v.d. volledige reis	1,1 %	17,0 % ²	8,9 %
Raadpleging zonder specificatie	0,5 %	0,7 %	0,6 %
Totaal	100,0 %	100,0 %	100,0 %

De rol van de agentschappen — weliswaar beperkt ten aanzien van de binnenlandse vakanties — is voor ruim de helft toegespitst op het reserveren van logies. Inzake de buitenlandse vakanties is de rol van het reisagentschap niet enkel groter inzake aandeel, doch strekt ook veel verder op het vlak van de service. Het organiseren van de volledige reis primeert (17,0 % t.o.v. een totaal van 28,4 %).

¹ H. Hoffmann, *op. cit.*, blz. 46.

² Vermits de onbekenden buiten beschouwing werden gelaten wijkt dit percentage lichtjes af van het analoog cijfer in tabel 28.

4. DE REISFORMULE

Een ander aspect inzake de reisorganisatie, dat nauw aansluit bij de twee voorgaande, betreft de reisformule. Hierbij werden er drie soorten weerhouden: de privé-, de privé-inclusieve en de groepsreis. Rekening houdend met de reisorganisator en de mate waarin een reisagentschap wordt geraadpleegd bij de voorbereiding van de reis, komt het als uiterst aannemelijk voor dat 82,5 % van de vakanties tot de privé-reizen ressorteren. De betekenis van de wagen als transportmiddel is hieraan ook niet vreemd. De overige vakanties zijn aldus onder te brengen in de groep inclusieve reizen¹ en dan in de eerste plaats de groepsreis met 13,2 % van de vakanties, tegenover 4 % voor de privé-inclusieve reis.

Het aandeel van de eigenlijke groepsvakanties is vrij ongelijk per socio-professionele klasse en houdt slechts in beperkte mate verband met de vakantiebestemming.

Algemeen kan men stellen dat de arbeiders en vooral de studenten en gepensioneerden meer in groep reizen dan de vakantiegangers van andere socio-professionele klassen. Enkel het kaderpersoneel wijkt hiervan af. Weliswaar is het aandeel van de buitenlandse vakanties bij deze klasse vrij groot, doch dit is geen voldoende verklaring.

Socio-professionele klasse	Aandeel groepsreizen in het totaal aantal vakanties	Aandeel buitenlandse vakanties
Ongeschoolde arbeider	13 %	50 %
Geschoolde arbeider	10 %	41 %
Lagere bediende	9 %	54 %
Middenkader bediende	9 %	57 %
Kaderpersoneel	16 %	57 %
Handelaar en ambachtsman	3 %	52 %
Ondernemer en vrij beroep	9 %	69 %
Huisvrouw	7 %	43 %
Student	31 %	51 %
Gepensioneerde	23 %	35 %

¹ Reis- en verblijfkosten zijn vooraf forfaitair bepaald.

5. DE DECISIEMAAND

De kennis van de periode waarin de vakantieganger beslist deze of gene vakantie te nemen, is onder velerlei opzichten van betekenis en dan in de eerste plaats in het kader van de toeristische reclame en de wervingsacties in het algemeen.

In deze paragraaf gaat de aandacht vooral naar de decisiemaand op grond van de vakantiebestemming, de periode van afreis en de socio-professionele klasse.

A. De decisiemaand naar eerste, tweede en derde vakantie

Bij de interpretatie van tabel 29 moet vooraf in herinnering worden gebracht dat de onderzoeksperiode betrekking heeft op oktober 1966-september 1967. Dit betekent dat de vakanties die aanvangen vóór het eigenlijke toeristische voorseizoen 1967 uiteraard lang voorheen werden beslist. Dit verklaart meteen het op het eerste gezicht hoog aandeel (10,9 %) van de vakantiedecisies vóór januari 1967.

In tabel 29 is het vrij moeilijk de modale decisiemaand te onderkennen. Ofschoon de maand juni de hoogste bezetting noteert (14,6 %) onderscheidt deze maand zich niet zeer sterk van de onmiddellijk voorafgaande maand en de volgende maand. Trouwens het aandeel van elk van de maanden van de periode januari - juli schommelt tussen 8,7 % en 14,6 %. Dit laat toe voorzichtig te stellen dat het decisiepatroon vrij gespreid voorkomt met een neiging tot een laattijdige beslissing. In vergelijking met andere nationaliteiten is er inderdaad tendens tot laattijdige beslissing te onderkennen. De periode juni-september telt immers, rekening houdend met de onbekenden, een derde van de decisies.

Deze tweevoudige algemene vaststelling geldt zowel voor de eerste als de tweede vakantie. Voor de derde vakantie worden de decisies iets later genomen, wat wel eigen is aan het karakter van deze. Dit blijkt uit het aandeel van de periode juni-september met circa tweevijfde van de beslissingen.

TABEL 29 : De decisiemaand naar voornaamste en aanvullende vakanties, 1967.

Decisiemaand	Voornaamste vakantie		Tweede vakantie		Derde vakantie		Totaal	
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%
juli (a)	54	3,2	6	2,0	—	—	60	2,9
augustus	30	1,8	3	1,0	1	1,5	34	1,6
september	24	1,4	2	0,7	1	1,5	27	1,3
oktober	12	0,7	6	2,0	3	4,5	21	1,0
november	10	0,6	9	3,0	5	7,5	24	1,2
december	38	2,2	21	7,0	1	1,5	60	2,9
januari (b)	204	11,9	29	9,6	3	4,5	236	11,3
februari	149	8,7	28	9,3	5	7,5	182	8,7
maart	149	8,7	26	8,6	9	13,4	184	8,8
april	190	11,1	20	6,6	4	6,0	214	10,3
mei	222	13,0	21	7,0	2	3,0	245	11,8
juni	263	15,2	32	10,6	9	13,4	304	14,6
juli	185	10,8	35	11,7	6	9,0	226	10,9
augustus	60	3,5	26	8,6	8	11,8	94	4,5
september	16	0,9	3	1,0	1	1,0	20	1,0
onbekend	108	6,3	34	11,3	9	13,4	151	7,3
Totaal	1.714	100,0	301	100,0	67	100,0	2.082	100,0

(a) Juli-december slaat op 1966.

(b) Januari-september slaat op 1967.

B. De decisiemaand en vakantiebestemming

Inzake het decisiepatroon naar vakantiebestemming wordt er allereerst een onderscheid gemaakt tussen binnenland en buitenland. In tabel 30 worden voor beide zones verder twee gebieden onderscheiden. Wat betreft de binnenlandse vakanties zijn de Kust en de Ardennen weerhouden, terwijl de buitenlandse vakanties werden ingedeeld in twee groepen, de buurlanden (inclusief Groot-Brittannië) en de niet-buurlanden.

Wat de vergelijking binnenland-buitenland betreft, geldt voor beide groepen de boven gemaakte algemene vaststelling inzake de grote

TABEL 30 : *De decisiemaand naar vakantiebestemming, 1967.*

Verblijfplaats	Juli- septem- ber	Oktober- decem- ber	Januari	Februari	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Augustus- september	Totaal	Aantal vakanties
Kust	5,4	3,6	12,1	9,0	11,2	12,6	10,4	15,5	13,3	7,0	100	556
Ardennen	5,6	4,7	8,6	6,5	7,8	9,9	17,2	18,1	16,4	5,2	100	232
Binnenland	5,6	4,3	10,2	8,3	9,6	11,0	11,7	17,3	14,8	7,2	100	955
Buurlanden	6,4	4,8	11,2	9,7	9,0	11,5	13,9	16,8	10,8	5,9	100	546
Overige landen	7,4	8,8	18,1	11,6	10,0	10,7	13,3	10,9	5,8	3,3	100	430
Buitenland	6,9	6,6	14,2	10,6	9,4	11,2	13,6	14,2	8,6	4,7	100	976
Totaal	6,3	5,4	12,2	9,4	9,5	11,1	12,7	15,7	11,7	6,0	100	1.931

spreading van de decisies, doch niet inzake de neiging tot een laattijdige beslissing. De laattijdige beslissing is enkel kenmerkend voor de binnenlandse vakanties. De periode juli-februari maakt 28,5 % van de decisies uit voor de verblijven in België tegenover 38,3 % voor het buitenland ; voor de periode juni-september liggen de verhoudingen net andersom, respectievelijk 38,3 % en 27,5 %.

Doch ook binnen elke zone zijn er grote verschillen waarneembaar. De decisies ten aanzien van de vakanties aan de Kust vallen duidelijk vroeger dan voor de Ardennen. Ten aanzien van de Kust vallen 44,9 % van de decisies in het voorjaar (januari-april) en 39,2 % tijdens de periode mei-juli ; de overeenkomstige cijfers voor de Ardennen zijn 32,8 % en 51,7 %. Al even uitgesproken zijn de verschillen tussen de vakanties in buurlanden en niet-buurlanden. Voor de eerste groep maakt juli-maart 41,1 % van de beslissingen uit en juni-september 33,5 % tegenover respectievelijk 55,9 % en 20,0 % voor de niet-buurlanden.

De meer laattijdige beslissing voor de binnenlandse vakanties als voor de buitenlandse vakanties houdt slechts gedeeltelijk verband met de periode van afreis van de vakantiegangers.

	Aandeel van de afreizen vóór juni	Aandeel van de vakantiedecisies vóór juni
Kust	5,2 %	64,2 %
Ardennen	4,8 %	60,3 %
Binnenland	5,1 %	60,7 %
Buurlanden	9,0 %	66,5 %
Overige landen	11,3 %	80,0 %
Buitenland	10,3 %	72,5 %

Met andere woorden, dit betekent dat 72,5 % van de vakanties in het buitenland vóór juni worden beslist, terwijl 89,7 % van de vakanties slechts vanaf juni worden uitgevoerd. Het verband tussen decisie-maand en periode van afreis is nog duidelijker te onderkennen in tabel 31 die onder matrixvorm is opgesteld.

TABEL 31: *Het verband tussen de decisiemaand en de periode van afreis, 1967.*

Periode van afreis		Oktober- februari	Maart- mei	Juni	Juli	Augustus	September	Totaal
Decisiemaand								
Juli-september		21	8	15	58	28	4	121
Oktober-december		42	18	3	27	13	1	104
Januari		8	38	33	106	43	8	236
Februari		5	45	22	81	26	3	182
Maart			37	19	87	32	8	184
April			33	29	109	39	4	214
Mei			12	31	137	59	5	245
Juni				26	187	76	13	303
Juli					103	110	10	226
Augustus-september						50	57	114
Totaal		76	191	178	895	476	113	1.929(a)

(a) Exclusief de onbekenden.

In deze tabel werd een relatie gelegd tussen de decisiemaand en de periode van afreis. Hieruit kan men onmiddellijk aflezen dat hoe later de vakanties worden genomen hoe later ook de decisiemaand valt. Ofschoon dit alles op het eerste gezicht normaal lijkt, is deze vaststelling kenmerkend voor de vakanties tijdens de maanden juli, augustus en september. Voor de eerste maand van het hoogseizoen vallen tweederde van de decisies vóór eind mei; dit aandeel valt reeds terug op de helft voor de augustus-vakanties en minder dan een derde voor de vakanties genomen tijdens de maand september.

C. De decisiemaand en de socio-professionele klasse

Rekening houdend met de invloed van de vakantiebestemming en de periode van afreis op de decisiemaand, kan men verwachten dat het decisiepatroon ongelijk ligt per socio-professionele klasse. Dit blijkt zowel uit de gegevens van appendix 28 als uit onderstaande vergelijkende verhoudingscijfers.

Socio-professionele klasse	Aandeel van de afreizen vóór juni	Aandeel van de vakantie-decisies vóór juni	Aandeel buitenlandse vakanties
Ongeschoolde arbeider	2,3 %	61,7 %	50 %
Geschoolde arbeider	3,7 %	63,9 %	41 %
Lagere bediende	10,4 %	68,4 %	54 %
Middenkader bediende	7,8 %	68,0 %	57 %
Kaderpersoneel	8,1 %	69,4 %	57 %
Handelaar en ambachtsman	11,1 %	65,1 %	52 %
Ondernemer en vrij beroep	9,2 %	79,6 %	69 %
Huisvrouw	8,9 %	63,2 %	43 %
Student	5,4 %	64,8 %	51 %
Gepensioneerde	14,2 %	65,2 %	35 %

Voor de ongeschoolde en geschoolde arbeiders is vooral de vakantiebestemming van determinerende invloed. Bij de lagere bedienden, de handelaars en ambachtslieden en vooral de gepensioneerden is de periode van afreis van grote betekenis.

6. HET RECLAMEMEDIUM

Een laatste punt inzake de reisorganisatie vormen de reclamemedia of factoren die een invloed uitoefenden op de keuze van de reis of van het vakantie-oord. Vermits deze keuze veelal op meer dan één factor berust, werden maximaal drie media weerhouden. Men kan een onderscheid maken tussen reclamemedium en andere factoren. Meerdere redenen hebben inderdaad weinig of geen uitstaans met de reclame doch zijn terug te brengen tot de elementen public relations, vroegere reiservaring of een uitstraling van de kwaliteit of eigenschappen van een vakantie-oord via overlevering. Hierna worden gemakkelijks halve alle elementen door dezelfde term, reclamemedium, uitgedrukt.

In het totaal werden 2.223 factoren onderstreept; dit is amper 7 % meer dan het aantal vakanties. Voor de tweede en derde vakantie zijn er zelfs minder factoren uitgebracht dan er vakanties werden genomen. Dit betekent dat een gedeelte van de vakantiegangers niet weet welk medium de keuze beïnvloedde, of oordeelde dat de eigenlijke reclamemedia geen invloed hadden op de beslissing. Dit ligt in de lijn van het groot aantal aanvullende vakanties in het tweede verblijf en bij familieleden of vrienden.

Alvorens over te gaan tot de eigenlijke analyse van de factoren die de vakantiekeuze mede helpen bepalen, zij opgemerkt dat de enquête geen volkomen juist beeld kan geven. Slechts één enkele vraag werd voor dit aspect ingelast. Trouwens dit was ook niet de bedoeling van het onderzoek. Niettemin is het mogelijk enkele grote lijnen te onderkennen.

A. Het reclamemedium globaal genomen

In de enquête werden 19 wel afgelijnde media opgenomen. Hiervan treden er twee zeer sterk en twee andere iets minder sterk naar voren. De twee belangrijkste factoren zijn zeker de ervaringen van een vroegere reis en aanbevelingen door familieleden of vrienden met respectievelijk 28,7 % en 23,8 % van de uitgebrachte beïnvloedende elementen. De eerste factor wijst ongetwijfeld op een zekere traditie bij de keuze van het vakantie-oord. Deze kan uiteraard mede bepaald

zijn door de gezinsstructuur waardoor de keuzewaaier van de vakanties nauwer wordt. Rekening houdend met de motivering schuilt hierachter wellicht ook, tot op een zekere hoogte, het mijden van risico. De invloed van de aanbevelingen door familieleden of vrienden werd reeds eerder aan de orde gesteld. Hierbij denken wij aan de gekende uitdrukking van K. Krapf 'La propagande de bouche à oreille'¹. Ook in de motiveringsonderzoeken bij de buitenlandse vakantiegangers aan de kust en in het achterland is telkens zeer duidelijk de rol van de toerist als propagandist voor een toeristische streek naar voren getreden. Bij de Britse kustvakantiegangers vertegenwoordigt dit medium 25 % van de reclamemediã, 22 % bij de Fransen en 31 % bij de Duitsers².

In de jongste Duitse vakantiesurvey bekleden beide elementen eveneens de eerste twee plaatsen in de rij van de hoofdbeïnvloedingsfactoren op de vakantiekeuze. Ervaring van een vroegere reis maakt bij de Duitsers 21 % uit en aanbeveling door familieleden 19 %³. Op de derde en vierde plaats volgen familiebezoek en de reeds lang uitgedrukte wens om deze of gene toeristische streek te bezoeken met respectievelijk 12,7 % en 9,4 % van de uitgebrachte mediã⁴. Het familiebezoek als vakantiebestemming, hetzij in het binnenland of in het buitenland, werd reeds onderstreept bij de behandeling van de motieven. De vraag blijft open welke elementen de reeds lang uitgedrukte wens bepaalden.

Deze vier factoren zijn in feite niet tot de eigenlijke reclamemediã te rekenen. Zij tellen echter samen drievierde van de beïnvloedende factoren. Dit mag op zijn minst een opvallende vaststelling heten. Dit blijft waar indien men er mede rekening houdt dat een aantal eigenlijke reclamemediã op het onbewuste vlak doorwerken.

¹ K. Krapf: Les caractères généraux de la consommation touristique, in: *Revue de tourisme*, nr. 2, 1962, blz. 53. 'Il n'est pas étonnant que le moyen de publicité le plus effectif soit la recommandation personnelle, la propagande de 'bouche à oreille'.

² N. Vanhove: Motivforschung als Teil der Marktforschung im touristischen Bereich. *Reisemotive englischer, französischer und deutscher Besucher der belgischen Küste*, in: *Jahrbuch für Fremdenverkehr*, 1965.

³ H. Hoffmann, *op. cit.*, blz. 31.

⁴ Bij de Duitse vakantiegangers maakt familiebezoek 19 % van de hoofdbeïnvloedingsfactoren uit.

TABEL 32 : *De reclamemedia naar voornaamste en aanvullende vakanties, 1967*

Reclamemedium	Voornaamste vakantie	Tweede vakantie	Derde vakantie	Totaal
Folder	3,1	1,7	3,6	3,0
Brochure	3,0	2,8	—	2,9
Boeken of publicaties	1,3	2,4	1,8	1,5
Aanplakbrief	0,4	—	—	0,3
Toeristisch uitstalraam	0,3	—	—	0,3
Aankondigingen blad of tijdschrift	1,9	1,4	—	1,8
Reportage in blad of tijdschrift	1,2	0,7	—	1,1
Radio-uitzending	—	—	—	—
T.V.-uitzending	0,4	0,3	—	0,4
Documentaire film	0,4	—	—	0,4
Aanbeveling door familieleden of vrienden	25,1	18,1	8,9	23,8
Aanbeveling door reisagentschap	2,1	2,1	1,8	2,1
Ervaring van een vroegere reis	28,1	31,6	33,9	28,7
Reeds lang uitgedrukte wens	9,8	8,3	1,8	9,4
Tentoonstelling	0,2	—	—	0,1
Voordracht	0,2	1,0	—	0,3
Familiebezoek	11,1	19,2	35,7	12,7
Gekoppeld aan zakenreis of kongres	0,4	0,7	1,8	0,4
Reis georganiseerd door club of school	3,2	8,7	8,9	4,0
Andere	7,8	1,0	1,8	6,8
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal media	1.879	288	56	2.223

Onder de feitelijke factoren die tot het reclame-instrumentarium behoren, treedt enkel de folder-brochure op het voorplan. Dit medium vertegenwoordigt 5,9 % van de uitgebrachte factoren. Daarentegen is het aandeel van de aankondigingen en reportages in bladen en tijdschriften bijzonder klein, respectievelijk 1,8 en 1,1 %. De geringe invloed van de eigenlijke wervingselementen is niet eigen aan de Belgische vakantiegangers alleen. Het geheel van de reclamemedia maakt in Duitsland, zowel voor binnen- als buitenlandse reizen slechts 8 à 9 % uit¹.

B. Het reclamemedium naar vakantiebestemming

Het zou nochtans verkeerd zijn te veronderstellen dat bovengeschetste structuur voor elke toeristische zone geldt. Zoals in de vorige paragraaf wordt er opnieuw een onderscheid gemaakt tussen binnen- en buitenland, waarin telkens twee bestemmingsgebieden worden onderscheiden.

Zowel voor de vakanties doorgebracht in het binnenland als in het buitenland vormen de aanbevelingen en de ervaring van een vroegere vakantie de twee meest vermelde factoren, met dit verschil evenwel dat de ervaring duidelijk primeert bij de binnenlandse vakanties, terwijl de aanbevelingen de bovenhand hebben op de reiservaringen voor de buitenlandse vakanties. De grote invloed van het reisverleden voor de vakanties in eigen land doorgebracht geldt dan ook weer niet in dezelfde mate voor de Kust en de Ardennen. Iets minder dan de helft van de kustvakantiegangers verwijzen naar een vroeger verblijf; dit aandeel bedraagt voor de Ardennen iets minder dan een vierde². Voor de Ardennen worden de aanbevelingen, de reizen georganiseerd door toeristische clubs en scholen en vooral het familie-bezoek meer vermeld.

¹ H. Hoffmann, *op. cit.*, blz. 32. Onder 'Werbung' wordt in deze studie verstaan het geheel van folders, brochures, catalogi, advertenties, reisverhalen, affiche, film, radio, televisie en de wervingsactie van een reisagentschap (exclusief de invloed die uitgaat van de inlichtingen die een reisagentschap verstrekt).

² Een W.E.S.-enquête bij 2.500 verblijfstoeristen aan de Belgische kust in 1967 wees uit dat drievijfde van de ondervraagden reeds zesmaal of meer aan de Kust een vakantie doorbracht. Vakantie werd hier opgevat in de zin van verblijftoerisme, ongeacht de duur.

TABEL 33 : *De reclamemedia naar vakantiebestemming, 1967.*

Verblijfplaats	Folder, brochure	Boeken of publicaties	Aankondiging of tijdschrift	Toeristische rapportage in blad of tijdschrift	T.V., documentaire film	Aanbevelingen door familie of vrienden	Aanbevelingen door reisagent-schap	Ervaringen van een vroegere reis	Lang uitgedrukte wens	Familie-bezoek	Reis georganiseerd door club of school	Andere	Totaal	Aantal reclamemedia
Kust	1,4	0,2	1,8	—	0,2	19,9	0,7	48,9	5,8	6,9	2,1	12,2	100	567
Ardennen	2,9	1,2	2,5	1,2	0,4	24,7	—	23,9	2,5	21,4	9,5	9,9	100	243
Binnenland	1,9	0,6	1,7	0,4	0,2	19,4	0,4	36,6	4,7	18,6	5,0	10,5	100	994
Buurlanden	5,9	1,9	1,4	1,2	1,2	25,1	1,9	24,1	15,3	11,8	2,5	7,7	100	646
Overige	12,6	2,6	2,4	2,2	1,2	29,6	5,2	20,3	10,5	4,0	4,3	5,2	100	581
Buitenland	9,0	2,2	1,9	1,7	1,2	27,2	3,5	22,3	13,0	8,0	3,3	6,5	100	1.227
Totaal	5,9	1,5	1,8	1,1	0,8	23,8	2,1	28,7	9,4	12,7	4,0	8,2	100	2.221

Alhoewel de twee belangrijkste media voor de binnen- en de buitenlandse vakanties dezelfde zijn, treden uitgesproken verschillen aan het licht. De ongelijke betekenis van de twee voornaamste motieven is een eerste afwijking. De verschillen manifesteren zich eveneens in vijf andere media. Benevens de aanbevelingen treden eveneens de folder-brochure, de aanbevelingen door een reisagentschap en een lang uitgedrukte wens uitgesproken meer naar voren als bepalende factoren voor de buitenlandse vakanties.

Merk op dat de folder en het reisagentschap vooral betekenis hebben voor de vakanties doorgebracht in niet-buurlanden. Voor de familiebezoeken en de reizen georganiseerd door een toeristische club of school zijn zij echter van weinig invloed.

Tenslotte zij nog gewezen op enkele details die niet zonder betekenis zijn. Waar de folder-brochure een belangrijk wervingsmiddel blijkt bij de buitenlandse vakanties, meer voor de niet-buurlanden dan de buurlanden, blijkt de rol van de aankondigingen en reportages in bladen minder groot te zijn. Samen maken ze 3,6 % van de uitgebrachte factoren uit ten aanzien van de buitenlandse vakanties. Dit is nagenoeg hetzelfde aandeel als de aanbevelingen van een reisagentschap. De rol van deze laatste is zeker niet te verwaarlozen voor de vakanties over langere afstand. Weliswaar dient opgemerkt dat onder aanbevelingen van een reisagentschap andere elementen kunnen schuil gaan. Opvallend is verder dat circa een tiende van de vakanties in de buurlanden worden aangegeven onder de factor familiebezoek.

Het valt zeer moeilijk significante en opvallende relaties te onderscheiden naar socio-professionele klasse en leeftijd. Ten hoogste kan worden gewezen op de verschillen in inwerkende reclamemedia naar reisorganisator. Doch hier fungeert de vakantiebestemming als achtergrond. Voor de vakanties, bemiddeld door een reisagentschap, maakt de folder-brochure 18,4 % van de uitgebrachte reclamemedia uit.

hoofdstuk V de vakantiebestedingen

In de vorige hoofdstukken werden reeds drie belangrijke aspecten van de vakantie voor de doorsnee Belg onderzocht. Het betreft de vakantie-intensiteit, het vakantiepatroon en de reisorganisatie van de genomen vakanties. Een vierde essentieel onderdeel van het onderzoek heeft betrekking op de uitgaven van de vakantiegangers. Dit facet moet in een belangrijke mate een licht werpen op de economische betekenis van de toeristische sector en op de consumptieve gedragingen van de vakantiegangers. In het eerste hoofdstuk werd het begrip vakantie-uitgaven omschreven.

Ofschoon het aandeel van de vakantiegangers dat de uitgaven bijhoudt of na de reis berekent niet groot is, kan de gebruikte methode als een waardevolle basis doorgaan. Terzake is het interessant even te wijzen naar de ondervindingen van de Fransen¹.

Een vakantiesurvey laat zeker niet toe de bestedingen even gedetailleerd in de enquête op te nemen als het vakantiepatroon en de organisatie. Niettemin werd in de enquête, naast de totale vakantiebestedingen, bijzondere aandacht geschonken aan het geheel van de uitgaven voor reis en logies. Op grond van de kennis van de verblijfsduur en het aantal personen waarop de uitgaven betrekking hebben, kunnen zowel voor de totale uitgaven als voor de reis- en verblijfskosten de bestedingen per vakantieganger en de man-dag-uitgaven worden bepaald. Dit leidt tot vier karakteristieke cijfers per onderscheiden deelgroep. De deelgroepen volgen uit de analyse. Inderdaad, in dit hoofdstuk wordt er een verband gelegd met het karakter van de vakantie (voornaamste, tweede en derde vakantie), de vakantie-

¹ C. Goguel : Nouveaux résultats des enquêtes sur les vacances des Français, *op. cit.*, blz. 39. 'Cependant les estimations qui ont été faites des dépenses de vacances par une méthode strictement analytique d'une part et par une méthode semi-synthétique d'autre part, sont assez cohérentes pour que l'on puisse penser que ces dépenses ont été assez correctement saisies.'

bestemming, de logiesvorm, het beroep van de enquêtepersonen, het gezinshoofd, de gezinsinkomenklasse en provincie.

I. DE VAKANTIEBESTEDINGEN GLOBAAL GENOMEN

A. *De vakantiebestedingen per vakantie*

De Belgische vakantieganger besteedde in 1967 in doorsnee 5.014 F per vakantie. Dit bedrag mag niet worden verward met de totale vakantiebestedingen van een vakantieganger. Deze liggen hoger omdat een gedeelte van de vakantiegangers meer dan éénmaal per jaar vakantie neemt. Zoals verder in dit hoofdstuk zal blijken, besteedt de Belgische vakantieganger jaarlijks gemiddeld 6.357 F voor al zijn vakanties samen¹.

Het doorsnee cijfer is echter weinig kenmerkend omdat de spreiding nu eenmaal buitengewoon groot is. Het bestede bedrag van een vakantieganger per vakantie schommelt immers van minder dan 500 F tot 30.000 F en meer.

Deze spreiding is zeker zeer groot, doch wordt sterk beïnvloed door de keuze van de logiesvorm, de vakantiebestemming, de keuze van het transportmiddel en vooral de verblijfsduur. Het valt moeilijk te spreken over een modale bestedingsklasse. Geen enkel van de in tabel 34 onderscheiden klassen maakt 10 % van de vakanties uit. De spreiding is daarenboven erg asymmetrisch; 70 % van de vakanties brengen een besteding per capita mede van minder dan 5.500 F.

In tabel 34 zijn de bestedingsklassen erg ongelijk van omvang. Bij omrekening van deze bestedingsklassen naar eenzelfde klasse-interval (met uitzondering voor de hoogste bestedingsklassen) wordt een duidelijker beeld van de spreiding bekomen.

Hierbij kunnen enkele zeer kenmerkende cijfers worden afgeleid:

48,7 % van de eerste vakanties kosten maximaal 4.000 F per vakantieganger; indien alle vakanties samen worden genomen, stijgt dit aandeel tot 51,9 %;

¹ Het analoog cijfer voor de Fransen in 1964 bedraagt 441 FF. Zie C. Goguel: *Nouveaux résultats des enquêtes sur les vacances des français*, *op. cit.*, blz. 40.

TABEL 34 : De spreiding van de totale bestedingen en van de reis- en verblijf-kosten per vakantie, 1967.

Bestedingsklasse (× 100 F)	Totale bestedingen				Reis- en verblijfkosten			
	Voor- naamste vakantie	Tweede vakantie	Derde vakantie	Totaal	Voor- naamste vakantie	Tweede vakantie	Derde vakantie	Totaal
- 5	46	26	8	80	84	34	7	125
5- 10	70	28	7	105	96	28	10	134
10- 15	88	29	6	123	121	22	5	148
15- 20	98	15	3	116	115	14	3	132
20- 25	108	19	3	130	112	21	—	133
25- 30	95	17	1	113	116	13	4	133
30- 35	114	10	4	128	109	12	—	121
35- 40	59	7	1	67	71	6	2	79
40- 45	97	11	4	112	77	8	—	85
45- 50	34	3	—	37	41	3	—	44
50- 55	138	14	—	152	65	5	1	71
55- 60	23	2	—	25	26	2	1	29
60- 70	83	6	2	91	68	4	—	72
70- 80	83	6	1	90	37	8	—	45
80- 90	40	3	—	43	33	2	1	36
90-100	25	2	1	28	19	—	—	19
100-120	81	6	1	88	44	5	1	50
120-140	38	6	—	44	19	1	1	21
140-160	26	3	—	29	12	2	1	15
160-180	19	1	1	21	7	4	—	11
180-200	1	1	—	2	2	—	—	2
200-250	12	4	1	17	7	2	—	9
250-300	6	3	—	9	1	—	—	1
300 en meer	7	2	—	9	4	2	—	6
Totaal (a)	1.391	224	44	1.659	1.286	198	37	1.521
Gemiddelde besteding	5.306	4.349	3.294	5.014	4.072	3.521	2.670	3.966

(a) Een gedeelte van de vakantiegeangere kon de bestedingen niet bepalen; voor een aantal van degenen die de totale uitgaven vermeldde, was het niet mogelijk reis- en verblijfkosten af te zonderen.

voor een vierde van de vakanties wordt minder dan 2.000 F per vakantie en per vakantieganger uitgegeven ;

ruim viervijfde van de vakanties kosten per individuele vakantieganger minder dan 8.000 F.

Het is mogelijk de boven gevonden frekwentieverdeling door een wiskundige formule te benaderen. Hierbij grijpen wij terug naar de wet van Pareto :

$$N_x = \frac{A}{X^a} \text{ of } N_x = AX^{-a}$$

waarbij X voor het behandelde geval een gegeven vakantiebesteding voorstelt en N_x het aantal vakantiegangers met een besteding per vakantie van X en meer¹. A en a zijn constanten die van land tot land en van periode tot periode kunnen veranderen ; a wordt de constante van Pareto genoemd en zij vormt een maatstaf voor de mate van gelijkheid van de bestedingen per vakantie.

De toepassing van deze wet op de twee frekwentieverdelingen weergegeven in tabel 35 leidt tot volgende vergelijkingen :

$$\log N_x = - 2,472 \log X + 4,783 ; R = - 0,993^2$$

$$\log N_x = - 2,339 \log X + 4,737 ; R = - 0,994.^3$$

De hoogte van de correlatiecoëfficiënt wijst erop dat de equaties zeer goed de frekwentieverdeling weergeven. Het valt verder op dat de constante van Pareto in beide gevallen ongeveer gelijk is. De vakantiebestedingen zijn iets gelijkmatiger verdeeld over de vakantiegangers voor de eerste vakantie dan voor al de vakanties samen genomen.

G. Labeau die in zijn studie is uitgegaan van de vakantiebestedingen per gezin releveert twee tendensen in de frekwentiecurven die twee gedragingen weerspiegelen⁴.

¹ Deze wet werd oorspronkelijk geformuleerd voor de inkomerverdeling. De inkom- en vermogenverdeling is ook het gewone toepassingsveld van de wet.

² Betreft de toepassing op de frekwentieverdeling van de voornaamste vakantie.

³ Betreft de toepassing op de frekwentieverdeling van eerste, tweede en derde vakantie samen.

⁴ G. Labeau : Quelques aspects de la consommation touristique, in : *Cahiers Economiques de Bruxelles*, nr. 17, 1963, blz. 137.

TABEL 35 : De indeling van de totale bestedingen per vakantie naar bestedingsklasse, 1967.

Bestedingsklasse (X 1.000 F)	Eerste vakantie			Alle vakanties		
	Aantal	%	Cumulatieve frekwentie	Aantal	%	Cumulatieve frekwentie
- 2	302	21,7	1.390	424	25,6	1.659
2- 4	376	27,0	1.088	438	26,4	1.245
4- 6	292	20,9	712	326	19,7	807
6- 8	166	11,8	421	181	10,9	481
8-10	65	4,6	255	71	4,3	300
10-12	81	6,7	190	88	5,3	229
12-14	38	2,6	109	44	2,7	141
14-16	26	1,8	71	29	1,7	97
16-18	19	1,3	45	21	1,3	68
18-20	1	0,1	26	2	0,1	37
20-25	12	0,8	25	17	1,0	35
25-30	6	0,3	13	9	0,5	18
30 en meer	7	0,4	7	9	0,5	9
Totaal	1.390	100,0		1.659	100,0	

De eerste heeft betrekking op de bestedingen minder dan 60.000 F per gezin (meer dan 90 % van de waarnemingen) en de tweede op de bestedingen van 60.000 F en meer. De overeenkomstige lijnen van Pareto worden weergegeven door volgende vergelijkingen :

$$- 60.000 \text{ F} : \log N_x = - 1,35 \log X + 4 ; R = - 0,97$$

$$+ 60.000 \text{ F} : \log N_x = - 6,8 \log X + 13,76 ; R = - 0,99.$$

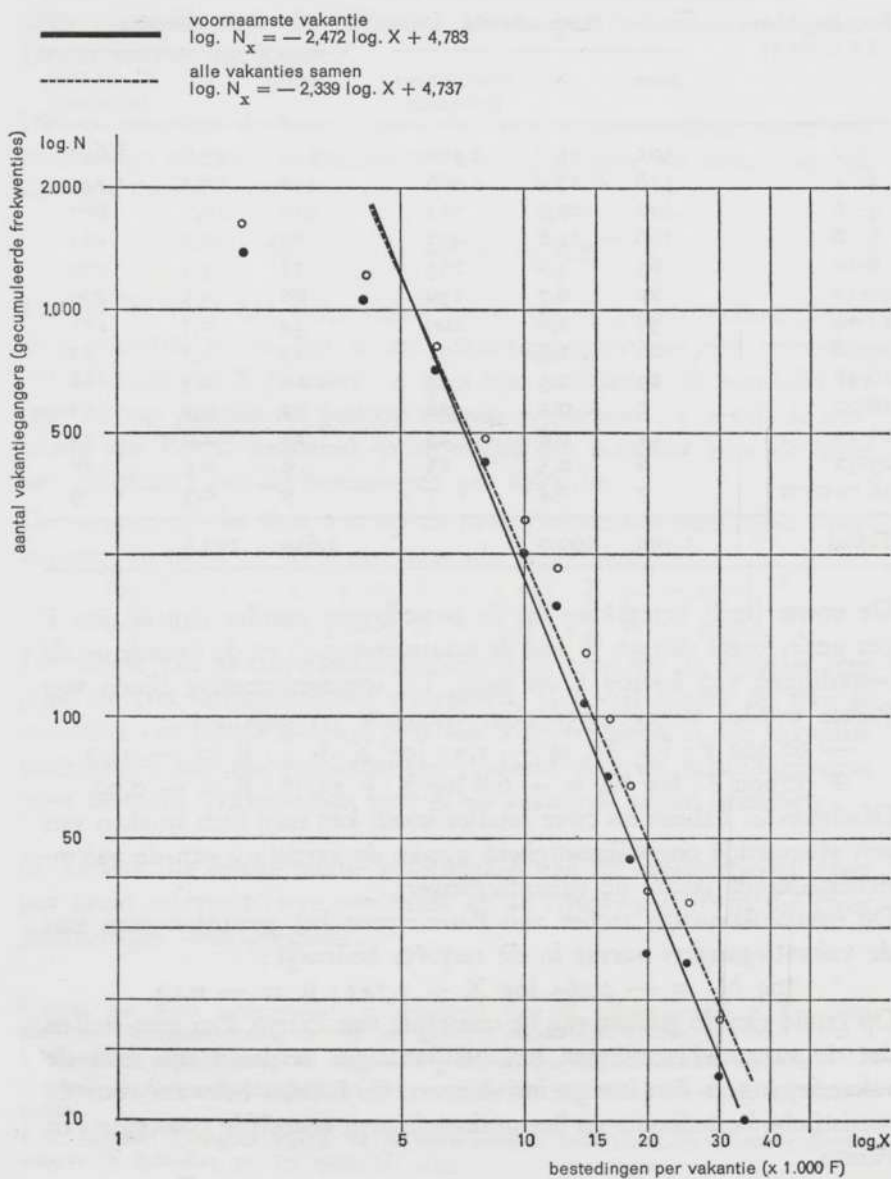
Ofschoon G. Labeau tot twee relaties komt, kan men toch spreken van een afnemende ongelijkmatigheid inzake de verdeling van de vakantiebestedingen onder de vakantiegangers.

De overeenkomstige rechte van Pareto voor het gezinsinkomen van de vakantiegangers vervat in de enquête bedraagt :

$$\log N_x = - 2,263 \log X + 7,744 ; R = - 0,93.$$

Op grond van de grootte van de constante van Pareto, kan men stellen dat de vakantiebestedingen iets gelijkmatiger verdeeld zijn over de vakantiegangers dan het gezinsinkomen. G. Labeau bekwaam voor de toeristische bestedingen én het gezinsinkomen eenzelfde constante van Pareto.

GRAFIEK 5 : *Cumulatieve verdeling van de besteding per vakantie en rechte van pareto berekend voor bestedingen van 2.000 F en meer, 1967.*

De boven onderstreepte invloed van de verblijfsduur, belangrijkste verklaringsgrond van de grote bestedingsverschillen, komt reeds tot uiting in de ongelijke uitgaven voor de eerste, tweede en derde vakantie. Deze bestedingen schommelen van 5.306 F voor de eerste vakantie tot 3.294 F voor de derde vakantie.

In het geheel van de toeristische bestedingen maken de reis- en verblijfkosten een hoog aandeel uit; er wordt per vakantie gemiddeld 3.966 F besteed aan reis- en verblijfkosten of 79 % van de totale bestedingen. Dit aandeel is bij de tweede en derde vakantie slechts lichtjes hoger dan bij de eerste vakantie.

	Aandeel reis- en verblijfkosten
Voornaamste vakantie	77 %
Tweede vakantie	81 %
Derde vakantie	81 %

C. Goguel bekomt voor de vakanties van de Fransen in 1964 eenzelfde aandeel voor reis- en verblijfkosten: verblijfkosten 60 %, transportkosten 19 % en andere uitgaven 21 %¹.

Rekening houdend met de invloed van de verblijfsduur op het bestedingsbedrag wordt in een volgend punt aandacht geschonken aan de uitgaven per man-dag.

B. De bestedingen per man-dag

De bestedingen per man-dag bedragen in 1967 378 F. Het betreft hier echter, ondanks de eliminatie van ongelijke verblijfsduur, net zoals voor de uitgaven per capita, een synthescijfer van een frequentiereeks met een buitengewone spreiding. De variatiebreedte beloopt immers minimaal 2.000 F. De sterke asymmetrische verdeling volgt uit de grootte van de mediaan (275 F) in vergelijking met het gemiddelde (378 F). De mediaanbesteding duidt meteen aan dat 50 % van de vakantiegeangers minder dan 275 F per dag besteden.

¹ C. Goguel: Nouveaux résultats des enquêtes sur les vacances des français, *op. cit.*, blz. 45.

TABEL 36 : *De spreiding van de totale bestedingen en van de reis- en verblijfkosten per man-dag, 1967.*

Bestedingsklasse per man-dag (in F)	Totale bestedingen				Reis- en verblijfkosten			
	Voor- naamste vakantie	Tweede vakantie	Derde vakantie	Totaal	Voor- naamste vakantie	Tweede vakantie	Derde vakantie	Totaal
- 50	58	20	9	87	94	32	8	134
50- 75	50	17	4	71	84	16	4	104
75- 100	44	17	2	63	82	13	2	97
100- 125	74	15	2	91	81	14	3	98
125- 150	77	8	1	86	91	11	2	104
150- 175	78	4	1	83	81	6	1	88
175- 200	76	8	2	86	91	8	3	102
200- 225	92	15	2	109	74	16	1	91
225- 250	56	7	1	64	42	7	—	49
250- 275	75	15	1	91	76	9	2	87
275- 300	44	9	1	54	40	3	—	43
300- 325	57	9	2	68	60	2	1	63
325- 350	49	3	1	53	43	5	1	49
350- 375	40	5	—	45	31	4	—	35
375- 400	35	5	1	41	29	1	2	32
400- 450	77	5	1	83	58	6	—	64
450- 500	44	—	—	44	41	3	—	44
500- 550	75	8	3	86	61	11	1	73
550- 600	56	7	—	63	32	5	—	37
600- 700	72	11	1	84	35	6	1	42
700- 800	47	6	1	54	21	3	—	24
800- 900	43	5	1	49	11	4	—	15
900-1.000	16	5	1	22	4	1	—	5
1.000-1.100	16	4	2	22	8	4	3	15
1.100-1.200	11	2	1	14	2	1	—	3
1.200-1.400	14	4	1	19	7	2	—	9
1.400-1.600	4	3	—	7	3	2	1	6
1.600-1.800	4	1	—	5	2	1	1	4
1.800-2.000	3	—	—	3	—	1	—	1
2.000 en meer	4	6	2	12	1	2	—	3
Totaal	1.391	224	44	1.659	1.285	199	37	1.521
Gemiddelde besteding	369	426	409	378	278	317	318	284

De reis- en verblijfkosten per man-dag bedragen 284 F hetzij 75 % van de totale uitgaven. Dit aandeel is aldus iets lager dan de boven reeds vastgestelde verhouding. Deze afwijking is het gevolg van de ongelijke weerslag van de verblijfsduur op de reis- en verblijfkosten en op de andere vakantie-uitgaven. In de reis- en verblijfkosten schuilt inderdaad een belangrijk bedrag vaste kosten dat minder groot is naarmate het over meer vakantiedagen kan worden omgeslagen. Dit wordt duidelijk geïllustreerd door onderstaande cijfers die de gemiddelde man-dag-uitgaven per verblijfsduurklasse geven. Naarmate de verblijfsduur toeneemt, daalt de gemiddelde besteding per man-dag.

Verblijfsduur (in nachten)	Gemiddelde man-dag (uitgaven in F)
4 - 7	409
8 - 11	418
12 - 15	373
16 - 19	370
20 - 23	334
24 - 27	280
28 - 31	242
32 en meer	231

Dit fenomeen is een van de factoren die moet worden ingebracht ter verklaring van de hogere uitgaven per man-dag voor de tweede en derde vakantie dan voor de eerste vakantie.

De bestedingen per man-dag liggen merkkelijk hoger dan het resultaat dat werd bekomen door G. Labeau met betrekking tot de toeristische consumptie in 1959¹. Deze bedroegen alsdan voor de Belgische vakantiegangers 246 F. Zelfs wanneer men rekening houdt met de stijging van de prijzen van toeristische diensten, mag men gewagen van een gevoelige toename van de bestedingen. In verband met deze vergelijking zal men verder rekening houden met de gemiddelde ver-

¹ G. Labeau : Quelques aspects de la consommation touristique, *op. cit.*, blz. 141. De auteur maakt een onderscheid tussen logiesuitgaven, reiskosten en overige bestedingen. In de enquête van G. Labeau is de definitie van toeristische bestedingen echter niet nauwkeurig bepaald.

blijfsduur. De enquêtepersonen in de enquête van G. Labeau registreren een gemiddelde verblijfsduur van 15,3 dagen tegenover 14,4 dagen in de nationale vakantiesurvey.

De lichtjes lagere gemiddelde verblijfsduur is van aard om de vaste kostenelementen enigszins neer te drukken.

Tussen beide enquêtes is er een vrij grote gelijkenis inzake de ventilatie van de bestedingen. G. Labeau bekomt voor de reis- en verblijfkosten een aandeel van 76 %.

Voor het buitenland zijn enkel gelijkaardige gegevens beschikbaar voor Frankrijk. Voor het jaar 1964 bedroeg de man-dag-besteding slechts 146 F, wat uitzonderlijk laag is. Dit zeer lage cijfer voor Frankrijk is wellicht aan drie oorzaken toe te schrijven :

- a) De vakantie-intensiteit ligt hoger dan in België, wat betekent dat het nemen van vakantie verder doorgedrongen is in de lagere inkomensklassen.
- b) Het aandeel van de vakantiedagen doorgebracht bij familieleden of vrienden is vrij hoog : 43,8 % van de vakantiedagen van de Franse vakantiegevers wordt doorgebracht bij familieleden of vrienden.
- c) De gemiddelde verblijfsduur is uitzonderlijk hoog (30,4 dagen) ; dit heeft voor gevolg dat de vaste vakantiekosten over een groter aantal dagen kunnen worden verdeeld¹.

2. DE VAKANTIEBESTEDINGEN NAAR VAKANTIEBESTEMMING

De vakantiebestemming is zeker een van de factoren die het meest invloed hebben op de hoogte van de vakantiebestedingen. In deze paragraaf worden de gemiddelde uitgaven per vakantie en vakantiegever en per man-dag samen behandeld.

Er wordt verder niet meer ingegaan op de spreiding van de vakanties naar bestedingsklasse².

¹ Het aantal personen per reizend gezin is voor de Fransen en de Belgen identiek (respectievelijk 2,67 en 2,66 personen).

² De spreiding met betrekking tot de vakantiebestemming alsook de logiesvorm, de socio-professionele klasse en de gezinsinkomenklasse is voor de totale bestedingen per vakantie en voor de totale man-dag-uitgaven opgenomen in appendices 29 tot en met 36.

TABEL 37: De vakantiebesteding naar vakantiebestemming (in F), 1967.

Verblijfplaats	Totale bestedingen		Reis- en verblijfkosten	
	Per vakantie	Per man-dag	Per vakantie	Per man-dag
Kust	3.898	267	2.926	202
Ardennen	2.439	220	1.885	166
Kempen	(1.651)	(123)	(1.394)	(101)
Overig België	1.431	136	1.043	98
België	3.152	233	2.386	176
Buurlanden	5.943	454	4.175	348
Niet-buurlanden	8.891	547	6.890	432
Buitenland	7.002	495	5.386	385

Deze uitsplitsing brengt enkele zeer opvallende verschillen aan het licht. De uitgaven voor de buitenlandse vakanties, zowel per vakantie als per man-dag, bedragen meer dan het dubbele van de bestedingen inzake binnenlandse vakanties¹. G. Labeau stelde eveneens een treffend verschil vast tussen de binnenlandse en de buitenlandse vakanties². De totale man-dag-uitgaven voor de binnenlandse vakanties bedroegen in 1959 190 F tegenover 336 F voor de buitenlandse vakanties. Sinds 1959 is de discrepantie tussen beide groepen aldus fel toegenomen. De indices voor de buitenlandse vakantie (binnenlandse vakantie = 100) is gestegen van 176 tot 213.

De bestedingen zijn daarenboven erg ongelijk binnen de twee onderscheiden categorieën. De uitgaven per man-dag in het binnenland schommelen van 123 F in de Kempen tot 267 F aan de Kust. De bestedingen in de Kempen liggen bijzonder laag en moeten in verband gebracht worden met de markt en de logieskeuze. Net zoals voor de vakanties in overig België verblijven een belangrijk aandeel van de vakantiegeangers aldaar bij familieleden of vrienden.

¹ Volgens M.C. Tideman overtreffen de gemiddelde man-dag uitgaven van de Belgen in België met circa 33 % het niveau van de man-dag uitgaven van de Nederlanders. Zie M.C. Tideman: *De economische betekenis van openluchtrecreatie en toerisme voor Nederland*, 's Gravenhage, 1968.

² G. Labeau, *op. cit.*, blz. 141.

Het mag normaal heten dat de uitgaven voor de vakanties in de niet-buurlanden aanzienlijk hoger liggen dan deze voor de vakanties doorgebracht in buurlanden.

De I.N.S.E.E.-enquête maakt voor de Fransen geen onderscheid tussen binnenlandse en buitenlandse vakanties. Wel kan er worden verwezen naar een paar vroegere W.E.S.-studies in verband met de vakantiebestedingen. De gemiddelde bestedingen per man-dag aan de Belgische kust bedroegen in 1964/65 681 F voor de Britten, 369 F voor de Duitsers en 291 F voor de Fransen. Deze grote verschillen zijn nogmaals toe te schrijven aan de sterk afwijkende logieskeuze en de ongelijke verblijfsduur¹. Een studie van de British Travel Association, uitgevoerd in 1963, noteert een gemiddelde besteding per man-dag voor de Brit in het buitenland van 574 F. De hoge uitgaven voor de Britten zijn in de eerste plaats het gevolg van de sterke oriëntering op de logiesvormen hotel en pension. Daarenboven consumeert de Brit zeer veel onder de vorm van ontspanning en souvenirs.

Het aandeel van de reis- en verblijfskosten in het geheel van de bestedingen is voor de binnenlandse vakanties slechts iets lager dan voor de buitenlandse vakanties (respectievelijk 75 en 77 %)². Ter vergelijking kan nog worden gewezen op het aandeel van de reis- en verblijfskosten van de Britten, Fransen en Duitsers aan de Belgische kust dat respectievelijk 61,4 %, 70,8 % en 73,2 % bedraagt. Enkel het aandeel van de Britten wijkt beduidend af en moet in verband gebracht worden met de bovenvermelde hoge uitgaven van deze klantengroep voor ontspanning en souvenirs.

3. DE VAKANTIEBESTEDING NAAR LOGIESVORM

Boven werd reeds een paar maal gewezen op de invloed van de keuze van de logiesvorm op de vakantiebesteding. Zoals dit uit tabel 38

¹ W.E.S., *De bestedingen van de buitenlandse vakantiegangers aan de Belgische kust*, Rapport T.E.O., nr. 20, 1966, blz. 6.

² Beide cijfers wijken lichtjes af van het algemeen gemiddelde vastgesteld in de vorige paragraaf. Dit is het gevolg van twee oorzaken. In de eerste plaats slaan de gemiddelden niet steeds op hetzelfde aantal gevallen en ten tweede gebeuren de berekeningen van de gemiddelden in deze paragraaf en ook in de volgende op basis van meer samengetrokken frekwentieverdelingen dan dit voor het algemeen beeld het geval is.

blijkt, zijn de afwijkingen inderdaad zeer groot. Deze tabel geeft niet enkel een uitsplitsing naar logiesvorm, doch daarenboven werd een combinatie betracht naar voornaamste bestemmingsgebied.

De totale bestedingen per vakantie schommelen van 7.362 F voor de logiesvorm hotel-pension tot 2.292 F in inrichtingen voor sociaal toerisme. Voor zover de vergelijking wordt doorgetrokken op basis van de man-dag-uitgaven is de dispersie iets minder groot, ofschoon de uitersten schommelen tussen 606 F voor de logiesvorm hotel-pension en 190 F voor de overnachting bij familie of vrienden.

Niettegenstaande deze grote afwijkingen schommelt het aandeel van reis- en verblijfskosten binnen betrekkelijk enge grenzen, namelijk 82 % voor een huurvilla of chalet en 64 % voor een caravan. Dit houdt in dat de vakantiegangers die de duurdere logiesvorm kiezen ook naar verhouding meer uitgeven voor ontspanning, souvenirs en aankopen allerhande.

Bij de vergelijking van de bestedingen per bestemmingsgebied en per logiesvorm trekken twee vaststellingen bijzonder de aandacht. Voor elke logiesvorm, waar de vergelijking kan worden doorgetrokken, overtreft zowel de totale besteding als de besteding per man-dag voor de buitenlandse vakanties de analoge cijfers voor de binnenlandse vakanties. Dit kan zeker als normaal worden bestempeld. Nochtans zijn de verschillen bijzonder groot. Enkel de logiesvorm caravan maakt hierop een uitzondering en dit ten aanzien van het aspect man-dag-uitgaven. De verklaring moet worden gezocht in de zeer lange verblijfsduur van de caravan-toeristen in het buitenland. De confrontatie Kust-Ardennen leidt tot net dezelfde algemene vaststelling.

4. DE VAKANTIEBESTEDINGEN NAAR SOCIO-PROFESSIOELE KLASSE

De vakantiebestedingen naar socio-professionele klasse wordt vanuit drie gezichtspunten benaderd. Zoals in de vorige paragrafen wordt aandacht geschonken aan de gemiddelde besteding per vakantie en per man-dag. De gemiddelde besteding per vakantie geeft echter onvoldoende de verschillen per klasse aan omdat in de ene klasse meer dan in een andere additionele vakanties worden genomen. Daarom

TABEL 38 : *De vakantiebesteding naar logiesvorm en vakantiebestemming (in F), 1967.*

Aard	Hotel, pension, motel	Camping	Caravan	Huur- appar- tement	Huur- villa, bunga- low, chalet	Huur- kamer	Eigen tweede ver- blijf	Inrich- ting voor sociaal toerisme	Bij familie of vrienden
<i>Kust</i>									
- Totale bestedin- gen per vakantie	4.871	(3.037)	(a)	4.795	(4.095)	(a)	(a)	(1.998)	(1.933)
- Totale bestedin- gen per man-dag	483	(226)	(a)	249	(204)	(a)	(a)	(228)	(208)
<i>Ardennen</i>									
- Totale bestedin- gen per vakantie	(4.236)	(2.121)	(a)	(3.363)	(3.182)	(a)	(3.292)	(a)	(1.404)
- Totale bestedin- gen per man-dag	(444)	(169)	(a)	(215)	(179)	(a)	(252)	(a)	(127)
<i>Binnenland</i>									
- Totale bestedin- gen per vakantie	4.487	(2.850)	(2.950)	4.710	(3.458)	(3.996)	(2.570)	(1.870)	1.544
- Totale bestedin- gen per man-dag	464	(193)	(230)	248	(178)	(281)	(206)	(192)	146

<i>Buitenland</i>									
- Totale bestedingen per vakantie	8.323	4.403	(4.424)	(7.569)	(5.907)	(6.915)	(a)	(a)	(3.613)
- Totale bestedingen per man-dag	650	280	(215)	(354)	(288)	(412)	(a)	(a)	(299)
<i>Alle vakanties</i>									
- Totale bestedingen per vakantie	7.362	3.676	3.905	5.432	4.438	5.627	2.970	2.292	2.445
- Totale bestedingen per man-dag	606	246	220	275	222	366	199	213	190
- Reis- en verblijfkosten per vakantie	5.553	2.791	3.143	4.246	3.442	4.069	2.178	1.825	1.710
- Reis- en verblijfkosten per man-dag	468	191	141	215	181	278	145	162	123

(a) Te klein aantal gevallen.

TABEL 39 : De totale vakantiebestedingen naar socio-professionele klasse (in F), 1967.

Aard	Binnenland		Buitenland		Totaal	
	Per vakantie	Per man-dag	Per vakantie	Per man-dag	Per vakantie-ganger	Per man-dag
<i>A. Socio-professionele klasse gezinshoofd</i>						
Ongeschoolde arbeider	(2.748)	(277)	4.738	395	3.887	344
Geschoolde arbeider	3.105	237	5.039	405	4.068	317
Lagere bediende	3.030	212	6.830	463	4.904	335
Middenkader bediende	(3.696)	(246)	(7.247)	(450)	5.682	360
Kaderpersoneel	(3.901)	(229)	(7.848)	(496)	6.573	413
Land- en tuinbouwer	(a)	(a)	(4.772)	(379)	(3.859)	(344)
Handelaar en ambachtsman	4.049	328	7.094	494	5.824	414
Ondernemer	(a)	(a)	(10.143)	(728)	(9.394)	(671)
Vrij beroep	(8.032)	(389)	(11.837)	(674)	(10.618)	(572)
Huisvrouw	(2.870)	(301)	(6.514)	(636)	4.779	(476)
Gepensioneerde	(2.668)	(243)	(5.148)	(450)	4.165	340
Overige	(2.853)	(271)	(5.634)	(451)	(4.326)	(365)
<i>B. Socio-professionele klasse enquêtepersoon</i>						
Ongeschoolde arbeider					4.324	404
Geschoolde arbeider					4.005	325
Lagere bediende					5.406	376
Middenkader bediende					6.096	408
Kaderpersoneel					6.435	435
Land- en tuinbouwer					(4.986)	(357)
Handelaar en ambachtsman					6.004	447
Ondernemer					(10.496)	(785)
Vrij beroep					(10.514)	(563)
Huisvrouw					4.073	303
Student					3.871	270
Gepensioneerde					4.109	347
Overige					4.665	345

(a) Te klein aantal gevallen.

is het aangewezen de analyse eveneens toe te spitsen op de gemiddelde totale besteding per vakantieganger tijdens een volledig jaar¹.

In tabel 39 wordt verder een onderscheid gemaakt tussen binnenlandse en buitenlandse vakanties en worden de totale uitgaven per vakantie en per man-dag belicht per socio-professionele klasse van de enquêtepersoon.

Uit deze enkele cijfers kan men volgende vaststellingen afleiden :

- a) De bestedingen per vakantie verschillen bijzonder sterk van klasse tot klasse. Indien het laagste gemiddelde gelijk is aan 100, bedraagt de index van de klasse met het hoogste gemiddelde 274.
- b) Deze discrepantie is echter nog duidelijk groter wanneer de gemiddelde uitgave per vakantieganger in aanmerking komt ; de uitgaven in de klasse met de hoogste bestedingen overtreffen 3,5 maal het niveau van de klasse met de laagste bestedingen².
- c) Veel minder groot zijn de verschillen wanneer men zich baseert op de man-dag-uitgaven (de uiterste verhoudingscijfers schommelen van 100 tot 212). Dit wijst erop dat de verschillen inzake bestedingen per socio-professionele klasse zowel worden beïnvloed door de hoogte van de uitgaven per man-dag als door de verblijfsduur³.
- d) De discrepanties tussen de onderscheiden klassen liggen grosso modo in dezelfde lijn voor de binnen- en de buitenlandse vakanties. Daarenboven is de rangorde van de socio-professionele groepen inzake de bestedingen per vakantie ongeveer dezelfde voor de binnen- als de buitenlandse vakanties.

5. DE VAKANTIEBESTEDING NAAR GEZINSINKOMENKLASSE

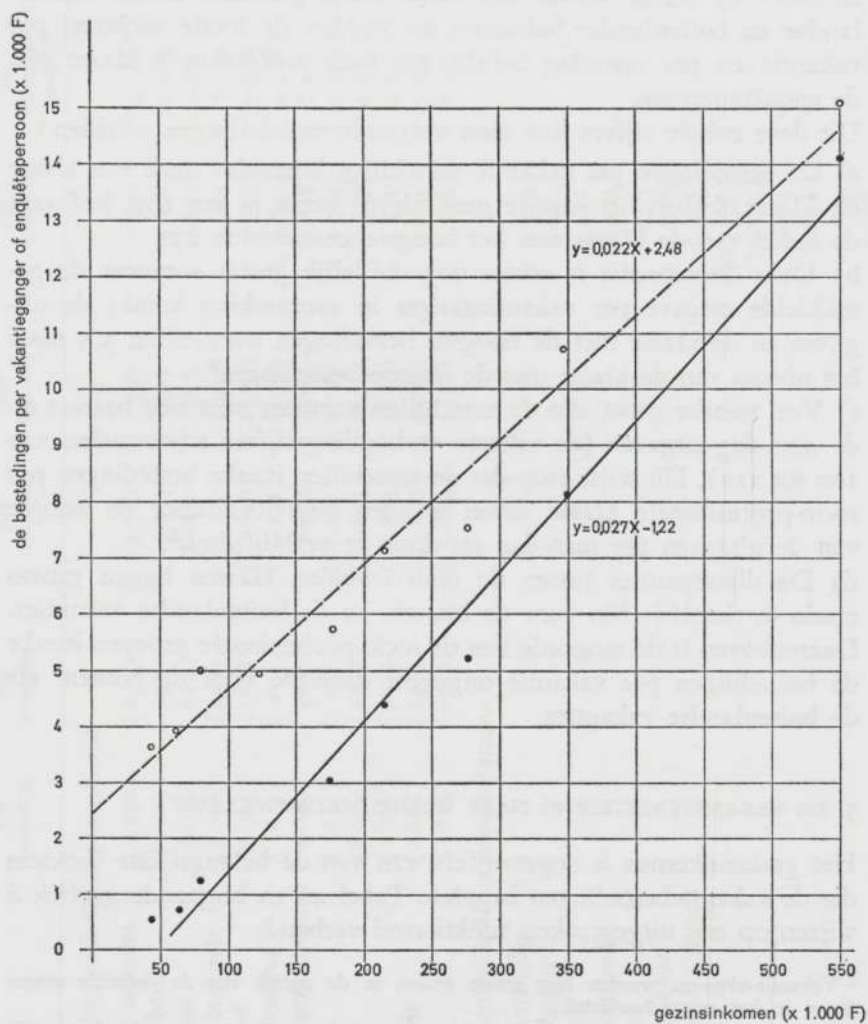
Het gezinsinkomen is ongetwijfeld een van de belangrijkste factoren die de vakantiebestedingen bepalen. Tabel 40 en bijgaande grafiek 6 wijzen op een uitgesproken functioneel verband.

¹ Vakantie-uitgaven worden hier steeds gezien in de optiek van de definitie aangegeven in het eerste hoofdstuk.

² Bij de Fransen schommelden de bestedingen per vakantieganger in 1964 van 220 FF bij de landbouwersklasse tot 736 FF bij het kaderpersoneel en vrije beroepen. Zie C. Goguel : Nouveaux résultats des enquêtes sur les vacances des Français, *op. cit.*, blz. 40.

³ Hierbij laten wij de gezinsgrootte van het reizend gezin als derde mogelijke factor, buiten beschouwing.

GRAFIEK 6: *Het verband tussen de vakantiebestedingen en het gezinsinkomen, 1967.*

Het verband tussen toeristische bestedingen en gezinsinkomen kan worden vastgelegd aan de hand van een regressie-vergelijking waaruit de inkomanelasticiteit is af te leiden. Daar waar de regressie-analyse gewoonlijk aanleiding geeft tot enige moeilijkheid bij de keuze en/of het meten van de onafhankelijke grootheid, gaat verder in de eerste plaats de aandacht naar het meten van de afhankelijke grootheid, namelijk de bestedingen.

De bestedingen per gezinsinkomenklasse kunnen op drie verschillende wijzen worden uitgedrukt. De gemiddelde besteding per vakantie is een eerste variante. De gemiddelde besteding per vakantieganger sluit er onmiddellijk bij aan. Tenslotte is het ook mogelijk voor elke inkomenklasse de besteding per enquêtepersoon te bepalen.

Hierna worden slechts de laatste twee varianten onderzocht; omwille van de gedeeltelijke fractionering van de vakanties verdient de besteding per vakantieganger inderdaad de voorkeur op de besteding per vakantie.

De meting van de bestedingen per vakantie(ganger) is de vorm die in de literatuur en de schaars aanwezige onderzoeken praktisch altijd voorkomt. De vergelijking die het verband weergeeft tussen vakantiebestedingen per vakantieganger en het gezinsinkomen kan worden geschreven als:

$$Y = 0,022 X + 2,48$$

waarbij Y de bestedingen per vakantieganger voorstelt en X het gezinsinkomen. De correlatiecoëfficiënt, die de intensiteit van de relatie uitdrukt, bedraagt $R = 0,988$, terwijl de algemene inkomanelasticiteit 0,65 bedraagt.

De bekomen elasticiteitscoëfficiënt is bijzonder laag voor een semi-luxeprodukt. Dit beduidt dat een stijging van het inkomen met 1 % slechts een vermeerdering van de vakantie-uitgaven meebrengt van 0,65 %. G. Labeau gewaagt in zijn studie van een inkomanelasticiteit van 1,03¹.

In beide gevallen gaat het om een statische benadering. De resultaten moeten dan ook in deze optiek geïnterpreteerd worden. C. Goguel be-

¹ G. Labeau, *op. cit.*, blz. 145. De inkomanelasticiteit bekomen door G. Labeau heeft betrekking op slechts 5 klassen en de basisgegevens voor 1959.

komt voor de Franse enquête voor 1964 een inkomenelasticiteit van 0,9¹. Een analoge analyse per socio-professionele klasse of gemeente-klasse zou tot meer precieze resultaten leiden. De grootte van het sample laat evenwel geen verdere analyse toe, op gevaar af geconfronteerd te worden met een grote toevalsfactor.

Merk verder op dat de bestedingen voor duurzame toeristische consumptiegoederen gedaan vóór de vakantie niet zijn verrekend. Hierbij denken wij aan de aankoop van een tweede verblijf, sportuitrusting, fototoestel en dergelijke. Dit laat toe te veronderstellen dat de bekomen elasticiteit onderschat voorkomt.

TABEL 40 : *De vakantiebesteding naar gezinsinkomenklasse (in F), 1967 (a).*

Gezinsinkomen- klasse (× 1.000 F)	Totale bestedingen		Totale beste- dingen per man-dag	Gemiddelde besteding per enquête- persoon
	Per vakantie	Per vakan- tieganger		
— 50	(3.247)	(3.742)	(290)	494
50- 75	(3.447)	(3.907)	(293)	771
75-100	4.315	5.034	355	1.343
100-150	4.209	4.858	337	2.081
150-200	4.828	5.819	341	3.069
200-250	5.783	7.162	399	4.545
250-300	(5.656)	(7.463)	(341)	5.293
300-400	(7.848)	(10.690)	(481)	8.132
400 en meer	(9.682)	(15.082)	(584)	14.220

(a) De enkele vierde vakanties (20) werden buiten beschouwing gelaten; het uitsluiten van deze enkele gevallen kan de relatie weinig beïnvloeden; daarenboven komen de vierde vakanties zowel voor in de lagere als de hogere inkomenklasse.

Er is echter een bezwaar verbonden aan het uitdrukken van de vakantiebestedingen per vakantieganger. Dit betekent inderdaad dat stilzwijgend wordt uitgegaan van de hypothese dat de vakantie-intensiteit in elke gezinsinkomenklasse dezelfde is. Dit strookt geenszins met de eerder gedane vaststellingen. In werkelijkheid zijn de verschillen inzake vakantiebestedingen per gezinsinkomenklasse merklijk gro-

¹ C. Goguel, *Nouveaux résultats des enquêtes sur les vacances des français*, *op. cit.*, blz. 41.

ter, zoals trouwens blijkt uit de vergelijking van de gemiddelde besteding per enquêtepersoon met de gemiddelde besteding per vakantieganger. Daarom wordt hierna bovenstaande regressie-analyse overgedaan. Grafiek 6 wijst reeds op een opvallende lineaire relatie tussen de vakantiebesteding per enquêtepersoon en het gezinsinkomen. De regressielijn die het verband weergeeft luidt :

$$Y = 0,027 X - 1,22$$

De overeenkomstige correlatiecoëfficiënt is gelijk aan $R = 0,993$, terwijl de algemene inkomelasticeit gaat oplopen tot 1,28. Vermits de tweede functionele relatie zowel op vakantiegangers als niet-vakantiegangers gebaseerd is, geeft deze laatste inkomelasticeit veel meer dan de eerste de mate aan waarin de vakantiebestedingen reageren op een wijziging van het gezinsinkomen. Ook hier moet men rekening houden met een mogelijke onderschatting als gevolg van de uitsluiting van de duurzame toeristische consumptiegoederen. De overeenkomstige regressielijn voor de buitenlandse vakanties bedraagt :

$$Y = 0,017 X - 0,784 ; R = 0,99 ; E_b = 1,29$$

Ten aanzien van deze analyse kan worden ingebracht dat niet alle enquêtepersonen en niet alle vakantiegangers melding maakten van de gezinsinkomenklasse. Dit kan een zekere vertekening veroorzaken indien de vakantie-intensiteit bij degenen die geen melding maakten van het inkomen groter is dan bij degenen die wel het inkomen opgaven. Deze scheeftrekking kan in het concrete geval niet groot zijn. Hiervoor zijn er drie indicators. Het aandeel van de enquêtepersonen dat geen melding maakte van het gezinsinkomen bedraagt slechts een vierde. Van meer doorslaggevende aard is echter de vaststelling dat de vakantie-intensiteit van degenen die geen gezinsinkomen vermeldde (37,5 %) slechts lichtjes het algemeen gemiddelde overtreft (34,3 %). Tenslotte zij onderstreept dat in elke sociale professionele klasse 10 à 20 % onbekenden worden waargenomen ; dit aandeel ligt wel hoger bij de zelfstandigen. Vermits de scheeftrekking eerder beperkt is, kan de werkelijke inkomelasticeit slechts lichtjes de gevonden resultaten overtreffen.

Aansluitend hierop moet wel worden gewezen op een reële kans van onderschatting van het opgegeven gezinsinkomen waardoor de elasticiteitscoëfficiënt enigszins overgewaardeerd kan voorkomen.

6. DE VAKANTIEBESTEDING PER PROVINCIE

In deze paragraaf wordt geenszins gezocht naar een verband tussen de vakantiebesteding en de woonplaats. Deze paragraaf moet worden gezien als een aanvulling van de voorgaande, waarbij een relatie wordt gelegd tussen de bestedingen per vakantieganger en het inkomen per provincie. Inzake het inkomen per provincie wordt teruggegrepen naar het gemiddeld inkomen per inwoner zoals dit blijkt uit de fiscale statistiek van de inkomens, gebaseerd op de inkomens van 1963¹. Vermits de vakantie-intensiteit niet in elke provincie dezelfde is kunnen opnieuw twee relaties worden gelegd met het inkomen. De eerste heeft betrekking op de bestedingen per vakantieganger, terwijl de tweede op de gemiddelde bestedingen per onder-vraagde slaat. Beide verbanden zijn vastgelegd in onderstaande regressievergelijking en bijgaande grafiek.

TABEL 41 : *De vakantiebesteding per provincie (in F), 1967.*

Provincie	Totale bestedingen			Totale bestedingen per man-dag
	Per vakantie	Per vakantieganger	Per enquête-persoon	
Antwerpen	5.359	6.038	2.256	372
Limburg	4.382	5.129	1.406	377
Oost-Vlaanderen	4.569	5.533	1.748	392
West-Vlaanderen	4.344	5.294	1.168	365
Brabant	6.005	7.894	3.589	385
Henegouwen	5.237	6.540	2.223	381
Luik	4.630	5.318	1.714	323
Luxemburg	(2.901)	(4.091)	(1.036)	(248)
Namen	(4.723)	(5.756)	(1.706)	(381)

Voor het eerste verband werden volgende resultaten bekomen :

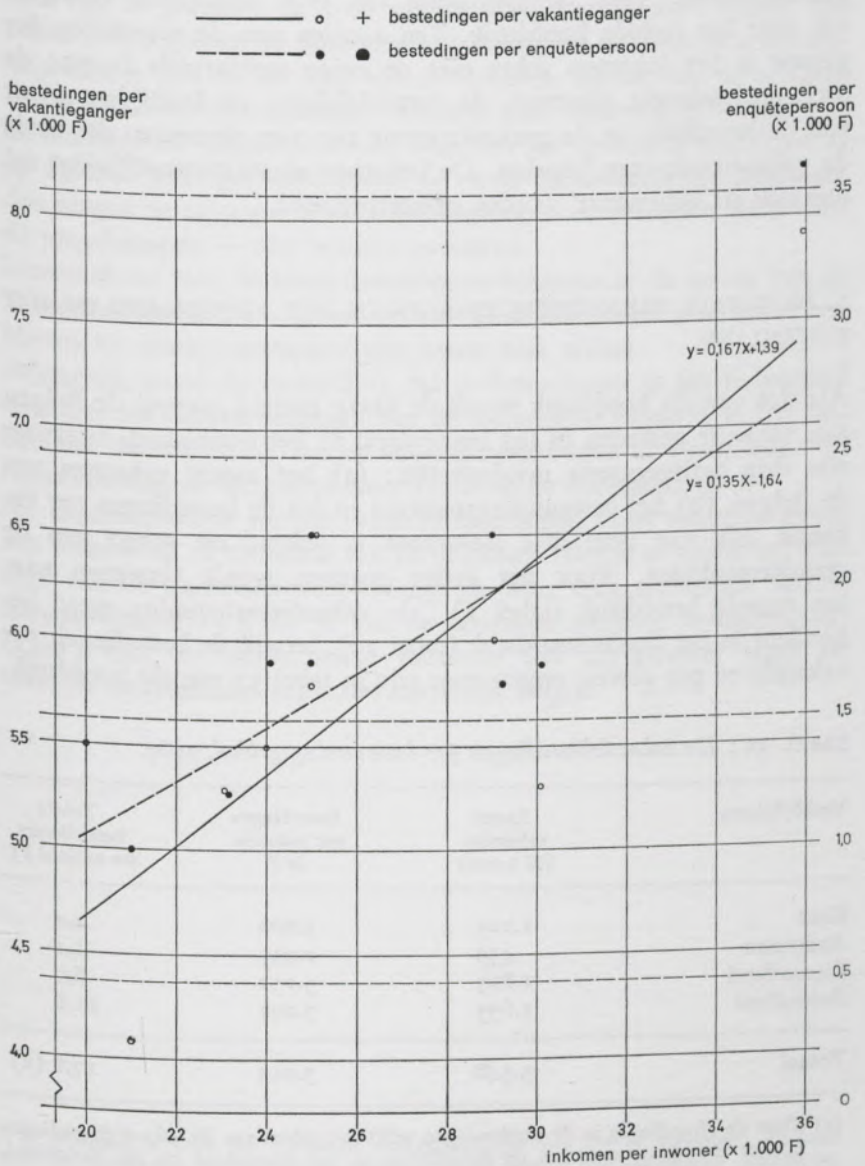
$$Y = 0,167 X + 1,39 ; R = 0,783 ; E = 0,76.$$

De tweede benadering, die meer de werkelijke invloed weergeeft van het inkomen op de vakantiebesteding, vertoont nog meer dan in de vorige paragraaf sterk afwijkende resultaten :

$$Y = 0,135 X - 1,64 ; R = 0,882 ; E = 1,88$$

¹ N.I.S. Fiscale statistiek van de inkomens, *op. cit.*

GRAFIEK 7 : Het verband tussen vakantiebestedingen en het regionaal inkomen per inwoner, 1967.

Het verband tussen toeristische uitgaven en het gewestelijke inkomen per capita is minder sprekend dan de relatie tussen uitgaven en gezinsinkomen. Voor de verklaring van deze verschillen verwijzen wij naar het tweede hoofdstuk. Ten aanzien van de verschillen per gewest is het inkomen zeker niet de enige verklarende factor; de socio-professionele structuur, de verstedelijking, de leeftijdsstructuur van de bevolking en de gezinsstructuur zijn vier elementen die mede de vakantie-uitgaven bepalen. De bekomen elasticiteitscoëfficiënt zal dan ook als 'schijnbaar' worden geïnterpreteerd.

7. DE TOTALE VAKANTIEBESTEDINGEN IN HET BINNENLAND EN HET BUITENLAND

Als slot van dit hoofdstuk wordt de vraag gesteld hoeveel de Belgen aan vakantie besteden in het binnenland en het buitenland. Hiervoor zijn drie basisgegevens noodzakelijk: (a) het aantal vakanties van de Belgen, (b) het bestemmingspatroon en (c) de bestedingen per vakantie. Elk van deze drie elementen is gekend op grond van de enquêteresultaten. Voor het eerste gegeven wordt verwezen naar het tweede hoofdstuk (tabel 2); de vakantiebestemming werd behandeld in het derde hoofdstuk (tabel 16), terwijl de bestedingen per vakantie en per gewest opgenomen zijn in tabel 37 van dit hoofdstuk.

TABEL 42: *De vakantiebestedingen per bestemmingsgebied, 1967.*

Verblijfplaats	Aantal vakanties ($\times 1.000$)	Bestedingen per vakantie in F	Totale bestedingen (in miljard F)
Kust	1.125	3.898	4,4
Ardennen	439	2.439	1,1
Binnenland	1.895	3.152	6,0
Buitenland	1.653	7.002	11,6
Totaal	3.548	5.014	17,8 (a)

(a) Door de afrondingen in de berekeningen wijkt het geheel van de vakantiebestedingen lichtjes af van de som van de bestedingen in het binnenland en het buitenland.

Op grond van deze drie elementen kan het totale bestedingsbedrag op 17,8 miljard F worden geraamd, dit is 2,6 % van het beschikbaar inkomen van de gezinnen en 3 % van de privé consumptie¹. Hierin zijn echter niet begrepen de aankopen van duurzame toeristische consumptiegoederen vóór de aanvang van de vakantie, alsook niet de afschrijvings- noch onderhoudskosten. Evenmin werd rekening gehouden met de kinderen in vakantiekolonies, waarvan het aantal in hoofdstuk II op 240.000 werd geraamd. Heeft de eerste factor een reële betekenis, dan mogen de uitgaven in vakantiekolonies — en hetzelfde geldt voor de jeugdkampen — niet worden overschat.

Uiteraard zal men de totale bestedingen bekijken in de optiek van de vakantiedefinitie. De uitgaven tijdens weekendverblijven of korte verblijven en ééndag-uitstappen zijn hierin niet vervat.

Belangrijk is ook de vaststelling dat de bestedingen in het buitenland ongeveer het dubbel bedragen van de toeristische uitgaven in het binnenland. In het geheel van de vakantiebestedingen in eigen land vertegenwoordigt de Belgische Kust 73 % en de Ardennen 18 %.

Bij de interpretatie van de vakantiebestedingen moet tenslotte gewezen worden op de ventilatie van de uitgaven. Hierbij is vooral het aandeel van de transportkosten belangrijk. Men mag aannemen dat de transportkosten 15 à 20 % van de doorsnee uitgaven vertegenwoordigen; voor de binnenlandse vakanties ligt dit aandeel lager en voor de buitenlandse vakanties merkelijk hoger.

¹ In paragraaf 5 werd een marginaal consumptiequota van 2,7 % bekomen; dit betekent dat 2,7 % van het additionele inkomen wordt besteed aan toeristische consumptie.

hoofdstuk VI de niet-vakantiegangers

Uit het tweede hoofdstuk, gewijd aan de vakantie-intensiteit, is gebleken dat op de 5.000 enquêtepersonen er 3.286 of 65,7 % van de volwassen bevolking geen vakantie namen in 1967. Dit percentage is echter verschillend per inkomenklasse, socio-professionele klasse, leeftijdsklasse, gezinsklasse enz. Op al deze bepalende elementen wordt niet meer teruggekomen. De aandacht gaat daarentegen naar twee andere aspecten. In het eerste punt wordt onderzocht welke factoren de niet-vakantiegangers hebben weerhouden een vakantie te nemen tijdens de periode die de vakantiesurvey dekt. Het tweede aspect heeft betrekking op het reisverleden in het algemeen. Het reisverleden ten aanzien van de Belgische toeristische gewesten komt echter in het volgende hoofdstuk aan de orde. Als vergelijkingsmaatstaf zal tevens het reisverleden ten overstaan van het buitenland worden besproken.

I. DE INWERKENDE FACTOREN

Onder inwerkende factoren wordt verstaan de motivering van de niet-vakantiegangers voor het niet-nemen van een vakantie. Vermits veelal meer dan één factor kan inwerken, werden in de enquête drie redenen opgenomen. Dit verklaart meteen waarom het aantal inwerkende factoren groter is dan het aantal niet-vakantiegangers.

Inderdaad, de 3.286 niet-vakantiegangers brachten samen 4.383 redenen naar voren. In de enquête werden 14 groepen weerhouden met de mogelijkheid deze aan te vullen. In feite zijn er slechts een vijftal redenen die werkelijk naar voren treden. Drie hiervan maken elk minimaal 20 % van de uitgebrachte motieven uit, terwijl de twee andere elk 7 % vertegenwoordigen.

De drie belangrijkste motieven zijn financiële redenen (24 %), gezins- en familie-omstandigheden (21 %) en geen behoefte (20 %).

Samen vertegenwoordigen deze drie redenen 65 % van de argumenten¹. De twee andere factoren, met elk 7 % van de uitgebrachte motieven, zijn de leeftijd en het opschikken van de woning. De vijf genoemde factoren maken samen 79 % van de motieven uit. Alle overige elementen vertegenwoordigen minder dan 5 % van het geheel van de motivering. De belangrijkste overige factoren zijn studies (3 %), bouwplannen (2 %) en aankopen van andere produkten (2 %).

Deze motivering kan uit meerdere gezichtspunten worden benaderd. Terzake denken wij aan de woonplaats, de graad van verstedelijking, beroep, inkomen, leeftijd, gezinsstructuur en woontype.

Ongetwijfeld tekenen er zich verschillen af per provincie, doch deze zijn op hun beurt het gevolg van de samenstelling van de bevolking waarvan enkele bepalende componenten in de volgende punten ter sprake komen. Niettemin kan men vaststellen dat in elke provincie de drie belangrijkste motieven — hierna primaire factoren genoemd — naar voren treden. Hun aandeel schommelt van 73 % voor de provincie Antwerpen tot 59 % voor de provincie Oost-Vlaanderen. De argumenten leeftijd en opschikken van de woning nemen in elke provincie de vierde of vijfde plaats in.

Op grond van de resultaten van tabel 43 is het moeilijk een algemene lijn te trekken ten aanzien van de ongelijke argumentatie. Het valt wel op dat de ondervraagden van de Waalse provincies betrekkelijk meer wijzen op financiële redenen en het opschikken van de woning.

Per gemeenteklasse tekenen zich enkele merkwaardige verschillen af. In de eerste plaats valt de invloed van financiële redenen op in de agglomeraties. Dit aandeel stijgt tot een derde van de uitgebrachte argumenten². In de overige gemeenteklassen schommelt het aandeel van financiële redenen om en nabij de 20 %.

¹ Dezelfde drie redenen treden eveneens naar voren in een gelijkaardig onderzoek bij de Nederlandse niet-vakantiegeers. Het betreft echter uitsluitend de motivering van de gezinshoofden met betrekking tot 1964 (cfr. *Sociale maandstatistiek*, oktober 1965, blz. 368): gezins- of familiale omstandigheden 41 %; geen behoefte 23 %; financiële redenen 21 %.

² Rekening houdend met het feit dat de sterk verstedelijkte bevolking veel minder 'geen behoefte' inbrengt, heeft voor gevolg dat de andere factoren aan betekenis winnen.

TABEL 43: De motivering voor het niet-nemen van vakantie, per provincie en per gemeenteklasse, 1967.

Motivering	Provincie								
	Antwerpen	Limburg	Oost-Vlaanderen	West-Vlaanderen	Brabant	Henegouwen	Luik	Luxemburg	Namen
Geen behoefte	27	30	19	21	17	12	18	18	19
Financiële redenen	22	24	19	15	26	29	30	28	27
Bouwplannen	1	3	3	2	3	1	1	1	—
Opschikken van de woning	4	3	8	5	7	9	9	11	7
Andere aankopen	1	0,0	3	2	2	2	1	1	1
Vrije dagen voor bijverdiensten	0,0	1	2	1	2	1	0,0	2	5
Gezins- en familie-omstandigheden	24	17	21	24	22	21	18	14	21
Leeftijd	8	8	10	8	7	6	6	8	7
Studies	1	2	1	1	1	1	0,0	1	1
Medehelpen thuis	1	24	4	4	2	2	1	1	3
Onbekend	2	2	0,0	0,0	0,0	1	1	1	1
Andere redenen	10	8	11	18	13	15	16	14	10
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Aantal redenen	612	292	609	630	757	630	470	174	209

TABEL 43 : De motivering voor het niet-nemen van vakantie, per provincie en per gemeenteklasse, 1967 (vervolg).

Motivering	Gemeenteklasse							Totaal	Aantal redenen
	Agglomeratie gemeenten	25.000 à 100.000 inwoners	10.000 à 25.000 inwoners	5.000 à 10.000 inwoners	2.000 à 5.000 inwoners	Minder dan 2.000 inwoners			
Geen behoefte	14	16	16	21	23	24	20		860
Financiële redenen	32	18	22	22	21	22	24		1.043
Bouwplannen	1	1	2	2	3	1	2		73
Opschikken van de woning	6	4	8	5	7	8	7		294
Andere aankopen	2	2	1	2	2	1	2		70
Vrije dagen voor bijverdiensten	1	1	1	1	1	3	1		53
Gezins- en familie-omstandigheden	22	29	28	21	19	15	21		927
Leeftijd	8	10	6	8	7	6	7		322
Studies	1	1	1	1	1	1	1		49
Medehelpen thuis	1	2	2	4	2	2	3		94
Onbekend	1	0,0	1	1	1	1	1		34
Andere redenen	11	15	12	12	13	15	13		564
Totaal	100	100	100	100	100	100	100		
Aantal redenen	943	301	542	842	901	854			4.383

Een tweede interessante vaststelling is het stijgend aandeel van de factor 'geen behoefte' naarmate de gemeente kleiner wordt; in de agglomeratiegemeenten heeft 14,1 % van de factoren betrekking op 'geen behoefte' en dit aandeel stijgt stelselmatig tot 24 % in de kleinste gemeenten.

Hierbij aansluitend kan even worden gewezen op de motivering op grond van het woontype. Het woontype oefent op een dubbele wijze een invloed uit op het al of niet nemen van vakantie. In de eerste plaats blijkt uit de motivering — zij het op een indirecte wijze — dat de appartementbewoners veel meer behoefte hebben aan vakantie dan de personen die een eengezinswoning betrekken. Het aandeel van de reden 'geen behoefte' daalt van 21 % bij de personen met een eengezinswoning met tuin tot 19 % bij de personen met een eengezinswoning zonder tuin en tot 14 % bij de bewoners van een appartement.

De bewoners van een eengezinswoning hebben niet enkel minder behoefte aan vakantie, doch zijn daarenboven in bepaalde gevallen weerhouden door opschikkingswerken van de woning. Het aandeel van deze factor bedraagt 8 % bij de bewoners van een eengezinswoning en daalt tot 4 % bij de appartementbewoners.

Ook de relatie met het gezinsinkomen brengt enkele kenmerkende verschillen naar voren.

In de eerste plaats, ofschoon logisch, neemt de betekenis van de financiële redenen af naarmate het inkomen stijgt. Bij de twee laagste inkomensklassen verwijst een derde naar financiële redenen; dit aandeel daalt stelselmatig naarmate het gezinsinkomen stijgt en bedraagt nog slechts 8 % in de hoogst weerhouden inkomensklasse (250.000 F en meer). Deze 8 % kan hoog lijken; nochtans moet opgemerkt worden dat voor deze inkomensklasse de vakantie-intensiteit zeer hoog ligt. Onder de niet-vakantiegangers van de hoogste inkomensklasse, opgenomen in tabel 44, vormt 'geen behoefte' het belangrijkste argument naast gezins- en familie-omstandigheden. Een tweede vaststelling is de betrekkelijk grote invloed van de mo- tieven gezins- en familie-omstandigheden en opschikken van de woning bij de niet-vakantiegangers met een inkomen tussen 75.000 en 250.000 F.

De personen met een laag gezinsinkomen verwijzen daarentegen veel naar de factor leeftijd ; het betreft hier echter veelal oudere mensen die van een pensioeninkomen genieten.

Gelijklopend met het gezinsinkomen ligt ook de motivering erg verschillend per socio-professionele klasse, zoals blijkt uit tabel 45. Zonder in detail te treden, vallen vooral vier vaststellingen op.

- a) Het argument leeftijd treedt slechts naar voren bij de gepensioneerden. Voor deze laatste groep vormt de leeftijd, samen met de financiële redenen, de belangrijkste oorzaak voor het niet nemen van vakantie.
- b) Financiële redenen blijken ook belangrijk te zijn bij de arbeiders, lagere bedienden en de handelaars en ambachtslieden.
- c) De werklieden, de landbouwers en de gepensioneerden zijn de drie groepen die het meest 'geen behoefte' als verklaring inbrengen.
- d) Het opschikken van de woning wordt betrekkelijk sterk benadrukt door de geschoolde arbeiders en de bedienden.

Tabel 44 onderstreept nogmaals de invloed van de leeftijd op de vakantie. Onder abstractie van de andere factoren kan men stellen dat alle volwassenen beneden de 60 jaar kandidaat-toerist zijn. Vanaf 60 jaar verwijst reeds een zeker percentage naar de leeftijd als belemmerend element ; de leeftijd maakt zelfs 42 % van de factoren uit bij de personen van 70 jaar en meer.

Gezins- en familiale omstandigheden alsmede het opschikken van de woning treden vooral naar voren bij de vakantiegangers tussen 20 en 50 jaar. De jongeren (15 à 19 jaar en ook 20 à 29 jaar) zijn gedeeltelijk verhinderd door de studies of zijn verplicht thuis te helpen.

Ten aanzien van de gezinsstructuur rijst de vraag in welke mate de kinderlast de vakantiebesteding afremt. Deze invloed is zeer duidelijk en werd reeds in het eerste analysehoofdstuk aangehaald. Dit blijkt uit volgende cijfers die het aandeel weergeven van de factor gezins- en familiale omstandigheden in functie van het aantal ongehuwde kinderen, alsook van het aantal kinderen beneden de 14 jaar.

In de gezinnen met 3 of meer kinderen beneden de 14 jaar maken de gezins- en familiale omstandigheden één derde van de verklarende factoren uit.

TABEL 44 : De motivering voor het niet-nemen van vakantie, per gezinsinkomenklasse en per leeftijdsklasse, 1967.

Motivering	Gezinsinkomenklasse							Leeftijdsklasse						
	Minder dan 50.000	50.000 à 75.000	75.000 à 100.000	100.000 à 150.000	150.000 à 200.000	200.000 à 250.000	250.000 en meer	15-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70 jaar en meer
Geen behoefte	20	20	19	20	15	14	26	23	15	14	17	25	27	18
Financiële redenen	34	32	25	20	18	14	8	16	19	23	25	24	29	23
Bouwplannen	0,0	0,0	2	3	4	1	4	0,0	4	4	2	1	0,0	0,0
Opschikken van de woning	1	4	10	9	9	10	7	3	7	12	10	6	3	0,0
Andere aankopen	—	0,0	2	3	2	4	2	1	3	3	2	2	0,0	0,0
Vrije dagen voor bijverdiensten	1	1	1	2	2	4	1	2	2	2	1	2	1	0,0
Gezins- en familie-omstandigheden	14	21	22	25	25	24	21	12	27	26	23	20	19	12
Leeftijd	24	13	3	1	1	3	—	0,0	0,0	0,0	0,0	1	10	42
Studies	0,0	0,0	1	2	3	3	3	10	3	1	1	0,0	0,0	0,0
Medehelpen thuis	0,0	1	2	2	3	8	4	14	4	3	1	1	0,0	0,0
Onbekend	1	0,0	1	1	0,0	2	1	3	1	1	1	1	1	0,0
Andere	5	7	12	12	17	12	22	17	17	12	17	16	10	4
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Aantal redenen	681	539	778	897	393	145	78	203	602	836	770	673	747	542

TABEL 45 : *De motivering voor het niet-nemen van vakantie, per socio-professionele klasse, 1967.*

Motivering	Onge- schoolde arbeider	Ge- schoolde arbeider	Lagere bedien- de	Midden- kader bedien- de	Kader- perso- neel	Land- en tuin- bouwer	Hande- laar en acht- man	Onder- nemer in handel, financiën en vrij beroep	Huis- vrouw	Stu- dent	Gepen- stoe- de	Overige
Geen behoefte	24	21	16	14	15	23	18	5	17	16	22	17
Financiële redenen	26	20	20	15	9	6	21	10	26	13	28	32
Bouwplannen	2	2	3	6	2	1	3	5	1	—	0,0	1
Opschikken van de woning	9	15	12	14	11	2	6	15	6	1	1	6
Andere aankopen	2	2	3	2	3	3	1	10	2	1	—	3
Vrije dagen voor bijver- diensten	1	2	2	—	2	3	2	—	1	3	0,0	1
Gezins- en familie-omstan- digheden	22	20	26	31	32	12	18	10	26	14	15	23
Leeftijd	1	0,0	1	—	—	2	3	—	6	—	28	4
Studies	0,0	—	2	2	8	—	1	—	0,0	26	0,0	—
Medehelpen thuis	3	3	1	3	3	6	2	—	2	10	0,0	2
Onbekend	1	1	1	3	—	1	0,0	5	1	—	0,0	2
Andere	9	14	15	11	15	41	27	40	11	15	5	10
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Aantal redenen	783	380	329	102	65	191	383	20	822	106	791	405

Aantal kinderen — 14 jaar of ongehuwde kinderen	Naar het aantal ongehuwde kinderen	Naar het aantal kinderen — 14 jaar
0	18,1 %	16,9 %
1	19,9 %	22,5 %
2	22,9 %	28,5 %
3	26,8 %	37,8 %
4	26,6 %	35,5 %
5 en meer	31,0 %	37,5 %

Terzake zij opgemerkt dat gezins- en familie-omstandigheden uiteraard ook invloed kunnen uitoefenen in gezinnen zonder kinderen.

2. ALGEMEEN REISVERLEDEN

Op de 3.275 niet-vakantiegeers¹ hebben er 1.815 of 55,4 % nooit een vakantie genomen. Dit betekent dat 36,4 % van de volwassen Belgische bevolking nog nooit voor 4 opeenvolgende nachten buiten de eigen woonplaats verbleef voor het genoeg. Dit mag zeker een zeer hoog percentage worden genoemd. Deze percentages wijken wel af van provincie tot provincie en liggen volledig in de lijn van de vakantie-intensiteit.

Provincie	Aandeel van de bevolking dat nooit vakantie nam	Aandeel onder de niet- vakantiegeers dat nooit vakantie nam, 1967
Antwerpen	33,7 %	54,2 %
Limburg	50,5 %	69,5 %
Oost-Vlaanderen	41,7 %	61,3 %
West-Vlaanderen	46,4 %	59,6 %
Brabant	26,4 %	48,6 %
Henegouwen	31,6 %	47,9 %
Luik	34,6 %	51,2 %
Luxemburg	43,5 %	58,3 %
Namen	45,4 %	64,9 %

¹ Ten aanzien van 11 ondervraagden zijn de gegevens niet beschikbaar.

In niet minder dan 5 provincies, — de vijf met de laagste vakantie-intensiteit, — nam minimaal 40 % van de volwassen bevolking nooit vakantie. Dit aandeel is vooral hoog in de provincies Namen, West-Vlaanderen en Limburg.

Uit bovenstaande cijfers kan men ook afleiden dat er in elke provincie onder de niet-vakantiegangers van 1967 een vast quantum aanwezig is dat nooit vakantie nam; dit aandeel schommelt tussen de 48 en 70 %.

De vraag wordt nu gesteld te weten wanneer de overige 44,6 % van de niet-vakantiegangers voor het laatst vakantie nam. In de meeste gevallen was dit vóór 1960 ofwel in 1966.

Jaartal van de laatste vakantie	Aantal	Aandeel
1966	371	11,3 %
1965	252	7,7 %
1964	159	4,9 %
1963	103	3,1 %
1962	55	1,7 %
1961	38	1,2 %
1960	48	1,5 %
Vóór 1960	434	13,3 %
Nooit	1.815	55,4 %
Totaal	3.275	100,0 %

Op grond van het voorgaande blijkt dat een vrij groot aantal personen in 1966 vakantie nam zonder dit te herhalen in 1967. Dit is een fenomeen dat ieder jaar herhaald wordt. Nochtans valt het op dat dit aandeel erg verschillend is van provincie tot provincie. Dit zet aan om naast de netto vakantie-intensiteit eveneens de vakantie-intensiteit per provincie te bepalen op basis van 1967 en/of 1966.

Op basis van de vakantie-intensiteit gebaseerd op de twee jongste jaren liggen de verhoudingen per provincie wel iets anders. Vooral in Brabant en in de provincies Luik en Henegouwen was het aandeel

van de niet-vakantiegangers dat in 1966 vakantie nam betrekkelijk groot, namelijk 14 à 15 % tegenover 11,3 % voor het Rijk. De standaardafwijking is gestegen van 7,2 tot 7,7 ¹. De relatieve standaardafwijking of variatiecoëfficiënt daalde evenwel van 21 tot 18 ².

Provincie	Netto vakantie-intensiteit	Netto vakantie-intensiteit op basis van de vakanties in 1967 en/of 1966
Antwerpen	37,4 %	45,0 %
Limburg	27,4 %	32,1 %
Oost-Vlaanderen	31,6 %	36,2 %
West-Vlaanderen	22,1 %	29,0 %
Brabant	45,5 %	53,3 %
Henegouwen	34,0 %	43,7 %
Luik	32,0 %	41,8 %
Luxemburg	25,3 %	33,8 %
Namen	29,6 %	35,2 %
Het Rijk	34,3 %	41,7 %

Men kan dezelfde gegevens hernemen in functie van meerdere elementen die een invloed hebben op de vakantie-intensiteit. Dit zou ons echter te ver leiden. Niettemin is het interessant het aandeel van personen te kennen dat nog nooit vakantie nam, in functie van de gemeenteklasse, de gezinsinkomenklasse, de socio-professionele klasse en leeftijdsklasse. Tegelijkertijd wordt voor elk van de deelgroepen het aandeel vermeld van de personen dat in 1966 wel en in 1967 geen vakantie nam.

Per gemeenteklasse zijn de verschillen opvallend groot. In de gemeenten beneden de 5.000 inwoners nam 50 % van de bevolking nog nooit vakantie. In de agglomeratiegemeenten bedraagt dit aandeel een vijfde.

$$^1 \sigma = \sqrt{\frac{\sum (X - \bar{X})^2}{n}}$$

$$^2 V = \frac{\sigma}{M} \times 100$$

Gemeenteklasse	Aandeel van de bevolking dat nooit vakantie nam	Aandeel van de bevolking dat in 1966 vakantie nam doch niet in 1967
Agglomeraties	19,0 %	9,0 %
25.000-30.000 inw.	30,0 %	10,5 %
10.000-25.000 inw.	31,5 %	9,1 %
5.000-10.000 inw.	45,0 %	6,1 %
2.000-5.000 inw.	51,4 %	4,5 %
— 2.000 inwoners	50,1 %	6,0 %

De verschillen per gezinsinkomenklassen zijn nog groter. Onder de personen met een gezinsinkomen van minder dan 50.000 F (de leeftijd speelt hierbij een rol) nam 60,6 % nooit vakantie ; dit percentage daalt stelselmatig tot 6,6 % voor de ondervraagden met een gezinsinkomen van 250.000 F of meer.

Gezinsinkomenklasse	Aandeel van de bevolking dat nooit vakantie nam	Aandeel van de bevolking dat in 1966 vakantie nam doch niet in 1967
— 50.000 F	60,6 %	4,9 %
50.000-75.000 F	54,8 %	5,7 %
75.000-100.000 F	45,1 %	7,5 %
100.000-150.000 F	32,3 %	8,1 %
150.000-200.000 F	21,2 %	9,5 %
200.000-250.000 F	12,8 %	8,6 %
250.000 F en meer	6,6 %	8,2 %

Ofschoon de verschillen per inkomenklasse reeds hoog oplopen, zijn de afwijkingen inzake socio-professionele klasse nog duidelijker. Zeer groot is het contrast tussen het kaderpersoneel, vrije beroepen, managers en studenten, enerzijds, en de socio-professionele klassen, landbouwers, gepensioneerden en ongeschoolde arbeiders anderzijds. Vier-vijfde van de landbouwers nam nog nooit een vakantie ; dit zelfde aandeel blijft telkens beneden de 10 % voor de eerste groep socio-professionele klassen. Ook onder de bedienden blijft het aantal dat nooit vakantie nam aan de lage kant.

Socio-professionele klasse	Aandeel van de bevolking dat nooit vakantie nam	Aandeel van de bevolking dat in 1966 vakantie nam doch niet in 1967
Ongeschoolde arbeider	51,5 %	6,7 %
Geschoolde arbeider	32,8 %	6,4 %
Lagere bediende	15,5 %	11,8 %
Middenkader bediende	10,2 %	11,2 %
Kaderpersoneel	6,7 %	6,7 %
Land- en tuinbouwer	79,0 %	2,1 %
Handelaar en ambachtsman	33,8 %	9,8 %
Ondernemer in handel, financiën, industrie en vrij beroep	4,3 %	4,3 %
Huisvrouw	41,5 %	5,9 %
Student	8,3 %	10,2 %
Gepensioneerde	53,8 %	4,1 %
Overige	35,7 %	9,1 %

Tenslotte een paar woorden over de verschillen per leeftijdsklasse. Deze zijn veel minder groot, doch daarom niet minder belangrijk. Bijzonder opvallend is zeker de vaststelling dat het aandeel van de bevolking dat nooit vakantie nam het kleinst is onder de jongste leeftijdsklasse (21,1 %) en stelselmatig toeneemt naarmate de bevolking ouder wordt (50 à 55 % onder de personen van 60 jaar en meer).

Leeftijdsklasse	Aandeel van de bevolking dat nooit vakantie nam	Aandeel van de bevolking dat in 1966 vakantie nam doch niet in 1967
15 - 19 jaar	21,2 %	9,5 %
20 - 30 jaar	24,9 %	10,7 %
30 - 40 jaar	32,3 %	7,4 %
40 - 50 jaar	35,8 %	7,9 %
50 - 60 jaar	36,9 %	6,2 %
60 - 70 jaar	49,9 %	5,8 %
70 jaar en meer	54,5 %	4,1 %

Dit bewijst meteen hoe sterk de vakantie is doorgedrongen in de consumptie- en leefgewoonten van de jongere generatie.

hoofdstuk VII enkele aanvullende beschouwingen inzake de binnenlandse vraag in de belgische toeristische gewesten

Uit de vorige hoofdstukken is voldoende gebleken hoe sterk de Belgische vakantieganger georiënteerd is op de binnenlandse vakantie-oorden, vooral dan de Kust en de Ardennen. Rekening houdend met deze oriëntatie lijkt het wenselijk in een speciaal hoofdstuk deze intrabinnenlandse stromen dieper te analyseren. In concreto gaat de aandacht naar de feitelijke lokalisering van de binnenlandse vraag in de binnenlandse toeristische gewesten en de keuze van de logiesvorm. Dit zijn zeker niet de twee enige aspecten die terzake de aandacht vragen. Merk echter op dat in de vorige hoofdstukken de binnenlandse toeristische gewesten reeds meermaals aan bod kwamen; teneinde herhaling te vermijden wordt hierop niet meer teruggekomen. Een tweede reden waarom slechts twee aspecten aan de orde komen, houdt verband met het veelal klein aantal gevallen per toeristische gemeente.

Alvorens deze twee punten aan te snijden, is het evenwel wenselijk, in aansluiting op het vorige hoofdstuk, even terug te komen op het reisverleden. In het vorige hoofdstuk ging de aandacht naar het reisverleden in het algemeen. Twee andere belangrijke aspecten in verband met het reisverleden zijn evenwel de mate waarin de Belgische bevolking reeds vakantie nam in de onderscheiden Belgische toeristische gewesten en in het buitenland. Het reisverleden ten aanzien van het buitenland valt wel buiten het bestek van dit hoofdstuk, doch werd behandeld om een vergelijking mogelijk te maken.

I. HET REISVERLEDEN TEN AANZIEN VAN DE BINNENLANDSE TOERISTISCHE GEWESTEN EN HET BUITENLAND

Uit tabel 46 blijkt al dadelijk dat een vrij groot gedeelte van de Belgische bevolking reeds een vakantie in de onderscheiden binnenlandse toeristische gewesten doorbracht.

TABEL 46: *Aandeel van de bevolking dat in het verleden reeds minimum eenmaal een vakantie doorbracht in de onderscheiden binnenlandse toeristische gewesten en het buitenland, per provincie, 1967.*

Provincie	Binnenland				Buiten- land	Aantal gevallen
	Kust	Ardennen	Kempen	Andere plaatsen		
Antwerpen	44,0	26,5	17,4	3,7	47,8	803
Limburg	29,0	10,6	3,7	5,9	24,3	321
Oost-Vlaanderen	33,5	16,3	4,3	6,0	41,3	630
West-Vlaanderen	16,7	18,6	6,6	7,2	37,6	580
Brabant	51,7	28,0	6,1	8,3	46,4	1.091
Henegouwen	40,8	27,6	2,9	10,0	44,1	662
Luik	45,5	28,7	3,5	7,7	42,9	543
Luxemburg	27,3	18,2	1,3	9,1	39,0	154
Namen	29,2	18,5	1,4	5,6	39,8	216
Totaal	38,8	23,4	6,5	7,1	42,4	5.000
Aantal gevallen	1.940	1.170	327	354	2.117	

Dit aandeel bedraagt immers 39 % voor de Kust, 23 % voor de Ardennen en 6,5 % voor de Kempen. Wanneer men dit vergelijkt met het reisverleden ten aanzien van het buitenland in het algemeen (42 %), kan men stellen dat de Belg de binnenlandse vakantie-oorden naar verhouding sterk waardeert.

Onder abstractie van de intensiteit van het reisverleden, treedt uit tabel 46 duidelijk naar voren dat de bevolking van de provincies Brabant, Antwerpen, Luik en Henegouwen het grootste reisverleden noteert. Dit geldt zeker ten aanzien van de Kust, de Ardennen en het buitenland.

Dit is evenwel niet de enige vaststelling die uit tabel 46 is af te leiden. Voor elke provincie, West-Vlaanderen uitgezonderd, vormt de Kust het gebied waarvoor de bevolking het grootste binnenlands reisverleden registreert. Vooral de bevolking van de provincie Brabant vertoont een sterk reisverleden ten aanzien van de Kust; iets meer dan de helft bracht reeds minimaal één vakantie aan de Kust door.

De bevolkingen van de vier provincies met het grootste reisverleden in het algemeen noteren elk ongeveer eenzelfde inwonersaandeel dat reeds een vakantie in de Ardennen doorbracht.

Daar waar de aanwezigheid van de kust in West-Vlaanderen remmend werkt op het verblijf aan de Kust, haalt de Kempen voordeel uit de korte afstand tot de Antwerpse agglomeratie.

In het tweede hoofdstuk werd er reeds op gewezen dat de vakantie-intensiteit afneemt naarmate de gemeenten kleiner worden. Ditzelfde fenomeen wordt vastgesteld inzake het reisverleden ten aanzien van de Kust, de Ardennen, de Kempen en het buitenland. Enkel de tweede gemeenteklasse verstoort enigszins het beeld. Appendix 37 illustreert hoe sterk in het verleden, zoals trouwens ook nu nog, de toeristische markt gelokaliseerd was in de agglomeraties: drievijfde van de bevolking van de agglomeraties noteert minimaal één vakantie, terwijl een derde minimaal éénmaal vier opeenvolgende nachten in de Ardennen verbleef.

Eigenaardig is ook de vaststelling dat, afgezien van de intensiteit van de vakanties, de bevolking van de agglomeraties een groter reisverleden ten aanzien van de Kust noteert dan ten aanzien van het buitenland; voor de overige gemeenteklassen wordt net het tegenovergestelde vastgesteld.

Het reisverleden ten aanzien van de Kust is verder in elke gemeenteklasse groter dan dit ten aanzien van de andere binnenlandse toeristische gewesten.

Dezelfde analyse is te hernemen in functie van de gezinsinkomenklasse, de leeftijdsklasse en de socio-professionele klasse. Voor elk van de deelgroepen van deze drie functionele verdelingen, zoals uit appendix 37 blijkt, kunnen, onafgezien de intensiteit van het reisverleden, drie algemene vaststellingen worden afgeleid:

- a) het reisverleden per groep vertoont een parallellisme met de vakantie-intensiteit;
- b) de Kust is het binnenlandse vakantiegewest met het grootste reisverleden;
- c) het reisverleden is groter ten aanzien van het buitenland dan ten aanzien van de Kust. Enkel de oudste leeftijdsklasse en de socio-

professionele groepen ongeschoolde arbeiders maken hierop een uitzondering.

Tenslotte moet nog een bijzonderheid vermeld worden. De betrekkelijke achterstand van de Ardennen in vergelijking tot de Kust is het geringst voor de bedienden van het middenkader, het kaderpersoneel, de vrije beroepen en de studenten.

2. DE LOKALISERING VAN DE BINNENLANDSE VRAAG AAN DE KUST EN IN DE ARDENNEN

Reeds bij de aanvang van de studie bleek heel duidelijk de sterke spreiding van de toeristische vraag over de verschillende toeristische gemeenten. Dit is bijzonder het geval voor de Ardennen. Om deze reden werden dan ook slechts 30 toeristische gemeenten opgenomen (tabel 47). Hiervan tellen uiteindelijk, op een totaal van 1.043 binnenlandse vakanties die uit de survey resulteren, slechts 14 gemeenten meer dan 10 vakantiegangers; deze zijn op één na alle aan de Belgische kust gelokaliseerd.

De toeristische plaatsen die in de Ardennen naar voren treden zijn in de eerste plaats La Roche en verder Bouillon, Bastogne, Rochefort, Dinant, St.-Hubert, Florenville en Spa. Deze acht plaatsen tellen samen slechts 14,7 % van de vakanties in de Ardennen. Dit laag aandeel is vooral aan twee factoren toe te schrijven. Vooreerst tellen de Ardennen bijzonder veel toeristische gemeenten die alle, op enkele uitzonderingen na, een beperkte accommodatie bieden. Ten tweede moet eraan herinnerd worden dat veel vakantiegangers in de Ardennen hun intrek nemen bij familieleden en/of vrienden, die uiterst gespreid woonachtig zijn.

Inzake de kuststreek, trekt Blankenberge het grootste aantal vakantiegangers van 15 jaar en ouder aan. Deze badplaats totaliseert 5 % van alle Belgische vakanties¹. Knokke en Oostende volgen op de tweede en derde plaats met respectievelijk 3,9 % en 3,5 %. Op drie kustgemeenten na (Zeebrugge, Lombardsijde en Oostduinkerke) noteren alle kustgemeenten minimaal 1 % van de Belgische vakanties.

¹ Met een waarschijnlijkheid van 95 % kan men stellen dat het aandeel van Blankenberge in het totaal aantal vakanties schommelt tussen 3,7 % en 6,3 %.

TABEL 47 : De lokalisering van de binnenlandse toeristische vraag, 1967.

Belgische toeristische gemeente	Eerste vakantie	Tweede vakantie	Derde vakantie	Totaal
Knokke	55	20	6	81
Heist	36	1	—	37
Zeebrugge	4	—	—	4
Blankenberge	91	11	2	104
Wenduine	21	2	—	23
Den Haan	36	2	—	38
Bredene	36	6	1	43
Oostende	64	8	1	73
Middelkerke	41	3	—	44
Westende-Lombardsijde	33	6	2	41
Nieuwpoort	18	3	1	22
Oostduinkerke	15	1	—	16
Koksijde	39	8	5	52
De Panne	23	7	—	30
Overige kustplaatsen	1	—	—	1
La Roche	15	1	—	16
Bouillon	4	1	1	6
Bastogne	2	2	1	5
Florenville	4	—	—	4
Dinant	4	—	—	4
St.-Hubert	3	1	—	4
Spa	3	1	—	4
Rochefort	4	—	—	4
Malmedy	3	—	—	3
Han-sur-Lesse	1	1	—	2
Marche	2	—	—	2
Stavelot	1	—	—	1
Remouchamps	1	—	—	1
Namur	1	—	—	1
Overige plaatsen in de Ardennen	140	37	17	194

TABEL 48: *De onderlinge betekenis van de kustgemeenten op basis van de binnenlandse toeristische vraag, 1967*

Kustgemeente	Aantal vakanties in de enquête (a)		Geraamd aantal vakanties (a) ($\times 1.000$)		Aantal logeernachten in de enquête (a)		Geraamd aantal logeernachten (a) ($\times 1.000$)		Logeernachten- cijfer N.I.S. 1967 (c) ($\times 1.000$)	
	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%	Aantal	%
Knokke	81	13,3	112		1.610	16,8	2.229		1.993	16,4
Heist	37	6,1	51		787	8,2	1.086		803	6,6
Zeebrugge	4	0,7	6		67	0,7	101		96	0,8
Blankenberge	104	17,1	143		1.373	14,3	1.888		1.757	14,4
Wenduine	23	3,8	32		265	2,8	368		686	5,6
Den Haan	38	6,3	53		618	6,4	864		710	5,8
Bredene	43	7,1	60		531	5,5	738		948	7,8
Oostende	73	12,0	101		1.173	12,2	1.626		718	5,9
Middelkerke	44	7,2	61		741	7,7	1.025		643	5,3
Westende-Lombardsijde	41	6,7	56		495	5,2	678		722	5,9
Nieuwpoort	22	3,6	30		325	3,4	444		384	3,2
Oostduinkerke	16	2,6	22		269	2,8	370		475	3,9
Koksijde	52	8,6	71		837	8,7	1.164		1.258	10,3
De Panne	30	4,9	41		497	5,2	681		991	8,1
Totaal Kust	609	100,0	840		9.594	100,0	13.272		12.184(b)	100,0
Totaal Ardennen	251		347		3.238		4.476		2.184	

(a) Betreft Belgische vakantiegangers van 15 jaar en ouder.

(b) Enkele aanpalende gemeenten zijn hierin niet opgenomen.

(c) Logeernachten van Belgen.

Het aantal vakanties geeft zeker niet op een juiste wijze de onderlinge betekenis van de kustgemeenten weer, omdat nu eenmaal de gemiddelde verblijfsduur niet overal dezelfde is en bepaalde badplaatsen een groter aandeel hebben in de tweede en derde vakanties. Tabel 48 is terzake indicatief. Doch niet enkel de vergelijking inzake de onderlinge betekenis van de badplaatsen op basis van het aantal vakanties en de verblijfsduur trekt de aandacht, maar ook de mate waarin de enquêteresultaten stroken met de officiële logeernachtenstatistiek. Met betrekking tot beide vergelijkingen moeten vooraf drie belangrijke opmerkingen worden gemaakt.

- a) De logeernachtenstatistiek van het N.I.S. heeft uitsluitend betrekking op de betalende gasten. In de vakantiesurvey zijn ook de niet-betalende vakantiegangers opgenomen, zoals de toeristen die bij familieleden logeren of een eigen tweede verblijf betrekken.
- b) Het geraamd aantal vakanties en het geraamd aantal logeernachten slaat enkel op de vakantiegangers van 15 jaar en meer¹.
- c) De raming van het aantal vakanties en logeernachten per badplaats houdt, althans voor de kleine badplaatsen, enige onzekerheidsmarge in.

Met betrekking tot de vergelijking van de onderlinge betekenis van de kustgemeenten op basis van het aantal vakanties of de verblijfsduur, zijn geen fundamentele afwijkingen waarneembaar. De badplaatsen die vooraan komen op basis van het aantal vakanties zijn dezelfde als deze op basis van het aantal overnachtingen. Kleinere afwijkingen blijven evenwel niet uit; deze zijn het grootst voor Knokke en Blankenberge, de twee belangrijkste kustgemeenten ten aanzien van de binnenlandse vraag. Op grond van het aantal vakantiegangers komt Blankenberge op de eerste plaats met 17,1 % van het aantal binnenlandse kusttoeristen tegenover 13,3 % voor Knokke. De onderlinge belangrijkheid voor beide kustgemeenten op basis van de logeernachten is net andersom; respectievelijk 14,4 % en 16,4 %. Merk op dat het inbrengen van de vakantiegangers beneden de 15 jaar geen meldenswaardige veranderingen zou veroorzaken.

¹ Voor de Kust en de Ardennen is het wel mogelijk het aantal vakanties en logeernachten te berekenen voor de ganse bevolking.

De badplaatsen Wenduine, Bredene en Westende-Lombardsijde die meer naar voren treden op basis van het aantal vakantiegangers dan van het aantal logeernachten, zijn stuk voor stuk gemeenten met een grote campingcapaciteit. Dit heeft zijn betekenis. Zoals in het derde hoofdstuk werd vastgesteld is de verblijfsduur op de camping bepaald lager dan in de doorsnee logiesvorm.

De vergelijking van de onderlinge betekenis van de kustgemeenten op grond van het aantal logeernachten in de enquête en het officieel logeernachtencijfer is iets moeilijker. De redenen hiervoor werden boven reeds onderstreept. De afwijkingen zijn echter vrij groot zodat zinvolle conclusies mogelijk blijven. De grootste afwijking heeft betrekking op Oostende. Op grond van de enquête maakt Oostende 12,2 % van de logeernachten van de Belgen aan de Kust uit; de logeernachtenstatistiek gewaagt slechts van 5,9 %. Ook Heist en Middelkerke komen in de logeernachtenstatistiek als onderschat voor. Dit verschil voor deze laatste twee badplaatsen zou nog groter worden bij verrekening van de overnachtingen van de kinderen.

Tegenover de betrekkelijke onderwaardering in de logeernachtenstatistiek van de ene badplaats, staat uiteraard de overwaardering van andere gemeenten. Met grote zekerheid blijkt dit het geval te zijn voor Wenduine, Bredene en De Panne. De afwijkingen voor Westende, Oostduinkerke en Koksijde zijn minder opvallend en zijn ongetwijfeld in hoge mate toe te schrijven aan de logeernachten van de kinderen.

Het zou zeker interessant zijn op basis van de enquêteresultaten per toeristische gemeente, althans de belangrijkste, de leeftijdsstructuur en de socio-professionele structuur te analyseren. Het aantal gevallen is echter beperkt zodat een verregaande uitsplitsing uiterst gevaarlijk voorkomt.

Uit appendix 38 kunnen toch een paar interessante aanduidingen worden afgeleid. Vroegere W.E.S.-onderzoekingen bevestigen deze bevindingen¹.

De badplaatsen van de Westkust en de andere familiale badplaatsen weten naar verhouding veel vakantiegangers uit de leeftijdsklasse

¹ Zie ook W.E.S.: *De binnenlandse toeristische markt van de Belgische kust en Achterland*, Rapport T.E.O., nr. 27.

30 à 50 jaar aan te trekken. Te Oostende is daarentegen het aandeel van de ouderen bijzonder hoog.

Per socio-professionele klasse blijven de verschillen evenmin uit. Zo noteert Knokke eerder weinig arbeiders doch betrekkelijk veel vakantiegangers die tot de meer begoede klassen behoren. Het omgekeerde geldt voor de meer volkse badplaats Blankenberge. Oostende noteert eveneens weinig arbeiders. Ten aanzien van de Westkust is het aandeel van de bedienden opvallend hoog¹.

3. DE KEUZE VAN DE LOGIESVORM AAN DE KUST EN IN DE ARDENNEN

Het is niet de bedoeling in herhaling te vallen met hetgeen reeds in het derde hoofdstuk aan de orde kwam. Onderstaande paragraaf vormt een aanvulling op dit hoofdstuk maar dan beperkt tot de twee voornaamste binnenlandse toeristische gewesten. In de eerste plaats wordt nagegaan in welke mate de keuze van de logiesvorm aan de Kust en in de Ardennen voor de tweede en derde vakantie anders is dan voor de eerste vakantie. Dit heeft zeker zijn betekenis gezien de tweede en derde vakantie, die een korte duur tellen, naar verhouding meer in het binnenland, vooral dan in de Ardennen, worden doorgebracht. In de tweede plaats wordt gepoogd een idee te verkrijgen inzake het aantal logeernachten aan de Kust en in de Ardennen per logiesvorm.

Met betrekking tot het eerste punt tekenen zich wel enkele merkwaardige verschillen af zoals onderstaand blijkt uit het aandeel van elke logiesvorm voor de eerste, respectievelijk tweede en derde vakantie.

Zowel voor de Kust als de Ardennen is het aandeel van de logiesvormen tweede verblijf en logeren bij familie of vrienden betrekkelijk groter bij de aanvullende vakanties dan bij de eerste vakantie. Dit aandeel loopt op tot 18 % aan de kust en 46 % in de Ardennen voor de tweede en derde vakantie, tegenover respectievelijk 7 % en 26 % voor de eerste vakantie.

¹ Gezien het klein aantal vakanties per individuele gemeente van de Ardennen is een verder doorgedreven uitsplitsing niet door te voeren.

Logiesvorm	Kust		Ardennen	
	Eerste vakantie	Tweede en derde vakantie	Eerste vakantie	Tweede en derde vakantie
Hotel, pension	20 %	20 %	20 %	17 %
Camping	8 %	10 %	23 %	14 %
Caravan	2 %	1 %	6 %	2 %
Huurappartement	47 %	36 %	6 %	5 %
Huurvilla, bungalow, chalet	6 %	9 %	6 %	5 %
Huurkamer	2 %	1 %	1 %	3 %
Tweede verblijf	2 %	7 %	5 %	14 %
Inrichting voor sociaal toerisme	6 %	1 %	3 %	2 %
Familie of vrienden	5 %	11 %	21 %	32 %
Andere	2 %	2 %	11 %	7 %
Totaal	100 %	100 %	100 %	100 %

Dit groter aandeel van de tweede verblijven en de logiesvorm bij familieleden bij de kortere vakanties valt betrekkelijk ten nadele uit van het huurappartement aan de Kust en de camping in de Ardennen.

Ten aanzien van het tweede punt van deze paragraaf is de berekening beperkt tot de voornaamste logiesvormen. Bij de raming werd uitgegaan van de hypothese dat de kinderen beneden de 15 jaar dezelfde logiesstructuur vertonen als de volwassenen. Dit strookt weliswaar niet volledig met de werkelijkheid. In deze optiek komt in tabel 49 het logeernachtencijfer voor hotel-pension lichtjes overschat en dit van het huurappartement en -villa lichtjes onderschat voor.

TABEL 49: Het geraamd aantal overnachtingen in de voornaamste logiesvormen aan de Kust, in de Ardennen en in het binnenland, 1967 (in mln).

Gewest en logiesvorm	Geraamd aantal overnachtingen (kinderen en volwassenen) (A)	Officieel overnachtingscijfer 1967 (B)	Verhouding $\frac{(A)}{(B)} \times 100$
<i>Kust</i>			
Hotel, pension	2,30	1,50	153
Camping, caravan	1,40	1,77	79
Huurappartement, -villa en -kamer	11,40	7,84	145
<i>Ardennen</i>			
Hotel, pension	0,78	0,55	142
Camping, caravan	1,32	0,78	169
Huurappartement, -villa en -kamer	0,73	0,15	487
<i>Binnenland (a)</i>			
Hotel, pension	3,32	2,77	120
Camping, caravan	3,21	3,30	97
Huurappartement, -villa en -kamer	12,69	8,03	158

(a) Inclusief overige gewesten.

Ten aanzien van de vergelijking met het officieel overnachtingscijfer gelden hier opnieuw de opmerkingen gemaakt in paragraaf 8 van het derde hoofdstuk, onder meer inzake weekendverblijven en zakenreizen.

hoofdstuk VIII synthese en toekomstige vraag

Na de zes analysehoofdstukken waarbij zeer vele aspecten van de toeristische consumptie van de Belgische bevolking aan de orde kwamen, is het wellicht wenselijk de voornaamste resultaten te onderstrepen onder de vorm van een synthese. Aansluitend op de synthese, wordt er een slotbeschouwing gewijd aan de te verwachten toeristische vraag op middellange en lange termijn.

I. SYNTHESE

1. Een eerste en zeker uiterst belangrijk aspect van de vakantieconsumptie van de Belgische bevolking, is de vakantie-intensiteit. Deze laatste kan niet bepaald hoog worden genoemd. Op 100 volwassen Belgen nemen er 34,3 % een vakantie in de betekenis van een verblijf van vier opeenvolgende nachten buitenshuis om het genoegen; zij tellen samen 42,1 vakanties. Deze vakantie-intensiteit ligt bij de kinderen, voor zover geen rekening wordt gehouden met de jeugdkampen, individuele vakanties bij familieleden en de vakanties doorgebracht in vakantiekolonies, iets lager. De netto vakantie-intensiteit bedraagt 27,7 % en de brutovakantie-intensiteit 32,1 %. Onrechtstreeks is hieruit het aantal vakanties van de Belgen te bepalen. Dit aantal wordt voor 1967 op 3.788.000 geraamd. Hierin zijn de vakanties van kinderen in vakantiekolonies, via een raming, wel verrekend, doch niet de jeugdkampen noch de individuele vakantie van kinderen bij familieleden.

Meerdere factoren verklaren de eerder lage vakantie-intensiteit. Specifieke verklarende factoren voor de lagere vakantie-intensiteit van de Belgen dan van de Britten, Nederlanders, Fransen en Duitsers zijn onder meer de geringere urbanisatiegraad, de leeftijdsstructuur

en vooral de logiesoriëntatie. De Belgen nemen naar verhouding veel minder hun intrek bij familieleden of vrienden. In de hypothese dat de vakanties doorgebracht bij familieleden of vrienden worden uitgeschakeld, vertonen de Belgen een hogere vakantie-intensiteit dan de Fransen en wordt het verhoudingscijfer van de Duitsers benaderd. Binnen het Rijk worden grote verschillen inzake vakantie-intensiteit vastgesteld. De belangrijkste factoren voor de verklaring van de ongelijke vakantie-intensiteiten per gewest zijn wellicht het inkomen, de graad van verstedelijking, de socio-professionele structuur, de leeftijd en de gezinsstructuur. De enquête laat niet toe deze stelling te toetsen aan de hand van een meervoudige regressie-analyse. Voor elk van deze elementen ligt het verband echter duidelijk voor de hand. Enkel vraagt de relatie met de leeftijd een kleine toelichting. Naarmate de leeftijd van de volwassen bevolking toeneemt, daalt de vakantie-intensiteit. Dit is geen typisch Belgisch verschijnsel; het wordt eveneens in de buurlanden waargenomen.

Inzake de relatie met het inkomen moet men opmerken dat de inkomenselasticiteit van de netto vakantie-intensiteit lager is dan gewoonlijk wordt verwacht ($E_v = 0,84$). De inkomenselasticiteit van de bruto vakantie-intensiteit stijgt evenwel tot 0,95.

Uit het voorgaande is er een niet te verwaarlozen fractionering van de vakanties af te leiden. Inderdaad, circa 18 % van de vakantie-gangers neemt meer dan één vakantie per jaar. Herleid tot de totale bevolking betekent zulks dat 6,1 % van de volwassen Belgen meer dan één vakantie per jaar neemt, waarvan 4,7 % met 2 vakanties, 1 % met 3 vakanties en 0,3 % met 4 of meer vakanties. De fractionering van de vakanties gebeurt slechts in een beperkt aantal socio-professionele klassen. Op grond van het gezinsinkomen kan men 100.000 F als een minimumgrens vooropstellen.

2. Men kan zich afvragen waar deze vakanties worden doorgebracht? Het eigen land komt hier vooraan; de binnenlandse toeristische gewesten vertegenwoordigen 50,3 % van de vakanties. Bij de eerste vakantie bedraagt dit percentage 48,0 % en stijgt tot 57,5 % en 76,1 % voor de tweede en derde vakantie. De Belgen brengen aldus, zoals de Duitsers, naar verhouding minder de vakantie in eigen land door dan de Fransen, Britten en Nederlanders. Vooral het verschil

met de Nederlanders is groot en betekenisvol. Slechts een vierde van de Nederlandse vakanties geschiedt buiten de landsgrenzen.

Voor zover ook de kinderen in aanmerking werden genomen, stijgt het aandeel van de binnenlandse vakanties tot 53 % of 56 % naargelang de vakantiekolonies al dan niet in rekening worden gebracht. Inderdaad, 66 % van de kinderen die een volwassen persoon vergezellen nemen vakantie in België; alleen reeds de Kust totaliseert hier 42 % van de vakanties.

De voornaamste bestemmingsgebieden voor de totale bevolking (exclusief vakantiekolonies) zijn de Kust (31,7 %) en de Ardennen (12,4 %) wat het binnenland betreft en Frankrijk (17,1 %), Italië (4,9 %), Spanje (4,9 %), Duitsland (4,8 %) en Zwitserland (4,4 %), wat het buitenland betreft.

Aansluitend op deze enkele cijfers inzake de vakantiebestemming moet nog op enkele bijzondere punten gewezen worden :

- In de eerste plaats zij onderstreept dat, ingeval de vakantiekolonies worden verrekend, het aandeel van de Kust stijgt tot 34,4 %.
- De fractionering van de vakanties komt niet de Kust doch wel de andere toeristische gewesten van België, inzonderheid de Ardennen, ten goede. Dit betekent niet dat de traditionele logiesvormen in de Ardennen naar verhouding voordeel halen uit deze beweging. De tweede en derde vakantie richt zich immers in belangrijke mate naar de tweede residenties en het verblijf bij familieleden of vrienden.
- De sterkere oriëntatie van de tweede en derde vakantie dan de eerste op het eigen land sluit geenszins een zekere overlapping inzake bestemming uit, althans op basis van de grotere bestemmingsgebieden, van de eerste en tweede en ook van de eerste en de derde vakantie. Voor de eerste en tweede vakantie bedraagt deze overlapping 28 %.
- Met betrekking tot bovenstaande cijfers valt het groot aantal vakanties in Frankrijk op. Hierbij treden meerdere gewesten aan bod, ofschoon de Azurenkust en Pyreneeën-Midi de duidelijke voorkeur genieten met respectievelijk 24 en 20 % van de vakanties in Frankrijk.
- Daarenboven haalt Frankrijk nog enigszins, evenals Duitsland, profijt uit het verkeer van Belgen op doorreis naar verder afgelegen

vakantie-oorden. Het transitverkeer van Belgen heeft ook enige betekenis voor Zwitserland en Oostenrijk.

— Het voorgaande kan de indruk wekken dat de Belgen vrij veel etapereizen ondernemen. Dit is nochtans niet het geval. Het overgrote gedeelte van de Belgische toeristen verkiezen de vakantie met vaste verblijfplaats boven de etappereis. Het aandeel van deze laatste groep bedraagt slechts iets meer dan 5 % ; voor de buitenlandse reizen stijgt dit cijfer tot 10 %.

3. Inzake de vakantiebestemming wordt veelal geredeneerd in termen van grote afstanden. Ongetwijfeld laten de technische middelen en de reisorganisatie verplaatsingen over lange afstand toe. Niettemin nemen de Belgen de meeste vakanties binnen een straal van 300 à 400 km. Dit is ook zo in andere landen. A. Koch en H. Hoffmann komen voor 1965 tot gelijkaardige resultaten voor Duitsland¹.

Reisafstand heenreis	Belgen eerste vakantie	Belgen voornaamste en additionele vakantie	Duitsers
— 300 km	56 %	58 %	46 %
— 400 km	58 %	60 %	61 %
— 500 km	60 %	62 %	72 %
— 600 km	66 %	68 %	80 %

Dit betekent meteen dat de factor afstand een zeer belangrijk element in de reismotivering vormt.

Typisch voor de Belgen is wel het gering aandeel van de vakanties tussen 300 en 600 km. Dit confronteert de Belgische vakantieganger, veel meer dan de Duitse, met de keuze tussen een vakantie in eigen land en een vakantie over vrij lange afstand.

4. Met betrekking tot de vakantiebestemming in het algemeen en de oriëntatiegraad op de binnenlandse toeristische gewesten moet

¹ A. Koch en H. Hoffmann: *Grundlagen für die Betriebsberatung im Reisebüro-gewerbe*, München, 1966, blz. 25.

vooral de invloed onderstreept worden van de sociale status en het inkomen (twee factoren die in elkaars verlengde liggen), de gezinsstructuur en de talenkennis.

Vooral per socio-professionele klasse en inkomenklasse worden grote verschillen vastgesteld. De ondernemer en de personen die een vrij beroep uitoefenen, brengen slechts één derde van de vakantie in eigen land door, terwijl dit aandeel oploopt tot 65 % bij de gepensioneerden. Inzake de gezinsinkomenklasse gaan de uitersten van 72 % voor de laagste inkomenklasse tot 43 % voor de hoogste inkomenklasse. Hieruit volgt dat de inkomanelasticiteit met betrekking tot de verdeling van de vakanties over binnenlandse en buitenlandse gewesten duidelijk negatief is ($E = -0,17$).

Deze negatieve inkomenselasticiteit wordt niet zozeer vastgesteld ten aanzien van de Kust, doch vooral met betrekking tot de andere binnenlandse toeristische gewesten. Dit verschijnsel komt allereerst Zwitserland en de ver afgelegen vakantie-oorden ten goede. Ofschoon in mindere mate, valt deze tendens ook ten gunste van Spanje en Italië uit.

De oriëntatiegraad op de binnenlandse vakantiegebieden is daarentegen vooral uitgesproken bij deze gezinnen waarvan een of meer kinderen de ouders vergezellen. De gezinsgroepen met één vergezellend kind brengen 61 % van de vakanties in eigen land door; dit aandeel stijgt tot 70 % in de gevallen met drie of meer vergezellende kinderen. Het feit dat de gezinnen met vergezellende kinderen in hoge mate in eigen land de vakantie doorbrengen, komt in de eerste plaats de kuststreek ten goede.

De gemiddelde grootte van de reizende gezinnen is dan ook duidelijk hoger voor de binnenlandse dan de buitenlandse vakanties (respectievelijk 2,8 en 2,4 personen). De kuststreek noteert zelfs gemiddeld 3,0 personen per reizend gezin.

De rol van de grondbehoefte 'veiligheid en geborgenheid' bij de motivering van de vakantiekeuze wordt geïllustreerd door het verband tussen de talenkennis en de keuze van het vakantie-oord. Zo komt Frankrijk meer op de voorgrond bij de vakantiegangers uit Wallonië, terwijl de Kempen, Nederland, Duitsland en Groot-Britannië naar verhouding tot het aantal vakantiegangers, betrekkelijk meer worden verkozen door de nederlandstaligen.

Met vrij grote zekerheid kan daarentegen worden gesteld dat de vakantie-regeling zeer weinig invloed heeft op de keuze van het vakantie-oord.

5. Welk genre van toeristische gewesten geniet de voorkeur en welke motieven liggen aan de basis van deze of gene keuze? Met betrekking tot het eerste gedeelte van de vraag kan de Belgische vakantieganger in hoge mate als 'sea-minded' worden gekenmerkt. Iets minder dan de helft van de vakanties wordt doorgebracht aan zee. Dit is echter minder uitgesproken het geval voor de buitenlandse vakanties waar de zuivere zeegebieden 29 % en de gebergtegebieden 32 % van de vakanties uitmaken; de combinatievorm zee-gebergte vertegenwoordigt 8 %.

Zeker even belangrijk is het tweede lid van de gestelde vraag. Ofschoon de studie niet toelaat af te dalen op het niveau van het toeristisch gewest, tenzij voor de voornaamste, trekken enkele vaststellingen bijzonder de aandacht op zich.

Ten eerste is de motivering ten aanzien van de binnenlandse gewesten duidelijker afgelijnd dan ten aanzien van het buitenland. Ten tweede is de motivering ten aanzien van beide bestemmingen opvallend ongelijk. Dit valt af te leiden uit hiernavolgende opsomming. Het cijfer tussen haakjes duidt het aandeel van elk motief aan.

Binnenland		Buitenland	
Rust	(21,5 %)	Klimatologische	
Zee-zeelucht	(16,0 %)	factoren	(18,4 %)
Ontspanning	(15,0 %)	Landschap	(16,7 %)
Kinderen	(10,0 %)	Rust	(11,5 %)
Familie- of		Ontspanning	(10,9 %)
vriendenbezoek	(10,0 %)	Land of streek	
		leren kennen	(8,3 %)

Even belangwekkend is de confrontatie tussen de reismotivering ten aanzien van de Kust en de Ardennen. De kustvakantiegangers onderstrepen betrekkelijk sterk de zee-zeelucht en kinderen, terwijl de vakantiegangers in de Ardennen naar verhouding opvallend meer dan

de kusttoeristen de klemtoon leggen op het landschap, rust en familie- of vriendenbezoek.

6. Benevens de bestemming vormt eveneens het tijdstip een belangrijk onderdeel van de vakantiegewoonten. Ofschoon 45 % van de Belgen niet gebonden is aan de maanden juli of augustus bij de keuze van de vakantieperiode, valt een zeer sterke concentratie van de afreizen waar te nemen. De maand juli telt 45,8 % van de afreizen, terwijl de twee maanden van het hoogseizoen samen 70,4 % van de afreizen uitmaken. Voor zover de analyse wordt toegespitst op de voornaamste vakantie, stijgt het aandeel voor de maand juli tot 51,3 % en dit voor de hoogseizoenmaanden tot 75,4 %. Dit wijst erop dat de fractionering van de vakanties de vakantiespreiding in de hand werkt.

Alhoewel men een grotere spreiding van de buitenlandse dan van de binnenlandse vakanties kan verwachten, is dit slechts in beperkte mate het geval. Het aandeel van de afreizen in juli is zelfs hoger bij de buitenlandse (46,4 %) dan de binnenlandse reizen (42,2 %). Het verschil wordt evenwel vastgesteld tijdens de maand augustus waar het aandeel van de binnenlandse vakanties 28,8 % bedraagt tegenover 19,8 % voor de afreizen buiten de landsgrenzen.

Daar waar er geen afgetekend verband waarneembaar is tussen de vakantie-regeling en de vakantiebestemming is er een duidelijke samenhang aanwijsbaar tussen de vakantie-regeling en de vakantiespreiding. Naarmate de keuze inzake de vakantieperiode beperkter is, neemt ook het aandeel van de vakanties tijdens het hoogseizoen toe. De verschillen inzake vrije keuze zijn zeer groot en dit zowel per socio-professionele klasse — gaande van 8 % bij de studenten tot 94 % bij de gepensioneerden — en per leeftijdsklasse als naar het aantal kinderen in het gezin. Kenmerkend is terzake de vaststelling dat de vrije keuze-graad in het algemeen toeneemt in functie van de leeftijd en afneemt naarmate het aantal kinderen aangroeit. Deze vaststellingen gelden zowel bij de vakantiegangers als de niet-vakantiegangers.

De bij uitstek keuze-remmende factoren bij de vaststelling van de vakantieperiode zijn de werkregeling in de ondernemingen en de timing van de schoolvakanties. Het eerste element is een remmende factor voor circa één derde van de volwassen bevolking. De school-

regeling wordt door ruim een vijfde ingeroepen. Beide beperkingen maken samen ongeveer 85 % van alle vakantiekeuzebelemmeringen uit.

De geringe vakantiespreiding in verhouding tot de potentiële mogelijkheden is in hoofdzaak te herleiden tot de oudere vakantiegangers. Daar waar slechts circa 10 % van de vakantiegangers van 60 jaar en meer gebonden is aan het hoogseizoen, reist niettemin circa 46 % van hen af tijdens de periode van 1 juli tot 15 augustus.

7. Een belangrijk aspect van de eigenlijke vakantie vormt de verblijfsduur. De gemiddelde verblijfsduur van de vakantie van de Belg bedraagt 14,4 nachten en blijft zodoende beneden het analoog cijfer van de buurlanden. Dit gemiddelde geeft de centrale tendens aan, doch is geenszins kenschetsend voor de vakanties van de Belgen, noch voor de aanvullende vakanties en verschilt daarenboven van bestemming tot bestemming. Inderdaad, de verblijfsstructuur vertoont een bimodale verdeling waarbij de verblijfsklassen 4 à 7 nachten en 12 à 15 nachten, met elk een vierde van de vakanties, als modale klassen naar voren treden.

De gemiddelde verblijfsduur voor de tweede en derde vakantie (respectievelijk 10,0 en 8,3 nachten) ligt uiteraard lager dan het gemiddelde van de voornaamste vakantie (15,5 nachten). Veel minder groot is het verschil in verblijfsduur tussen de binnenlandse en de buitenlandse vakanties (respectievelijk 14,6 en 13,9 nachten). Dit sluit echter niet uit dat binnen de beide onderscheiden gebieden merkwaaardige afwijkingen aan het licht treden.

Niet enkel zijn er verschillen in verblijfsduur uit hoofde van voornaamste en aanvullende vakantie of in relatie met de bestemming, doch ook in functie van de deelgroep tot dewelke de vakantieganger behoort. Zo vertonen de vakantiegangers van de agglomeratiegemeenten, waar de vakantie-intensiteit het hoogst is, een gemiddelde verblijfsduur die circa 60 % hoger ligt dan deze van de laagste gemeenteklasse. Een analoge relatie treedt aan het licht met betrekking tot de socio-professionele klasse. Dit betekent dat de verschillen die werden vastgesteld inzake vakantie-intensiteit naar gemeenteklasse en socio-professionele klasse in feite nog onderschat voorkomen wanneer de verblijfsduur in rekening wordt gebracht.

8. In het geheel van het vakantiepatroon nemen eveneens de logieskeuze en het gebruikte transportmiddel een belangrijke plaats in. De keuze van de logiesvorm is zeer verscheiden, alhoewel een viertal accommodaties naar voren treden. Het hotel en aanverwante bedrijven komen op de eerste plaats met een derde van de vakanties. Op de tweede plaats — wat zeker typisch voor België mag heten — volgt het huurappartement met 17,6 % van de vakanties. Ongeveer van eenzelfde betekenis zijn verder de logies die geschieden bij familieleden of vrienden (16 %) en de camping in de brede betekenis van het woord (15,7 %). Deze vier logiesvormen maken samen 83 % van het aantal vakanties uit.

Ofschoon deze vier logiesvormen zowel voor binnenlandse als voor buitenlandse vakanties op de eerste vier plaatsen komen, is hun onderlinge betekenis totaal verschillend.

	Binnenland	Buitenland
Hotel	17,2 %	50,9 %
Camping, caravan	14,4 %	17,3 %
Huurappartement	28,0 %	7,5 %
Familie of vrienden	19,4 %	12,9 %

Met betrekking tot de binnenlandse vakanties valt eveneens een sterk afwijkende logiesstructuur waar te nemen tussen de Kust en de Ardennen. Daar waar het huurappartement bijna de helft van de kustvakanties vertegenwoordigt, noteren in de Ardennen de camping-caravan en de logies bij familie of vrienden elk circa een vierde van de vakanties. Voor dit laatste toeristisch gewest is het aantal vakanties doorgebracht in een tweede verblijf betrekkelijk groot (7 %). Benevens de vakantiebestemming hebben ook het inkomen, de samenstelling van het reizend gezin en de verblijfsduur een niet te onderschatten invloed op de keuze van de logiesvorm.

9. De wijze waarop de vakantieganger zich verplaatst naar de bestemmingsplaats is vrij eenzijdig, in deze zin dat de wagen zowel voor de binnenlandse als de buitenlandse vakanties de voorkeur geniet.

Voor twee derden van de vakanties vormt de wagen het medium waarmee de langste afstand wordt afgelegd.

Het aandeel van het vliegtuig (5 %) blijft vooralsnog vrij beperkt. Dit laag aandeel is wel grotendeels het gevolg van het vakantiepatroon, doch zelfs bij de buitenlandse vakanties stijgt dit aandeel slechts tot 10,7 %. Italië (17 %) en Spanje (26 %) en vooral de ver afgelegen vakantie-oorden (50 %) maken weliswaar uitzondering op deze algemene regel. Hier moet niet enkel de eigenlijke afstand worden ingebracht, doch vooral het inkomen van het gezin waartoe de vakantieganger behoort.

10. De eigenlijke vakantie wordt echter voorafgegaan door de organisatie. De conclusies inzake de reisorganisatie zijn te herleiden tot vijf aspecten: de reisorganisator, de rol van het reisagentschap, de reisformule, de decisiemaand en de reclamemediën. Ten aanzien van het eerste punt zijn de vaststellingen vrij eenvormig. Ruim viervijfde van de vakanties wordt door de vakantieganger of een medereizende georganiseerd. Wellicht is het gedurfd van een organisatie te gewagen. Het reisagentschap regelt 8,7 % van de vakanties; deze laatste organisatievorm komt slechts bij de buitenlandse vakanties aan bod (16,3 %).

Het zou nochtans verkeerd zijn hieruit de eigenlijke rol van het reisagentschap te beoordelen. Een zesde van de vakantiegangers neemt contact op met een reisagentschap. Dit aandeel is uiteraard het hoogst bij de buitenlandse vakanties (28,4 %). Dit contact is er in de eerste plaats op gericht de reis integraal te organiseren, doch in 45 % van de gevallen gaat het om inlichtingen, reisbiljetten en/of logies-reservatie.

Rekening houdend met het gebruikte transportmiddel ligt het volkomen in de lijn van de verwachtingen dat ruim viervijfde tot de privé-reizen is te herleiden. De overige vakanties zijn terug te brengen tot de eigenlijke groepsreizen (13,2 %) en de privé-inclusieve reizen (4 %). De groepsreizen komen naar verhouding het meest voor onder de arbeiders, studenten en gepensioneerden.

Het tijdstip waarop een beslissing valt ten aanzien van deze of gene vakantie is erg ongelijk en daarenboven is er een sterke neiging bij de Belgen tot een laattijdige decisie. Gedurende de periode juni-septem-

ber neemt nog een derde van de vakantiegangers een beslissing. Deze vaststelling moet weliswaar genuanceerd worden in functie van de bestemming. De grote spreiding van de periode waarin de beslissing wordt getroffen is kenmerkend zowel voor de binnenlandse als de buitenlandse vakanties, doch het kenmerk van de laattijdige beslissing geldt enkel voor de vakanties in eigen land. Vooral de decisies met betrekking tot de vakanties in augustus en september vallen in doorsnee vrij laat.

De eigenlijke beslissingen ten aanzien van de vakantiekeuze worden door vrij uiteenlopende factoren bepaald. Niettemin treden het reisverleden en 'la propagande de bouche à oreille' duidelijk op de voorgrond en dit zowel voor de vakanties in eigen land als in het buitenland, zij het dan in ongelijke mate. Familiebezoek en de lang uitgedrukte wens ten aanzien van een verblijf in een bepaalde streek komen eveneens fel aan bod. Deze vier factoren maken drierde van de geuite reclamemedia uit.

Met betrekking tot de eigenlijke elementen van het reclame-instrumentarium is enkel de folder-brochure als belangrijk medium te vermelden.

11. Een belangrijk verlengstuk van het vakantiepatroon zijn zeker de vakantiebestedingen. Deze kunnen worden gesynthetiseerd door de gemiddelde uitgave per vakantie (5.064 F), per vakantieganger (6.357 F) en per man-dag (378 F). Deze gemiddelden hebben hun betekenis en kunnen als reëel doorgaan, doch geven geen goed beeld van het eigenlijke bestedingspatroon. De spreiding is buitengewoon groot en dit om reden van de bestemming, de keuze van de logiesvorm, het transportmiddel en de verblijfsduur.

De totale bestedingen per vakantie in het binnenland (3.152 F) bedragen slechts 45 % van de uitgaven per vakantie in het buitenland. Doch niet enkel de confrontatie binnen- en buitenlandse vakanties leidt tot grote afwijkingen; evenzeer is binnen elke hoofdcategorie een opvallende discrepantie waarneembaar en dit zowel op grond van de totale uitgaven als de man-dag bestedingen.

De bestedingsverschillen per logiesvorm worden zeer goed gekenschetst door volgende vier cijfers. De man-dag uitgaven in een hotel-pension belopen 606 F tegenover 190 F voor logies bij familieleden

of vrienden. Doch ook voor de binnenlandse vakanties is de discrepantie uitgesproken, gaande van 464 F in een hotel tot 146 F bij familieleden of vrienden.

Benevens de genoemde factoren bepaalt ook het gezinsinkomen de vakantiebestedingen. De correlatiecoëfficiënt inzake de relatie tussen vakantiebesteding per vakantieganger en het gezinsinkomen wijst op een sterke samenhang; de inkomenselasticiteit is echter bepaald laag ($E = 0,65$). Het analoog verband tussen vakantiebesteding per enquêtepersoon en het gezinsinkomen geeft echter een juister beeld inzake de reactie-intensiteit. Het verband is zeer sprekend ($R = 0,993$) terwijl de inkomenselasticiteit ($+ 1,28$) in de lijn ligt van semi-luxe-produkten. Hierbij wordt abstractie gemaakt van de mogelijke overwaardering ten gevolge van de onderschatting van het gezinsinkomen en de onderwaardering ten gevolge van het niet in rekening brengen van sommige vakantiebestedingen vóór de vakantie. De inkomenselasticiteit, afgeleid uit het verband tussen vakantiebesteding per enquêtepersoon en het gemiddeld regionaal inkomen, loopt op tot 1,88; weliswaar kan dit cijfer gedeeltelijk als een schijnbare elasticiteit worden beschouwd. De interdependentie tussen beide grootheden is ook minder intens ($R = 0,88$). Naast de omvang is ook de structuur van de uitgaven een belangrijk bestedingsaspect. De reis- en verblijfkosten nemen in het geheel van de vakantiebestedingen een zeer ruime plaats in. Onafgezien de aard van de vakantie — voornaamste of additionele — of de vakantiebestemming maken deze bestedingen steeds 75 tot 80 % van de totale uitgaven uit.

12. De vakantie-intensiteit is voldoende illustratief voor het aandeel van de bevolking dat geen vakantie neemt. Rekening houdend met hun numerieke meerderheid is het van betekenis even bij de niet-vakantiegangers stil te staan.

Twee aspecten vergen de aandacht: ten eerste de belemmerende factoren tot het nemen van vakantie en ten tweede het reisverleden. Met betrekking tot de belemmerende factoren is de motivering zeer duidelijk. Financiële redenen, gezins- en familie-omstandigheden en geen behoefte kunnen als de drie belangrijkste elementen worden beschouwd die de vakantie-bestedingen afremmen. Deze drie factoren maken elk één vijfde tot één vierde van de uitgebrachte motieven

uit. Samen met de elementen leeftijd en het opschikken van de woning, maken deze elementen 79 % van alle aangehaalde motieven uit. Ofschoon dit motiveringspatroon voor de meeste deelgroepen opgaat, zijn er enkele erg in het oogspringende afwijkingen. Zo wint bijvoorbeeld de factor 'geen behoefte' aan betekenis naarmate de gemeenten kleiner worden of met andere woorden wanneer de graad van verstedelijking vermindert. Financiële redenen zijn vooral van betekenis bij de arbeiders, lagere bedienden, gepensioneerden, handelaars en ambachtslieden. Andermaal zij hier de invloed van de kinderlast als remmende factor op de vakantiebesteding vermeld. De meest opvallende vaststelling is evenwel dat de leeftijd als inwerkende factor slechts wordt ingeroepen door de personen van 60 jaar of meer.

Met betrekking tot het reisverleden is het kenmerkend vast te stellen dat ruim een derde van de volwassen Belgische bevolking nog nooit vakantie nam; dit aandeel betekent 55,4 % van de niet-vakantie-gangers in 1967. De vakantie buitenshuis om het genoegen is vooral laag bij de bevolking van Limburg, West-Vlaanderen en Namen. Onder de personen die in 1967 geen vakantie namen, doch dit in het verleden ten minste eenmaal deden, verwijst een vierde naar 1966 als laatste jaar van vakantie.

Opvallend is echter vast te stellen dat het aandeel van de personen zonder vakantie het grootst is in de oudste leeftijdsklassen en stelsmatig afneemt naarmate de bevolking jonger wordt. Dit is een bewijs hoe sterk de vakantiebesteding is doorgedrongen bij de jongeren.

Het reisverleden ten aanzien van de binnenlandse toeristische gewesten is in vergelijking tot het reisverleden met betrekking tot het buitenland in het algemeen (42 %) zeer bevredigend te noemen. De Kust werd reeds aangedaan door 39 % van de volwassen Belgen, de Ardennen door 23 % en de Kempen door 6,5 %.

13. De synthese zou zeker onvolledig zijn zonder de resultaten betreffende het aantal vakantiegangers en het aantal vakanties, alsmede de overeenkomstige overnachtingen samen te vatten. Zij vormen meteen de basis voor de slotbeschouwing gewijd aan de prognose van de binnenlandse toeristische vraag.

TABEL 50: *Het geraamd aantal vakantiegeangere en vakantie (x 1.000), 1967 (a).*

Omschrijving	Volwassenen	Totale bevolking
<i>Binnenland</i>		
— vakantie	1.444	1.890
— overnachtingen	20.794	27.216
<i>Buitenland</i>		
— vakantie	1.423	1.655
— overnachtingen	19.780	23.005
<i>Totaal</i>		
— vakantie	2.866	3.546
— overnachtingen	40.574	50.221
— vakantiegeangere	2.335	2.924

(a) Exclusief de vreemdelingen en verder met uitsluiting van de vakantiekolonies en de jeugdkampen.

Het aantal vakantiegeangere en de overeenkomstige vakantie vormen echter slechts één luik van de toeristische consumptie. De eigenlijke bestedingen vormen het tweede. Op grond van de gemiddelde bestedingen mag de totale toeristische consumptie van de Belgische bevolking onder de vorm van vakantiebestedingen in 1967 op 17,8 miljard F worden geraamd. Hiervan stroomt er 6,0 miljard F naar de binnenlandse toeristische gewesten en 11,6 miljard F naar het buitenland. In dit bedrag zijn niet begrepen de aankopen van toeristische duurzame consumptiegoederen vóór de vakantie, evenmin als de afschrijvingen. De vakantiebestedingen vertegenwoordigen 2,6 % van het beschikbaar inkomen en 3 % van de privé consumptie. De marginale consumptiequote op basis van het gezinsinkomen bedraagt 2,7 %.

2. TOEKOMSTIGE BINNENLANDSE TOERISTISCHE VRAAG

De synthese-elementen zijn voldoende ruim om een poging te doen tot het ramen van de toekomstige binnenlandse toeristische vraag. Zij ligt in het verlengde van het laatste synthesespunt.

De prognose wordt beperkt tot de personen van 15 jaar en meer van Belgische nationaliteit en strekt zich uit over een periode van 5 à 10 jaar. Zoals bij elke previsie, wordt uitgegaan van een aantal hypothesen (zie infra). De bekomen resultaten moeten niet als zeker geïnterpreteerd, doch moeten veeleer worden gezien in de optiek van de evolutietendens. Zoals bij elke previsie zou het wenselijk zijn deze jaarlijks te herzien in functie van de gewijzigde omstandigheden of nieuwe gebeurtenissen die zich voordoen.

De elementen van de prognose vormen :

- a) de bevolking van 15 jaar en meer ;
- b) de netto en bruto vakantie-intensiteit van de volwassen bevolking ;
- c) de evolutie van het reëel inkomen per hoofd ;
- d) de inkomanelasticiteit van de netto en bruto vakantie-intensiteit.

Ten aanzien van de toekomstige bevolking wordt uitgegaan van de prognose van het Nationaal Instituut voor de Statistiek¹. De totale volwassen bevolking wordt niet gefractioneerd naar leeftijdsklasse. Rekening houdend met de ongelijke vakantie-intensiteit per leeftijdsklasse kon de fractionering als uiterst wenselijk voorkomen. De noodzakelijke elementen voor een dergelijke verfijnde previsie ontbreken evenwel². Daarenboven wijst de N.I.S.-prognose niet op een terzake betekenisvolle wijzigende leeftijdsstructuur in de komende 10 jaar, zodat kan worden uitgegaan van een globale vakantie-intensiteit. De vraag blijft echter hoe deze vakantie-intensiteit zal evolueren. Hierbij wordt uitgegaan van de hypothese dat het inkomen in hoge mate de evolutie van de vakantie-intensiteit zal bepalen. Dit betekent weliswaar een negatie van de invloed van de leeftijdsstructuur, de gezinsstructuur, de socio-professionele structuur, de graad van verstedelijking en de consumptiegewoonten met betrekking tot het nemen van een vakantie^{3 4}.

¹ Niet gepubliceerde cijfers ; de cijfers werden echter aangepast voor de vreemdelingen.
² Hierbij wordt gedacht aan de vakantie-intensiteit per leeftijdsklasse en gezinsinkomenklasse.

³ De Fransen duiden dit laatste fenomeen aan met de term 'effet de diffusion'. Het betreft hier de wil om met vakantie te gaan, waarbij de mensen, onafhankelijk van hun inkomen, onder impuls van sociale en psychologische factoren meer geneigd zijn om met vakantie te gaan. Naar C. Goguel verandert de vakantie-intensiteit in functie van het inkomen en het diffusie-effect. Een controle ex-post met betrekking tot de periode 1961-1964 heeft aangetoond dat het diffusie-effect erg ondergeschikt is aan de inkomens-

Op halflange termijn zullen deze factoren niet fundamenteel wijzigen. Op lange termijn is wel enige invloed te verwachten van de zich wijzigende professionele structuur en de vakantiegewoonten. Uit dien hoofde is de prognose op middellange termijn, maar vooral op lange termijn een minimumprognose. Er werd evenmin rekening gehouden met de te verwachten aanvullende wettelijke voorzieningen inzake vakantieregeling en vakantiegeld.

Op grond van de vooropgestelde relatie tussen inkomen en vakantie-intensiteit zijn twee elementen essentieel: (a) de groei van het reëel inkomen per hoofd in de previsieperiode en (b) de inkomanelasticiteit van de vakantie-intensiteit. Voor de elasticiteitscoëfficiënten wordt verwezen naar de resultaten in het tweede hoofdstuk.

Inzake de groei van het reëel inkomen wordt een jaarlijkse vermeerdering van 3,5 % als uitgangspunt genomen en dit zonder wijziging in de inkomensverdeling¹. De hieruit resulterende vakantie-intensiteit zal gedurende de periode 1967-1977 evolueren als volgt:

	Netto vakantie-intensiteit	Bruto vakantie-intensiteit
1967	34,3 %	42,1 %
1972	39,7 %	49,6 %
1977	46,1 %	58,5 %

factor. Een grotere betekenis wordt aan het diffusie-effect toegeschreven ten aanzien van de aankoop van toeristische duurzame consumptiegoederen. '...alors que les phénomènes de diffusion jouent un très grand rôle dans la croissance des taux d'équipement des ménages en biens durables, ils ne joueraient, actuellement, qu'un rôle relativement mineur dans le développement des vacances'. C. Goguel, *Nouveaux résultats des enquêtes sur les vacances des français*, *op. cit.*, blz. 48.

⁴ Deze stelling wijkt wel af van de bevindingen van G. Labeau in zijn artikel: *La consommation touristique belge: son évolution passée et future*, gepubliceerd in *Cahiers économiques de Bruxelles*, N° 18, 1963, p. 261. 'Cette fonction exprimerait le fait que la psychologie pèse beaucoup plus que le revenu dans l'ensemble des deux influences explicatives de la consommation touristique'. Merk evenwel op dat deze auteur enkel spreekt over toeristische bestedingen, die dan nog ruimer zijn dan de vakantiebestedingen, en niet van een vakantie-intensiteit. Daarenboven is de invloed van de psychologische factor als restgrootheid bepaald, vertrekkende van een hoog jaarlijks groeiritm van de toeristische consumptie (11,6 %).

¹ De groeivoet is gebaseerd op de jaarlijkse stijging van het nationaal inkomen per capita gedurende de periode 1958-1967.

Hiermede zijn alle elementen voor de prognose voorhanden. De resultaten van de berekening zijn opgenomen in tabel 51. Deze wijzen op een aangroei in het komend decennium van het aantal vakantiegangers van 3,5 à 3,6 % per jaar, terwijl het aantal vakanties een jaarlijks groeiritme van 3,9 à 4 % zal vertonen.

TABEL 51: *Het geraamd toekomstig aantal vakantiegangers en vakanties* ($\times 1.000$), 1972-1977 (a).

Omschrijving	Vakantiegangers	Vakanties		
		Binnenland	Buitenland	Totaal
Volwassenen 1972 (b)	2.783	1.693	1.784	3.477
Volwassenen 1977	3.308	1.964	2.233	4.197
Jaarlijks groeiritme 1967-1972	+ 3,6 %	+ 3,2 %	+ 4,6 %	+ 4,0 %
Jaarlijks groeiritme 1967-1977	+ 3,5 %	+ 3,1 %	+ 4,6 %	+ 3,9 %

(a) Exclusief vreemdelingen.

(b) 15 jaar en meer.

Rekening houdend met de vastgestelde inkomanelasticiteit van de toeristische bestedingen ($E = 1,28$) mag men verder aannemen dat het groeiritme van het aantal overnachtingen en van de toeristische uitgaven de gevonden groeipercentages duidelijk zal overtreffen. Over de evolutie van het aantal overnachtingen is het moeilijk zelfs een juist prognosecijfer voorop te stellen. Inzake de toeristische bestedingen is de globale prognose gemakkelijker. Op grond van de jaarlijkse aangroei van het aantal vakantiegangers en de vastgestelde inkomanelasticiteit, zullen de toeristische uitgaven voor vakantie gedurende het komende decennium met maximaal 4,5 à 4,6 % per jaar (tegen constante prijzen) aangroeien¹.

De vraag blijft nog open hoe de toename van het aantal vakanties zal verdeeld zijn over de binnenlandse en de buitenlandse toeristische

¹ Ten aanzien van het aantal overnachtingen en de bestedingen wordt abstractie gemaakt van de wettelijke voorzieningen inzake de vakantieregeling en het vakantiegeld.

gewesten. Hiervoor kijken wij terug naar de eerder gevonden inkomelastisiteiten terzake. Inzake het aandeel van de binnenlandse toeristische gewesten werd een inkomelastisiteit bekomen van — 0,17 tegenover + 0,18 voor het buitenland. In de hypothese van een jaarlijkse toename van het reëel inkomen per hoofd van 3,5 %, zal het aandeel van de binnenlandse vakanties bij de volwassenen evolueren van 50,3 % in 1967 tot 48,7 % in 1972 en 46,8 % in 1977. De raming van het aantal vakanties in binnen- en buitenland werd opgenomen in tabel 51.

Het aantal vakanties van Belgen in eigen land zal in de periode 1967-1972 toenemen met 249.000 eenheden of 3,2 % per jaar. Gedurende de periode 1967-1977 zou de aangroei 520.000 vakanties bedragen of 3,1 % per jaar. Dit groeipcentage ligt uiteraard beneden het algemeen gemiddelde van 3,9 %. Men mag echter aannemen dat de negatieve inkomelastisiteit met betrekking tot het aandeel van de vakanties dat in eigen land wordt doorgebracht eveneens in het buitenland wordt vastgesteld. Hiermede wordt bedoeld dat de vakantiegangers van de buurlanden naar verhouding ook meer andere landen aandoen.

Daar waar de waargenomen tendens voor de Belgische toeristische gewesten nadelig uitvalt ten aanzien van de binnenlandse vraag, speelt dezelfde tendens in de buurlanden in ons voordeel ten aanzien van de buitenlandse vraag. Trouwens uit vroegere W.E.S.-onderzoekingen voor de kuststreek is gebleken dat de socio-professionele status van de meeste buitenlandse klantengroepen het binnenlands gemiddelde overtreft. Ook de evolutie van de officiële logeernachtenstatistiek gedurende het jongste decennium wijst op een groeiende betekenis van de buitenlandse markten.

Voor zover zich geen plotse structurele wijzigingen voltrekken, laten de resultaten van deze prognose zeker toe te stellen, dat de binnenlandse toeristische gewesten de evolutie van de binnenlandse toeristische vraag met vertrouwen mogen tegemoet zien. Indien deze kan gepaard gaan met een grotere seizoensspreiding, waarvoor de potentie met de huidige institutionele factoren aanwezig is, zijn de verwachtingen bepaald gunstig. De toenemende fractionering van de vakanties zal reeds bijdragen tot een grotere spreiding.

APPENDICES

APPENDIX 1: *De enquêtegemeenten per gemeenteklasse en per provincie, W.E.S.-enquête, 1967.*

Gemeenteklasse	Antwerpen	Brabant	West-Vlaanderen	Oost-Vlaanderen
Agglomeraties	Antwerpen Borgerhout Brasschaat Deurne Ekeren Wilrijk	Brussel Schaarbeek Jette Vorst Sint-Joost-ten-Node Sint-Agatha-Berchem Elsene		Gent Gentbrugge Mariakerke
25.000-100.000 inwoners	Turnhout	Vilvoorde	Kortrijk Oostende	Sint-Niklaas Ronse
10.000-25.000 inwoners	Edegem Niel Willebroek Mol Herentals	Dilbeek Wemmel Waterloo	Blankenberge Torhout Poperinge Waregem Izegem	Erembodegem Lebbeke Zelzate Evergem
5.000-10.000 inwoners	Rumst Berlaar Arendonk Olen	Grimbergen Merchtem Diest Court-St.-Etienne	Heist Geluwe Lauwe Ingelmunster Wingene Veurne	Zottegem Adegem Lochristi Sleidinge Kruibeke
2.000-5.000 inwoners	's Gravenwezel Koningshooikt Oevel	Tollembeek Kampenhout Begijnendijk Kortenbergh Céroux-Mousty	Merkem Aalbeke Sint-Denijs Ooigem	Moerbeke (Aalst) Serskamp Beervelde Steendorp Zaffelare
minder dan 2.000 inwoners	Walem	Oudenaken Sint-Martens-Bodegem Glabais Hamme-Mille	West-Vleteren Krombeke	Goefdinge Elsigem

APPENDIX 1: De enquêtegemeenten per gemeenteklasse en per provincie, W.E.S.-enquête, 1967 (vervolg).

Gemeenteklasse	Henegouwen	Luik	Limburg	Luxemburg	Namen
Agglomeraties	Charleroi Châtelet Châtelineau Lodelinsart	Luik Ans Hermalle-sous-Argenteau Herstal Jupille			
25.000-100.000 inwoners	Tournai		Hasselt		
10.000-25.000 inwoners	Braine-le-Comte Farciennes Boussu Hornu Quaregnon	Eupen	Heusden Tongeren		
5.000-10.000 inwoners	Fontaine-l'Évêque Strépy-Bracquegnies Péruwelz	Tilff Theux	Leopoldsburg Hamont Bilzen	Bastogne	Saint-Servais Jambes (1)
2.000-5.000 inwoners	Ellezelles Familleureux Thieu Chimay	Couthuin Glons Pepinster Hannut	As Vucht	Marche-en-Famenne	Beauraing Sombreffe
minder dan 2.000 inwoners	Villers-Saint-Amand Heppignies Cambrou-Casteau Silly Bailivière Roucourt	Harzé Lixhe Châteaux Thimister	Wimmeringen Gors-Opleeuw Eigenbilzen	Erezée Barvaux Villers-devant-Orval	Achéne Mesnil-Eglise Arbre Eghezée Yves-Gomezée

(1) Ciney werd vervangen door Jambes teneinde een van de twee grootste steden van de provincie Namen te weerhouden. Jambes werd ondergebracht bij de gemeenten van 5.000 tot 10.000 inwoners ofschoon deze gemeente 13.106 inwoners telde in 1961.

APPENDIX 2: De vakantiebestedemming naar toeristisch gewest en per vakantie, uitgesplitst naar langste verblijf of aanvullende verblijfsplaats.

Verblijfsplaats	Eerste vakantie			Tweede vakantie			Derde vakantie			Algemeen totaal	
	Langste verblijfsplaats	Aanvullende verblijfsplaats (a)	Totaal	Langste verblijfsplaats	Aanvullende verblijfsplaats (a)	Totaal	Langste verblijfsplaats	Aanvullende verblijfsplaats (a)	Totaal	Langste verblijfsplaats	Aanvullende verblijfsplaats (a)
<i>België</i>											
Kust	513	4	517	78	1	79	18		18	609	5
Ardennen	188	7	195	44		44	19		19	251	7
Kempen	32	2	34	10		10	2		2	44	2
Kunsthistorische steden	20	2	22	9		9	2		2	31	2
Andere	70	5	75	32	3	35	10	1	11	112	9
<i>Frankrijk</i>											
Noord-Atlantische kust	9	2	11	2		2				11	2
Normandië	14	9	23				1		1	15	9
Bretagne	24	2	26	2		2				26	2
Streek van Parijs	13	11	24	6	1	7	4		4	23	12
Streek van de Loire	1	6	7							1	6
Zuid-Atlantische kust	15	8	23	2		2				17	8
Pyreneeën-Midi	69	13	82	5		5				74	13
Languedoc	13	9	22	—					1	13	10
Vogezes	11	7	18	2		2				13	7
Centraal Massief	11	7	18	1		1				12	7
Rhône-Alpen	18	20	38	2	1	3				20	21
Provence	19	4	23	4		4				23	4

(a) Inzake aanvullende verblijfsplaats wordt in deze appendix geen onderscheid gemaakt tussen eerste, tweede of meerdere aanvullende verblijfsplaatsen.

APPENDIX 2 : *De vakantiebestemming naar toeristisch gewest en per vakantie, uitgesplitst naar langste verblijf of aanvullende verblijfplaats (vervolg 1).*

Verblijfplaats	Eerste vakantie			Tweede vakantie			Derde vakantie			Algemeen totaal		
	Langste ver- blijf- plaats	Aan- vullende ver- blijf- plaats (a)	Totaal	Langste ver- blijf- plaats	Aan- vullende ver- blijf- plaats (a)	Totaal	Langste ver- blijf- plaats	Aan- vullende ver- blijf- plaats (a)	Totaal	Langste ver- blijf- plaats	Aan- vullende ver- blijf- plaats (a)	Totaal
<i>Frankrijk</i>												
Azurenkust	78	3	81	11		11	2		2	91	3	94
Corsica	3	1	4							3	1	4
Overige	25	47	72	7	3	10				32	50	82
Zonder specificatie	5	4	9							5	4	9
<i>Italië</i>												
Dolomieten	7	6	13	1		1				8	6	14
Adriatische kust	29	8	37	2	2	4				31	10	41
Riviera	10	4	14							10	4	14
Lombardië	2	6	8		1	1				2	7	9
Toscanië	7	7	14							7	7	14
Campanië	4	2	6							4	2	6
Streek van Rome	8	6	14	2	1	3				10	7	17
Calabrië												
Noord-Italiaanse meren	25	9	34	2		2				27	9	36
Sicilië	1		1	2		2				3		3
Sardinië	1		1							1		1
Overige	6	3	9	1	1	2				7	4	11
Zonder specificatie	2		2							2		2

f. A. Totaal aanvullende verblijfplaats wordt in deze appendix geen onderscheid gemaakt tussen eerste, tweede of meerdere aanvul-

APPENDIX 2: De vakantiebestemming naar toeristisch gewest en per vakantie, nitegesplislt naar langste verblijf of aanvullende verblijfplaats (vervolg 2).

Verblijfplaats	Eerste vakantie			Tweede vakantie			Derde vakantie			Algemeen totaal		
	Langste verblijfplaats	Aanvullende verblijfplaats (a)	Totaal	Langste verblijfplaats	Aanvullende verblijfplaats (a)	Totaal	Langste verblijfplaats	Aanvullende verblijfplaats (a)	Totaal	Langste verblijfplaats	Aanvullende verblijfplaats (a)	Totaal
<i>Spanje</i>												
Costa Brava	53	1	54	2		2	1		1	56	1	57
Costa del Sol	10	1	11	2		2				12	1	13
Costa Blanca	6	1	7							6	1	7
Binnenland Spanje	5	10	15							5	10	15
Balearen	18	1	19	3		3				21	1	22
Overige	4	1	5	1		1				5	1	6
Zonder specificatie	3	1	4							3	1	4
<i>Duitsland</i>												
Streek van de Rijn,												
Moezel, Main	24	14	38	3	1	4				27	15	42
Beieren	8	8	16	2	1	3				10	9	19
Zwarte Woud	18	11	29							18	11	29
Bodensee	1	3	4							1	3	4
Steden	11	10	21	1	1	2				12	11	23
Overige Duitsland	35	14	49	4	1	5				39	15	54
Zonder specificatie		2	2								2	2

(a) Inzake aanvullende verblijfplaats wordt in deze appendix geen onderscheid gemaakt tussen eerste, tweede of meerdere aanvullende verblijfplaatsen.

APPENDIX 2 : De vakantiebestemming naar toeristisch gewest en per vakantie, uitgesplitst naar langste verblijf of aanvullende verblijfplaats (vervolg 4).

Verblijfplaats	Eerste vakantie			Tweede vakantie			Derde vakantie			Algemeen totaal		
	Langste verblijfplaats	Aanvullende verblijfplaats (a)	Totaal	Langste verblijfplaats	Aanvullende verblijfplaats (a)	Totaal	Langste verblijfplaats	Aanvullende verblijfplaats (a)	Totaal	Langste verblijfplaats	Aanvullende verblijfplaats (a)	Totaal
Nederland												
Zeeland	7		7	2		2				9		9
Badplaatsen	5		5							5		5
Steden	7	2	9	1		1				8	2	10
Overige	5		5	1		1				6		6
Groot-Britannië												
Londen	5	2	7	3	1	4	1		1	9	3	12
Overig Engeland	11	1	12	3		3				14	1	15
Schotland	2		2							2		2
Ierland	1		1							1		1
Portugal	8	3	11							8	3	11
Griekenland	5	1	6	2	1	3				7	2	9
Joegoslavië	30	1	31	1		1				31	1	32
Landen van het Oostblok	9	1	10	2		2	1		1	12	1	13
Skandinavische landen	2		2							2		2
Denemarken	2		2							2		2
Noord-Afrika	11	1	12	4		4	1		1	16	1	17
Midden-Oosten	1	1	2				1	1	2	2	2	4
Amerika	5		5	1		1				6		6
Overige landen	3	2	5	2		2				5	2	7
Totaal	1.714	389	2.103	301	22	323	67	3	70	2.082	414	2.496

(a) Inzake aanvullende verblijfplaats wordt in deze appendix geen onderscheid gemaakt tussen eerste, tweede of meerdere aanvullende verblijfplaatsen.

APPENDIX 3 : *De vakantiebestemming per gemeenteklasse.*

Verblijfplaats	Agglomeratie- gemeenten	25.000 à 100.000 inwoners	10.000 à 25.000 inwoners	5.000 à 10.000 inwoners	2.000 à 5.000 inwoners	— dan 2.000 inwoners
Kust	31	29	31	25	27	27
Ardennen	10	11	11	15	15	15
Kempen	2	3	3	3	1	3
Andere	7	5	4	5	8	14
Binnenland	50	48	49	48	51	59
Frankrijk	17	16	19	20	20	22
Italië	6	4	3	9	6	4
Spanje	6	7	3	5	4	5
Duitsland	4	9	7	6	5	3
Zwitserland	5	4	5	4	4	2
Oostenrijk	2	3	5	2	4	—
G.H. Luxemburg	2	1	3	3	1	1
Nederland	1	1	2	—	2	1
Groot-Brittannië	1	1	1	—	1	1
Andere	6	6	3	3	2	2
Buitenland	50	52	51	52	49	41
Totaal	100	100	100	100	100	100
Aantal vakanties	884	223	275	229	278	188

APPENDIX 4: De vakantiebestemming naar socio-professionele klasse van het gezinshoofd.

Verblijfsplaats	Onge- schoolde arbeider	Ge- schoolde arbeider	Lagere be- diende	Midden- kader be- diende	Kader- perso- neel	Land- tuin- bouwer	Hande- laar en am- bachts- man	Onder- nemer	Vrij beroep	Huis- vrouw	Gepen- sio- neerde	Overige
Kust	28	29	31	29	23	4	33	19	23	30	38	16
Ardennen	10	15	12	10	10	17	10	9	12	17	11	23
Kempen	4	1	2	2	2	4	2	—	1	3	3	5
Andere	9	6	8	8	6	4	5	2	1	10	7	9
Binnenland	51	51	53	49	41	29	50	30	37	60	59	53
Frankrijk	16	17	17	19	19	29	19	30	20	24	17	23
Italië	4	4	8	6	7	9	5	9	5	3	2	5
Spanje	7	5	5	3	9	4	7	5	7	—	2	4
Duitsland	9	6	4	5	3	4	6	2	3	10	5	4
Zwitserland	2	3	4	6	7	9	3	11	12	—	5	5
Oostenrijk	3	5	2	4	4	—	1	2	3	—	1	1
G.H. Luxemburg	4	2	1	2	—	8	2	—	1	3	2	—
Nederland	2	2	1	2	2	—	1	—	—	—	1	—
Groot-Brittannië	—	1	2	—	2	4	—	2	—	—	1	1
Andere (vervolg)	2	4	3	4	6	4	6	9	12	—	5	4
Buitenland	49	49	47	51	59	71	50	70	63	40	41	47
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Aantal-vakanties	215	292	445	188	167	24	323	44	73	30	213	57

APPENDIX 5 : *De vakantiebestemming naar gezinsinkomenklasse (in 1.000 F).*

Verblijfplaats	— 50	50 à 75	75 à 100	100 à 150	150 à 200	200 à 250	250 en meer
Kust	41,2	28,2	26,2	31,5	29,1	27,3	27,5
Ardennen	20,6	16,5	11,4	11,0	13,3	13,9	7,1
Kempen	2,9	4,7	2,9	1,7	2,5	1,6	2,0
Andere	7,4	10,6	8,6	7,5	6,8	4,3	6,7
Binnenland	72,1	60,0	49,0	51,7	51,7	47,1	43,1
Frankrijk	8,8	20,0	18,1	15,3	16,1	26,7	16,1
Italië	1,5	2,4	3,3	7,5	5,9	3,7	5,9
Spanje	4,4	1,2	4,8	4,7	3,4	7,5	8,2
Duitsland	2,9	9,4	7,1	6,5	5,3	2,7	2,4
Zwitserland	1,5	4,7	3,8	2,8	4,3	5,9	10,2
Oostenrijk	—	—	1,9	3,4	4,0	2,7	0,8
G.H. Luxemburg	1,5	—	5,7	2,4	1,9	0,5	0,8
Nederland	2,9	1,2	1,0	2,4	0,9	—	1,6
Groot-Brittannië	1,5	—	1,9	0,6	1,9	1,6	1,2
Andere	2,9	1,2	3,3	2,6	4,6	1,6	9,8
Buitenland	27,9	40,0	51,0	48,3	48,3	52,9	56,9
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal vakanties	68	85	210	464	323	187	255

APPENDIX 6 : *De vakantiebestemming naar personeninkomenklasse ($\times 1.000 F$).*

Verblijfplaats	— 50	50 à 75	75 à 100	100 à 150	150 à 200	200 à 250	250 en meer
Kust	37,9	27,2	25,9	31,6	27,9	29,0	29,1
Ardennen	13,7	13,6	12,0	9,7	14,0	13,0	10,6
Kempen	2,4	2,0	2,6	2,5	3,3	2,0	—
Andere	7,3	8,8	8,4	5,6	6,0	6,0	8,6
Binnenland	61,3	51,6	48,9	49,4	51,2	50,0	48,3
Frankrijk	15,3	17,6	16,5	17,6	14,9	27,0	15,9
Italië	1,6	6,4	4,9	6,5	7,0	2,0	4,6
Spanje	4,8	3,2	4,5	6,3	3,3	6,0	8,6
Duitsland	5,6	7,6	6,1	5,9	4,7	—	1,3
Zwitserland	1,6	4,0	3,9	3,4	6,0	7,0	11,9
Oostenrijk	1,6	2,8	2,6	2,9	3,3	1,0	1,3
G.H. Luxemburg	2,4	2,0	4,2	1,8	1,4	1,0	—
Nederland	1,6	0,8	1,3	2,7	0,9	1,0	—
Groot-Brittannië	0,8	—	2,9	1,4	1,4	1,0	—
Andere	3,2	4,0	4,2	2,0	6,0	4,0	7,9
Buitenland	38,7	48,4	51,1	50,6	48,8	50,0	51,7
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal vakanties	124	250	309	443	215	100	151

APPENDIX 7: *De vakantiebestemming naar het aantal vergezellende familieleden.*

Verblijfplaats	0	1	2	3	4	5 en meer
Kust	21	23	34	41	41	40
Ardennen	12	11	13	14	12	10
Kempen	5	1	1	1	1	6
Andere	9	5	7	7	8	4
Binnenland	47	40	55	63	62	60
Frankrijk	20	21	16	14	13	15
Italië	7	7	4	4	5	2
Spanje	4	6	6	4	5	5
Duitsland	5	6	6	2	5	3
Zwitserland	3	5	3	5	5	7
Oostenrijk	3	3	2	3	2	—
G.H. Luxemburg	1	3	1	2	1	4
Nederland	1	2	2	2	—	1
Groot-Brittannië	2	2	1	—	1	1
Andere	7	5	4	1	1	2
Buitenland	53	60	45	37	38	40
Totaal	100	100	100	100	100	100
Aantal vakanties	479	651	444	266	129	103

APPENDIX 8: *De vakantiebestemming naar wagenbezit en vakantieregeling.*

Verblijfplaats	Wagenbezit (a)		Vakantieregeling (b)	
	Ja	Neen	Vrij	Niet vrij
Kust	27	36	29	29
Ardennen	11	11	11	12
Kempen	1	3	2	2
Andere	4	8	5	8
Binnenland	43	58	47	51
Frankrijk	21	14	20	18
Italië	6	5	5	6
Spanje	7	4	7	4
Duitsland	6	6	6	5
Zwitserland	5	3	4	5
Oostenrijk	3	3	2	3
G.H. Luxemburg	2	2	2	2
Nederland	1	1	2	1
Groot-Brittannië	1	1	1	1
Andere	5	3	4	4
Buitenland	57	42	53	49
Totaal	100	100	100	100
Aantal vakanties	1.164	550	723	1.354

(a) Op basis van de voornaamste vakantie.
 (b) Op basis van totaal aantal vakanties.

APPENDIX 9 : *De vakantiebestemming en het genoten onderwijs (a).*

Verblijfplaats	Lager onder- wijs	Lager middel- baar onder- wijs	Hoger middel- baar onder- wijs	Beroepsonderwijs of secundair technisch onderwijs		Hoger technisch onderwijs	Hoger middel- baar of technisch normaal- onderwijs	Universi- tair of gelijk- gesteld onderwijs
				Lage graad	Hoge graad			
Kust	33	27	33	32	22	23	19	22
Ardennen	11	9	13	18	10	20	16	7
Kempen	3	3	2	2	2	2	1	2
Andere	8	8	5	7	10	3	6	5
Binnenland	55	47	53	59	44	48	42	36
Frankrijk	18	18	16	14	25	24	17	23
Italië	4	8	5	4	5	7	9	6
Spanje	4	5	7	6	3	3	6	7
Duitsland	7	6	3	6	5	2	3	2
Zwitserland	4	4	5	2	7	5	5	7
Oostenrijk	2	3	2	3	5	—	6	2
G.H. Luxemburg	2	2	1	3	1	3	1	1
Nederland	1	1	2	—	—	—	1	2
Groot-Brittannië	1	1	1	—	2	3	1	2
Andere	2	5	5	3	3	5	7	12
Buitenland	45	53	47	41	56	52	58	64
Totaal	100	100	100	100	100	100	100	100
Aantal vakanties	633	464	319	218	96	61	99	173

(a) Geklasseerd naar het hoogste genoten onderwijs. De personen met kunstonderwijs (13 gevallen) werden buiten beschouwing gelaten.

APPENDIX 10 : De aard van de vakantiebestemming per provincie, socio-professionele klasse en leeftijdsklasse.

	Zee	Gebergte	Platteland	Kunststad of stad
<i>Provincie</i>				
Antwerpen	136	82	40	16
West-Vlaanderen	51	60	10	15
Oost-Vlaanderen	98	79	16	14
Limburg	36	30	13	6
Brabant	307	115	89	21
Henegouwen	119	39	60	20
Luik	100	21	43	12
Luxemburg	15	6	19	9
Namen	34	8	21	4
<i>Socio-professionele klasse</i>				
Ongeschoolde arbeider	61	36	19	3
Geschoolde arbeider	80	44	24	3
Lagere bediende	125	60	44	8
Middenkader bediende	71	29	24	11
Kaderpersoneel	57	42	17	13
Land- en tuinbouwer	—	2	2	—
Handelaar en ambachtsman	97	42	27	11
Ondernemer in handel, financiën en industrie	7	8	6	2
Vrij beroep	17	15	6	2
Huisvrouw	161	54	36	14
Student	89	50	44	30
Gepensioneerde	68	30	21	14
Overige	61	28	39	6
<i>Leeftijdsklasse</i>				
15-19 jaar	88	45	49	23
20-29 jaar	169	74	41	35
30-39 jaar	217	98	56	15
40-49 jaar	163	88	58	13
50-59 jaar	121	72	60	12
60-69 jaar	98	49	29	11
70 jaar en meer	38	13	16	8

APPENDIX 10 : *De aard van de vakantiebestemming per provincie, socio-professionele klasse en leeftijdsklasse (vervolg).*

	Familie of kennissen	Zee en gebergte	Overige of andere combinaties	Totaal
<i>Provincie</i>				
Antwerpen	3	13	45	335
West-Vlaanderen	4	8	5	153
Oost-Vlaanderen	8	7	17	239
Limburg	4	2	12	103
Brabant	17	31	62	642
Henegouwen	10	17	13	278
Luik	3	4	14	197
Luxemburg	2	2	—	53
Namen	4	5	2	78
<i>Socio-professionele klasse</i>				
Ongeschoolde arbeider	2	7	13	141
Geschoolde arbeider	3	12	11	177
Lagere bediende	10	19	38	304
Middenkader bediende	4	7	15	161
Kaderpersoneel	4	9	17	159
Land- en tuinbouwer	1	—	2	7
Handelaar en ambachtsman	3	10	11	201
Ondernemer in handel, financiën en industrie	—	1	3	27
Vrij beroep	—	3	6	49
Huisvrouw	15	10	23	313
Student	5	6	17	241
Gepensioneerde	4	2	6	145
Overige	4	3	8	149
<i>Leeftijdsklasse</i>				
15-19 jaar	7	8	22	242
20-29 jaar	13	24	28	384
30-39 jaar	12	26	35	459
40-49 jaar	10	12	35	379
50-59 jaar	7	15	32	319
60-69 jaar	5	4	15	211
70 jaar en meer	1	1	2	79

APPENDIX II : De motivering van de vakantiebestemming per leeftijdsklasse en geslacht.

Motivering	Leeftijdsklasse						Geslacht	
	15-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70 jaar en meer	Vrouwen
Het landschap	12,2	11,7	11,8	13,2	12,9	11,2	6,6	11,3
Zee-zeelucht	10,1	9,0	9,0	8,3	9,4	7,7	12,1	10,0
Het weder	4,3	2,4	3,5	3,8	3,1	3,2	2,2	3,4
Het klimaat	2,5	2,4	2,8	3,0	3,1	1,8	—	2,5
De zon	3,6	5,6	4,7	3,5	4,2	1,4	—	4,1
Gezondheidsredenen	2,2	2,6	5,8	3,3	5,5	8,1	6,6	5,2
Land of streek leren kennen	5,0	6,0	2,9	4,5	5,3	4,2	2,2	4,1
Rust	9,4	13,6	16,1	17,5	21,5	17,9	20,9	15,4
Ontspanning	20,9	12,2	11,2	13,4	9,6	11,6	22,0	12,4
Mogelijkheid tot sportbeoefening	2,2	3,0	3,7	1,7	1,1	1,1	—	1,3
De kinderen	1,1	6,0	11,0	5,7	2,6	3,2	1,1	6,6
Familie- of vriendenbezoek	11,2	9,0	7,4	6,6	9,0	11,6	14,3	10,1
Gewoonte	1,8	2,3	1,4	1,6	1,8	3,9	2,2	2,0
Financiële redenen	0,4	2,4	1,4	1,9	0,9	2,5	2,2	1,2
Bergen-berglucht	3,2	1,1	1,4	2,8	1,5	0,4	1,1	1,1
Andere motieven	10,1	10,4	6,0	9,2	8,6	10,5	6,6	9,2
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal motieven	278	531	653	576	456	285	91	1.355

APPENDIX 12: *De motivering van de vakantiebestemming naar gezinsinkomenklasse.*

Motivering	Minder dan 50.000 F	50.000- 75.000 F	75.000- 100.000 F	100.000- 150.000 F	150.000- 200.000 F	200.000- 250.000 F	250.000 F en meer
Het landschap	8,6	8,8	14,4	12,9	13,4	11,4	13,5
Zee-zeelucht	11,1	6,2	11,9	8,5	7,8	7,8	10,8
Het weder	—	1,8	2,2	3,6	3,8	3,2	3,2
Het klimaat	1,2	0,9	1,1	2,1	2,9	2,5	5,4
De zon	1,2	2,7	5,4	3,2	3,6	3,9	4,3
Gezondheidsredenen	9,9	4,4	4,7	4,7	4,3	3,5	4,3
Land of streek leren kennen	3,7	0,9	5,4	3,0	4,9	3,9	5,7
Rust	12,4	16,8	15,1	18,5	14,5	16,4	13,5
Ontspanning	16,1	17,7	11,2	12,6	13,9	15,7	9,5
Mogelijkheid tot sportbe- oefening	—	1,8	1,1	2,0	2,7	2,8	3,5
De kinderen	3,7	1,8	4,3	6,8	7,6	6,8	6,2
Familie- of vriendenbezoek	19,8	18,6	7,9	8,3	8,1	8,2	5,4
Gewoonte	—	2,7	2,5	2,3	2,0	1,8	1,1
Financiële redenen	3,7	1,8	3,6	1,7	1,1	1,1	1,1
Bergen-berglucht	1,2	2,7	0,7	1,4	2,5	2,8	1,9
Andere motieven	7,4	10,6	8,6	8,5	6,9	8,2	10,6
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal motieven	81	113	278	660	447	281	370

APPENDIX 13: De motivering van de vakantiebestemming naar verblijfsduurklasse (in nachten).

Motivering	4 à 7	8 à 11	12 à 15	16 à 19	20 à 23	24 à 31	32 en meer
Het landschap	13,4	15,4	11,9	12,9	9,8	6,1	11,1
Zee-zeelucht	7,7	6,6	11,0	7,1	8,6	13,5	8,6
Het weder	0,8	2,5	3,1	6,2	6,6	4,8	3,7
Het klimaat	—	1,9	3,5	4,6	4,9	3,5	1,2
De zon	0,3	2,7	5,6	6,2	8,2	4,5	2,5
Gezondheidsredenen	2,1	5,1	4,4	3,7	3,7	10,2	7,4
Land of streek leren kennen	3,2	4,1	4,4	6,5	7,0	4,2	4,9
Rust	16,2	14,6	19,0	16,6	16,8	13,5	6,2
Ontspanning	19,4	12,8	11,1	12,6	6,6	8,0	11,1
Mogelijkheid tot sportbeoefening	1,7	3,5	2,6	2,2	2,5	1,0	—
De kinderen	3,2	3,5	7,0	5,5	7,8	9,9	3,7
Familie- of vriendenbezoek	14,8	10,9	5,3	3,7	5,7	6,4	24,7
Gewoonte	2,5	2,3	1,3	1,5	2,0	2,9	—
Financiële redenen	1,6	0,8	1,9	1,8	2,5	1,0	3,7
Bergen-berglucht	0,9	3,5	1,6	1,2	1,6	1,9	—
Andere motieven	12,1	9,9	6,3	7,7	5,7	8,6	11,1
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal motieven	634	486	773	325	244	312	81

APPENDIX 14: *De periode van afreis per leeftijdsklasse.*

Periode van afreis	15-19 jaar	20-29 jaar	30-39 jaar	40-49 jaar	50-59 jaar	60-69 jaar	70 jaar en meer
Oktober 1966-februari 1967	1,7	6,0	5,9	3,4	3,8	2,4	—
Maart	7,4	4,2	5,0	3,4	3,8	3,3	1,3
April-mei	1,2	6,0	3,0	5,0	6,9	15,2	13,0
Juni	5,4	8,6	5,7	8,4	11,3	15,6	27,3
1 ^e helft van juli	34,7	26,0	28,0	31,8	27,9	17,5	14,3
2 ^e helft van juli	21,9	19,5	21,1	16,6	17,2	12,3	14,3
1 ^e helft van augustus	19,4	18,5	20,0	23,7	13,2	14,2	19,5
2 ^e helft van augustus	7,4	5,7	6,3	4,5	5,3	7,6	5,2
1 ^e helft en 2 ^e helft van september	0,8	5,5	5,0	3,2	10,6	11,8	5,2
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal vakanties	242	384	460	380	319	211	77

APPENDIX 15 : *De periode van afreis per provincie.*

Periode van afreis	Ant- werpen	West- Vlaan- deren	Oost- Vlaan- deren	Lim- burg	Bra- bant	Hene- gouwen	Luik	Luxem- burg	Namen
Oktober 1966-februari 1967	4,7	4,6	2,9	4,9	4,8	3,2	2,0	7,5	1,3
Maart	2,7	4,6	2,9	1,9	6,4	5,8	1,5	13,2	1,3
April-mei	5,9	3,3	4,2	2,9	7,6	6,8	5,6	7,5	2,6
1 ^e en 2 ^e helft van juni	13,6	3,9	7,9	8,7	11,2	5,8	8,1	7,5	7,8
1 ^e helft van juli	30,6	21,6	31,0	27,2	24,6	24,5	35,5	24,5	31,2
2 ^e helft van juli	13,6	21,6	21,3	19,4	17,2	22,3	15,2	13,2	28,6
1 ^e helft van augustus	20,2	24,8	18,4	23,3	15,6	20,1	23,4	9,5	9,1
2 ^e helft van augustus	4,5	6,5	7,9	3,9	5,6	5,4	3,6	11,3	14,3
1 ^e en 2 ^e helft van september	4,2	9,2	3,3	7,8	6,9	6,1	5,1	5,7	3,9
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal vakanties	337	153	239	103	641	278	197	53	77

APPENDIX 16: *De verblijfsstructuur naar provincie.*

Verblijfsduurklasse (in nachten)	Ant- werpen	West- Vlaan- deren	Oost- Vlaan- deren	Lim- burg	Bra- bant	Hene- gouwen	Luik	Luxem- burg	Namen
4-7	16,6	40,5	36,8	35,9	18,5	27,3	18,4	43,4	24,4
8-11	19,0	17,0	21,3	16,5	16,4	17,3	15,3	17,0	26,9
12-15	26,4	24,8	22,2	25,2	26,0	27,0	29,6	22,6	24,4
16-19	12,8	6,5	6,7	5,8	11,4	11,9	11,7	5,7	15,4
20-23	9,5	2,6	3,3	7,8	11,1	4,0	13,3	5,7	5,1
24-31	12,8	5,9	6,7	6,8	12,5	9,7	8,2	—	2,6
32 en meer	3,0	2,6	2,9	1,9	4,2	2,9	3,6	5,7	1,3
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal vakanties	337	153	239	103	642	278	196	53	78
Gemiddelde verblijfsduur (in dagen)	15,7	11,8	12,4	12,6	15,8	14,0	15,4	12,2	12,0

APPENDIX 17 : De verblijfsstructuur naar gemeenteklasse.

Verblijfsduurklasse (in nachten)	Agglomeratie- gemeenten	25.000 à 100.000 inwoners	10.000 à 25.000 inwoners	5.000 à 10.000 inwoners	2.000 à 5.000 inwoners	Minder dan 2.000 inwoners
4-7	14,6	26,5	25,5	31,0	35,1	46,8
8-11	16,6	18,8	18,5	20,1	19,6	16,5
12-15	26,6	27,4	25,8	25,3	23,9	23,9
16-19	13,5	9,0	8,0	11,8	8,3	3,7
20-23	11,1	6,3	7,6	5,2	5,1	4,3
24-31	13,3	9,9	10,9	4,8	4,3	3,7
32 en meer	4,3	2,2	3,6	1,7	3,6	1,1
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal vakanties	884	223	275	229	276	188
Gemiddelde verblijfsduur (in dagen)	16,6	13,8	13,4	12,2	12,5	10,5

APPENDIX 18 : *De verblijfsstructuur naar leeftijdsklasse.*

Verblijfsduurklasse (in nachten)	15-19 j.	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70 jaar en meer
4-7	25,1	28,1	22,6	20,3	23,3	30,8	32,1
8-11	19,8	18,0	17,8	15,5	16,4	21,3	20,5
12-15	25,9	24,2	27,8	28,7	27,0	19,0	20,5
16-19	9,1	10,9	11,5	12,1	11,3	8,1	2,6
20-23	8,2	8,3	8,9	9,2	6,9	7,6	1,3
24-31	8,6	7,3	9,8	12,6	10,1	9,0	9,0
32 en meer	3,3	3,1	1,5	1,6	5,0	4,3	14,1
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal vakanties	243	384	460	380	318	211	78

A. Socio-professionele klasse

	Hotel, pension, motel	Camping, tent	Caravan	Huur- appartement	Huur- villa, bun- galow, chalet	Huur- kamer	Tweede verblijf	Inrich- ting voor sociaal toe- risme	Bij fa- milie of vrien- den	Andere	Totaal	Aantal vakan- ties
Ongeschoolde arbeider	37,6	27,0	3,6	11,3	2,1	2,1	—	1,4	11,3	3,6	100	141
Geschoolde arbeider	35,6	21,5	2,8	18,6	5,1	0,6	1,7	0,6	12,4	1,1	100	177
Lagere bediende	37,5	9,2	2,6	19,7	3,0	3,3	1,7	1,3	19,4	2,3	100	304
Middenkader bediende	35,4	6,8	3,1	19,9	10,6	3,7	—	1,9	14,3	4,3	100	161
Kaderpersoneel	38,1	7,5	2,5	14,4	11,2	0,6	1,9	0,6	14,4	8,8	100	160
Handelaar en ambachtsman	46,0	11,5	6,5	16,0	4,0	—	6,5	1,0	8,0	0,5	100	200
Ondernemer en vrij beroep	(51,9)	(2,6)	(2,6)	(13,0)	(7,8)	(1,3)	(10,4)	(3,4)	(5,2)	(1,3)	100	77
Huisvrouw	24,0	14,1	5,1	26,2	4,8	1,6	1,0	3,2	17,2	2,8	100	313
Student	20,2	18,6	2,5	14,5	4,5	1,6	2,1	4,1	14,5	17,4	100	242
Gepensioneerde	37,0	2,0	1,4	17,1	0,7	1,4	—	9,6	26,0	4,8	100	146
Overige (a)	27,6	9,0	1,3	10,9	5,1	1,3	4,5	3,8	26,3	10,3	100	156

B. Gezinsinkomenklasse (b)

(x 1.000 F)												
—75	31,3	5,2	2,2	11,2	2,2	1,5	—	9,7	29,1	7,5	100	134
75-100	30,0	17,8	4,4	16,1	5,0	2,8	—	3,3	16,7	3,9	100	180
100-150	34,1	18,7	2,2	18,9	3,0	2,2	1,0	2,7	13,9	3,2	100	402
150-200	32,1	13,8	4,5	20,1	6,3	1,5	0,7	3,4	13,4	4,1	100	268
200-250	33,8	13,2	5,3	25,2	6,0	1,3	2,0	0,7	7,3	5,3	100	151
250 en meer	44,0	6,7	4,4	18,8	6,7	1,1	5,6	1,1	8,9	2,7	100	182

(a) Inclusief land- en tuinbouwer.

(b) Ten aanzien van de socio-professionele klassen werden alle vakanties weerhouden; de uitsplitsing naar gezinsinkomenklasse is gebaseerd op de voornaamste vakantie. Niet alle vakantiegangers hebben het gezinsinkomen vermeld.

APPENDIX 20 : *De keuze van de logiesvorm naar leeftijdsklasse.*

Logiesvorm	15-19 jaar	20-29 jaar	30-39 jaar	40-49 jaar	50-59 jaar	60-69 jaar	70 jaar en meer
Hotel, pension, motel	17,7	37,2	31,3	32,6	40,1	42,5	36,7
Camping, tent	21,4	15,6	15,9	13,9	5,3	0,9	1,3
Caravan	2,5	1,3	2,8	6,3	5,0	1,4	1,3
Huurappartement	12,8	13,8	21,5	19,7	16,9	18,9	16,5
Huurvilla, bungalow, chalet	5,3	4,2	7,6	5,0	6,0	0,9	1,3
Huurkamer	0,4	2,1	2,4	1,1	1,9	1,4	2,5
Tweede verblijf	1,2	1,6	2,0	1,6	5,3	1,9	2,5
Inrichting voor sociaal toerisme	4,5	0,3	1,5	2,6	1,6	7,5	7,6
Bij familie of vrienden	16,9	19,0	12,8	11,6	16,0	20,3	24,1
Andere	17,3	4,9	2,2	5,5	1,9	4,2	6,3
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal vakanties	243	384	460	380	319	212	79

APPENDIX 21 : De keuze van de logiesvorm naar het aantal vergezellende familieleden (a).

Logiesvorm	0	1	2	3	4	5 en meer
Hotel, pension, motel	39,6	49,2	28,5	21,6	14,7	12,1
Camping, tent	8,1	10,7	17,6	14,7	16,5	23,1
Caravan	1,7	3,3	6,1	1,7	5,5	3,3
Huurappartement	11,2	10,4	25,0	33,6	28,4	28,6
Huurvilla, bungalow, chalet	2,2	3,0	3,5	7,3	11,9	19,8
Huurkamer	1,7	1,8	2,0	1,3	0,9	—
Tweede verblijf	—	0,6	2,9	3,0	3,7	2,2
Inrichting voor sociaal toerisme	3,7	3,1	2,4	0,9	3,7	2,2
Bij familie of vrienden	19,7	14,6	10,9	12,9	12,8	6,6
Andere	12,1	3,3	1,1	3,0	1,8	2,2
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal vakanties	356	541	376	232	109	91

(a) Deze uitsplitsing is enkel gebaseerd op de voornaamste vakantie.

APPENDIX 22 : *De keuze van de logiesvorm naar de verblijfsduur (in nachten) (a).*

Logiesvorm	4 à 7	8 à 11	12 à 15	16 à 19	20 à 23	24 à 27	28 à 31	32 en meer
Hotel, pension, motel	49,6	44,6	34,8	34,7	23,3	11,7	8,8	12,9
Camping, tent	10,3	13,7	13,2	15,3	26,4	23,3	3,7	1,6
Caravan	1,7	1,9	3,7	4,0	5,7	10,0	5,2	1,6
Huurappartement	3,9	6,6	23,6	21,3	20,8	28,3	60,3	16,1
Huurvilla, bungalow, chalet	0,8	1,9	6,1	7,9	4,4	6,7	10,3	12,9
Huurkamer	1,9	2,2	2,0	—	0,6	3,3	0,7	3,2
Tweede verblijf	0,3	1,1	1,3	2,0	1,9	1,7	2,2	11,3
Inrichting voor sociaal toerisme	5,0	3,3	3,0	2,0	1,3	—	—	—
Bij familie of vrienden	20,1	19,9	8,4	8,9	11,3	11,7	5,9	38,7
Andere	6,4	4,8	3,9	4,0	4,4	3,3	2,9	1,6
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal vakanties	359	271	462	202	159	60	136	62

(a) Deze uitsplitsing is enkel gebaseerd op de voornaamste vakantie.

APPENDIX 23 : Gebruikt transportmiddel naar socio-professionele klasse (a).

Socio-professionele klasse	Trein	Wagen	Bus	Vliegtuig	Andere	Totaal	Aantal vakanties
Ongeschoolde arbeider	16,3	66,7	9,2	3,5	4,3	100,0	141
Geschoolde arbeider	20,9	69,5	6,2	1,7	1,7	100,0	177
Lagere bediende	22,4	64,5	4,9	7,6	0,7	100,0	304
Middenkader bediende	21,1	67,1	5,0	5,0	1,9	100,0	161
Kaderpersoneel	20,6	65,0	5,0	6,9	2,5	100,0	160
Handelaar en ambachtsman	10,9	78,6	2,5	7,0	1,0	100,0	201
Ondernemer en vrij beroep	14,3	64,9	—	20,8	—	100,0	77
Huisvrouw	22,0	71,2	4,5	2,2	—	100,0	313
Student	28,1	53,3	11,2	3,7	3,7	100,0	242
Gepensioneerde	31,5	43,8	17,8	6,2	0,7	100,0	146
Overige (b)	23,7	63,5	8,3	3,8	0,7	100,0	156

(a) Op basis van de langste afstand.
(b) Inclusief land- en tuinbouwer.

APPENDIX 24: *Gebruikt transportmiddel naar gezinsinkomenklasse.*

Transportmiddel	Tot 75.000	75.000 à 100.000		100.000 à 150.000		150.000 à 200.000		200.000 à 250.000		250.000 en meer
Trein	32,5	19,5	17,7	16,4	9,6	9,0				
Wagen	44,4	57,2	62,1	65,3	72,2	68,6				
Bus	10,6	9,5	5,6	4,0	4,8	3,5				
Vliegtuig	1,3	1,4	1,9	1,5	1,1	3,5				
Motor/fiets	0,7	1,0	1,1	0,9	1,1	0,4				
Trein en wagen	3,9	2,4	2,4	1,9	1,1	0,8				
Trein en bus	2,6	3,3	3,4	2,8	2,7	3,1				
Trein en vliegtuig	0,7	0,5	0,2	0,3	0,5	1,2				
Trein en boot	1,3	0,5	1,3	0,9	0,5	2,0				
Wagen en vliegtuig	—	—	0,2	1,2	0,5	1,6				
Wagen en boot	—	0,5	0,6	0,6	2,1	1,6				
Bus en vliegtuig	—	0,5	0,9	1,9	1,1	0,8				
Andere combinaties	2,0	3,8	2,6	2,2	2,7	3,9				
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0				
Aantal vakanties	153	210	464	323	187	255				

APPENDIX 25 : *Gebruikt transportmiddel naar leeftijdsklasse.*

Transportmiddel	15-19 jaar	20-29 jaar	30-39 jaar	40-49 jaar	50-59 jaar	60-69 jaar	70 jaar en meer
Trein	18,5	9,4	11,7	16,1	16,3	28,3	22,8
Wagen	49,4	61,5	72,8	69,5	66,8	48,1	41,8
Bus	11,1	6,0	3,5	2,4	6,0	9,9	20,3
Vliegtuig	0,8	4,2	2,2	1,8	2,8	2,8	2,5
Motor/fiets	3,7	1,6	—	0,8	—	0,5	—
Trein en wagen	3,7	4,2	0,9	1,6	0,6	1,9	2,5
Trein en bus	4,9	2,9	3,0	1,3	2,5	2,4	2,5
Trein en vliegtuig	0,4	0,3	0,7	0,5	0,6	0,5	1,3
Trein en boot	1,6	1,3	0,4	1,3	—	1,4	1,3
Wagen en vliegtuig	0,4	1,3	1,3	0,3	0,6	0,9	1,3
Wagen en boot	0,4	1,3	1,3	0,5	0,6	1,4	—
Bus en vliegtuig	0,8	1,8	0,4	0,8	0,9	—	—
Andere combinaties	4,1	4,4	1,7	3,2	2,2	1,9	3,8
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal vakanties	243	384	460	380	319	212	79

APPENDIX 26: *Gebruikt transportmiddel naar reisorganisator en wagenbezit.*

Transportmiddel	Reisorganisator					Wagenbezit (a)	
	Persoonlijk	Agentschap	Toeristische club	School	Andere	Ja	Nee
Trein	14,6	17,7	16,7	20,0	23,8	6,7	36,1
Wagen	74,2	11,0	19,0	8,0	17,7	76,5	31,4
Bus	1,2	24,9	26,2	40,0	30,6	3,7	12,1
Vliegtuig	0,9	18,8	2,4	—	1,4	2,3	3,0
Motor/fiets	0,7	—	—	—	4,8	0,8	1,3
Trein en wagen	2,0	1,1	—	8,0	4,1	1,5	3,5
Trein en bus	1,4	6,1	4,8	12,0	11,6	1,9	4,6
Trein en vliegtuig	0,1	3,9	4,8	4,0	—	0,6	0,3
Trein en boot	0,7	2,2	9,5	—	0,6	0,6	1,7
Wagen en vliegtuig	0,7	2,8	4,8	—	—	1,0	0,6
Wagen en boot	1,0	1,1	—	—	—	1,0	0,6
Bus en vliegtuig	0,5	2,8	4,8	—	0,6	0,9	0,6
Andere combinaties	2,1	7,7	7,1	8,0	4,8	2,4	4,1
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Aantal vakanties	1.687	181	42	25	147	1.444	634

(a) Antwoord op de vraag 'Beschikt het gezin over een wagen'.

APPENDIX 27: De reisorganisator naar socio-professionele klasse en logievorm.

	Persoon- lijk	Agent- schap	Toeris- tische club	School	Andere	Totaal	Aantal vakan- ties
<i>A. Socio-professionele klasse</i>							
Ongeschoolde arbeider	80,9	9,9	3,5	0,7	5,0	100,0	141
Geschoolde arbeider	84,7	7,9	1,7	—	5,7	100,0	177
Lagere bediende	84,2	11,9	1,3	—	2,6	100,0	304
Middenkader bediende	84,5	10,5	2,5	—	2,5	100,0	161
Kaderpersoneel	76,3	11,9	3,7	2,5	5,6	100,0	160
Handelaar en ambachtsman	90,5	7,5	1,5	—	0,5	100,0	201
Ondernemer en vrij beroep	63,0	22,2	7,4	—	7,4	100,0	27
Huisvrouw	88,8	5,4	1,6	—	4,2	100,0	313
Student	66,5	4,5	0,8	7,9	20,2	100,0	242
Gepensioneerde	71,2	11,0	2,7	—	15,1	100,0	146
Overige	84,1	3,7	1,6	0,5	10,1	100,0	189
<i>B. Logievorm</i>							
Hotel, pension, motel	66,8	21,5	3,6	1,7	6,4	100,0	702
Camping, tent	90,7	0,4	1,2	—	7,8	100,0	258
Caravan	100,0	—	—	—	—	100,0	68
Huurappartement	96,2	2,5	0,3	—	1,1	100,0	366
Huurvilla, bungalow, chalet	89,4	6,7	1,0	1,0	1,9	100,0	105
Huurkamer	85,7	5,7	8,6	—	—	100,0	35
Tweede verblijf	100,0	—	—	—	—	100,0	47
Inrichting voor sociaal toerisme	37,5	—	8,9	3,6	50,0	100,0	56
Bij familie of vrienden	98,5	0,9	—	—	0,6	100,0	333
Andere	38,7	7,2	3,6	9,0	41,4	100,0	111

APPENDIX 28 : *De decisiemaand naar socio-professionele klasse.*

Socio-professionele klasse	Juli-september	Oktober-december	Januari	Februari	Maart	April	Mei	Juni	Juli	Augustus-september	Totaal	Aantal vakanties (a)
Ongeschoolde arbeider	8,3	—	14,3	6,0	9,0	9,8	14,3	18,0	14,3	6,0	100,0	133
Geschoolde arbeider	5,5	4,3	8,6	9,2	11,7	6,1	18,4	19,6	11,0	5,5	100,0	163
Lagere bediende	6,2	4,2	13,5	10,0	9,0	14,2	11,4	14,2	11,4	5,9	100,0	289
Middenkader bediende	5,3	4,7	13,3	11,3	9,3	12,0	12,0	11,3	14,7	6,0	100,0	150
Kaderpersoneel	4,0	12,0	8,7	11,3	12,7	8,7	12,0	16,0	12,0	2,6	100,0	150
Handelaar en ambachtsman	6,0	5,5	15,8	9,3	7,7	10,4	10,4	18,0	8,2	8,7	100,0	183
Ondernemer en vrij beroep	5,7	4,3	8,6	11,4	20,0	12,9	15,7	8,6	7,1	5,7	100,0	70
Huisvrouw	7,5	4,6	14,2	10,0	3,9	11,7	11,0	16,0	14,2	6,8	100,0	281
Student	6,1	7,4	13,0	7,0	11,7	9,6	10,0	19,1	11,3	4,8	100,0	230
Gepensioneerde	8,3	3,8	8,3	9,8	9,8	10,6	14,4	13,6	12,9	8,3	100,0	132
Overige (b)	5,5	8,9	10,3	9,6	8,9	15,1	15,7	13,7	8,9	3,4	100,0	146

(a) Exclusief degenen waarvoor de decisiemaand onbekend is.

(b) Inclusief landbouwer.

APPENDIX 29 : *De spreiding van de totale bestedingen per vakantie naar vakantiebestemming.*

Bestedingsklasse (in F)	Kust	Arden- nen	Kempen	Overige binnen- land	Totaal binnen- land	Buur- landen	Overige landen buiten- land	Totaal buiten- land	Alge- meen totaal
— 1.000	32	49	18	53	152	31	2	33	185
1.000- 1.500	32	34	8	18	92	27	4	31	123
1.500- 2.000	51	18	2	7	78	34	4	38	116
2.000- 2.500	57	23	4	5	89	29	12	41	130
2.500- 3.000	56	11	—	5	72	34	7	41	113
3.000- 4.000	70	18	1	4	93	68	34	102	195
4.000- 5.000	42	12	2	1	57	62	29	91	148
5.000- 6.000	58	6	—	2	66	72	39	111	177
6.000- 8.000	42	6	1	1	50	77	54	131	181
8.000-10.000	11	2	1	—	14	34	23	57	71
10.000-14.000	18	3	—	1	22	57	53	110	132
14.000 en meer	4	1	—	—	5	31	51	82	87
Aantal vakanties	473	183	37	97	790	556	312	868	1.658

APPENDIX 30: *De spreiding van de totale bestedingen per man-dag naar vakantiebestemming.*

Bestedingsklasse per man-dag (in F)	Kust	Alden- nen	Kempen	Overige binnen- land	Totaal binnen- land	Buur- landen	Overige landen buiten- land	Totaal buiten- land	Alge- meen totaal
— 50	7	27	7	31	72	15	—	15	87
50-100	33	31	13	27	104	24	6	30	134
100-150	83	25	9	15	132	33	12	45	177
150-200	74	25	2	7	108	43	18	61	169
200-250	88	15	2	4	109	35	29	64	173
250-300	53	16	1	5	75	36	34	70	145
300-350	37	11	2	—	50	36	35	71	121
350-400	27	6	—	1	34	27	25	52	86
400-500	23	9	1	3	36	46	45	91	127
500-600	21	12	—	2	35	67	47	114	149
600-800	18	3	—	1	22	59	56	115	137
800 en meer	9	3	—	1	13	63	77	140	153
Aantal vakanties	473	183	37	97	790	484	384	868	1.658

APPENDIX 31: De spreiding van de totale bestedingen per vakantie naar logievorm.

Bestedingsklasse (in F)	Hotel, pension, motel	Cam- ping, tent	Cara- van	Huur- appar- tement	Huur- villa, bunga- low, chalet	Huur- kamer	Tweede verblijf	Inrich- ting voor sociaal toerisme	Bij familie of vrienden	Andere	Totaal
— 1.000	4	31	4	5	4	—	3	6	104	24	185
1.000- 1.500	14	20	6	7	13	3	7	8	34	11	123
1.500- 2.000	23	24	3	19	5	3	1	6	20	12	116
2.000- 2.500	36	19	6	18	11	2	2	17	13	6	130
2.500- 3.000	43	11	6	24	9	3	1	5	9	2	113
3.000- 4.000	70	27	6	51	7	5	4	5	12	8	195
4.000- 5.000	54	26	6	34	9	3	3	1	9	4	149
5.000- 6.000	84	17	4	37	10	3	3	1	14	4	177
6.000- 8.000	86	19	9	41	6	3	—	—	14	3	181
8.000-10.000	41	4	1	15	5	1	—	—	2	2	71
10.000-14.000	79	9	2	27	3	3	1	1	3	4	132
14.000 en meer	64	2	—	7	3	2	—	—	4	5	87
Aantal vakanties	598	209	53	285	85	31	25	50	238	85	1.659

APPENDIX 32 : *De spreiding van de totale bestedingen per man-dag naar logiesvorm.*

Bestedingsklasse per man-dag (in F)	Hotel, pension, motel	Cam- ping, tent	Cara- van	Huur- appartement	Huur- villa, bunga- low, chalet	Huur- kamer	Tweede ver- blijf	Inrich- ting voor sociaal toerisme	Bij familie of vrienden	Andere	Totaal
— 50	—	5	1	2	2	—	—	3	68	6	87
50-100	4	23	5	12	15	1	4	1	47	22	134
100-150	8	39	13	38	14	2	6	11	34	12	177
150-200	17	39	10	47	9	4	9	9	16	9	169
200-250	30	30	9	56	15	2	1	12	11	7	173
250-300	41	18	9	39	9	4	1	6	15	3	145
300-350	37	17	2	32	9	6	—	3	8	7	121
350-400	40	7	—	19	5	3	2	3	7	—	86
400-500	70	12	1	19	1	5	3	1	8	7	127
500-600	102	11	1	12	3	1	—	—	14	5	149
600-800	118	5	1	3	2	1	—	1	5	2	138
800 en meer	131	3	1	6	—	2	—	—	5	5	153
Aantal vakanties	598	209	53	285	84	31	26	50	238	85	1.659

Bestedingsklasse (in F)	Onge- school- arbeider	Ge- school- de arbeider	Lagere bedien- de	Midden- kader bedien- de	Kader- perso- neel	Land- tuin- bouw- wer	Hand- laar en bacht- man	Onder- nemer in han- del, fi- nanciën en in- dustrie	Vrij beroep	Huis- vrouw	Gepen- sio- neerde	Ove- rige	Totaal
— 1.000	20	23	47	12	16	5	17	1	1	1	26	12	181
1.000- 1.500	20	15	30	11	4	2	15	2	2	—	18	4	123
1.500- 2.000	13	22	25	12	5	3	24	1	2	1	6	2	116
2.000- 2.500	17	21	36	8	5	1	17	1	2	3	16	3	130
2.500- 3.000	16	20	24	9	8	2	16	2	—	3	12	1	113
3.000- 4.000	32	37	40	20	10	1	27	1	3	3	18	3	195
4.000- 5.000	14	30	28	18	13	2	19	3	3	3	9	6	148
5.000- 6.000	18	33	34	16	16	2	22	3	5	3	21	3	176
6.000- 8.000	14	20	45	16	18	2	37	5	6	2	11	5	181
8.000-10.000	7	4	16	9	8	1	11	1	2	1	7	4	71
10.000-14.000	6	11	28	9	15	—	29	8	10	—	13	3	132
14.000 en meer	3	3	16	12	12	1	15	7	14	1	2	1	87
Aantal vakanties	180	239	369	152	130	22	249	35	50	21	159	47	1.653

APPENDIX 34: *De spreiding van de totale bettedingen per man-dag naar socio-professionele klasse.*

Bestedingsklasse per man-dag (in F)	Onge- school- de arbei- der	Ge- school- de arbei- der	Lagere bedien- de	Midden- kader bedien- de	Kader- perso- neel	Land- en bouw- wer	Hand- laar en am- bachts- man	Onder- nemer in han- del, fi- nanciën en in- dustrie	Vrij beroep	Huis- vrouw	Gepen- sio- neerde	Ove- rige	Totaal
— 50	11	10	24	5	8	2	8	—	1	1	9	4	83
50-100	9	21	34	15	7	1	19	2	7	—	15	4	134
100-150	22	29	35	16	18	4	17	2	1	3	23	7	177
150-200	24	32	41	12	13	4	20	1	3	1	17	1	169
200-250	17	31	42	20	10	1	22	3	1	2	17	7	173
250-300	14	15	39	10	5	2	28	—	4	—	20	6	143
300-350	15	18	30	20	7	—	17	3	2	2	6	1	121
350-400	10	13	22	7	7	1	18	—	2	1	5	—	86
400-500	16	18	25	8	12	1	25	4	4	4	6	4	127
500-600	19	28	31	17	11	2	22	—	3	2	10	4	149
600-800	12	16	19	10	16	2	25	6	7	1	20	4	138
800 en meer	11	8	27	12	16	2	28	14	15	4	11	5	153
Aantal vakanties	180	239	369	152	130	22	249	35	50	21	159	47	1.653

APPENDIX 35: De spreiding van de totale bestedingen per vakantie naar gezinsinkomenklasse.

Bestedingsklasse (in F)	Tot 50.000	50.000 à 75.000	75.000 à 100.000	100.000 à 150.000	150.000 à 200.000	200.000 à 250.000	250.000 à 300.000	300.000 à 400.000	400.000 en meer	Totaal
— 1.000	9	16	25	44	36	9	11	1	2	153
1.000- 1.500	8	14	12	34	17	14	5	1	2	107
1.500- 2.000	5	1	19	31	25	8	3	4	4	100
2.000- 2.500	7	9	11	39	23	11	6	5	2	113
2.500- 3.000	6	4	7	36	21	9	12	3	—	98
3.000- 4.000	3	3	34	58	31	18	8	10	4	169
4.000- 5.000	5	4	22	32	28	13	4	7	6	121
5.000- 6.000	4	6	18	44	28	21	9	7	6	143
6.000- 8.000	3	5	12	35	29	31	15	6	8	144
8.000-10.000	1	3	4	15	10	12	1	3	4	53
10.000-14.000	1	1	10	19	16	20	7	17	16	107
14.000 en meer	1	2	6	9	14	6	7	8	14	67
Aantal vakanties	53	68	180	396	278	172	88	72	68	1.375

APPENDIX 37 : *Aandeel van de bevolking dat in het verleden reeds minimaal één vakantie doorbracht in de onderscheiden binnenlandse toeristische gewesten en het buitenland per gemeenteklasse, gezinsinkomenklasse, leeftijdsklasse en socio-professionele klasse.*

Gemeenteklasse	Binnenland				Buiten- land	Aantal geval- len
	Kust	Arden- nen	Kem- pen	Andere plaat- sen		
Agglomeratie	59,9	35,2	10,3	8,3	53,2	1.452
25.000-100.000	39,4	20,8	6,4	6,4	44,9	437
10.000- 25.000	40,7	27,1	9,0	7,4	47,4	658
5.000- 10.000	26,9	19,0	4,9	5,7	36,8	791
2.000- 5.000	25,4	17,0	3,5	5,5	33,8	908
— 2.000 inwoners	24,7	11,4	2,7	8,1	31,7	754
Gezinsinkomenklasse						
— 50.000 F	21,2	10,8	2,7	3,8	21,8	546
50.000- 75.000 F	22,6	13,8	4,4	5,5	26,3	456
75.000-100.000 F	30,9	19,5	4,2	6,1	32,8	771
100.000-150.000 F	40,9	24,4	6,3	7,0	43,8	1.076
150.000-200.000 F	50,1	30,2	9,8	8,1	55,6	579
200.000-250.000 F	57,6	34,6	10,1	10,5	63,0	257
250.000-300.000 F	68,8	45,9	12,8	19,3	79,8	109
300.000-400.000 F	68,7	31,3	8,4	7,2	79,5	83
400.000 en meer	73,4	42,2	20,3	12,5	81,3	64
Leeftijdsklasse						
15-19 jaar	49,0	30,4	10,3	14,9	50,4	349
20-29 jaar	45,1	28,1	11,1	9,6	54,0	782
30-39 jaar	42,2	25,1	5,3	6,1	45,6	990
40-49 jaar	39,6	21,5	5,3	5,7	41,7	916
50-59 jaar	38,2	25,6	6,6	6,7	42,1	793
60-69 jaar	28,6	17,2	4,6	5,5	32,9	721
70 jaar en meer	28,0	15,7	3,9	5,0	25,2	440

APPENDIX 37: *Aandeel van de bevolking dat in het verleden reeds minimaal één vakantie doorbracht in de onderscheiden binnenlandse toeristische gewesten en het buitenland per gemeenteklasse, gezinsinkomenklasse, leeftijdsklasse en socio-professionele klasse (vervolg).*

Socio-professionele klasse	Binnenland				Buitenland	Aantal gevallen
	Kust	Arden- nen	Kem- pen	Andere plaat- sen		
Ongeschoolde arbeider	29,7	13,6	5,6	2,5	26,8	720
Geschoolde arbeider	41,5	22,6	4,8	6,2	38,5	439
Lagere bediende	54,6	31,4	7,5	8,2	56,3	535
Middenkader bediende	60,5	41,4	10,2	9,8	69,3	215
Kaderpersoneel	65,9	43,3	14,6	15,9	76,8	164
Land- en tuinbouwer	5,6	3,5	0,7	1,4	18,9	143
Handelaar en ambachtsman	38,3	25,3	8,1	6,6	49,4	470
Ondernemer in handel, financiën en industrie	(47,8)	(39,1)	(4,3)	(4,3)	(69,6)	23
Vrij beroep	(58,7)	(56,5)	(15,2)	(10,9)	(78,3)	46
Huisvrouw	33,9	19,1	5,1	6,2	38,6	886
Student	59,4	42,9	14,6	20,9	63,4	254
Gepensioneerde	26,7	17,3	3,8	5,3	28,3	682
Overige	36,7	21,6	6,0	8,4	41,0	417
Totaal	38,8	23,4	6,5	7,1	42,4	4.994
Aantal gevallen	1.938	1.170	327	354	2.116	

APPENDIX 38 : *Indeling van de vakanties van de vakantiegangers naar leeftijdsklasse en socio-professionele klasse, per badplaats.*

	Knokke		Blankenberge		Oostende		Westkust		Andere familiale badplaatsen
	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	Abs.	%	
A. Leeftijdsklasse									
15-29	24	29,6	30	28,8	14	19,2	32	26,9	59 25,7
30-49	29	35,8	35	33,7	21	28,8	48	40,3	121 52,6
50 en meer	28	34,6	39	37,5	38	52,0	39	32,8	50 21,7
Totaal	81	100,0	104	100,0	73	100,0	119	100,0	230 100,0
B. Socio-professionele klasse									
Arbeider	8	10,0	31	29,8	12	16,4	28	23,5	66 28,7
Bediende	20	25,0	31	29,8	22	30,1	49	41,2	69 30,0
Kaderpersoneel, onderne- mer, vrij beroep	13	16,3	5	4,8	9	12,3	12	10,1	24 10,4
Ambachtsman, handelaar	24	30,0	18	17,3	9	12,3	16	13,4	43 18,7
Overige	15	18,7	19	18,3	21	28,9	14	11,8	28 12,2
Totaal	80	100,0	104	100,0	73	100,0	119	100,0	230 100,0

LIJST VAN DE TABELLEN

BLZ.

Tabel 1 : De spreiding van de bevolking naar gemeenteklasse, 1961	13
Tabel 2 : Het geraamd aantal vakantiegangers en het overeenkomstig aantal vakanties van de Belgen, 1967	25
Tabel 3 : De netto en bruto vakantie-intensiteit per provincie, 1967	28
Tabel 4 : De netto en bruto vakantie-intensiteit per gemeenteklasse en per inkomenklasse, 1967	30
Tabel 5 : De netto en bruto vakantie-intensiteit per socio-professionele klasse van de enquêtepersonen en het gezinshoofd, 1967	35
Tabel 6 : De netto en bruto vakantie-intensiteit per leeftijdsklasse en naar geslacht, 1967	37
Tabel 7 : De vakantie-intensiteit naar andere beïnvloedende factoren, 1967	40-41
Tabel 8 : De fractionering van de vakanties naar socio-professionele klasse en gezinsinkomenklasse, 1967	45
Tabel 9 : De vakantiebestemming van de enquêtepersonen naar eerste, tweede en derde vakantie, 1967	49
Tabel 10 : Het aantal vakantiegangers in de steekproef dat de voornaamste landen van bestemming aandoet als vakantieplaats of op doorreis, 1967	54
Tabel 11 : De vakantiebestemming per provincie, 1967	56
Tabel 12 : De vakantiebestemming naar socio-professionele klasse van de enquêtepersoon, 1967	59
Tabel 13 : De vakantiebestemming naar leeftijdsklasse en geslacht, 1967	65
Tabel 14 : De vakantiebestemming naar het aantal kinderen in het gezin en het aantal vergezellende kinderen, 1967	68
Tabel 15 : De vakantiebestemming van de vergezellende kinderen, 1967	70
Tabel 16 : Het aantal vakanties van de Belgen per verblijfplaats, 1967	71
Tabel 17 : De aard van de bestemming van de eerste, tweede en derde vakantie, 1967	73

Tabel 18 : De motivatie van de vakantiebestemming per vakantie en naar plaats van langste verblijf, 1967	77
Tabel 19 : Periode van afreis naar eerste, tweede en derde vakantie, 1967	81
Tabel 20 : De periode van afreis in functie van de vakantiebestemming, 1967	84
Tabel 21 : De periode van afreis in functie van de vrijheid inzake de vakantiekeuze, 1967	86
Tabel 22 : De gemiddelde verblijfsduur en de verblijfsstructuur naar eerste, tweede en derde vakantie, 1967	88
Tabel 23 : Indeling van de vakanties naar verblijfsduurklasse en vakantiebestemming, 1967	90
Tabel 24 : De verblijfsstructuur naar socio-professionele klasse van de enquêtepersoon, 1967	95
Tabel 25 : De keuze van de logiesvorm naar de eerste, tweede of derde vakantie, 1967	97
Tabel 26 : De keuze van de logiesvorm naar de vakantiebestemming, 1967	99
Tabel 27 : Het gebruikte transportmiddel(en) naar vakantiebestemming, 1967	104-105
Tabel 28 : De reisorganisator naar vakantiebestemming, 1967	116
Tabel 29 : De decisiemaand naar voornaamste en aanvullende vakanties, 1967	121
Tabel 30 : De decisiemaand naar vakantiebestemming, 1967	122
Tabel 31 : Het verband tussen de decisiemaand en de periode van afreis, 1967	124
Tabel 32 : De reclamemediæ naar voornaamste en aanvullende vakanties, 1967	128
Tabel 33 : De reclamemediæ naar vakantiebestemming, 1967	130
Tabel 34 : De spreiding van de totale bestedingen en van de reis- en verblijfskosten per vakantie, 1967	135
Tabel 35 : De indeling van de totale bestedingen per vakantie naar bestedingsklasse, 1967	137

Tabel 36 : De spreiding van de totale bestedingen en van de reis- en verblijfkosten per man-dag, 1967	140
Tabel 37 : De vakantiebesteding naar vakantiebestemming, 1967	143
Tabel 38 : De vakantiebesteding naar logiesvorm en vakantiebestemming, 1967	146-147
Tabel 39 : De totale vakantiebestedingen naar socio-professionele klasse, 1967	149
Tabel 40 : De vakantiebesteding naar gezinsinkomenklasse, 1967	151
Tabel 41 : De vakantiebesteding per provincie, 1967	154
Tabel 42 : De vakantiebestedingen per bestemmingsgebied, 1967	156
Tabel 43 : De motivering voor het niet-nemen van vakantie, per provincie en per gemeenteklasse, 1967	161-162
Tabel 44 : De motivering voor het niet-nemen van vakantie, per gezinsinkomenklasse en per leeftijdsklasse, 1967	165
Tabel 45 : De motivering voor het niet-nemen van vakantie, per socio-professionele klasse, 1967	166
Tabel 46 : Aandeel van de bevolking dat in het verleden reeds minimum eenmaal een vakantie doorbracht in de onderscheiden binnenlandse toeristische gewesten en het buitenland, per provincie, 1967	174
Tabel 47 : De lokalisering van de binnenlandse toeristische vraag, 1967	177
Tabel 48 : De onderlinge betekenis van de kustgemeenten op basis van de binnenlandse toeristische vraag, 1967	178
Tabel 49 : Het geraamd aantal overnachtingen in de voornaamste logiesvormen aan de Kust, in de Ardennen en in het binnenland, 1967	183
Tabel 50 : Het geraamd aantal vakantieangers en vakanties, 1967	198
Tabel 51 : Het geraamd toekomstig aantal vakantieangers en vakanties, 1972-1977	201

LIJST VAN DE KAARTEN EN GRAFIEKEN

BLZ.

Kaart 1 : Spreiding van de vakanties van de Belgen naar land en/of toeristisch gewest, 1967	50
Grafiek 1 : Het verband tussen netto vakantie-intensiteit en gezinsinkomen, 1967	32
Grafiek 2 : Het verband tussen bruto vakantie-intensiteit en gezinsinkomen, 1967	32
Grafiek 3 : Aandeel van de vakanties doorgebracht in eigen land naar gezinsinkomenklasse, 1967	63
Grafiek 4 : De spreiding van de vakanties per maand (op basis van de periode van afreis), 1967	82
Grafiek 5 : Cumulatieve verdeling van de besteding per vakantie en rechte van Pareto berekend voor bestedingen van 2.000 F en meer, 1967	138
Grafiek 6 : Het verband tussen de vakantiebestedingen en het gezinsinkomen, 1967	150
Grafiek 7 : Het verband tussen vakantiebestedingen en het regionaal inkomen per inwoner, 1967	155

LIJST VAN DE APPENDICES

BLZ.

Appendix 1 :	De enquêtegemeenten per gemeenteklasse en per provincie, W.E.S.-enquête, 1967	205-206
Appendix 2 :	De vakantiebestemming naar toeristisch gewest en per vakantie, uitgesplitst naar langste verblijf of aanvullende verblijfplaats	207 tot 211
Appendix 3 :	De vakantiebestemming per gemeenteklasse	212
Appendix 4 :	De vakantiebestemming naar socio-professionele klasse van het gezinshoofd	213
Appendix 5 :	De vakantiebestemming naar gezinsinkomenklasse	214
Appendix 6 :	De vakantiebestemming naar personeninkomenklasse	215
Appendix 7 :	De vakantiebestemming naar het aantal vergezellende familieleden	216
Appendix 8 :	De vakantiebestemming naar wagenbezit en vakantie-regeling	217
Appendix 9 :	De vakantiebestemming en het genoten onderwijs	218
Appendix 10 :	De aard van de vakantiebestemming per provincie, socio-professionele klasse en leeftijdsklasse	219-220
Appendix 11 :	De motivering van de vakantiebestemming per leeftijds-klasse en geslacht	221
Appendix 12 :	De motivering van de vakantiebestemming naar gezins-inkomensklasse	222
Appendix 13 :	De motivering van de vakantiebestemming naar ver-blijfsduurklasse (in nachten)	223
Appendix 14 :	De periode van afreis per leeftijdsklasse	224
Appendix 15 :	Periode van afreis per provincie	225
Appendix 16 :	De verblijfsstructuur naar provincie	226
Appendix 17 :	De verblijfsstructuur naar gemeenteklasse	227
Appendix 18 :	De verblijfsstructuur naar leeftijdsklasse	228
Appendix 19 :	De keuze van de logiesvorm naar socio-professionele klasse en gezinsinkomenklasse	229
Appendix 20 :	De keuze van de logiesvorm naar leeftijdsklasse	230
Appendix 21 :	De keuze van de logiesvorm naar het aantal verge-zellende familieleden	231

Appendix 22 : De keuze van de logiesvorm naar de verblijfsduur (in nachten)	232
Appendix 23 : Gebruikt transportmiddel naar socio-professionele klasse	233
Appendix 24 : Gebruikt transportmiddel naar gezinsinkomenklasse .	234
Appendix 25 : Gebruikt transportmiddel naar leeftijdsklasse . .	235
Appendix 26 : Gebruikt transportmiddel naar reisorganisator en wagenbezit	236
Appendix 27 : De reisorganisator naar socio-professionele klasse en logiesvorm	237
Appendix 28 : De decisiemaand naar socio-professionele klasse . .	238
Appendix 29 : De spreiding van de totale bestedingen per vakantie naar vakantiebestemming	239
Appendix 30 : De spreiding van de totale bestedingen per man-dag naar vakantiebestemming	240
Appendix 31 : De spreiding van de totale bestedingen per vakantie naar logiesvorm	241
Appendix 32 : De spreiding van de totale bestedingen per man-dag naar logiesvorm	242
Appendix 33 : De spreiding van de totale bestedingen per vakantie naar socio-professionele klasse	243
Appendix 34 : De spreiding van de totale bestedingen per man-dag naar socio-professionele klasse	244
Appendix 35 : De spreiding van de totale bestedingen per vakantie naar gezinsinkomenklasse	245
Appendix 36 : De spreiding van de totale bestedingen per man-dag naar gezinsinkomenklasse	246
Appendix 37 : Aandeel van de bevolking dat in het verleden reeds minimaal één vakantie doorbracht in de onderscheiden binnenlandse toeristische gewesten en het buitenland per gemeenteklasse, gezinsinkomenklasse, leeftijds- klasse en socio-professionele klasse	247-248
Appendix 38 : Indeling van de vakanties van de vakantiegangers naar leeftijdsklasse en socio-professionele klasse per badplaats	249

INHOUDSTAFEL

	BLZ.
Ten geleide	5
Inleiding	7
<i>Hoofdstuk I</i> Methode van onderzoek	11
1. De grootte van de steekproef	11
2. De keuze van de enquêtegemeenten	12
3. De keuze van de enquêtegevallen	15
4. De enquêtemethode	19
5. Enkele definities	19
<i>Hoofdstuk II</i> De vakantie-intensiteit	23
1. De globale vakantie-intensiteit	24
2. De vakantie-intensiteit per provincie	27
3. De vakantie-intensiteit per gemeenteklasse	28
4. De vakantie-intensiteit per inkomenklasse	29
5. De vakantie-intensiteit en socio-professionele structuur	33
6. De vakantie-intensiteit per leeftijd en geslacht	36
7. De vakantie-intensiteit en andere beïnvloedende factoren	38
8. Verklarende factoren	41
9. De fractionering van de vakanties	43
<i>Hoofdstuk III</i> Het vakantiepatroon	47
1. De vakantiebestemming	47
2. De vakantiebestemming van de kinderen	69
3. De vakantiebestemming van de totale bevolking	71
4. Aard van de reis	72
5. Aard van de bestemming	72
6. De motivering van de vakantiekeuze	75
7. De vakantieperiode	80
8. De verblijfsduur	87
9. De logiesvormen	96
10. Het transportmiddel	103
<i>Hoofdstuk IV</i> De reisorganisatie	109
1. De vrije keuze inzake de vakantieperiode	109
2. De reisorganisator	114

3. De rol van het reisagentschap	117
4. De reisformule	119
5. De decisiemaand	120
6. Het reclamemedium	126
<i>Hoofdstuk V De vakantiebestedingen</i>	133
1. De vakantiebestedingen globaal genomen	134
2. De vakantiebestedingen naar vakantiebestemming	142
3. De vakantiebesteding naar logiesvorm	144
4. De vakantiebestedingen naar socio-professionele klasse	145
5. De vakantiebesteding naar gezinsinkomenklasse	148
6. De vakantiebesteding per provincie	154
7. De totale vakantiebestedingen in het binnenland en het buitenland	156
<i>Hoofdstuk VI De niet-vakantiegangers</i>	159
1. De inwerkende factoren	159
2. Algemeen reisverleden	167
<i>Hoofdstuk VII Enkele aanvullende beschouwingen inzake de binnen- landse vraag in de Belgische toeristische gewesten</i>	173
1. Het reisverleden ten aanzien van de binnenlandse toeristisch gewesten en het buitenland	173
2. De lokalisering van de binnenlandse vraag aan de Kust en in de Ardennen	176
3. De keuze van de logiesvorm aan de Kust en in de Ardennen	181
<i>Hoofdstuk VIII Synthese en toekomstige vraag</i>	185
1. Synthese	185
2. Toekomstige binnenlandse toeristische vraag	198
Appendices	205
Lijst van de tabellen	251
Lijst van de kaarten en grafieken	255
Lijst van de appendices	257
Inhoudstafel	259

Ontwerp van het omslag : Boudewijn Delaere CBG/VVG.

Kaart en grafieken : Tekenbureau W.E.S.

Clichés : Brugse Cliché-Etserij, Brugge.

Druk van het omslag en van het boek : Groeninghe-Drukkerij, Kortrijk.

REEKS VAN HET WESTVLAAMS EKONOMISCH STUDIEBUREAU

De Economische Situatie en Mogelijkheden van het Arrondissement Ieper,
door G. DECLERCQ & O. VANNESTE, 1958 (207 blz.), 135 fr.

De Belgische Zeevisserij — Een Economische Studie,
door O. VANNESTE & P. HOVART, 1959 (358 blz.), 200 fr.

La Pêche Maritime Belge — Etude Economique,
par O. VANNESTE & P. HOVART, 1959 (358 pp.), 200 fr.

Het Arrondissement Brugge — Een Regionaal Economische Studie,
door O. VANNESTE, J. THEYS & M. ZWAENEPOEL, 1961 (436 blz.),
250 fr.

Het Arrondissement Oostende — Een Regionaal Economische Studie,
door O. VANNESTE, J. THEYS & M. ZWAENEPOEL, 1962 (444 blz.),
250 fr.

Menen — Een Economische Studie van een Grensstad,
door O. VANNESTE & J. THEYS, 1962, (256 blz.), 200 fr.

Het Arrondissement Roeselare — Een Regionaal Economische Studie,
door O. VANNESTE, J. THEYS & M. ZWAENEPOEL, 1963 (336 blz.),
250 fr.

Westvlaamse grensarbeiders in Noord-Frankrijk,
door J. THEYS o.l.v. O. VANNESTE, 1964 (144 blz.), 150 fr.

Les Frontaliers de la Flandre Occidentale dans le Nord de la France,
par J. THEYS s.l.d. O. VANNESTE, 1964 (144 pp.), 150 fr.

Veurne — Een Economische Studie,
door O. VANNESTE & J. THEYS, 1964 (189 blz.), 200 fr.

De landbouw in West-Vlaanderen,
door M. ZWAENEPOEL & N. VANHOVE, 1965 (352 blz. plus kaart).

Het Groeipoolconcept en de Regionaal-Economische Politiek,
door O. VANNESTE, 1967 (376 blz.).

Het Arrondissement Tielt — Een Regionaal Economische Studie,
door O. VANNESTE & J. THEYS, 1968 (410 blz.), 250 fr.

Een analyse van de Westvlaamse grensarbeid in Noord-Frankrijk,
door J. THEYS, 1969, (248 blz.), 250 fr.

Vrije Tijd — Een sociologische analyse van het vrijetijdsgebruik en de vrijetijdsbehoefte van de Westvlaamse bevolking,
door M. ZWAENEPOEL, 1969 (332 blz.), 300 fr.

Het vakantiepatroon en de toeristische bestedingen van de Belgische bevolking,
door N. VANHOVE, 1969, (264 blz.).

Structure des vacances et dépenses touristiques de la population belge,
par N. VANHOVE, 1969, (264 blz.).

Demografische facetstudies,
door Ir. J.M.L. DEMEYERE, 1969 (144 blz.), 150 fr.

